

ESTÓK Sándor

**ŰRLOGISZTIKA KATONAI ÉS CIVIL MÓDRA
ŰRERŐ ÉS ŰRLOGISZTIKA ROBOTOKKAL – ŰRVÁLLALKOZÁS ŰRTURIZMUSSEL****MILITARY AND CIVILIAN SPACE LOGISTICS
SPACE FORCE, SPACE LOGISTICS AND ROBOTS – SPACE VENTURE AND SPACE TOURISM**

„Aki, messze akar előre tekinteni,
annak, hátrafelé is messze kell tekintenie,
az emlékezetet a képzelőerővel összekötnie”

Michael Stürmer, Gregor Schöllgen

A XXI. század első harmada a Föld lakói számára izgalmas jövőt ígér az Űr üzleti és katonai hasznosítása terén. Valószínűsíthetően a közeli jövőben kialakuló űrerő és űrbeli civil vállalkozások, valamint azok űrlogisztikai támogatása jelentős stratégiai helyet és szerepet kap az Űr hasznosításában. Az Űrállomás, kolónia kialakítása, a tervezett ipari tevékenységek alkalmas bolygóra telepítése lendületet ad az űrben végzendő tevékenységeknek. Vélhetően a fegyveres küzdelem nem valószínű, hogy megmarad földi környezetben. Nem kizárt, a háború megvívásának színtere az Űrre is kiterjesztésre kerülhet. Vele párhuzamosan bővíthet az űr stratégiai műveletek logisztikai támogatása is. Az emberi erőforrás és vele a robotok az űrerő részeivé válnak. Vele párhuzamosan előtérbe kerül az Űr üzleti hasznosítása, elsősorban az űrturizmus előtérbe kerülése a rendszeres űrlátogatás megtervezett menetrend szerint. Az igények növekedésével az űrállomásokon űrszálloda létesítése az igényeknek megfelelően űrkomforttal, majd a kolónia kialakítása és az Űr iparosítás kérdése kerülhet a gondolkodás fókuszába.

The first third of the 21st century promises an exciting future to Earthlings, as far as the commercial exploitation of space is concerned. It is highly probable, that the space force and civilian space ventures emerging (and their space logistics support) will have a significant strategic position and role in the near future, in the exploitation of Space. The creation of the Space Station, colonies, the planning of the installation of industrial activities to a suitable planet, all give impetus to activities in space. It is unlikely too, that armed combat would remain in Earth environment. It is quite possible, that the scene to fight wars will be extended to space. In parallel to this, the logistic support of strategic space operations may broaden. Human resource, along with robots, will become a part of space forces. At the same time, the commercial exploitation of space is becoming more and more important, mainly in the form of space tourism, with regular visits to space according to a planned schedule. The new focus might be, with the growth of demand, the building of space hotels at space stations, with the sufficient comfort expected, then the creation of colonies and the industrialization of Space.

Napjaink világában az űrlogisztika nem közismert kifejezés, de a közeljövőben egyre többen fogják megismerni jelentőségét, tevékenységét, tartalmát és környezetét. Már most egyértelmű két terület biztosan e körbe sorolható, a katonai és civil űrlogisztika. A civil terület már több mint fél évszázada jelen van az űrkutatásban. Igaz így még nem mondták ki, de sok logisztikai megoldás rejlik az űrkutatás támogatása mögött.

Napjainkban egyre jobban előtérbe kerül az űrturizmus és egyre jobban követeli az űrben is kialakítani a komfortos életfeltételeket és szolgáltatásokat, például egy űrszállodát, amelyet az űrturisták a pénzükért jogosan elvárnak. Nos, itt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám**ESTÓK Sándor**

már egy üzleti területhez értem, ahol az űrlogisztika már piaci, kereskedelmi logisztikaként van jelen, mint az űrturizmus logisztikája. Valós igényeket elégít ki és nem is akármilyen igényeket, hanem a leggazdagabbak űrutazásának és kényelmének igényeit extra áron. Ezért piaci és kozmikus logisztikai szolgáltatást kapnak cserébe.

Jelenleg az űrturizmust egy 1940-es évek vasárnapi ligeti kikocsikázáshoz tudom hasonlítani, mivel elég ritka eseménynek számított. Érdeklődés az űrturizmus iránt a közeljövőben valószínűsíthetően növekedni fog.

Logisztikai megközelítéssel élve a tudományoknak és a kutatóknak sok dolguk lesz megtalálni, kikísérletezni a legjobb kereskedelmi rakétákat és kifejleszteni a rakétaipar alapjait. Az űrhajókat képessé tenni legalább 10–12 fő szállítására és az űrszállodákat felépíteni egy űrbázison. Most ehhez legközelebb az amerikai, orosz és a kínai környezetben lehet választ keresni, nem azért, mert mások nem tudják ezt megcsinálni, talán az USA űrvállalkozói már részben rendelkeznek az űrszállító eszközökkel – de az üzleti, kereskedelmi és utas rakétákat tökéletesíteni szükséges. Mondom ezt azért, mivel ez a „nagy vállalkozás” nemzetközi szinten csak együttműködéssel valósítható meg. A teher-, és utasszállító űrhajót és számtalan eszköz- és anyag-féleséget, az űrturisták igényeihez szükséges igazítani.

Legelső lépések időszakát éljük, ahol most a logisztikai lánc az igények megfogalmazásánál és az alapok építésénél tart, de a *Földi logisztikai bázis*, és az *Űrbázis* nem készült el. Ugyanakkor már sokan arra gondolnak, hogy az Űr hasznosítását űrkolóniákkal és ipari logisztikai működéssel kívánják továbbfejleszteni. Viszont hiányzik az elméleti, gyakorlati logisztikai tudományos megalapozás, a logisztika rendszer, szervezetek, infrastrukturális háttér, ipar. A logisztikai szakemberekből sem bővelkedünk e téren.

Csak ezek után és velük párhuzamosan lehet a logisztikai képességeket megfogalmazni és az űrturizmus igényeihez igazítani.

Valószínűsítem az ellátási lánc elmélet már kevésnek bizonyulhat, mivel itt nem egyszerű logisztikai műveletekről van szó, hanem a XXI. század modern logisztikájának alkalmazásáról, amely sokban eltér a logisztika földi értelmezésétől. Ez a logisztika korunk logisztikájának szemléletét, gondolkodását, elveit, módszereit, technikáját, technológiáját alkalmazza, jelesül az *Információ és Hálózatközpontú logisztikát*, amely képes megvalósítani a teljes hálózatokban való teljes körű működést, minden dimenzióban úgy a földön, levegőben tengersizint felett és alatt, az űrben működő támogató hálózatokkal.

NASA egyezményt kötött a chicagai Planet Space és a restoni (Virginia) Transformational Space Corporation cégekkel, hogy képessé váljanak legénységet, illetve rakományt szállító űreszközök és rakéták tervezésére. A cél az, hogy elősegítse az alacsony Föld körüli pálya piaci hasznosítását.

NASA egyik vezetője, - Scott Horowitzⁱ szerint:

„A NASA büszke arra, hogy megállapodást írt alá újabb két magáncéggel, az ő erőforrásait irányítva egy komoly kereskedelmi rakétaipar létrehozására”

Az űrrepülés új dátuma 2014ⁱⁱ, jelesül a Metropol napilap olvasót küld űrturistaként a világűrbe, aki a „The Metro Race for Space” versenyt megnyeri, részt vehet az űrhajóskiképzésen. A küldetés az SXC Lynx (Space Expedition Curacaoⁱⁱⁱ) űrhajóval valósulhat meg.

SXC Lynx rakétameghajtású űrrepülőgép
(Metropol Napilap 2011.11. 03)

ESTÓK Sándor

ÚRLOGISZTIKA ÉS HIBRID LOGISZTIKA^{IV} KATONAI KÖRNYEZETBEN

Napjainkban már az Űrben is elkezdődött a jövőbeni forró övezet kialakulása. Ebből alakulhat ki egy új típusú logisztikai környezet, amelyben az űrlogisztika jelentős stratégiai helyet kap. Valóssággá válhat az idő-, tér- és űrgrás, amely nem csak a gondolatokat, hanem a logisztikai lehetőségeket, folyamatokat és áramlási rendszereket (információ, anyag, érték, energia stb.) is felgyorsíthatja, és dimenzióváltását elősegítheti.

Valószínűsíthető, hogy a háború és annak feltételrendszere az űrre is kiterjesztésre kerülhet. A virtuális tér is háborús környezetbe kerülhet az összes technikai eszközeivel és számítógépes rendszereivel. Nagy fejlődésnek indulhat a nanotechnológia, a robotika (robottechnika). Valószínűsíthető az ember nélkülözhetetlen szereplője lesz az űrtereknek és az űrharc-tereknek. Ismeretlen viszont az ilyen irányú változás, hogyan hat a harcoló erőre, és a hadviseléssel kapcsolatos gondolkodására.

Az űrlogisztikai feladatok ellátásában az emberi erő mellett és vele együtt alkalmazható a roboterő. A hibrid logisztikai támogatás, a robotok széleskörű alkalmazásával új mérföldkő az űrlogisztikai környezetben. Jellemzően ott, ahol az emberi képességek határát érintő és azon túlnyúló feladatok megvalósítása szükséges. Olyan környezetben is ahol az ember nem képes 24 órás megszakítás nélküli logisztikai feladat ellátására, folyamatos működtetésre, őrzésére, védelmére, összeköttetés felügyeletére, földi, kozmikus logisztikai rendszerekkel és ellátó bázisokkal.

Ahogy haladunk századunk harmada felé egyre jobban előtérbe kerül az űrlogisztika teljes felépítményével, szervezeteivel, feladataival, technikai eszközeivel és az űrbázison elhelyezhető feltételrendszerével. Mindezekon túl a logisztikai támogatás kérdéseinek és alkalmazásának lehetséges változataival. Az űrlogisztikai feladatok ismertté válnak, a logisztikai támogatás, szolgáltatás és kiszolgálás célterülete továbbra is a földi ember tevékenységének és feltételrendszerének megteremtése, mindez kozmikus környezetben.

Fontosnak tartom az űrlogisztika teljes ellátási láncának kidolgozását, a rendszerben tartás és az üzemben tartás egységes értelmezését és annak feltételrendszerének meghatározását. Nagy jelentőséget tulajdonítok az üzemeltetés és az energiahordozók valószínűsíthető anyagainak, technológiáinak, technikai eszközeinek és műveleti protokolljának kialakítására. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a kozmikus térben levő szolgálatot teljesítő ember élelmi anyagainak előállítását, csomagolását, de a mindennapi életvitel, higiéné, egészséges komfortközérzet fenntartását, a szükséges anyagok eszközök sokaságának biztosítását, szállítását. A elhasznált, főlegessé vált anyagok eszközök inverz logisztikai bázisokra történő visszaszállítását.

Valószínűsítem, hogy a logisztika funkciói és elvei nagy változásokat élhetnek meg az űrben, előtérbe kerül a *létllogisztika* méghozzá prioritással, amely a technikai fejlődés eredményeként más bolygóra szállás és ott hosszabb tevékenységhez, feladathoz kötött a tartózkodás követelményként állíthatja alkalmazását. Az előzőek szerint fontos kialakítani a Földi kiszolgáló bázis logisztikai funkcióit és az Űrbázison működtetésre kerülő űrlogisztikai funkciókat. A fentiek figyelembe vételével szükségesnek tartom alkalmazni: az ellátási, anyagi, szolgáltatási, technikai kiszolgálási, szállítási, logisztikai technikai, logisztikai szolgáltatási funkciókat. A legfontosabb logisztikai alaphelyzetből kiindulva az űrlogisztika is mindig konkrét feladatra szerveződik, úgy a Földön, a logisztikai bázison, mint az Űrben. Egyértelmű csak akkor lehet konkrét, ha már van Űrstratégia koncepció, szervezet, technika, célok, feladatok és nem utolsó sorban források rendelkezésre állnak. Az előzőekkel már párhuzamosan Űrlogisztika stratégiát szükséges készíteni.

A speciális technika, az Űr jellemzői, a technológiai folyamatok és annak rendszerei más súlypontra hangolják át a logisztikai gondolkodást és szemléletet. A rendszerszemlélet, a folyamatorientáltság, optimalizálás, a támogatási lánc jelen lesz úgy a Föld, mint az Űr logisztikai környezetében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám**ESTÓK Sándor**

A logisztikai támogatási lánc és hálózat erősödése szükséges a katonai együttműködésben, a szinergiában rejlő lehetőségek kihasználásában.

A szemlélet és gondolkodásmód új területeket tárhat fel, töretlenül fejlődhet határokat figyelmen kívül hagyva az űr térségében.

Az interdiszciplináris logisztika több tudományterülettel lesz képes együttműködni és válaszokat adni századunk háborús stratégiai kérdéseinek logisztikai kihívásaira. Ebben a környezetben többlépcsős hadászati támogatási láncrendszerek, hálózatok működnek a stratégiai érdekeket szolgálva. Földrészeket, óceánokat átívelve és az Űr térségét is bekapcsolva a több modalitású – földi, légi, űr, – stratégiai logisztikai műveletekbe.

Új távlatokat nyitnak a robotok alkalmazási területei a gyorsreagálású erőknél, a légi, földi és logisztikai kötelékek állományában. Az új típusú logisztikai alkalmazás a hibrid logisztikai támogatás, elsők között az űrerőnél, a légierőnél és a szárazföldi haderőnél valósulhat meg.

Logisztikai környezetben széles lehetőség nyílik a harci támogatási lánc teljes folyamatában a humán és roboterő közös alkalmazására szinte minden fázisban.

Az emberi erő és a roboterő együttes alkalmazása növeli a munka hatékonyságát, csökkenti a feladat időigényét, javítja a minőséget, biztosítja a 24/7 órás rendelkezésre állást. Az általános alkalmazású katonai és harci robotok áttörést érhetnek el.

Az űrlogisztika alapjait^v és rendszerét átgondolva a közeli és a távolabbi jövőt illetően, valószínűsítem az űrlogisztikai támogatás kiemelt stratégiai feladatként lesz jelen a modern logisztikatudomány környezetében és alkalmazza a horizontális logisztikai ipar felfedezéseit, és a hightech technika új vívmányait. Az elméleti és jövőbeli gyakorlati lehetőségek feltárása a logisztikai támogatás rendszerének új fejlődési perspektíváit nyitja meg.

Összegzésként mondván a katonai és civil új logisztikai megközelítés jelentős stratégiai helyet és szerepet kaphat a közeli jövőben kialakuló űrerő és űrvezet, bolygók logisztikai szolgáltatásinak rendszerében. Valószínűsíthető, hogy a fegyveres küzdelem szemlélete, alkalmazása, technikai eszközeinek képessége és hatékonysága nagyléptékkel fejlődik, az eddig ismert képességek többsége a múlt század dimenziójában marad. A jövő háborúi feltételrendszere megváltozik, színtere a Naprendszerre és azon túlra is kiterjedhet. Vele párhuzamosan űrlogisztikai és hibrid logisztikai támogatással bővül az Űr stratégiai műveletek logisztikai rendszere.

Az emberi erő és roboterő együttes alkalmazása növeli a civil és a katonai területeken a hatékonyságot, sőt egyes területeken áttörés is elérhető – légierőnél, űrerőnél és a logisztikai rendszerekben és a támogatásban.

Kulcsszavak: Űrlogisztika, Űrerő, Űr üzleti hasznosítása, űrvállalkozás, űrturizmus, katonai logisztika, civil logisztika, kolónia, Űr iparosítása, robotok, hibrid logisztika,

Keywords: Space logistics, space force, commercial exploitation of space, space venture, space tourism, military logistics, civilian logistics, colony, space industrialization, robots, hybrid logistics

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Horvai Ferenc: *A Mars-utazás nehézségei, Távoli világok kutatói, Amerika hordozórakétái* - 2006.02.11 08:18. <http://www.urvilag.hu>

Mars (bolygó): Wikipédia

Horvai Ferenc: *A Mars és a külső bolygók vizsgálatának jövője* (1. 2. rész)<http://www.urvilag.hu/>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

ESTÓK Sándor

A Curiosity indítása élőben: *Álmuk a világűr, Űrszondák a Marsnál*, <http://www.urvilag.hu/Curiosity> - 2011.11.26 10:20. Űr Világ.hu űrkutatási hírportál

Vörös Sárkány a Marsra, Űrszondák a Marsnál, Űrturisták és magánűrhajók - 2012.01.29 08:15. Űr Világ.hu űrkutatási hírportál

Estók Sándor: *A katonai és civil ellátási lánc fejlődésének lehetőségei nemzetközi környezetben*, Budapest, 2011. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem PhD értekezés

Estók Sándor: (2008) *Űrlogisztika, A logisztika kozmikus térben* TRANZIT, 2008. szeptember – október 58-59. o.

ⁱForrás: Space-travel.com (2007. február 1.)

ⁱⁱ Metropolisz napilap, 2014: Űrrepülés a Metropollal! 2011. november 3.

ⁱⁱⁱ Curacao űrkikötő a karibi szigetvilágban. A kép Metropolisz 2011. november 3. SXC a legnagyobb űrturizmussal foglalkozó vállalat .
Forrás: Metro World News

^{iv} Hibrid logisztika: Humán erő és roboterő együttes alkalmazása logisztikai műveleti vagy támogatási feladatokban.

^v Estók Sándor: *A katonai és civil ellátási lánc fejlődésének lehetőségei nemzetközi környezetben*, Budapest, 2011. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem PhD értekezés

ADALÉKOK A II. VILÁGHÁBORÚS MAGYAR TÁBORI ÚJSÁGOKHOZ

ABOUT CAMP NEWSPAPERS DURING THE SECOND WORLD WAR

Írásomban röviden bemutatom a m. kir. honvédség második világháborús tábori újságainak sajátosságait. Az Országos Széchenyi Könyvtárban fellelhető példányok alapján ismertetem az egyes újságok jellemzőit, szerkezetüket, tartalmukat és a keletkezésük körülményeit. Visszaemlékezéseken keresztül szemléltetem a haditudósítók tábori újságokkal kapcsolatos feladatait.

In my paper I will briefly introduce the features of camp newspapers of the Hungarian Kingdom's army during the Second World War. I will present their features, structures, contents and circumstances of creation on the basis of the available copies of The National Széchenyi Library.

I will illustrate the challenges of camp newspapers as a war correspondent via reminiscences.

BEVEZETŐ

A magyar tábori újságok előzményének az 1848-1849-es szabadságharc katonai sajtóját tekinthetjük. A hadi eseményekről szóló beszámolókat, harctéri jelentéseket tartalmazó, az ellenséges propaganda ellensúlyozására és a katonák lelkesedésének fenntartására kiadott lapok jelentették a magyar katonai sajtó kezdetét. Az újság általános feltételeitől, mint a folyamatos megjelenés, nyilvánosság és az időszerű tartalom – a tábori újságok esetében – eltekinthetünk, jórészt a speciális körülmények miatt. Ezeket a tábori újságokat katonák írták katonáknak, a legtöbb ott készült a „lövészárokban” vagy legfeljebb a megszállott ellenséges terület valamelyik városában. A hátszországba, a nagyközönséghez ritkán jutottak el ezek a lapok, mert a katonák drága kincsként őrizték a példányokat. A tábori újságok teljes körű rendszerezését nehezíti, hogy csak töredékesen maradtak ránk az egyes lapok példányai.

Az újságok és köztük a tábori újságok alapvető feladata a hírek közlése, az olvasók tájékoztatása. A tábori újságok célközönsége elsősorban a fronton harcoló katonák, másodsorban a hátszország lakossága. A második világháborús tábori újságok feladatai közé tartozott a híradáson túl, a katonák szórakoztatása, a lövészárkokban töltött idő színesítése, kikapcsolódás nyújtása, ismeretterjesztés, valamint az otthonnal való kapcsolatteremtés, bajtársi üzenetek továbbítása.

A TÁBORI ÚJSÁGOK CÉLJA

A tábori újságok többnyire a fronton harcoló katonák számára készültek. Sokszor e kiadványok jelentették a katonák számára az egyetlen hírforrást. A hírek közlésén túl számos céljuk, feladatuk volt. A tábori lapok terjesztették a propagandát, lelkesítették a fáradó, családjuktól, otthonuktól távol harcoló katonákat. Szórakoztattak viccekkel, versekkel, beszámoltak a hazai sporteseményekről és összekötötték a különböző frontokon szolgáló katonákat.

A m. kir. 2. honvéd haditudósító század által szerkesztett és kiadott *Tábori Újság* az egyik legismertebb második világháborús harctéri lap. A/4-es méretben és változó, 2-4 lap terjedelemben adták ki. Tartalmát tekintve színes, változatos újság volt, igaz kevés hírt közölt a háborúról, a bel- és külpolitikai eseményekről. Szerepelt benne ismeretterjesztő cikk például a haditudósítás történetéről, továbbá bulvárhír, jó tanács a honvéd gépkocsivezetők részére, lelkesítő katona-történetek, sporthírek és kisebb rajz illusztrációk, katonadalok kottával, fejtörő képrejtvények, valamint térképek. Az újság számain látszik a gondos, precíz szerkesztés, az igyekezet, hogy olyan lapot adjanak a fronton harcoló katonák kezébe, amellyel kielégítik az igényeiket.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

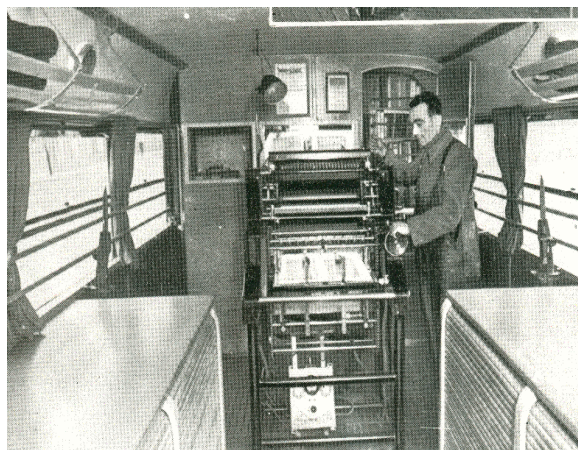
GORDA Éva

Tábortestvérség

Nagy György vezérőrnagy így mutatta be az induló Tábortestvérséget: *a magyar katonának erről a hősi példamutatásáról számol be a másodnapoként a most meginduló „TÁBORI UJSÁG”, amelynek minden hasábjából útmutatást és példát meríthet a magyar utókor. Az 1941. év kereszties hadjáratának kisebb és nagyobb eseményei egyaránt helyet kapnak a megszálló csapatok „TÁBORI UJSÁG”-jában, amely a Ti részetekre, tájékoztatásokra és szórakoztatásokra készül Ha forgatjátok látnotok kell, se szerkesztő, se főmunkatárs neve nincs rajta. Azok, akik szerkesztik: névtelen, de hűséges bajtársaitok. Igazi szerkesztője azonban maga a szebb jövőért küzdő magyarság lelke, akarata, s küzdelemvállaló elszántsága, amelynek legjobb hősei Ti vagytok, messze idegenben harcoló, vagy őrálló magyar katonák, s amelynek szolgálatában állunk valamennyien, akik a becsület köntösét, – a honvédszabonyt – viseljük ezekben a sorsdöntő időkben. Főmunkatársa ennek a „TÁBORI UJSÁG”-nak: a nyílt szívű bajtársi érzés. Tiértetek, tinektek íródik itt minden gondolat, tiértetek áll össze sorokba minden betű. Katona és bajtárs akar lenni e hasábokon valamennyi írás, rajz és vonal. Buzdítás, lelkesítés, tájékoztatás, mosolyt indító derű és gondsimító biztatás ... ez a célja és kötelessége.*¹

HOGYAN KÉSZÜLT A TÁBORI UJSÁG

A haditudósítók autóbusza

¹ Tábortestvérség I. évf. 1. szám; 1941. november 14. 1-2. oldal (m. kir. honvédszabonyt század kiadása.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A tábori újságok többnyire a frontvonal közelében lévő településeken vagy tábori szerkesztőségeken készültek, székhelyük az arcvonal mozgásával változott. Némelyik tábori újság fejlécén feltüntették az aktuális tábori posta számát, amely a helyszínnel együtt változott. A *Tábori Újság* így számolt be arról, hogy hogyan készült a lap. *Amikor a honvédeink kezükbe veszik a Tábori Újságot, bizonyára eszükbe sem jut, hogy ez az újság valahogyan máshogyan „csinálódik”, mint a többi ... A tábori Újság írógépelt nyomással, vagy ha úgy tetszik nyomott írógépeléssel készül. Többet nem árulhatunk el róla, de azt bevallhatjuk, hogy a Tábori Újságnak van a legnagyobb tudósító gárdája, mert a megszálló csapat valamennyi honvédjá pennát vagy ceruzát ragadhat s megírhatja mondanivalóját. Jön is a kézirat garmadával ... A Tábori Újság legfrissebb hírei azonban valósággal légből kapott hírek, ami a világért sem jelent megbízhatatlanságot, ellenkezőleg: teljes hitelességet, mert ezeket a híreket a rádióból veszik a szerkesztők. Boszorkányos gyorsaságú hírszolgálat ez, mert a Hawai mellett elsüllyesztett amerikai csatahajó felett még buborékot vet az óceán sós helye, amikor Kis Sándor vagy Nagy János honvéd a Dnyeper partján már olvashatja ezt a japán sikert.² Néhány számmal később ismét bemutatták hogyan készül az újság. „Hogy készül a Tábori Újság? ... Hát ki írja? Újgyszólván minden magyar honvéd, akinek az a szerencse jutott, hogy részt vehetnek a bolsevizmus elleni végső leszámolásban. Amikor reggelként megérkezik a szerkesztőségi posta bizony magunk is elcsodálkozunk, hogy milyen sok munkatársa van ennek a kis négy oldalas lapnak. A beküldött történetek, versek, nóták és rajzok pontosan tükrözik valamennyi, orosz földön lévő honvédalakulatunk életét. ... Gondos válogatás után tehát megkezdődik a szedők munkája. Errefelé még a nyomdák sem ismernek mást, mint a cirill betűt, magyar szedőszekrényeket hoztunk tehát magunkkal. Ebből rakosgatják egymás mellé szorgalmas szedőkezek a szöveg szavait, mondatait, sorait. Lapunk rajzolója is megkapja közben a munkáját. Kijelöljük, hová milyen rajz kerül ... két másodpercenként fordulnak ki különös gépünkéből a rajzos oldalak. Közben a szedők is elkészültek a munkájukkal. Következik a tördelés. A lap szerkesztője megállapítja, hogy melyik cikk hová kerüljön, milyen legyen az oldalak „tükre”... „szerkesztőségünk” létszáma nevetségesen csekély, viszont mindig megtaláljuk a módját, hogy valaki odautazzék, ahol éppen „történik valami”. Ilyenkor munkakörét bajtársa veszi át, aki szívesen megvégi a kétszeres, esetleg háromszoros munkát, mert tudja, hogy kiküldött tudósítónk biztos valami érdekes anyagot hoz magával, ha majd megtér néhánynapos, kalandos utazásáról. Az így nyersen elkészült Tábori Újság ólomhasábjai ezután nyomdába mennek. Azon a gépen, ahol nem is olyan régen kommunista nyomdatermékek készültek, most a magyar honvéd számára*

A Tábori Újság nyomdagépe

² Tábori Újság II. évf. 1. szám; 1942. január 1. 4. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

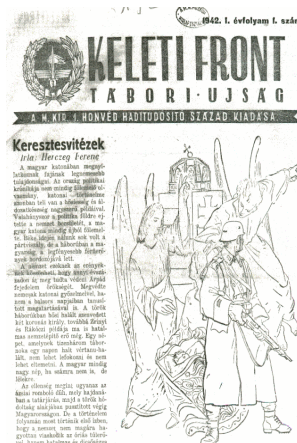
összeállított olvasnivalót termel a „csodálatos masina”. Belőle már a teljesen kész Tábori Ujságot szedik elő a hosszúkarú kirakópálcák. Ukrán munkáslányok csomagolják kötegekbe a példányokat, magyar honvédek lapozzák fel az expediáló könyvünket és ennek alapján állítják össze az egyes csapattestek részére szánt küldeményeket.³ A Tábori Ujság szerkesztőségének felszereltségét így mutatták be: Van rádiónk, amellyel légből kapjuk a híreket, írógépünk, amely sokáig a nyomda szerepét is betöltötte. Ma már nyomdai betűkkel szépen kiállított ujságot adhatunk a honvédek kezébe s az írógép csak a közvetítő szerepre korlátozódik a szerkesztőség és a nyomda között. Van nyomdánk és van kis modern nyomdagépünk, amelyet itt bemutatunk. Finom, érzékeny gépezet és mozgékony is, elfér a Tábori Ujság gépkocsijának belsejében.⁴

Az újság szerkesztőiről és készülési helyéről nem sokat lehet tudni. 1942-ben a Tábori Ujságot Fehrenheit-Gruppenberg Tibor tartalékos főhadnagy szerkesztette. Ezt a halálhíréről beszámoló közleményből tudjuk. A III. évfolyam első oldalán, az addigiaktól eltérően hivatalos hadijelentéseket közöltek. A Tábori Ujság alapvetően kevés „friss” hírral szolgált. A hangsúlyt az ismeretterjesztésre, szórakoztatásra helyezték. Több alaklommal is beszámoltak az újság készüléséről, valamint röviden megemlékeztek a haditudósítás történetéről, híres haditudósítókról és az ismert tábori újságokról. A IV. évfolyamban már néhány fényképet is lekötött az újság.

A TÁBORI ÚJSÁGOK FORMÁJA, JELLEMZŐI

A *Tábori Ujság Kívánság Ujsága* szintén a haditudósító század kiadásában jelent meg, 32 oldal terjedelemben. A szerkesztőség helyét nem jelöli meg a lap, de a gondosan válogatott fotókból és a bevezetőből az feltételezhető, hogy a haditudósító század hazai laktanyájában készült. Első száma vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a honvéd vezérkar főnöke „szózat”-ával indult, melyet a harcoló honvédekhez intézett: ... *köszönjük azt a boldogságot és örömet, amivel a gondolatot fogadták. Köszönjük azt a rengeteg választ és kívánságot, ami befutott hozzánk ... eleget kell tennünk a honvédjeink kívánságának s ezzel igazi, értékes irodalmat, termékeny magyar szellemet, művészi mulattatást adhatunk a Kívánság Ujság hasábjain...*⁵ Az újságot lapozgatva nem igen találni benne értékes irodalmat, ellenben annál több fényképet. Tartalmát tekintve néhány történet szolgáltatta az olvasnivalót, emellett idilli képeket közöltek a frontról, mosolygó katonákkal. Képet kaphatunk a kor divatjáról, valamint ismert színésznők képei szerepeltek a lapban, egy-egy honvédeknek szóló üzenettel.

A *Keleti Front* 1942-ben indult tábori újság, melyet a m. kir. 1. honvéd haditudósító század adott ki. Az A/4-es méretben megjelent lap első száma Herczeg Ferenc buzdító vezércikkével indul. Az első szám, amely igényesen, gondosan volt

Keleti Front

³ Tábori Ujság 1942. II. évf. 34. szám 3. oldal.

⁴ Tábori Ujság Kívánság Ujsága 1942. 1. szám. 23. oldal.

⁵ Tábori Ujság Kívánság Ujsága 1942. I. évf. 1. szám 2. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

megszerkesztve, összefoglalta a keleti hadjárat első évének eseményeit. Az első szám 8 oldal terjedelmű volt, melyet képek és térképek színesítettek. A későbbi számok inkább egy hamarjában kinyomtatott hírközlő kiadványhoz hasonlítanak, mint egy gondosan szerkesztett újsághoz. A második szám olyan képet fest, mint amit sebtében írtak egy írógépen, tekintet nélkül a formaiságra. A kilencedik számtól már csak egy lapos az újság, augusztus 9-e és 30-a között pedig négy oldal terjedelmű. A tábori posta számát sem tüntetik fel minden esetben. Minden szám legvégén, a jobb alsó sarokban egy-egy buzdító, lelkesítő, propaganda félmondatot találunk. Tartalmát tekintve általában buzdító vezércikkel, vagy a német főparancsnokság jelentésével indult, ezt követték a háború más frontjairól szóló rövid hírek. Különbéle hasznos instrukciókat, információkat is közöltek a lap hasábjain, úgy, mint a tábori postacsomagok tartalma vagy a csomagok küldésének felfüggesztése. Ezek mellett szerepeltek még derűs katona-történetek az első világháború időszakából, valamint a pengő és a birodalmi márka átváltási táblázata.

Tombor Tibor⁶ 1942 április végén került a haditudósító századhoz. Így emlékszik erre vissza 1993-ban: *A kezdeti formások után kivittek bennünket Budatéténybe, a haditudósítók laktanyájába, a híressé vált Lanáriába. Felszereltek bennünket. A „komiszt” testre szabták, felvarták rá – a zubbony jobboldali zsebe fölé – a haditudósító jelvényt. Szárnyak közül kiemelkedő kard és fáklya domborodott rajta arany- és ezüstfonálból. Kiosztották a fegyvert is, egy 7,65-ös Frommer revolvert, kilenc tölténnyel.*⁷ Tombor Tibor szerkesztette a Keleti Front első, még Budapesten készült számát, később külön tudósító volt a fronton.

A haditudósítók által a Keleti Front tábori újság előállításához is használt autóbust így mutatja be Tombor Tibor: *A hatalmas autóbusz a Lanária egyik hátsó udvarán „pihent”. A háromülékes gépkocsivezetői fülke mögött igen szépen berendezett szerkesztőségi fülke biztosította a kényelmes újságírói munkát. A kézi kis írógép mellett egy nagy írógép volt az asztalhoz rögzítve, a rotaprint nyomtatógép alumíniumlemezeinek elkészítéséhez. Nagy teljesítményű rádióvevő egészítette ki a műszaki berendezést. Ezt a fülkét lemez fal választotta el az autóbusz belsejétől, ahol a padlóhoz rögzítve, súlyponti helyen állt a legkorszerűbb Rotaprint gép, két oldalt redőnyzárás, asztallapos szekrény húzódott a papír és festékek, kellékek tárolására. Áramfejlesztő aggregátora is volt a járműnek a Rotaprint gép működéséhez. Az autóbusz 1941-ben megjárta Ukrajnát, benne szerkesztették a „Tábori Újság” című első frontújságot.*⁸ Így ír készülő tábori újságról. *Megalakult a szerkesztőség is, mely velem együtt három újságíróból állt, munkatársam volt Dr. Gerő László, a győri Nemzeti Hírlap belső munkatársa, Saád Béla, az Újnemzedék belső munkatársa, de a szerkesztőséghez tartozott Szalay Lajos is, a neves grafikus.*⁹ *Pap László műszerézmestert hívták be a Rotaprint kezelésére. A Kádártól kapott parancs értelmében piackutatást végeztem egy kis nyomda betűkészletének beszerzésére. Hosszú kutatás után az András József és Gerendás József betű- és tömöntő üzletében vásároltam meg a Vkf. 6. osztálya¹⁰ számára egy Amszt-betűtípusú nyomdát, a betűszekrényekkel, a kiszedéshez szükséges szedővasakkal, zárólapokkal s minden egyéb kellékkel, felszerelésekkel. Gondos súlymérések előzték meg a vételt, mert számolni kellett a Rotaprint géppel már megterhelt autóbusz teherbíró képességével. Arról szó sem lehetett, hogy egy villamos erővel működő, könnyű, gyors sajtógépet is vigyünk, túl nagy volt a súlya. A Tábori Újság megjelenését tehát a Rotaprint gépre és a „valahol” majd biztosító nyomdára tervezetük.*¹¹

⁶ Dr. Tombor Tibor (1909-2000) jogász, író, újságíró. 1927-től a Külügyminisztériumban dolgozott. 1939-ben a Pesti Hírlap újságírói tehetségkutató versenyén a második lett, így átkerült a laphoz, ahol hamarosan a külügyi rovatot vezette 1946-ig, az újság megszűntéig. 1942 novemberéig az ukrán fronton haditudósító. Ezt követően a külügyi propagandaosztály munkatársa. 1946-tól Országgyűlési Könyvtár nemzetközi jogi szakértője, majd az Országos Műszaki Könyvtár, illetve az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa.

⁷ Tombor Tibor: Keleti Front – Tábori Újság 129. oldal.

⁸ Uo. 131. oldal.

⁹ Egy-egy tábori újság szerkesztői stábjára 3-4 újságíró haditudósítóból állt, melyet technikai kisegítő személy és lehetőség szerint grafikus vagy fényképész egészített ki.

¹⁰ A haditudósítókkal kapcsolatos feladatok, így a haditudósító század szervezése, fejlesztése, irányítása és a haditudósítók által készített anyagok kiértékelése, feldolgozása, valamint nyilvánosságra hozatala az 1942. augusztus 1-vel megalakult vezérkari főnökség 6. osztályához került.

¹¹ Tombor Tibor: Keleti Front – Tábori Újság Uo. 133. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A Keleti Front tábori újság 1942 őszén Nykolajevkából Harkovba települt át, ahol a német Ost-Front című tábori újságot is szerkesztették. Az út során a haditudósító század autóbúsa árokba zuhant és a lap akkori szerkesztője, Márkus Pál hadnagy életét vesztette. Így 1942 októberében ismét Tombor Tibor lett a tábori újság szerkesztője. A Harkovban töltött időre így emlékszik vissza: *a Tábori Újság szerkesztősége a Hospitalia ulica 22. szám alatti, egyemeletes téglaházban székel. Villanyvilágítás nem volt, a csapokból víz nem folyt. Az épen megmaradt nyomda szedőszekrényeit a nyomdászok közben rendezték. A földszinten helyeztük el a szedőtermet, Varró és Oláh birodalmát. Tétovázásra nem sok időnk maradt. Elkészítettük a legközelebbi lap tartalmi vázlatát, szétosztottam a munkát. Újságíró barátaim villámgyorsan dolgoztak, de hősi munkát végeztek a szedők is. Október 13-án látogatást tettem az „Ost-Front” szerkesztőségében, megbeszéljük a lapnyomatását. A németek hetenként kétszer jelentették meg lapjukat 20-20 000 példányban, a „Keleti Front” nyomtatása is a németeknél történt. A lap 27. száma október 20-án hagyta el a nyomdát 5000 példányban, de 23-án már megjelent a 28. szám is. Az általam szerkesztett utolsó szám, a 29., október 27-én jelent meg. A „Keleti Front” 28. számának megjelenési napján, október 23-án érkezett meg a hadsereg főparancsnoksághoz Szombathelyi távmondata, a leszerelésünket és hazaszállításunkat elrendelő parancs. Bár nagyon szerettem a Tábori Újság szerkesztését, boldogan fogadtam utódomat, Rozsnay Simon tartalékos hadnagyot, a polgári életben a „Kecskeméti Közlöny” belső munkatársát, akinek a lapot ünnepélyesen átadtam. Október 31-én érkezünk Budapestre. A Lanárián ünnepélyesen fogadtak bennünket. Leszereltünk. Leadtam Frommeromot, a tárban mind a 9 lövedék benne volt, úgy, ahogy átvettem. ... A „Keleti Front” Harkovban még egy ideig megjelent, majd a háború vihara a Tábori Újságot is elsodorta.¹²*

Kárpáti Híradó

A *Kárpáti Híradó* a m. kir. 2. honvéd haditudósító század kiadásában jelent meg 1944. második felében. Az A/4-es méretben megjelenő újság mindössze egy lapból állt és a szerkesztők szándéka szerint napilap lett volna. Hiányosan maradtak ránk a lap példányai, de feltételezhető, hogy nem jelent meg minden nap. 1944. szeptember 25-től már csak A/5-ös méretű és rossz minőségű rózsaszín vagy sárga lapra nyomtatták. Az újság hírt adott az új szirénajelzésekről, aktuális gazdasági intézkedésekről, tippeket arra vonatkozóan, hogyan lehet fenyőkéreggel megerősíteni az erődök tetejét az eső ellen, továbbá sporthírek és viccek szerepeltek az egylapos kiadványban.

A *Magyar Őrszem* 1944. november 10-én indult, szintén a haditudósító század jóvoltából. A/3-as méretben jelent meg, hetente kétszer hétfőn és csütörtökön, négy oldal terjedelemben. *„Ma indult útjára a Magyar Őrszem címmel az új tábori újság ... A Magyar Őrszem eljön hozzátok és elhozza az otthon, a feleség, a gyerek, az anya és az egész nemzet üzenetét ...”*¹³ A lelkesítő vezércikk után rövid híreket közöltek. Az írások hangsúlyát az ellenség kisebbitésére, hiányosságaira, szervezetlenségére, tehetetlenségére fektették. Az újság utolsó oldalán fél oldal terjedelemben sporthíreket és néhány sor viccet közöltek a szerkesztők.

A *Szikra* képes havi folyóirat volt, melyet a haditudósító osztály parancsnoksága adott ki, a fővárosban 1943 és 1944 között. A lap A/3-as méretben, színes borítóval, fekete-fehér oldalakkal, 18 oldal terjedelemben jelent meg. Az újságon

¹² Uo. 135-137. oldal.¹³ Magyar Őrszem 1944. november 10. I. évf. 1. szám. 3. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

erősen érződik a propaganda. Tartalma a következőképpen nézett ki. Fényképek a tábori élet mindennapjairól (menetoszlopok, bunkerek, tájképek és portrék) egy-egy mondat magyarázó szöveggel. Európai és ázsiai országok, valamint azok népességének megmutatása, akár egy úti magazinban. A kiadványt egy elbeszélés és az utolsó oldalon viccek zárták. A lap 8. számában Lukács József megemlékezik a száz éves haditudósításról. Érdekesség, hogy abban az időben minden jelentősebb katonai vagy tábori újság megemlékezett a haditudósítók munkájáról, történetéről.

A *magyar királyi 2. honvéd hadsereg Tábori Újságja* 1944-ben Pécsen jelent meg A/4-es méretben, 8 oldal terjedelemben, a m. kir. 2. honvéd hadsereg

magyar királyi 2. honvéd hadsereg Tábori Újságja

parancsnokság kiadásában. A legtöbb tábori laphoz hasonlóan ez is hiányosan maradt ránk, így nem tudni, hogy valóban megjelent-e heti rendszerességgel. Az egész lapot áthatja a katonák lelkesítése, a harcra buzdítás. Állandó rovata a „Hőseink”, ahol az egyes katonák hőstetteit adja hírül olyan címekkel, mint: *Ács István honvéd egymaga négy harckocsit lőtt ki; Sarkadi Elemér honvéd közelharcban egy orosz szakasszal; Két kifüstölt szovjet géppuskafészek egy honvéd őrmester története; Egyedül száz helyett.* A szalagcímek is a lap hangulatát erősítik: *Amíg fegyverben a hadsereg, tőlünk függ a győzelem; Meghiúsult orosz tervek; Elszánt küzdelem jutalma: a győzelem; Legyetek méltók apáitok hősiességhez, illetve Eddig 32.6 millió embert veszített a Szovjet.* Az újságot honvédek által írt buzdító katonaversek is színesítették. A fentiekén kívül más hír nem szerepelt az újságban.

Az *Őrjárat* az 1. hadsereg tábori újságja volt. 1944-ben jelent meg A/4-es méretben, 4 oldal terjedelemben németül és magyarul. Az újságban nem minden cikk szerepel mind a két nyelven, egyes cikkeket tükörfordításban közölnek, másokat nem. A magyar vagy a német nyelvű cikket nem feltétlenül követi a párja, esetenként a fordítás közé más rövidebb közlést iktattak. Érdekesség, hogy minden írás más betűtípussal vagy betűformával szerepelt (kisebb, nagyobb, dőlt, félkövér). Ennyiféle betűtípus szerepeltetése 4 oldalon, azt feltételezi, hogy egy jól felszerelt nyomdában készült a lap, gondos szedő munkával, ellentétben a többi tábori újsággal. Az utolsó oldal *Ne vessünk* című rovata alatt olvasható, hogy kik felelnek az újságért. *„Felelős: A m. kir. 2 honvéd haditudósító század parancsnoka. Verantwortlich für den deutschen Teil Lt. Treffz-Eichhöfer FPNr. 15257.”*¹⁴ Az újságban kevés valódi hírértékkel bíró írás szerepel. Olvashatunk az új hadseregparancsnok kinevezéséről, Gerhart Hauptmann Brend *Rózsa* című drámájának bemutatójáról és az író

¹⁴ Friederich Treffz-Eichhöfer német haditudósító volt, aki számos fronton megfordult.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

Örjárat – Stosstrupp

munkásságáról, textilcsomag adományról, valamint az emelkedő házasságkötések számáról a fővárosban, végül pedig német haditudósítók (Wilhelm Felber és Helmut Carl) írásait egy-egy honvéd hőstettéről. Megemlékeztek továbbá három magyar haditudósító munkájáról is. „A magyar haditudósítók nem első ízben vesznek részt német bajtársaik oldalán a harcok megőrkítésében, propaganda-munkában s személyes barátságuk már eddig is több szép kitüntetést eredményezett számukra. Legutóbb az egyik közös vállalkozásban különösen kitüntette magát Tury-turgonyi András hadnagy, sajtótudósító, Göbel József hadnagy, a bomlasztó-raj parancsnoka és Schuchmann Kornél szko. Mindhármukat a II. o. német Vaskereszttel tüntették ki.”¹⁵

A *Fényszórá* a m. kir. „B” székely honvéd gyalogsági tábor újságja volt. Az első lapon feltüntették „Eng. M. Kir. Szé. hvéd pság 1314/kt.-1944.” Az iskolaújság jellegű lap Sepsiszentgyörgyön jelent meg A/4-es méretben 4 oldal terjedelemben. Olvashatunk benne a székely fiúgyermek katonás nevelésének kérdéseiről, elbeszéléseket hős magyar katonákról, valamint a napi élethez kapcsolódó eseményekről.

Bajtárs/Kamerad Deutsch-Ungarische Soldatenzeitung. Magyar–német katonaujság. 1944-ben adták ki Budapesten, dátum nélkül. Nem ismert, hogy milyen időközönként jelent meg. A lap a magyar–német katonabarátság propagandáját erősíti. Az első szám címlapján magyar és német katonákat látunk jókedvűen sétálni a parlament előtt. Az újságban minden tükörfordításban szerepel, még a képaláírások is. A szerkesztőség így mutatja be az újságot: *Kamerad – Bajtárs! ...Új katonaujság jelentkezik előtted, Bajtárs és címeiben magyarul, németül a Te nevedet hordja. Lapunk célját és lényegét jelzi. Ez ment fel bennünket attól, hogy beköszöntőül hosszú magyarázkodásba kezdjünk. Katonás rövidséggel szólva ezt akarjuk: 1. örömet, színt és érdekességet hozni szabadidőtökbe, 2. keményíteni a magyar–német barátságot, 3. írásban és képből beszámolni katonáink szabadidő harcairól. Legtöbb közleményünk magyarul és németül jelenik meg, hogy honvédeinknek és német katonának egyformán kijusson a szórakozásból. Végül még egy kérés. Küldjétek minél több cikket, képet, verset. Azt szeretnénk, ha Ti munkátokkal is színesebbé tehetnétek a lapot.*¹⁶ A felhívás ellenére nem igen találkozni a lapban katonák által beküldött írással vagy verssel. Döntően német vagy magyar haditudósítók beszámolóit szerepelnek arról, hogy milyen nagyszerűen együttműködnek a német és magyar katonák, vagy német haditudósítók írnak a honvédek hőstetteiről, illetve fordítva. Az újság 3-6. oldalán általában a német–magyar barátságot és hasonlóságot különböző megközelítéséből taglaló írás szerepelt. Például németül bemutatták az Alföldet, az ott élő embereket és szokásokat, ezzel párhuzamosan magyarul lehetett olvasni a német tájegységek és az ott élők leírását. A haditechnikai rovatban a német katonai vívmányok mellett magyar haditechnikai sikerekről is beszámoltak. A *Magyar haditechnikusok világhírű találmányai* cím alatt többek között a Kovács-rohamcsónakról olvashatunk.

¹⁵ Örjárat, 1944. október, 20. szám, 3. oldal.

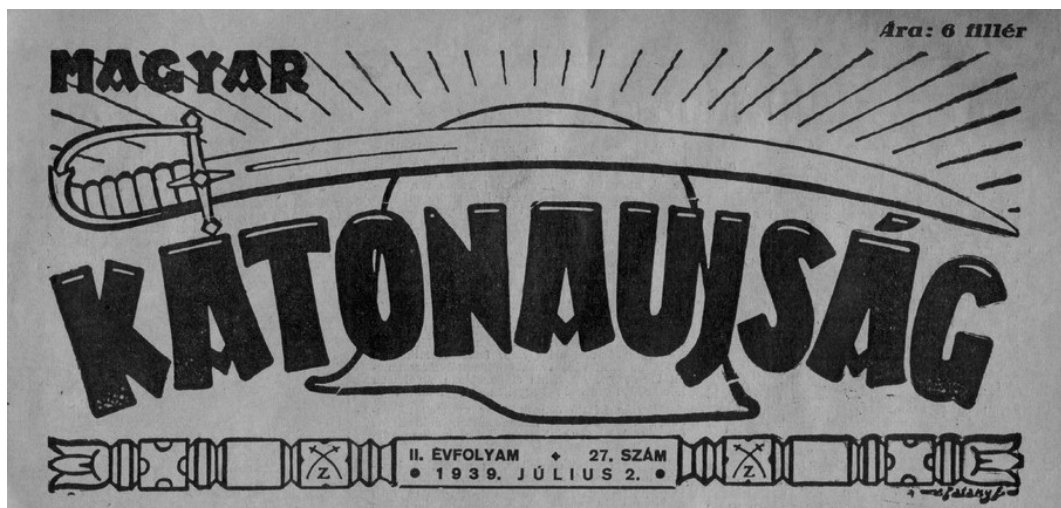
¹⁶ Bajtárs; 1944. 1. évf. 1. szám. 3. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A *Magyar Katonaujság* 1938. október 1-én indult hetilap volt. Az újság céljairól így írnak: *Az a célja, hogy tájékoztató, felvilágosító és nemesen szórakoztató közleményekkel támogassa a magyar katonai nevelés, kiképzés és nemzetvédelem munkáját.*¹⁷ Később kibővítették az újság célközönségét. *„...október 1-én megindult a „MAGYAR KATONAUJSÁG”. Bár eredeti – s továbbra is fennálló – célja szerint elsősorban a honvédségnek szól, már az első száma is felkeltette széles körök figyelmét ... ez a lap a tiétek, az elsőtől az utolsó betűjéig. De egyben minden igaz magyar emberé is, hiszen katonanép vagyunk.”*¹⁸ Ebből is látszik, hogy az újságot eredetileg a katonák számára készítették, de a polgári lakosság között is terjesztették. A lap egyik fő témája a történelmi múlt dicsőségeinek hangsúlyozása és a trianoni békeszerződés következtében hazánkat ért gazdasági, földrajzi, szociális, és egyéb veszteség. A *Honvédelmi emlékeztető*¹⁹ egy állandó rovata volt a lapnak, amelyben hangsúlyozták, hogy mindenki kötelessége, hogy katonának jelentkezzen.

Magyar Katonaujság

A mondanivalót kiegészítették olyan történetekkel, mint például Kis József megölte magát, amiért nem lehetett vagy nem volt alkalmas katonának. Másik állandó rovat volt a *Mi történt az elmúlt héten*, melyben összefoglalták a legfontosabb fronteseményeket, bel- és külpolitikai fejleményeket. A lapban helyet kaptak még hadtörténelem, hadtudomány és a harcászat témakörében készült írások. Bemutatták a haditudósítók munkáját és ismertettek néhány korábbi tábori újságot. 1942-ben már csitult a lap harcias szelleme és az oldalakat többségében versekkel, nótákkal, novellákkal, humorral és sporthírekkel töltötték meg. 1943-ban az újság rendszeresen mellékletet is adott ki, amely a front mindennapjait mutatta be képeken és az egyes katonák hőstettéről szóló írások szerepeltek benne. 1944-től 8-ról 6 oldal terjedelemben korlátozódott az újság. A *Mi történt az elmúlt héten* című rovaton kívül – ami néhány sorra csökkent a korábbi oldalas terjedelemben képest – gyakorlatilag mindenféle hír eltűnt belőle.

A *Képes Tábori Ujság* a Magyar Katonaujság melléklete volt. A m. kir. honvéd haditudósító alakulatok parancsnoksága adta ki. 1942 és 1944 között heti rendszerességgel megjelenő képes magazin volt. Tartalmát képes tudósítások és magyarázó szöveggel ellátott képek tették ki, olvasnivaló kevés akadt benne. Mai értelmezés szerint képes „bulvár” újságnak is tekinthetnénk. A katonai „csendéletképek” mellett balerinákról, filmszínésznőkről készült fényképek voltak benne zömmel.

¹⁷ Magyar Katonaujság, 1938. 1. évf. 1. szám. 1. oldal.

¹⁸ Magyar Katonaujság, 1938; 1. évf. 2. szám. 1. oldal.

¹⁹ Később Nemzetvédelmi Emlékeztetőre változott a rovat címe.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A *Honvéd*, „A magyar katona harctéri tudósítója” alcímmel 1944. december 1-n jelent meg, A/4-es méretben, egy lap terjedelemben, kiadó vagy keletkezési hely megjelölése nélkül. Az első szám a főváros kritikus helyzetét taglalta, valamint a külföldi, főleg angol sajtóban megjelenő híreket kommentálta és cáfolta. December 6-tól *Harcos Honvéd* címen, „*Honvédek harctéri tudósítója*” alcímmel jelent meg az újság, A/3-as méretben és heti három alkalommal, de továbbra is csak két oldalon. A névváltozást így indokolták: *Honvédek, vigyázzatok! ... áruló jár soraitok között! A szovjet, lapunk címével visszaélve, hazugságoktól hemzsegő, magyar nyelven nyomtatott úgynevezett „honved” újságot dobál le repülőgépeiről a mi vonalaink között, hogy ezzel az átlátszó csalással megtévesszen egyeseket*²⁰. A lap néhány szűk mondatban hírt adott a magyarországi és külföldi hadieseményekről, továbbá elrettentő képet festett a szovjetekről, végül pár sor viccel zárult az újság. Meg kell említeni, hogy az eddig bemutatott lapokhoz képest ebben az újságban halványan kirajzolódnak a háború szörnyűségei is, a képeken már nem csak mosolygó katonákat látni.

A *Honvéd Újság*, „A hazáért mindhalálig alcímmel” 1944-ben indult, a „Hds. Pság. 12.670/Hds. 44. XII. 2. rendelete alapján.” Az újságban szűkszavú írások jelentek meg 4 oldalon. A hadsereg hősei rovatban olvashatunk az egyes katonák hőstettéről olyan címekekkel, mint *Harminc bolsevistát semmisített meg Csepregi Imre hadnagy, Négy orosz páncélost semmisített meg Szabó Ferenc őrvezető, vagy Egy bátor tizedes három hőstette*. (A három történetet mindössze tizenegy rövid mondatban ismertették.) Terjedelmesen olvashatunk viszont arról, hogy a németek minden arcvonalszakaszon áttörtek és átvették a kezdeményezést, erőre kaptak, továbbá kitüntetésekéről és előléptetésekről adott hírt a lap.

Tábori híradó

A *Tábori Híradó* 1940-ben jelent meg, A/4-es méretben, fekete-fehérben és színes fejléccel, terjedelme egy és nyolc oldal között változott. A *TÁBORI HIRADÓT* a *dd. parság. irányításával HEGEDŰS ALAJOS GYULA tart. karp. őrmester szerkeszti. – Szerkesztőség és kiadó hivatal Bp. Kapisztrán tér 2. Nádor laktanya*.²¹ Az újság beszámolt a jelentősebb hadi- és külpolitikai eseményekről, a dandár kitüntetettjeiről. Tájékoztató cikkeket közölt Clausewitz munkásságával kapcsolatban, a háborúban alkalmazott baktériumokról és azok hatásáról, valamint a lovasság történetéről és megemlékezett a przemysli tábori újságról és más jeles évfordulókról.

A *Donparti Járőr* a kanizsai honvédek tábori újságja volt. „November közepe óta minden héten egyszer egy írógépbetűs, tábori sokszorosítású újság érkezik a Zalai Közlöny szerkesztőségébe. *Donparti Járőr* az újság címe, négy oldalon jelenik meg, az első szám kelte 1942 november 7. Önmaga így jelölt meg a 2000 kilométer messzeségből érkező magyar újság kilétét: „a Nagycsalád tábori újságja” A 82 éve Örtálló Zalai Közlöny, az itthoni nagycsalád újságja tisztelegve áll meg a donmenti vérzivatarok közepette született testvére, a külalakjában tábori szürke betűk előtt. Eddig

²⁰ *Harcos Honvéd*; 1944. december 6. 1. oldal.

²¹ *Tábori Híradó* 1940. 4. szám. 7. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

csak a Zalai Közlöny üzent a frontra egyre hosszabb hasábokon, most pedig a front üzen haza minden héten. A front üzenete ez a kis tábori újság széles e világnak: - a magyar gondolat nem hal meg és nem pihen soha. A Donparti Járőr címlapján őrtálló magyar honvéd néz szemben a süvöltő hófergeteggel. Egyszerű rajz, pár vonal csupán, Olyan egyszerű, mint a kis frontujság minden szava. Csak kevés példányban készülhet, de az a kevés kézzől kézre jár, fedezékről fedezékre, állásból állásba vándorol végig a Don mentén, ahol a Nagycsalád Őrzi, védelmezi a magyar jövőt.²² A Harcterek eseményei rovat röviden összefoglalta a háború legfontosabb híreit, egy-egy tömör mondatban, Afrikától Leningrádig, Burmától Londonig. A Hazai hírek rovatában legtöbb hír a front felé irányuló postaforgalomra vonatkozott, valamint a hadisegélyezésre vonatkozó rendelkezésekkel és a szabadságokkal volt kapcsolatos. A Nagycsalád kis hírei cím alatt többek között a tábori pékségről és Almády István festőművész, tüzér tizedesről lehetett olvasni, aki szabad óráiban nagyszerű frontképeket festett. „A mi hőseink rovatban Ilyen híreket olvasunk: Pídmányicki István honvéd, mesteri lövész, kimagasló bátorsággal vett részt egy orosz támadás visszaverésében, ami után golyószórója előtt 35 bolshevik! holttestét számoltak meg. Kiszéüstöt kapott. Berke János honvéd 1942. november 18-án önként jelentkezett egy feladatra, ami mindenki véleménye szerint biztos halállal járt. A lehetetlennek látszó feladatot megoldotta, átkúszott a legnagyobb tűzben egy ellenséges aknazáron s megteremtette a németekkel az összeköttetést és élve került vissza.”²³ A Jó tudni rovat a frontélet ezerjé-tanácsait tartalmazta. A front derűje nagyrészt foglalt el a Donparti Járőr minden számában A Nevető Don-part rovatcím alatt, ezen felül rejtvény-rovata és vicc pályázata is volt a lapnak, a megfejtőknek cigaretta volt a jutalma.

Magyar Futár

A tábori újságok mellett érdemes megemlíteni Rajniss Ferenc lapját, a *Magyar Futárt*, amely 1941 és 1944 között 24 oldalon megjelenő budapesti szélsőjobboldali hetilap volt. Érdekessége a lapnak, hogy a hadsereg haditudósítóin kívül a leghosszabb ideig ennek a lapnak voltak saját kiküldött riporterei a fronton.²⁴ 1942. augusztus 12-i szám címlapképének címe: *A honvéd szakaszvezető kitéssékeli a vörös katonát harckocsijából.*

A kép alatt zárójelben ez áll: A Magyar Futár harctéri tudósítójától. A lap zömét a háború szinte minden frontjáról származó beszámolók tették ki, amelyet gazdag képanyag egészített ki. A képeket nagyrészt vélhetően a németektől vette át. Kevés kivételtől eltekintve a képeken nem volt sem a hely, sem a készítő feltüntetve. 1941. július 17-i szám címlapjának bal alsó sarkában fel van tüntetve a fényképész is „Ht. Szd. D. Isoz felv”. Az ő felvételei mellett még Jánosffy Endre képeit és Varsányi Ferenc²⁵ rajzait lehet látni az újságban. A *Hétről hétre* állandó rovata volt a lapnak,

²² Zalai Közlöny 1942. december 24. 6. oldal.

²³ Uo. 7. oldal.

²⁴ A haditudósítói szervezet kiépítésére a szovjetunió elleni háború megindításakor került sor. A második világháború alatt a magyar haditudósítók a hadsereg szervezetébe integrálva, katona haditudósítóként látták el feladatukat. 1941-ben és 1942 első felében, a haditudósító osztály teljes kiépüléséig még a Magyar Filmroda és az egyes újságok is küldhettek riportereket a frontra.

²⁵ Hont-Varsányi Ferenc vezérkari százados, grafikus, illusztrátor. Rajzai a Magyar Erőben is megjelentek.

ahol a külpolitikai eseményekről számolt be. Maga Rajniss Ferenc is rendszeresen írt hosszabb, rövidebb cikkeket a háborúról, valamint a *Hadjelentések, csaták és új fordulatok* című, szintén állandó rovatot is ő írta. Az újság rendszeresen közzétette a haditudósító század tagjainak beszámolóját egy-egy csatáról, hadieseményről.

BEFEJEZÉS

A második világháborúban a különböző arcvonalakon szolgáló magyar katonák a központi lapok mellett szép számmal hívtak életre a szűkebb környezetüknek szóló, de a nagyvilág híreiről is tudósító újságokat. A második világháború alatt megjelent magyar tábori lapok pontos számát csak megbecsülni tudjuk, hiszen a sokszor harci körülmények között írott, szerkesztett és nyomtatott, időszakosan megjelenő kiadványok szórvány- és sorozatpéldányaiból feltételezhetően jóval több található még feltáratlanul közgyűjteményeinkben, magánszemélyeknél, mint amelyről tudomásunk van. Tombor Tibor a Keleti Front példányai tekintetében ezt mondja: *Annak igazolására, hogy e kiadvány milyen ritka, utalok arra, hogy az Országos Széchenyi Könyvtárban az 1942 novemberéig megjelent 32 számból csak 12 van állományban, a Hadtörténeti Múzeum Könyvtárában 9 lappéldány, birtokomban pedig 5. A Tábori Újság távol a hazától, mindössze 5000 példányban jelent meg, a főparancsnokság osztotta szét a három hadtest között, s küldött belőle példányokat Budapestre. Tombor Tibor visszaemlékezése szerint az 1943. évi visszavonulás során a lap sok példánya elpusztulhatott, itthon pedig a megmaradt példányok zömét a felszabadulás után bezúzták, mert „a fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus” sajtótermékek egyik jegyzékén²⁶ szerepelt, beszolgáltatási kötelezettség alá esett, megőrzése felette veszélyes volt.²⁷*

A tábori újságokat nem csak a frontvonalon osztották szét a különböző parancsnokságok között, hanem mint ahogy a Donparti Járőr vagy a Keleti Front esete is mutatja, néhány példányt haza is küldtek a lapokból. Ezzel párhuzamosan a fronton harcoló katonák részére is küldtek újságokat. Ezt támasztja alá az 1944. július 28-i vezérkari jelentés egyik pontja is: *III./ vasúti szállítások 2./ Propaganda és sajtótermékek kiszállítása. Az 1. hds. ala-ai részére a barna szab. vonattal hetenként kb. 3 t. Képes táb. újság, Szikra, Bajtárs-Kamerad stb. című sajtótermék kerül kiszállításra a 2. haditudósító szd. címére Máramarosszigetre.²⁸*

Ezeknek a tábori újságoknak nem az volt a céljuk, mint a nagyközönségnek szánt lapoknak. Nem is várhatunk el tőlük olyan minőséget. Azonban elmondható róluk, hogy a funkciójukat maradéktalanul betöltötték. Magyar szóval informálták a katonákat, humorukkal feledtették a borzalmakat, megpróbáltatásokat, csökkentették a tétlenség érzését, közelebb hozták az otthon melegét és nem utolsósorban némi propagandával lelkesítették a harcolókat.

A fentiekből jól látszik, hogy a haditudósítók feladata közé tartozott többek között a tábori újságok és kiadványok szerkesztése és előállítás. A korabeli sajtótermékeket átlapozva elmondható, hogy a haditudósítás történetéről, az elődökről szinte minden jelentősebb, nagyobb hazai vagy harctéri lap megemlékezett, ugyanúgy, mint a szabadságharc és az első világháború neves tábori újságairól. A korabeli katonai sajtó visszatükrözi a kor katonai és politikai eseményeit, ezáltal képet kapunk arról, hogy mi foglalkoztatta a katonákat, árnyaltabb képet kapunk a honvédek frontéletéről. Az újságokban megjelenő humor feledtette néhány percre a háború szörnyűségeit. A tábori lapok végéről nem hiányzott a bakahumor, a derűt keltő karikatúrák. A derűt keltő sorok, a lövészárkokban született katonahumor ma is mosolyt csal az olvasó arcára.

Kulcsszavak: haditudósító, tábori újság, sajtó, második világháború

Keywords: war correspondent, camp newspapers, press, 2nd world war

²⁶ 530/1945. M. E. számú rendelet a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről

²⁷ Tombor Tibor: Keleti Front – Tábori Újság 128. oldal.

²⁸ Garay vk. őrnagy tájékoztatója a m. kir. honvéd vezérkar főnökének, 1944. július 28. 3. oldal. (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Levéltár)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ~bt: *Hetilapot indított a Don-parton harcoló kanizsai család*; Lapszemle a DONPARTI JÁRŐR eddig megjelent számaiból; In. Zalai szemle 1942. december 24. 82. évf. 291. szám. 6. oldal. <http://folyoiratok.nagykar.hu/keptar/5288/41764/reszletek.html>
Letöltés ideje: 2011. október 15.
- ~ Tombor Tibor: „*Keleti Front – Táborig Újság*” Adalékok a doni 2. honvéd hadsereg lapjának történetéhez, 1942-1943.; =Hadtörténelmi Közlemények 1993. 106. évf. 2.sz.pp. 128- 137.
- ~ Stremelné Balogh Ilona(2009.): *Történelem és fotográfia*, Budapest; Osiris Kiadó; ISBN 978 963 276 018 6

FELHASZNÁLT FOLYÓIRATOK

- ~ A Táborig Újság Kívánság Újsága (1942.)
- ~ Bajtárs-Kamerad (1944.)
- ~ Fényszóró (1944.)
- ~ Honvéd (Harcos Honvéd) (1944.)
- ~ Honvéd Újság (1944.)
- ~ Kárpáti Híradó (1944.)
- ~ Keleti Front (1942.)
- ~ Képes Táborig Újság (1942-1944.)
- ~ Magyar Futár (1941-1944.)
- ~ Magyar Katonaujság (1938-1944.)
- ~ Magyar királyi 2. honvéd hadsereg táborig ujságja (1944.)
- ~ Magyar Őrszem (1944.)
- ~ Őrjárat-Stosstrupp (1944.)
- ~ Szikra (1943-1944.)
- ~ Táborig Híradó (1940-1941.)
- ~ Táborig Újság (1941-1944.)

THE ARMAMENT INDUSTRY OF JAPAN FROM THE FOUNDATION OF YAMATO-STATE (660 BC) TO THE PRESENT

INTRODUCTION

The military history of Japan, especially the art of war and the fighting techniques of samurai armies between the 12th and 17th century as well as the rise and fall of the Japanese Imperial Armed Forces in the 19th and 20th century, are not widely known in Europe. Solely between the beginning of the 17th century until the mid 19th century and the period after the World War II (WW II) until present underwent times of peace. Within the long periods of wartime many civil wars were fought by rival daimyo (local feudal lord) but Japan also fought wars and battles outside the country to gain more power in the Pacific region and in East Asia. As a result of these wars the demand for weapons was high.

In the essay, the term “armament industry” is used as a part of the national economy which has the task to plan, produce and supply all weapons which were demanded by the armed forces. The effectiveness and efficiency of a national armament industry depends on many conditions. The most important conditions are the existence of natural resources (i.e. raw materials and water, etc.), a well educated and skilled labour-force, a highly developed infrastructure and a frictionless functioning of the financial- and bank-system. From the early days on, Japan suffers from considerable lack of raw materials. However, Japan is rich in woodland and water power. Since the 12th century the Japanese craftsmen have been skilful at forging metal. Since the mid 19th century the education system has been well developed too and since the Meiji-restoration in 1868 the financial and the bank system have been rapidly developed.

The paper describes in the first part the armament industry in the early period from the foundation of the Yamato-state in 660 BC until the end of the Kamakura-shogunate in 1333. The second part gives an overview of the armament industry of the period of the long lasting civil war between the mid 15th century and the first half of the 17th century. The armament industry since the Meiji-restoration in 1868 until the end of the Second World War in 1945 has been described in the third part. The fourth part gives an overview of the armament industry of Japan since the foundation of the Japanese Self Defence Forces after the Second World War in 1954. The Conclusion gives final remarks and a prognosis of the future development of the armament industry in Japan. To understand the development of the armament industry in Japan and the real demand for weapons within the centuries in Japan, the author gives a short overview of the important historical facts of each described period at the beginning of every part¹.

PART ONE: THE EARLY PERIOD AND THE KAMAKURA-SHOGUNATE

Japan's culture lasted until 10.000 BC when a hunter-gatherer society now called “*Jomon*” emerged. The word “*Jomon*” is used after a distinctive designed used on the pottery of that time. The “*Jomon*” culture was replaced 300 BC by a well developed society with agricultural life called “*Yayoi*” (after the location where their pottery was first unearthed). There are no written records in Japanese about these early societies. Most of what we know about these societies we can read in ancient Chinese chronicles, the best of which is the Wei-Chih of the Wei dynasty written in the 3rd century AD. In this chronic Japan is called “*Wa*” (dwarf). The “official” establishment of Japan is attributed in the first two domestic histories written in Japanese called “*Kojiki*” and “*Nihon Shoki*” to the emperor Kamu Yamato Iware Biko (Jimmu Tenno) who left Kyushu (the most southwards larger island of the Japanese archipelago) for Honshu (the main island of the Japanese archipelago) in 667 BC. In 660 BC² he founded the Yamato-state in central Honshu in the Kinki region (the area around modern Osaka, Kyoto and Nara). The *Kojiki* and *Nihon Shoki* were compiled in 712 AD and 720 AD but the two histories

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

are highly unreliable on matters before the 6th century AD and they are internally inconsistent. Notwithstanding references in domestic chronicles to emperors ruling Japan in the centuries before the birth of Christ, by the mid of the 4th century AD there was certainly a royal family of some sort holding at least a limited autocratic power in an apparently – more or less – unified nation.

After the unification, Japan turns the attention to the Korean Peninsular. During that time the Korean Peninsular was divided into three kingdoms (Paekche, Koguryo and Silla) which were struggling to attain whole power on the peninsular. In 366 AD the empress Jingu Kogo launched a full scale invasion of the Korean peninsular. Japan forced the king of Paekche to submit and extracted an oath from him that he would send tributes each year to the Yamato court. Further two invasions in 391 AD and in 410 AD happened against the kingdom of Koguryo on the Korean peninsular. Struggles and social upheaval during the 6th and 7th century AD had weakened the Yamato state. Therefore a planned invasion against the kingdom of Silla on the Korean peninsular was cancelled. In the 6th century AD the kingdom of Paekche called for help against the kingdom of Silla but the Yamato state never sent the amount of aid needed. To gain the necessary help from the Yamato state Paekche send many gifts to the court of the Yamato-ruler. In 538 AD a gift from the king of Paekche arrived which changed the course of history in Japan: Buddhist statues and sutras. In 661 AD Japan underwent a naval expedition to liberate Paekche. The Japanese expedition force, approx. 27.000 men with 800 ships, was nearly wiped out by a superior and better trained Tang-fleet at Paekchongang. Japan lost in the battle nearly 10,000 men and 400 ships³. This expedition force mark Japan's last attempt to land armed forces in Korea for many centuries, and marked the beginning of the "defence of our island new strategy".

At the beginning of the 8th century the power of the emperor was a strong factor in the Japanese society. During the 8th and 9th century the head of the clans in the provinces began to lay the groundwork for future provincial warrior families with great powers. The first provincial families who came to great influence were descendants of the imperial family. Three families determined the course of history of Japan in the next centuries. These families were the Fujiwara, Taira and Minamoto. The Fujiwara ruled between 866 and 1160 AD. After the Fujiwara lost their power, the Taira became the most powerful clan between 1160 and 1180 AD. At the end of the 12th century the Minamoto clan became strong enough to oppose the Taira clan. Therefore in 1180 the Genpei-war (named after the Chinese pronunciation of characters making up the names Minamoto/Genji and Taira/Heike) between the Taira and the Minamoto broke out. The Genji/Minamoto won the war and Minamoto Yoritomo founded the Kamakura "bakufu" (military regime) in 1185. In 1192 the Tenno promoted Yoritomo to shogun. The Kamakura bakufu subsisted until 1333.

The population in the ancient period until the end of the Kamakura shogunate in 1333 has been increased from 400 BC approx. 100,000, 1000 AD approx. 4.5 million to 1333 approx. 7 million. The largest cities in 1300 AD were Kamakura (200,000) and Kyoto (40,000)⁴.

During the struggle for power in the 12th century a new warrior class was born, the "Samurai". The term samurai comes from the Japanese verb "saburau" (to serve). The earliest use of the term samurai appears to date from 8th century AD, but has no military context, and refers supply to domestic servants who had the care of elderly people. In the 10th century the duty of the samurai got a military dimension to serve as guards on behalf of the imperial court or the court of the local clans. During the Kamakura shogunate the class of samurai warriors played an important role for defending the country against the Mongol invaders in 1274 and 1281.

The Japanese recruitment system, arms and armour gradually developed in accordance with times and necessities. For example, early Japanese swords were straight and only for thrusting until they became curved in the 9th century in order to be used for slashing. In the early years the backbone of the conscript army was the infantry linked to a central taxation system. The infantry was well trained and fought as five-man squads from behind the protection of heavy wooden shields. The "heishi" (soldiers) were equipped with a sword, yari and bow. The most important assault weapon of the early days

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

was the "yumi" (crossbow). Each company were equipped with two ooyumi. By the middle of the 10th century the ooyumi is found only as a siege weapon, and by the time of the Genpei-war in 1180 it had fallen completely out of favour. The heishi and the samurai were trained in the use of the Japanese bow, the "yari" (a special kind of spear), the sword and dagger. The use of the bow in Japan has a long tradition. There is evidence of its use for hunting in the Jomon period. The design of the bow is still used today in the martial "art of kyudo" (=the way of the bow). It was about 2,5 meters long and constructed from laminations of deciduous wood and bamboo, reinforced with rattan. The whole bow was then lacquered. It was designed for mounted as well as dismounted combat, having two-thirds of the length above the grip and one-third below. The Japanese long-bow has no simiral in Asia⁵.

In the late 4th century and the early 5th century AD the Yamato-state used bronze weapons. The late 5th century shows an advance in most weapons and armour. Because bronze was only allowed for religious and ritual objects, weapons and armour were made of iron. The first armour that has emerged from the 4th century is of two types: tight fitting solid plate cuirasses called "tanko" (literally "short shell") and a skirted cuirass of lamellar construction called "keiko" ("hanging shell"). Full armours were perfected in the 10th century for protection of mounted commanders. The equipment was almost of native Japanese design with perhaps a little Korean influence on the shape of the sword blade and the form of the arrow head. Due to the humidity of the Japanese climate the iron had to be protected and black lacquer was employed for this purpose. The helmets were extremely unusual in shape having a bold ridged plate from the crown of the head to the bow region, where it projected several inches in front of the wearer's head. During the Nara-period Tenno Shomu (724-748) built a storehouse at Nara to house the arts and crafts of his age so that they could be preserved for posterity, 90 lamellar armours and ten plate armours were placed therein. Unfortunately a rebellion caused them to be removed, never to be returned. Swords, bows and arrows and spears have survived in a very complete state⁶.

Nothing is known about the type and design of ships that took Japanese soldiers to Korea and fought the battle of Paekch'on River in the 7th century. The Japanese ships were probably no more than troop carriers. Throughout the early periods until the 16th century the vessels are "ships used for fighting" rather than "fighting ships". The Japanese type of early warships had no Chinese-style tower and multi-storey decks. Contrary to the Japanese fighting ships, the ships of the Tang-fleet were equipped with a tower and multi-storey decks. Therefore the ships of the Tang-fleet had a far higher value in the battle⁷.

The horse as a mean for warfare was introduced to Japan from the Asian-continent in the 4th century AD. Horses of that time were smaller than horses of today. Horses were only 120 cm tall and had a weight of only 250 kg. Horses of today are 160 cm tall and have a weight of nearly 500 kg. A samurai-warrior full dressed with his armour weight nearly 100 kg. Therefore it was not able for the horses in ancient Japan to be very fast. We can imagine that a cavalry attack was not as fast as a cavalry attack in the 18th century in Europe⁸.

The production of swords and daggers and the blades of the yari depend on the quality of the raw material iron ore and on the production of iron. The Japanese method of production of iron is called "tatara-buki". The "tatara-buki" process has a history stretching back more than one thousand years. The word tatara itself seems originally meant fuigo, or bellow, buki means air blowing. The tatara was first used in the Izumo region that is one of the heartlands of early Japan. In the Oku-Izumo mountain region good quality iron sand and a large amount of charcoal has also been produced since the early days. The region is now a part of Shimane prefecture which lies in the western part of the main island Honshu. The Izumo region is rich in iron sand. This was the main reason why the iron manufacture firstly developed in the Izumo region⁹.

The sword was the most important weapon of the samurai. It became a part of the soldier himself, upon which his all might well depend. The forging of a blade of the sword was a religious act and the workshop was purified before any part of the long process began. The earliest sword smiths may have been Chinese or Koreans. To know whoever began the craft is

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

of no great consequence because the Japanese sword is quite different from any produced swords in the world. The sword smith was of the artisan class. He, with the armourer, was privileged for they furnished the samurai's all important arms. The forging of a Japanese sword took days or weeks and was considered a sacred act. The sword blade is formed from a combination of different types of steel: harder outer jacket steel wrapped around a relatively softer, inner core of steel. This creates a blade which has a unique hard, highly razor sharp cutting edge with an inner core which is resilient and able to absorb shocks in a way which reduces the possibility of the blade breaking when used in combat. The samurai used swords of different size and length. The longest sword is called "*katana*" (large knife), the shorter "*wakizashi*" (side insertion). The "*tanto*" (dagger) was much more important than the sword in deciding the outcome of a one-to-one combat. The military equipment changed his design in the Kamakura period. Firstly the helmet bowls were made slightly lower and more rounded and a closer examination would show that from twelve/eight plates were used fastened with much smaller rivets. The lamellae were reduced in size with a consequent increase in the number required for each lamination of an armour but being smaller they were also of thinner iron or hide and whilst still being strong they reduced the overall weight. Armoured sleeves as worn on the left arm only were now given additional plates¹⁰.

PART TWO: CIVIL WAR IN JAPAN AND THE "PAX TOKUGAWA"

The Kamakura shogunate was overthrown in 1333 by a coalition led by Emperor Go-Daigo. Go-Daigo himself was overthrown in 1336 by Ashikaga Takauji who established a new shogunate in the Muromachi district of Kyoto. Beginning with the Onin war (1467-1477) the country slipped into the century of civil war known as "*Sengoku jidai*" (Warring States period 1467-1568) in which feudal lords ignored the shogunate and the imperial court and struggled with each other for local hegemony. From the mid 16th century, a movement towards national reunification emerged out of the violence of warring feudal daimyo and was carried through by three powerful war lords, Oda Nobunaga (1534-1582), Toyotomi Hideyoshi (1537-1598) and Tokugawa Ieyasu (1543-1616). The short but spectacular epoch during which Oda Nobunaga and Toyotomi Hideyoshi established their military control over the country and began to reshape its feudal institutions is known as the "*Azuchi-Momoyama*" period (1568-1600), named after the famous castle of Nobunaga in Azuchi and the headquarter of Hideyoshi in the district of Momoyama in Kyoto. Hideyoshi had the visions of conquering Korea and establishing an enduring dynasty, though he lived to see his Korean invasions end in brutal failure. His death in 1598 left his heir vulnerable to rival daimyo. One of these, Tokugawa Ieyasu won the battle of Sekigahara in 1600 against the pro-Toyotomi warriors and assumed the title of shogun. Ieyasu established the powerful and enduring "*Tokugawa shogunate*" (1600-1868) in the city of Edo, the nowadays Tokyo. The Tokugawa system, oppressive as it was in many respects, gave the country more than two centuries of peace and relative seclusion from the outside of the world. Therefore the period was also named "*Pax Tokugawa*" (peaceful Tokugawa period).

Since the early Muromachi period the Iwai and Haruta schools of armors have been held sway but during the first quarter of the 1500s there came to the fore a family which had hitherto made horse bits, but now turned their hands to armor making with the result that they surpassed all who had worked before them and held the lead until 1868 when armor was finally discharged. This was the famed Myochin family whose first master Nobuie may well have introduced the high-sided, multi-plate helmets which proved so efficient in the most terrible battles in the sengoku-period. The Japanese suit of armor in the sengoku-period which was only worn by the shogun, highest military class, samurai and emperors were both powerful, unique works of art made by craftsmen of the highest skill level. Each suit of Japanese kikou (armor), Japanese kabuto (helmet) and truly has a soul or chi as well as a personality all of its own. These stunning works of Japanese art are made strictly in the authentic and traditional manner - all by hand and all by highly skilled craftsmen. Japanese Samurai armor and Samurai helmets and mempo (face mask) are superbly constructed, beautifully detailed and constructed by the highly skilled craftsmen. To offset the plain, utilitarian form of the new helmet, and to provide visibility and presence on the

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

battlefield, armourers began to build fantastic shapes on top of the simple helmets in metal or lacquered paper over a wooden armature. These shapes mimicked forms from Japanese culture and mythology, including fish, cow horns, and the head of the god of longevity, bolts of silk, head scarved, ichi-no-tani canyon, and ace heads, among many others.

In the sengoku-period as battles became more and more complex, the "ashigaru" (literally "light-foot") became more and more important. While the ashigaru was the foot soldier, the cavalry was the territory of the samurai. Ashigaru were armed with spears or katana and in the 1500s they were armed with matchlock rifles too. Their armour consisted of conical hats, breastplates and occasionally greaves protecting the legs. An ashigaru had a helmet which played an important role for daily life in campaign. The ashigaru often used his hat as plates and dishes, i.e. to cook rice.

The population from the beginning of the 15th century until the beginning of the 18th century increased from 1400 AD approx. 8 million, 1600 AD approx. 12 million to 1750 approx. 28 million. The largest cities in 1700 AD were Edo (1.2 million), Kyoto (370,000) and Osaka (410,000).

Production of firearms in the sengoku-period: Though many battles were fought during the period of the "Warring States" samurai warfare hardly developed, but just before the mid 16th century a rapid change in the armament happened because the introduction of firearms and the development of the structure of castles. The most important influence on the warfare in the mid 16th century was the introduction of matchlock muskets which were brought by Portuguese traders in 1543 to the small island of Tanegashima near the island of Kyushu. The Portuguese arquebus was a simple, but well designed weapon. Both armourers and sword-smiths tried their skill at forging barrels and, after many failures at fitting satisfactory breech-plug, some Japanese rifles were finally made and before very long they were being produced with the necessary powder in many parts of the country and by the 1550s they were regularly seen in action in battles. For example, in 1549 Oda Nobunaga placed an order for 500 arquebuses with the gunsmith of Kunitomo.

The efficiency of the matchlock musket has been assessed in experiments. Five bullets, each of 8 mm calibre, were fired at a target in the shape of an armoured samurai from a distance of 30 and 50 metres. At 30 metres each of the five bullets hit the target area of the chest, but only one out of the five hit the chest area at 50 metres. The experiment shows that the bullets could do damage within 50 metres. In a second experiment a rifle was fired at ranges of 30 and 50 metres against 24 mm and 48 mm wooden boards and 1 mm and 2 mm iron plates. At 30 metres each was pierced clearly. At 50 metres the 24 mm wooden board and the 1 mm iron plate were again pierced through. At 50 metres the bullet entered the 48 mm wooden board for three-quarters and the 2 mm iron plate got a dent on the inside, but not pass through¹¹.

The Japanese warlords also used canons in their warfare. The first breech-loader canon arrived to Japan in 1551. Attempts were made to copy the cannon too, but not with the same success as it happened with the rifles. At the beginning of the Tokugawa period in 1603 it is estimated that there were nearly 200.000 firearms in Japan, but by the end of the Tokugawa shogunate in the 1850s there was still the same number. Later in the Tokugawa period Japan got few pieces of wheel-lock and flintlock muskets. These new models were built in small numbers, but the technical system was never further developed. When European returned to Japan in the mid 19th century the same models of rifles were used by the samurai as at the beginning of the 17th century¹².

Late Edo arsenals emerged in two forms. First, artisan manufacturing centres produced under contract to the central government. They were either managed by local domain-management or privately run. They included the Ishikawajima shipyards (today Ishikawajima-Harima Heavy Industries, Japan's sixth-largest defence contractor today) and the Hyogo Iron works (today Kawasaki Heavy Industries, Japan's second largest defence contractor today).

Naval shipbuilding in the sengoku-period: Japan undertook efforts to built warships in the mid to late 16th century, when daimyos built coastal navies of several hundreds of ships. These vessels may be regarded as floating fortresses rather than true warships, and were only used in coastal actions. They used oars for propulsion and had also one or two masts to use wind-based propulsion via sails.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

The largest of these ships were called "Atakebune". The crew of an atakebune consists of 80 oarsmen, 60 samurai with three canons and 30 matchlock rifles. In 1578 Oda Nobunaga had made six iron-covered Atakebune. The ships were called "Tekkōsen", meaning "iron ships", which is not to imply they were of iron, but that their superstructure may have been reinforced with iron plates against cannon and fire arrows. The medium sized "Sekibune" ships, smaller craft, and most Japanese transport ships had a single mast that only sailed in favorable winds. The crew of a sekibune consists of 40 oarsmen, 30 samurai with one canon and 20 matchlock rifles. A sekibune had no superstructure. The smallest warship was the "Kobaya". A kobaya was manned with 20 oarsmen, 18 samurai with 8 matchlock rifles. Like the sekibune a kobaya had no superstructure¹³.

The most developed naval ship of the sengoku period was a large atakebune named "Nihon Maru". It was the flagship of Hideyoshi's invasion fleet for the Korean campaign. The "Nihon Maru" was built 1591 by Kuki Yoshitaka and had a superstructure which looked like a Japanese castle of the period of warring states.

The warships of the Tokugawa naval forces in the mid 19th century had the same design as the warships of the sengoku-period. After the arrival of Commodore Perry and his black ships in the bay of Edo the first modern warship of Japan was built in Kagoshima in 1854. The Shohei Maru was 27.5 metres long and was equipped with 10 canons. Between 1854 and 1867 the shogunate created a small navy consisting of 20 warships and 22 auxiliary warships. From these 42 ships only 9 were built in Japan¹⁴.

PART THIRD: FROM MEIJI-RESTORATION UNTIL THE END OF THE WORLD WAR TWO

The seclusion of Japan was threatened in the 19th century as Russian, British, and American vessels began to probe Asian waters and press for trade with China and Japan. The shogunate's failure to expel the barbarians, the concession of unequal treaties, and the opening of ports after Perry's visit in 1853 set in motion a chain of events that led the powerful domains of Satsuma, Chōshū, and Tosa to use the imperial court to challenge the shogunate which was overthrown in the Meiji-Restoration of 1868. The sudden arrival of US Navy Commodore Matthew Perry with four steam-powered warships in Japan 1853 was a show of force that highlighted the vulnerability of Japan's insular society and its weak forces. Centuries of isolation had led to a deep-seated distrust of foreigners, and by the mid 19th century this attitude, a mixture of ignorance and pride, had brought the country to a position of grave danger. Japan was militarily in no condition to meet the challenges of European and US imperialism. Before Perry the contact with West had been maintained through the Dutch trading post at Dejima near Nagasaki. Through this small dent in Japan's isolation had come the western, or more specifically Dutch, learning known as Rangaku. Rangaku consisted of essentially technical information.

The young samurai who carried through the restoration wanted to preserve, revitalize, and strengthen the country. This process moved ahead rapidly during the course of the Meiji-period. The slogan of the new leadership of Japan was "fukoku kyohei" (enrich the country, strengthen the military). This meant reforming most social, political, and economic institutions along western lines. The Meiji state's first task was to consolidate its own powers, and among its first act in 1868 was the establishment of the Ministry of Military Affairs, including an arms office responsible for the standardizing the manufacture of munitions and other war materiel. The government requisitioned and turned over the Imperial Army and Navy the existing military arsenals, starting with those managed directly by the bakufu (the military government) and later adding the plants of the local daimyos. This requisitioning included the Ishikawajima shipyards in Mito and the Shogun's Sekiguchi factory in Koishikawa, renamed Tokyo Arsenal in 1870. Direct military procurement was an early and critical stimulus. By 1877 military spending accounted for nearly two-thirds of central government investment, and in the 1880s it averaged more than half. With all these measurements Japan achieved industrial progress and built up sufficient military power to defeat China in the First Sino-Japanese War in 1894-95 and Russia in Russian-Japanese War in 1904-05, and to annex Korea in 1910, emerging as the major imperialist power in East Asia. The economy benefited considerably from the

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

mobilization for the Sino-Japanese and the Russian-Japanese War. At first, benefits were limited to the state-run arsenals. The Tokyo arsenal was expanded to 500 workers at the time of the Satsuma rebellion in 1877, and it employed more than 5,000 workers in 1905 at the end of the Russian-Japanese war¹⁵. Later in the mid 1880s the Japanese armament industry was shifting from state-owned to privately owned firms: the shift to private production had three lasting consequences. First, the state arsenals never regained their dominance in the economy. Second, Japanese bureaucrats used the shift to hone their fiscal policy skills and third, the shift helped consolidate industrial production, as a small number of large, privileged suppliers benefited disproportionately. Mitsubishi, Kawasaki and Osaka Steel Works received nearly 88 percent of all subsidies under the shipbuilding Encouragement Law between 1897 and 1918.

In the First World War, Japan joined the Allied powers, but played a minor role in fighting German colonial forces in East Asia¹⁶. After the World War One, Japan's economical situation worsened. The Great Kanto Earthquake of 1923 and the world wide depression of 1929 intensified the crisis. During the 1930s, the military established almost complete control over the government. Since 1930 the Japanese influence in Manchuria has been steadily growing. In 1931, the Japanese Kwantung army occupied Manchuria. In the following year an independent state "Manchukuo" was declared. In 1933, Japan withdrew from the League of Nations since it was heavily criticized for the actions in China. In 1937, the second Sino-Japanese war broke out and in December 1941 Japan attacked the USA at Pearl Harbour. Japan was able to expand its control over a large territory that expanded to the border of India in the West and New Guinea in the South within six months. The turning point of the Pacific War was the battle of Midway in June 1942. During this sea-battle, the Japanese Imperial Navy lost four large aircraft-carriers. From then on, the Allied Powers slowly won back the territories occupied by Japan. In 1944, intensive air raids started over Japan and after US military forces dropped two atomic bombs on Hiroshima and Nagasaki on August 6 and 9, 1945. Japan surrendered unconditionally on August 14, 1945. On the 2nd of September 1945 in Tokyo Bay representatives of Japan's government and her military signed the Instrument of Surrender on board of the battleship USS Missouri. At the end of World War II, Japan was occupied by the Allied Powers, led by the United States under General MacArthur. This foreign presence marked the first time in its history that the island nation had been occupied by a foreign power.

The population in the period from the beginning of the Meiji-Restoration until 1938 has been increased from 1872 approx. 34 million, 1900 approx. 44 million to 1938 approx. 72 million. The most important cities in 1900 were Tokyo (1.8 million), Osaka (995,000), Kyoto (380,000), Yokohama (326,000) and Nagoya (280,000).

*Automobile Industry*¹⁷: The first car dealer in Japan was an American company which set up a show room in Tokyo in 1901. In 1902, a technician named Uchiyama Komanosuke built two trial cars with a gasoline engine. Two years later, in 1904, a bus with a steam engine was produced in Okayama and in 1907 Uchiyama Komanosuke produced the Takuri, the first entirely Japanese-made gasoline engine car.

Not later than the Japanese-Russian war (1904-05) the military took a great interest in automobiles for transportation. Therefore the military studied the military use of vehicles in Germany and France. In May 1911 the first truck was produced at the Osaka Artillery Factory. As a measurement of mobilization in 1918 the Military Subsidy Law was established. Under this law, the military granted subsidies to automobile manufactures to produce automobiles to be used by civilians during peacetime and converted to military use in wartime.

In the 1920s after the great Kanto earthquake in 1923 Ford and General Motors (GM) established daughter companies in Yokohama (Ford) and Osaka (GM) and began local assembly and sales. Later Chrysler also followed. In 1925 these three firms produced nearly 20.000 cars, about 43 times the production of domestic cars (458 cars). After the outbreak of the Sino-Japanese in 1937 war the big three were gradually superseded for reasons of national security. In 1939 the production of Ford, GM and Chrysler in Japan withdrew completely. In sum, the big three produced nearly 209,000 units of cars between 1925 and 1935. The domestic production in the same period was only 12,127 units.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

Not until 1931 a Committee for the Establishment of a domestic automobile industry was formed and as a result in 1932, the Tokyo Gas & Electric Engineering Co., Ishikawajima Automobile Manufacturing and Dat Automobile Manufacturing together produced an experimental car called "Isuzu" (fifty bells). In 1937 the three companies merged to form Tokyo Motor Co. Ltd which became the forerunner of Isuzu Motors and Hino Motors. After the outbreak of the Sino-Japanese war in 1937 the ministry of war issued the "Five-Year Outline Plan for Strategic Industries" which applies the wartime system to the motor vehicle industry. During the five years the automobile industry had to increase the output from an annual initial production of 37.000 units to 100.000 units. The plan couldn't be carried out. In 1941/42 only 45,433 trucks and busses were produced.

The Japanese forces used motorcycles too. Since 1937 the Japanese industry has been produced more than 18,000 motorcycles of the Type 97 which was nearly a replica of a motorcycle of the US producer Harley Davidson.

*Infantry weapons*¹⁸: The first Japanese designed infantry firearms were adopted by the army. Invented by Infantry Major Murata Tsuneyoshi, the 11 mm calibre single shot rifle featured a turn-bolt action and was termed the Model 13 rifle (13th year of the reign of emperor Meiji). The rifle was mostly produced in the Koishikawa arsenal in Tokyo. The design, development, and production of small arms continued at Koishikawa arsenal until 1929, at which time the transfer of the small arms production section of the Tokyo Arsenal to the newly built Kokura Arsenal at Kyushu began. Another important arsenal for the production of firearms was the arsenal in Nagoya, established in 1923. For the production of firearms outside of Japan, arsenals in Mukden in Manchuria and Inchon in Korea were established in the 1920s and 1930s. According to U.S. Army Ordnance records, civilian factories did not manufacture complete weapons. They were mainly used to make component parts, which were then shipped to main or branch arsenals for assembly. The most important rifles used by the Japanese Forces during the Second World War were the Type 38 (6.5 mm) and Type 99 (7.7 mm) rifles. These rifles were designed by the artillery Colonel Arisaka Nariaki.

The Japanese arsenals developed and manufactured light and heavy machine guns. Introduced into service in 1922 and designed by General Nanbu Kijiro, the light machine gun type 11 (6.5 mm) was widely used during the 1930s. This gun has many odd features. For example, its feed was via a hopper, using five-round clips of rifle ammunition. The type 11 was replaced by the Type 96 light machine gun, introduced in 1936. It has a 30 round box magazine. Light machine guns were backed up by heavy machine guns in both 6.5 mm and 7.7 mm calibre; one of the latter, the Type 92 was nicknamed "the woodpecker" by the Allies because of its unmistakable sound.

Other infantry weapons were pistols (Nanbu 8 mm), grenades, special grenade dischargers (the Type 10 grenade discharger was a 50 mm smoothbore, muzzle loaded weapon, which had a range of 175 meters), Nanbu 8 mm sub-machine guns Type 100 and anti-tank guns (37 and 47 mm) and 20 mm anti-tank rifles. The Japanese Infantry made use of infantry guns and mortars too.

*Battle tanks, armoured cars and vehicles*¹⁹: The battle tank didn't play an important role in military planning in Japan before the WW II. The battle tank was mainly a support weapon for the infantry. Therefore the first tanks were light and medium tanks which were easy to transport and easy to deploy in the jungle warfare. In 1918 Japan bought the first battle tanks from France and Great Britain. Approximately 1927 Japan built its own prototype of a light battle tank in the Osaka arsenal. In 1932 Mitsubishi built the model 2592, a light battle tank and in 1935 nearly 1,250 battle tanks of the model 2595. Note, 2592 means 2592 years after the foundation of Japan in 660 BC. Therefore the Type 2592 was developed in 1932. The first prototype of a modern battle tank was developed in 1929. The most used medium battle tank was the model 2597, built in 1937 in various configurations, i.e. as bridge layer, observation tank, recovery tank, but only in small numbers. The most sophisticated medium battle tank was the model 3, but only 60 were built before the end of the war. In sum not more than 6,450 tanks in all configurations were built until the end of the war. In comparison with the USA a small amount, produced nearly 86,000.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

In their war against China, the Japanese used a number of obsolescent armoured cars which included the Type 87 and the Sumida type ARM which has entered service in 1928. Most widely used was the Sumida Type 93 6x4 which was designed so that it could quickly be adapted for rail use by fitting six flanged steel wheels. The Type 93 had a crew of six, and mounted a single machine gun in the turret.

*Artillery and Anti-Aircraft Artillery*²⁰: Until the 1920s the Japanese Industry was not able to develop and produce modern artillery pieces for the armed forces. Therefore the Japanese Army used German built Krupp howitzers and cannons. Later the Osaka and Tokyo arsenal built Krupp howitzers and cannons in license. After the beginning of the 1930s Japan's armament industry built modern French designed Schneider canons and howitzers in license. In the middle of the 1930s the Japan armament industry was able to produce howitzers and cannons which were developed by Japanese technicians. During the Years after the First World War until the end of the Pacific War the Osaka arsenal became the principal centre of gun design and manufacture. The most used artillery pieces in World War One were 7,5 cm field and mountain cannons and in the Second World War 10,5 cm and 15 cm field howitzers.

*Electronic and Radar*²¹: At the beginning of the 1930s, Japanese electronic- and radar-specialists begun developing Japanese electronic and radar systems, but not earlier than the 1940s the first fully operational equipment were introduced into the armed forces. The army used a radar system which has a range of 35 miles and the navy implemented radar tracking system type 21. This type 21 has a range between 20 km (single battleship) and 100 km (wing of aircrafts). In comparison to the radar and electronic systems which were used by the forces of the allied powers, the electronic- and radar equipment used by the Japanese Armed Forces was not competitive. The lack of far reaching radar systems was disastrous for the Japanese Imperial Navy during the great sea-battles at the end of the Pacific War.

*Missiles and rockets*²²: Japan like the Third Reich, the USA and Great Britain tried to develop guided missiles and rockets. In the technical research laboratories of the Imperial Japanese Navy Surface to Air guided missiles were developed. All the developed missiles and rockets were not efficient enough to change the course of the WW II in favour of Japan.

*Aviation Industry*²³: The history of aviation in Japan began in April 1891 as Ninomiya Chuhachi succeeded in flying a rubber-powered model aeroplane. In 1910 two Army officers were sent to Europe to learn to fly an aeroplane. After their return to Japan they demonstrated their abilities with their imported Henri Farman and Grade aeroplane. The first airplanes which were built in Japan were replicas of foreign designs. The first airplane of domestic design was a float plane built by Nakajima Chikuhei in 1916. In the late 1910s the "Big Three" of the Japanese aircraft industry, Mitsubishi, Nakajima and Kawasaki began to develop and produce aircrafts and aircraft engines. The first use of an aircraft by Japanese forces in combat happened during the campaign against the German positions in Tsingtao in 1914. The aircrafts of the seaplane carrier "Wakamiya", became the first of its kind in the world to successfully attack land and sea targets. These planes would also take part in another military first: the first night-time bombing raid.

During the 1920s until the middle of the 1930s the aircraft industry of Japan depended essentially on foreign technology and French, English and German technicians helped to establish a domestic aircraft industry. However, by the 1930s Japanese Army and Navy officials were determined that the Japanese aircraft industry stand on its own feet, and the established a policy of self-sufficiency whereby only aircraft and engines of Japanese design would be considered. Not later than 1936 the Japans aircraft industry was able to produce their own domestic designed aircrafts and aircraft engines, i.e. the twin-engined bombers Mitsubishi Ki-21 ("Ki" stands for Hikoki, which means airplane) and G3M1 or the carrier-based bomber Nakajima B5N1. In March 1941 the aircraft industry was given their last prewar expansion by the government. With the outbreak of the war certain materials became critical. As a result, the Army and Navy each organized their own control of raw materials within their own sphere of influence. The material problem was further complicated by a persistent labour problem. Between 1941 and 1945 Japan aircraft industry built nearly 70,000 aircrafts. In comparison, between 1941 and 1944 the USA built nearly 261,000 aircraft and Germany in the same period nearly

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

92,000. The aircraft manufactures in Japan were Kawasaki near Kobe and Nagoya, Kayaba, Kokusai, Mitsubishi in Nagoya, Nakajima in Ota, Rikugun, Tachikawa in Okayama and Kofu, Aichi near Nagoya, Kawanishi in Osaka and Kobe, Yokosuka, Kyushu near Fukuoka and Mansyu. Of these aircraft manufactures the most important were Nakajima with 19,561 built aircrafts (37.1%), Mitsubishi 12,513 built aircrafts (23%), Kawasaki with 8,243 aircrafts (14.9%), Aichi with 3,627 (6.9%) and Tachikawa with 6.645 aircrafts (6%). The most produced aircraft was the Mitsubishi built A6M (Zero fighter). More than 10,000 fighter plans of the A6M in various configurations were built between 1939 and 1945. Other aircrafts built in larger scale were Nakajima Ki-43 (5,919 Hayabusa fighters), Nakajima Ki-84 (3,514 Hayate fighters), Kawasaki Ki-61 (3,078 fighter aircrafts), Mitsubishi G4M and G3M (3,494 bombers) and Yokosuka D4Y (2,038 dive-bombers).

The most successful flying-boat of the Pacific war was the Kawanishi built H8K flying-boat. The Achilles's heel of the Japanese was the production of multi-engined bombers. For example the Japanese aircraft industry was able to develop and built only a handful of four-engines bombers.

The Japanese aircraft industry also developed and produced a small amount of helicopters (240 Kabaya Ka-1) and aircrafts with a rocket and jet propulsion (7 Mitsubishi J8M Shusui and 2 Nakajima Kikka). The maiden flight of the Nakajima, which had a similar design as the German Messerschmitt Me 262, happened on 7th of August 1945 at Kisarazu Naval Air Base.

The *Kamikaze* ("divine wind") were suicide attacks by Japanese military aviators against Allied naval, designed to destroy as many warships as possible. Kamikaze pilots would attempt to crash their aircraft – often laden with explosives, bombs, torpedoes and full fuel tanks – into Allied ships. In Japanese, the formal term used for units carrying out suicide attacks is „*tokubetsu kōgeki tai*” (literally "special attack unit"). By the end of WW II, the Imperial Japanese Navy had sacrificed 2,525 kamikaze pilots, and the Imperial Japanese Army Airforce 1,387. The mostly used aircraft for Kamikaze attacks were Yokosuka MXY-7, Mitsubishi A6M and Nakajima Ki-43. The number of ships sunk by Kamikaze pilots is a matter of debate. According to Japanese propaganda announcement, the Kamikaze sank 81 ships and damaged 195. In a 2004 book, *World War II*, the historians Wilmott, Cross and Messenger stated that more than 70 U.S. vessels were "sunk or damaged beyond repair" by kamikazes. According to a U.S Air Force webpage approximately 2,800 Kamikaze attackers sunk 34 Navy ships, damaged 368 others, killed 4,900 sailors, and wounded over 4,800. Despite radar detection and cuing, airborne interception and attrition, and massive anti-aircraft barrages, a distressing 14 percent of Kamikazes survived to score a hit on a ship; nearly 8.5 percent of all ships hit by Kamikazes sank.

*Naval Shipbuilding*²⁴: During the Meiji era the shipbuilding industry was the core industry which involved elements of the machine, electronics, aviation, and telecommunication industries. The Meiji government adopted a policy of transferring technology from foreign countries first, and then supporting domestic industry production. The technology transfer began with the training given by Dutch engineers at the naval training school in Nagasaki in period of the late Tokugawa shogunate. In 1865, Japan signed a Japan-France Technology Aid Contract, and from 1865 to 1877, French engineers visited Japan for training. The knowledge of French engineers was important for the construction of new naval yards in Japan. After 1878, Japan received technological support principally from England. Japans' most important naval yard in Yokosuka in the bay of Tokyo were built between 1865 and 1872. The modern naval yard in Yokosuka was designed by the French engineer Verny.

After the suppression of the Satsuma revolt in 1877 the government began to arm the navy. Within a decade Japan bought modern warships in England (24 cruisers and 22 torpedo-boats) and built warships in the naval yards of Yokosuka and Kure. At the beginning of the first Sino-Japanese war in 1894 the Japanese Imperial Navy contained a fleet of 12 modern warships (*Izumi* being added during the war), one frigate (*Takao*), 22 torpedo boats, and numerous auxiliary/armed merchant cruisers and converted liners. Many of Japan's major warships were built in British and French

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

shipyards (eight British, three French, and two Japanese-built) and 16 of the torpedo boats were known to have been built in France and assembled in Japan. Following the Sino-Japanese War, Japan began to build up its military strength in preparation for further confrontations. Japan promulgated a 10-year naval build-up program, under the slogan "Perseverance and determination", in which it commissioned 109 warships, for a total of 200,000 tons, and increased its Navy personnel from 15,100 to 40,800. The new fleet consisted of 6 battleships (all British-built), 8 armored cruisers (4 British-, 2 Italian-, 1 German-built *Yakumo*, and 1 French-built *Azuma*), 9 cruisers (5 Japanese, 2 British and 2 US-built), 24 destroyers (16 British- and 8 Japanese-built), 63 torpedo boats (26 German-, 10 British-, 17 French-, and 10 Japanese-built).

After the Russian-Japanese war, Japan continued in its efforts to build up a strong national naval industry. Following a strategy of "Copy, improve, innovate" foreign ships of various designs were usually analysed in depth, their specifications often improved on, and then were purchased in pairs so as to organize comparative testing and improvements. The last major purchase was in 1913 when the battle cruiser "*Kongō*" was purchased from the British Vickers shipyard. By 1918, there was no aspect of shipbuilding technology where Japanese capabilities fell significantly below world standards.

The post World War One naval arms race was of short duration, being ended in 1921-1922 by the Washington Conference and subsequent treaty limiting naval armaments, which set a 5-5-3 ratio for the capital ships of Britain, USA and Japan. In the period between the great wars Japan had naval yards in Yokosuka, Kure, Nagasaki, Tsurumi, Yokohama, Kobe, Sasebo, Tokyo, Osaka, Maizuru. The largest battleships were built by Kure (Yamato) and Mitsubishi in Nagasaki (Musashi), the most modern aircraft carriers by Yokosuka (Shokaku), Kawasaki in Kobe (Taiho).

*Nuclear, biological and chemical armament industry*²⁵: During World War Japan tried to develop nuclear weapons. The leading figure in the Japanese atomic program was Dr. Yoshio Nishina, a friend of Niels Bohr and a close associate of Albert Einstein. Like the German nuclear weapons program, it suffered from an array of problems. The work went slowly, but shortly before the end of the war he had designed an ultracentrifuge, which he was hopeful would achieve the required results. Only the design of the machinery was completed before the Japanese surrender

From 1931 to 1945 the Japanese Forces engaged in biological and chemical warfare experiments using live human subjects, which led to the first widespread use of bacteriological agents in the war. Important for the Japanese biological and chemical Industry was Unit 731 (the Japanese Army's bacteriological warfare centre) and its commander Lieutenant General Ishii Shiro. Many of the scientists involved in Unit 731 went on to prominent careers in post-war politics, academia, business, and medicine.

FOURTH PART: JAPAN AFTER THE END OF SECOND WORLD WAR

After the Second World War, Japan was badly devastated. All large cities with exception of Kyoto and the industry and the transportation system were severely damaged. After the occupation by the allied powers, Japan lost all the territory acquired after 1894. In addition, the Kuril Islands were occupied by the Soviet Union. The rest of the Japanese war machine was destroyed. The context for post-war Japanese political and economic history was shaped by foreign policy of the United States of America. The first priority of the US policy under the Supreme Commander Allied Powers General Douglas MacArthur was demilitarization. Under the terms of the July 1945 Potsdam declaration and the August 1945 Basic Post-surrender Policy for Japan, Japan could maintain industry to earn exchange for payment of reparation but could not make arms. In 1947 a new constitution went into effect: the emperor lost all political and military power and was solely a symbol of the state. Japan was also forbidden to ever lead war again and to maintain armed forces. With the peace treaty that came into effect in 1952, the occupation ended. Japan established its own Defence Forces in 1954. To avoid the appearance of a revival of militarism, Japan used nonmilitary terms for the organization and functions of the forces. The armed forces were designated the Ground Self-Defense Force (GSDF), the Maritime Self-Defense Force

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

(MSDF), and the Air Self-Defense Force (ASDF), instead of the army, navy, and air force.

An important factor for the Security of Japan is the US-Japan Security treaty in 1960. After the beginning of the Korean War, and accelerated by it, the recovery of Japan's economy flourished. The Korean War was an extraordinary "divine wind" for Japan. Special procurement by the U.S. military was nearly 70 percent of Japanese exports between 1950 and 1952 and contributed significantly to the rehabilitation of the Japanese economy. When the Occupation general Headquarter banned all aircraft production after the war, Kawasaki Heavy Industries converted its aircraft plants to produce busses and Nakajima became Fuji Heavy Industries and FHI produced Rabbit motor scooters after the war, selling many to U.S. soldiers.

In 1956 Japan normalized the relationship to the Soviet Union and, in 1972 the ones to China. After the painful period of post-war rehabilitation, the Japanese economy began to surge ahead in the 1960s, 1970s and 1980s. Growth slowed in 1990s, largely due to the Bank of Japan's failure to cut interest rates quickly enough to counter after-effects of over-investment during the late 1980s. Shortly before New Year's Day 1991, the Nikkei 225 index (stock market index for the Tokyo Stock Exchange) reached its record high of 39,000. By 1991, it had fallen to 15,000, signifying the end of Japan's famed "bubble economy". Subsequently, Japan experienced the "Great Slump in Heisei", which consisted of more than a decade of price deflation and largely stagnant Gross Domestic Product as Japan's banks struggled to resolve their bad debts and companies in other sectors struggled to restructure. In 2008, due to the global financial crisis, the economy of Japan was strongly hit and shrank 0.7% and is was expected to shrink around 5% in 2009.

The Government of Japan²⁶ has been dealing carefully with "arms" exports in accordance with the policy guideline named Three Principles on Arms Exports (hereinafter referred to as "the Three Principles") in order to avoid any possible aggravation of international conflicts. Under the Three Principles, "arms" exports to the following countries or regions shall not be permitted: (1) communist bloc countries, (2) countries subject to "arms" exports embargo under the United Nations Security Council's resolutions, and (3) countries involved in or likely to be involved in international conflicts. The Three Principles have been the basic policy concerning Japan's "arms" exports since they were declared at the Diet session in 1967. Subsequently, in February 1976, the Government of Japan announced the collateral policy guideline at the Diet session that the "arms" exports to other areas not included in the Three Principles will be also restrained in conformity with Japan's position as a peace-loving nation. In other words, the collateral policy guideline declared that the Government of Japan shall not promote "arms" exports, regardless of the destinations. The Ministry of Economy, Trade and Industry (METI) controls Japan's "arms" exports, based on the Foreign Exchange and Foreign Trade Law. The exports of "arms" and equipment for arms production listed in the Export Trade Control Order require export licenses to all destinations, since those transactions could be obstructive to the maintenance of international peace and security. In addition, "arms" trades mediated between foreign countries by Japanese agent need METI's permission. The term "arms" as referred to in the Three Principles is defined as "goods which are listed in a special list of the Export Trade Control Order of Japan, and which are to be used by military forces and directly employed in combat". Such "arms" include specially-designed parts and accessories as well as finished products. The question of whether each item falls under such "arms" or not will be judged objectively based on its shape, feature and other technical aspects, and regardless of its end-use. On the other hand, so-called dual-use items do not fall under such "arms." Based on other relevant laws, the Government of Japan also deals with in a strict manner: (1) direct overseas investment for the purpose of manufacturing "arms" abroad, and (2) participation in the overseas construction projects of military facilities. The export of technologies which are exclusively related to the design, production and use of "arms" as defined above (hereinafter referred to as the "military technologies") is treated in the same manner as the export of "arms." However, in order to ensure the effective operation of the Japan-United States security arrangements, the Government of Japan paved the way for the transfer of the military technologies to the United States as an exception to the Three Principles. Such transfer of military technologies to the

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

United States is to be implemented in accordance with the Mutual Defense Assistance Agreement (the MDA Agreement) and the Exchange of Notes concerning the Transfer of Military Technologies concluded in 1983 under the MDA Agreement.

The population after the Second World War has been increased from 1945 approx. 71 million, 1950 approx. 84 million, 1960 94 million, 1980 117 million to 2010 approx. 127 million. The Japanese Self Defence Forces 2010²⁷ numbered 239,430 in 2005 with 147,737 in the Ground Self-Defense Force, 44,327 in the Maritime Self-Defense Force, 45,517 in the Air Self-Defense Force, and 1,849 in the Joint Staff Office. Reserves numbered 57,899.

*Automobile Industry*²⁸: After the war the automobile industry began with the production of small passenger cars in 1947. In 1948 the Automobile Industrial Association was founded. The foundation of other Associations followed. As a result the Japanese automobile industry became a success-story and the flagship of the industry. Today, the JSDF are equipped almost too 100% with domestically manufactured cars, trucks and vehicles for special purpose.

*The production of small arms and ammunition*²⁹: Howa machinery and Sumitomo Heavy Industries built the most important infantry weapons. Howa has designed and manufactured the rifle Type 64 (7, 62 mm) since 1964 and since 1989 the rifle Type 89 (5, 56 mm). Howa also manufactured mortars. Sumitomo has designed and produced a 7, 62 mm machine gun since 1962. The only ammunition production for small arms happened at Asahi-Seiki Manufacturing Co., Ltd., which received in 1961 the business rights for production and sales of ammunition from Toyo Seiki Co., Ltd.

*The production of heavy weapons (Tanks, armoured personnel carriers, artillery)*³⁰: After the WW II, the Japanese Industry began with the development of own tanks in 1955. The first battle tank, which was produced by Mitsubishi Heavy Industries between 1961 and 1975, was the Type 61. Nearly 560 were built. In 1962 the development of a stronger tank followed. Approx. 890 battle tanks of the Type 74 were built between 1975 and 1989. Since 1989 340 most modern battle tank of the Type 90 has been built by Mitsubishi Heavy Industries as main contractor. Sub-contractors are Japan Steel Works, Daikin Industries, Mitsubishi Electric, Fujitsu and NEC. In 1990 the development of a new battle tank started in the government's own research facilities. It is expected that the new battle tank goes into production in 2011. The Japan Industry, especially Mitsubishi Heavy Industries and Komatsu also developed and produced armoured personnel carriers and armoured infantry fighting vehicles. The most important Japanese Steel Works, especially the Japan Steelworks, developed and manufactured artillery howitzers and canons.

*Aviation Industry*³¹: In Japan, as elsewhere, the post-war aircraft industry emerged from a WW II alliance among military, the scientific community, and the aviation, electronics, and instrumentation industries. Military production remains the core activity. The four heavy industrial companies that dominate the Japanese aerospace industry- Mitsubishi Heavy Industries (MHI), Kawasaki Heavy Industries (KHI), Fuji Heavy Industries (FHI) and Ishikawajima-Harima Heavy Industries (IHI)-engaged in different parts of business together and separately. In 1955 MHI produced the US Jet F-86 "Sabre" under licence; in 1958 FHI (the Successor of Nakajima) designed and built the T-1, a Jet trainer. In the 1960s Shin Maywa (the successor of Kawanishi) designed and built flying boats, Kawasaki jet trainers, helicopters in licence and transport aircrafts. In the 1970s until now Mitsubishi built jet trainers and jet fighters, i.e. the F-2 a modernized version of the F-16 fighter. The latest project of the Japanese aircraft industry is the development of a fighter of the last generation which has the same configuration of the US fighter called "F-22 Raptor".

*Aerospace Industry*³²: Since the early 1950s Japanese scientists has been experimented with miniature solid-fuel rockets. In 1970 Japan launched its first artificial satellite Ōsumi and in 2003, three national aerospace organizations were merged to form Japan Aerospace Exploration Agency (JAXA). The primary spaceport of JAXA is located at the Tanegashima Space Center, on Tanegashima Island, 115 kilometers south of Kyūshū. On September 10, 2009 the first H-IIB rocket was successfully launched, delivering the HTV-1 freighter to resupply the International Space Station. In 2009 JAXA launched an H-2A rocket with its top secret payload from Japan's Yoshinobu launch complex on Tanegashima Island. That means

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

that Japan now has three optical spy satellites and one radar spy satellite in operation.

"The satellite will gather intelligence for our defense and diplomatic purposes," told by Hisashi Michigami, an official at the cabinet office, for Kyodo News Service. "We hope to upgrade our ability to gather intelligence on our own. Intelligence gathering is vital to our national security."

*Naval shipbuilding industry*³³: The Maritime Self Defence Forces are a large fleet with significant blue-water operating capabilities. The force is based strictly on defensive armament. The first ships in the JMSDF were former US Navy destroyers, transferred to Japan in 1954. In 1956, the JMSDF received its first domestically produced destroyer since World War II, the Harukaze. Since 1956 Mitsubishi Heavy Industries in Kobe and Nagasaki built Submarines, destroyers, frigates and landing crafts, Kawasaki Heavy Industries in Kobe Submarines and Destroyers, Ishikawajima-Harima in Yokohama Destroyers. Smaller shipbuilders are Mitsui in Tamano, Sumitomo in Uruga and Hitachi in Maizuru.

The most sophisticated warships of the JMSDF are the AEGIS-destroyers and the "Hyūga-class" helicopter carriers (formally called helicopter destroyers (DDH). The first ship in the class, the "Hyūga", was commissioned in 2009. It was built by IHI and is stationed in Yokosuka port, near Tokyo. The "Hyūga" resembles a light aircraft carrier or amphibious assault ship such as the Italian Navy's 13,850-ton "Giuseppe Garibaldi", the Spanish Navy's 17,000-ton "Principe de Asturias" or the Royal Navy's 21,000-ton "Invincible-class" carriers. This ship will be capable of carrying 14 helicopters, 4000 people and 50 trucks. The ships are limited in their capacity to carry helicopters and fixed-wing aircraft capable of vertical liftoff, including Harriers and F-35 Joint Strike Fighter, and modification would be required to install a "HMS Invincible"-like 12°bow ski-jump ramp and other equipment needed to operate aircraft with even larger liftoff loads.

The 10,000 tons "Atago class" Aegis destroyers is equipped with the fire-control system for Aegis Weapon System Baseline 7 phase 1, which will combine American- and Japanese-manufactured systems to make up the complete Aegis system. The Atago and her sister ship the Ashigara were built by Mitsubishi Heavy Industries. The Aegis Combat System is an integrated naval weapons system. It uses powerful computers and radars to track and guide weapons to destroy enemy targets.

The mostly developed submarines are the "Sōryū class" submarine. The Submarines of the "Soryu class" are diesel-electric submarines being built by Kawasaki and Mitsubishi in Kobe. The "Soryu class" is currently the latest type of conventionally-powered submarine. It has a displacement of 2,900 tons surfaced and 4,200 tons submerged. The class will also have a Stirling Air-independent propulsion engine, allowing it to stay submerged for longer periods of time.

*Robot Industry*³⁴: The Japanese robot industry began in the late 1960s and had developed numerous practical applications by the 1970s. The year 1980 is considered the commercial start of high-tech robots. Japan's robotics industry is the world leader thanks to growing exports to emerging economies. Japan has become famous for its cutting-edge humanoid robots. There are areas of the service robot field in which Japan can hold its own against the West. The Ministry of Economy, Trade and Industry is promoting the 21st Century Robot Challenge Program with the aim of developing robotics as a leading industry by supporting R&D for existing robotic systems. Current activities include, for example, projects to develop a shared platform, and practical applications for next-generation robots and both human-friendly and supportive robots.

Also promoting a wide range of robot-related projects are by the Ministry of Internal Affairs and Communications, by the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, and by the Ministry of Land, Infrastructure and Transport. According to a JRA study, there are currently some 130 Japanese robot manufacturers with proven production expertise, underscoring the high level of interest in robotics in both the public and private sectors.

CONCLUSION

The Japanese Armament Industry's journey through times which is the topic of the essay showed us the parallel

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Harald PÖCHER

advancement of high performance of the development of military goods and the demand for armament with the course of history. While the demand of armament was slow-moving in periods of peacetimes the development of armament fastened in periods of war time. In times of war the Japanese Armament Industry got important impetus from foreign products, i.e. the introduction of matchlock rifles in the 16th century and battle-tanks and airplanes in the 20th century. Because of the lack of raw materials the armament industry failed to support the warfare of the Imperial Forces in the World War Two (WW II). After the WW II the Japanese Armament Industry was dismantled, but not later than the Korean War in den 1950s the Japanese Armament Industry began their business activities. Nowadays the Japanese Armament Industry is a small part of the whole Industry, but it is able to meet most of the demand of the Japanese Self Defence Forces. To maintain the highest possible technical standard the Japanese Armament Industry makes a goal-directed research and development and undertakes a co-operation with the armament industry of USA. In 2011 by DefenseNews³⁵ published ranking of the 100 most successful armament producers in the world Japanese firms hold the place. It is apparent that these enterprises earn only a small amount of percent by selling armament, while other firms in the ranking earn more than 60 percent in the arms business. Because of the high standard of the Japanese Industry and its research laboratories, the Japanese armament industry at the beginning of the 21th Century is a high sophisticated part of the of the whole industrial sector of the Japanese Economy. The Japanese Armament Industry therefore can fulfil nearly all the wants of the Self Defense Forces.

FURTHER READINGS

Pöcher H.: *Die Produktion von Waffen in Japan Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Lit-Verlag, Münster 2008

Pöcher H.: *Kriege und Schlacht in Japan, die Geschichte schrieben*, Von den Anfängen bis 1853, Lit-Verlag, Münster 2009

Pöcher H.: *Kriege und Schlachten in Japan, die Geschichte schrieben*. Von 1853 bis 1922, Lit-Verlag, Münster 2011

FOOTNOTES AND BIBLIOGRAPHY

1 See Cambridge History of Japan, Cambridge 1991

2 In the 19th century the Meiji government decided to specify a day on which to celebrate the founding of the nation. Adjusted to the modern calendar, the day, called Kigensetsu, fell on February 11. Kigensetsu, being closely associated with prewar nationalism and militarism, was abolished in 1948, but in 1967 the government decided to reinstitute the national day as "Kenkoku Kinenbi" (=commemoration of the founding of the nation).

3 See Bryant A.J.: *The Samurai 200-1500 AD*, Osprey, Oxford 1991, pp. 11-12

4 See Pöcher 2008

5 See Turnbull St.: *Samurai Warfare*, Osprey, Oxford 1996, pp. 10-15

6 See *Japanese Arms & Armor*, Crown Publishers, New York 1969, page 11

7 See Turnbull St.: *Fighting Ships of the Far East (1)*, Osprey, Oxford pp. 4-5

8 See Turnbull St.: *War in Japan 1467-1615*, Osprey, Oxford 2002, p 17

- 9 See Pöcher 2008
- 10 See Japanese Arms & Armor, Crown Publishers, New York 1969, page 21
- 11 See Turnbull St.: Samurai Warfare, Osprey, Oxford 1996
- 12 See Samuels R.J.: Rich Nation Strong Army, Cornell University Press, London 1994
- 13 See Turnbull St.: Fighting Ships of the Far East (2), Osprey, Oxford pp.
- 14 See Wätzig J.: Die japanische Flotte 1868- bis heute, Brandenburgisches Verlagshaus, Berlin 1996, pp.
- 15 See Samuels R.J.: Rich Nation Strong Army, Cornell University Press, London 1994
- 16 At the beginning of the siege of Tsingtao, the Austro-Hungarian protected cruiser Kaiserin Elisabeth anchored in the harbour. After the ship spent all ammunition, the crew fought as part of the German land forces.
- 17 See Pöcher H.: Die Produktion von Waffen in Japan, Lit, Münster 2008
- Georgano G.N.: World War Two Military Vehicles, Osprey, Oxford 1994
- 18 See Honeycutt F., Patt A.: Military rifles of Japan, Julin Books, Palm Beach 1996, Pöcher, 2008, page 78
- 19 See Tomczuk A.: Japonska Bron Pancera, Vol 1-3, AJ Press, Gdansk 2003
- 20 See Pöcher, 2008, page 89
- 21 see Nakagawa Y.: Japanese Radar and related Weapons of World War II, Aegean Park, Laguna Hills 1997
- 22 See Francillon R.J.: Japanese Aircraft of the Pacific War, Putman, London 1970
- 23 See Francillon R.J.: Japanese Aircraft of the Pacific War, Putman, London 1970
- 24 See Wätzig J.: Die japanische Flotte 1868- bis heute, Brandenburgisches Verlagshaus, Berlin 1996, pp.
- 25 See Pöcher, 2008, p 156
- 26 See Homepage Ministry of Foreign Affairs Japan "Policy on the Control of Arms Exports.
- 27 See Defence of Japan 2011
- 28 See Norbye J.P.: Auto Made in Japan, Bleicher, Gerlingen 1991
- 29 See Pöcher, 2008, p 203
- 30 See Pöcher, 2008, p 178
- 31 Caspany J.: Kooperation und Konkurrenz, Di Japanische Luftfahrtindustrie, Biersches Verlagshaus., Bonn 1998
- 32 See www.jaxa.jp
- 33 See Wätzig J.: Die japanische Flotte 1868- bis heute, Brandenburgisches Verlagshaus, Berlin 1996
- 34 See Homepage JMSDF
- 35 www.defensenews.com

Ervin J. KIS

ISRAEL'S WAY OF GAINING AIR SUPERIORITY AND FEATURES OF THE 1973 ARAB-ISRAEL WAR, NAMED THE YOM KIPPUR CONFLICT**AZ IZRAELI LÉGI FÖLÉNY KIVÍVÁSÁNAK MÓDJAI ÉS SAJÁTOSÁGAI AZ 1973-AS ARAB-IZRAELI, YOM KIPPUR-HÁBORÚBAN**

The 4th Arab-Israeli conflict broke out on 6 October, 1973. In military history, it is known as The Yom Kippur War. To attain new military success, Israel thoroughly processed and utilized its 1967 war experiences. At the same time, it can be stated that during the past seven years, the military leadership of Arab countries had built up a very reliable military shelter system, providing protection for their military aircraft. The system even resisted the 1000-kilogram fragmentation bombs. In addition, Arab military forces secured their airports and air defense system against short and medium-range air defense missile complexes and on top of that with effective deployment of air defense artilleries. During the Yom Kippur conflict, Israeli military leaders insisted on military solutions applied in the previous war but did not take into account an important fact. By 1973, the Arab countries had already operated an effective air defense system. Although Israeli Air Forces planned massive air strikes against Arab airports, the air defense system could not be broken through and Israel suffered massive losses.

By destroying the runways of Arab airports, the Israeli troops attempted to prevent the take-off of hostile military aircraft. The so called "mining" method used penetration bombs with impact and delayed-action fuses against concrete structures. The method wasn't a ground-breaking success as the Arab forces repaired the damage caused in the runways in 9-10 hours by using resin-based materials. The situation turned unfavorable for Israel. Lots of aircraft formations were needed for combats and Israel suffered massive losses to the Arab air defense. As a result, the efficiency of the Arab air-defense had hardly decreased.

Israel, before giving up the idea of a series of strikes against enemies' airports, applied a kind of luring method. Imitating a strike, Israeli fighters forced the Arab aircraft to take-off, while trying to surprise them while still on the ground. The Arab air defense did an efficient job. It became clear for the Israeli military leadership that their efforts did not yield the expected results. In autumn 1973, the military leadership renounced the ground destruction of enemy air force. A new way was chosen. The maneuvers were launched by the land forces, opening a gap into the Arab air defence system by infantry and armour forces.

It is obvious that the destruction of enemy airports is a fundamental prerequisite of success but in a limited war a new striking method must be introduced. The United States and England had already thought of solving the puzzle. On the basis of their agreement, the two countries developed the JP-233 system –a submunition delivery system - used for destroying airports. These containers became operational on the Tornado IDSs, F-15s and F-11-type combat aircraft. It should be recalled that the former Federal Republic of Germany developed the MW-1 type submunition delivery system by using the ID3 Tornados and F-4 Phantoms. The United States had even developed the GBU massive ordnance air blast bombs and later adapted them to the F4 Phantom, F-111 fighters, F-15s, F-16s and the F/A-18 military aircraft. However, when releasing the unguided bombs, the military aircraft had to fly over their targets. Considering the air defense capability and preparational level of of military airports, this was a risky business. Missile weapons were used more frequently when delivering bombs.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Ervin J. KIS

1st Figure F/A-18F

In the Yom Kippur War, between 8-14 October, Israel struck more than a hundred blows against enemy airports, while paralyzing Arab aircraft missiles and anti-aircraft artilleries. The Israeli military command assembled a group of military aircraft containing 18-26 F-4 Phantoms, Mirage - sometimes Skyhawks - military aircraft. For repeated strikes, 6-8 military aircraft were deployed.

It must be emphasized that a number of fair groups were deployed for deception, diversion, GBAD (ground based air defence) suppression, air strike and air cover.

The so-called deceptive forces imitated blows on the Arab air defense positions and missile complexes at a maximum speed - at a predetermined altitude and heading. Israeli aircraft carried out these actions at a low altitude, at 1,200 kilometre per hour and also at a medium altitude - at 1,800-2,000 kilometre per hour. The Israelis used passive jamming devices when reaching the enemy detection zone, while striking radio locators, launching missile-complexes and air defense artillery units.

Only after these events, did the Israeli combat groups attack the runways, hangars and enemy aircraft stored in shelters and outdoors. Expecting the counter-attacks of Arab fighters, members of the protective formation patrolled the area of the airport.

The main group attacked the airport, the imitating forces recorded the effectiveness and, if necessary, the latter also carried out air strikes. Each unit was supported by active interceptive activities, commanded from Boeing 377 Stratocruisers stationing in Israeli areas. Military aircraft attacked the airports flying at the lowest altitude flying in a pair formation. 3-4 kilometres before the target, the fighter-bombers flying at 40-50 degrees pulled up suddenly and released their bombs. At times, when no air defense missiles were detected in the target zone, the bombing was carried out during a 45 degree dive.

After releasing the bombs, Israeli pilots -turning on their after-burners- descended as low as possible, protecting themselves against Arab air defense. They left the deployment location at maximum speed.

Ervin J. KIS

2nd Figure, Boeing 377 Stratocruiser

Apart from fragmentation bombs and cluster munition, penetration bombs were also used by the Israeli forces. For instance, the direct hit of a 340-kg bomb pierced the 50-cm thick concrete aircraft shelter. On top of that the Arab military aircraft stored in doorless shelters suffered substantial damages from the shrapnels of the cluster and fragmentation bombs. The F-4 Phantoms and Mirage III fighters excelled in rendering airport technology and equipment unusable. When Arab aircraft weren't airborne, guided and unguided missiles were fired at them.

On 8 October, for example, one of the Israeli Mirage III-s attacked an open, barrier-free shelter, blowing up the ammunition stored beside the MiG-21 there. As reported, splinters of the Sz-5K missiles significantly damaged the nearby Arab military aircraft. Containers of the cluster munition were released in the air at a 150-meter altitude. Part of the spherical-shaped bombs exploded on impact, while the rest rolled on the ground endangering human forces. The Israeli military leadership thought in a special way. They presumed that the ideal time of air strikes against Arab military airports would be when the Egyptian and Syrian fighters were outside their shelters: this way, they were in a vulnerable situation after landing or take-off.

However, the Egyptian Air Force (EAF) had not suffered a devastating defeat because their radio technology companies held their ground. The Israeli air force attacked them with 4 aircraft. By establishing a smokescreen, the Arabs defended themselves quite effectively, though. To eliminate anti-aircraft missile units and ground-based radar stations, the Israeli army deployed AGM-45 Shrike and AGM-78 Standard ARM missiles and Maverick-type TV-guided air-to-ground missiles. Arab air defense missile batteries were installed 8-15 kilometres from each other, which provided a threefold or fourfold overlap. No wonder that Israeli military aircraft were unable to break through the defense line. Launching the Israeli bombers into action by taking advantage of the terrain's favorable features was considered a new method. The attackers reached their destination camouflaged and tried to carry out their tasks from the first sortie.

On 8 October, in the El Kantara area, pilots of the Jewish state attacked the gathering Arab land forces from an altitude of 10-20 metres. Four F-4 fighters abruptly „jumped” onto an altitude of 6-800 metres, 2-3 kilometres before the target, attacking at the second sortie, while the Mirage III aircraft-pairs provided support to the other deployed military aircraft. The Golan Heights and the Lebanese-Syrian border provided natural protection for the Israeli military aircraft in this area. Arab radiolocator intelligence became almost totally ineffective. On the Egyptian frontline, the military aircraft of the Jewish state mainly flew in from the Mediterranean Sea, utilizing the advantages of the Suhni valley in the south. The Israeli military fighter-pairs flew 1-2 kilometres away from each other. The low altitude attacks determined the structure of the Israeli battle order. The application of visual observation posts were essential: the information received appeared on the air surveillance plotting board of the central command post.

Crews of the Arab air defense used the SA-3 and other type of missiles with the Carat-2 adaptor and were directed onto the combating Israeli planes by the so-called 3-point method. On 1 October, on the Syrian front, the Arab SA-3 missile complex shot down 6 Israeli Phantoms by a TV-guided system. Obviously, the event had a negative psychological effect on other Israeli pilots.

3rd Fig. F-4 Phantom

Ervin J. KIS

During the Yom Kippur War, the combination of the Israeli Air Force's ground-level activities and the constant radio electronic jamming was considered very effective. To destroy land border crossings, AGM-62 Walleye guided bombs were used. During the military operation, the tactical solutions observed during the Vietnam War revealed that American pilots also fought in the Yom Kippur War. The F-4 Phantoms attacking solely airfields protected by air defense artillery was considered a new development. Fighter pilots of the Jewish state flew at an altitude of 20-30 metres to reach the target airport zone. Rising to an altitude of 400-500 metres, they flew horizontally towards the target object. 2-3 seconds later, the pilots did an opposite banking of 110-110 degrees. In the turn, he suddenly pulled and released the bomb. The accuracy of the bombing was considered almost perfect. During the sortie, the Israeli pilots combined protection against air defense and the effective attack of the target.

Among the imitated attacks, the deployment of the diversion and strike groups from the same direction must be emphasized. After the strikes of colleagues, the diversion forces returned and carried out an attack themselves.

On 10 October, an F-4 Phantom formation flew toward Damascus and imitated a breakthrough attack against the Syrian air defense system. At the same time, a group of 12 military aircraft flying at a very low altitude, zoomed out in a southern air corridor and carried out a surprise attack against another Syrian airport.

The Israeli unmanned aerial vehicles (UAV) must be mentioned. They were deployed to distract the attention of the Arab air defense from real attacks. Later, UAVs gathered information about Arab air defense in Lebanon and Syria. In 1982, during armed actions, the Israelis observed Arab airport activities by UAVs, By processing the obtained information, alternative plans were developed.

4th Fig. UAV

FEATURES OF THE ISRAELI AIR FORCE COMBAT ACTION AND NEW METHODS OF AERIAL WARFARE

In the Yom Kippur War, the Israeli Air Force was characterized by intensive activity. Their primary aim was to gain air dominance and support their own land forces. For this purpose, F-4 Phantoms and Mirage IIIs were used as fighter-bombers. Among the ground attack aircraft, the A-4H Skyhawk must be emphasised and among the helicopters, the Bell 205 (UH-1D), Alouette II. and III. and Super Frelon were deployed. The air battles revealed that the F-4 Phantoms – at a climb with a high angle of attack and significant overload – lost their airspeed and got into a spin. Pilots of the Israeli aircraft shot down told later that it was difficult to maneuver the F-4s at medium and high altitudes at level turns, especially at 400-450 kilometres per hour. Based on this, at low speed, stability had to be ensured and driving improved. The problem was solved by fitting auxiliary, automatically controlled wings to 80 F-4 Phantoms. From then on, the jets were able to fight the Arab MiG-21s, if they were able to conduct low speed level turns.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Ervin J. KIS

5th Fig. Bell-205

Another new element used by Israelis in the Middle-East was the deployment of attack helicopters capable of supporting battle tanks and armored vehicles. To break through enemy armor, the French-make AS-11 guided missile and the American TOW anti-tank guided missiles were launched. Helicopters mounted with guided anti-tank missiles smelled powder for the first time on 14 October, in combat for a diagonal route.

15-18 aircraft flew 3-10 metres over the ground demolishing more than 10 Arab tanks in 5-6 minutes. The Jewish helicopters fired mostly from a distance of 3 kilometres but they could have been used from closer, as well. In the latter situation, the missiles were launched from an altitude of 20-100 metres. The maneuver took 25-40 seconds and the pilots headed towards their own area afterwards.

A new addition of the Israelis was the infrared trap used for the interference of heat-seeking air defense missiles. The trap is a spherical metal tank with a diameter of 250 millimetre and thickness of 4 millimetre. It is filled with a special fuel mixture. Every couple of seconds, the Israeli pilots released these tanks. They were burning during the parachute descent. A military aircraft could carry an average of 10 infrared traps in two suspended containers. The mixture flew out of the bottom of the tank, burned at high temperature for 30 seconds, faking an infrared target for the heat-seeking air defense missiles this way. This is why 66 SA-7 missiles, launched by the Syrians hit no targets.

Among air-to-ground missiles, the TV-guided AGM-65 Mavericks were the most effective but guided TOW anti-tank missiles were also deployed. The AGM-65 Mavericks were used in the final stage of war against tanks, missiles and artillery batteries. Israelis launched a total of 50 AGMs and 40 direct hits were recorded. The Jewish Air Force used an arsenal of guided and unguided weapons on board. The most effective were the TV-guided Walleye AGM-62 and GBU-15 guided aerial bomb. Among the unguided devices, the 225-kg and 337-kg MK-82 Snake Eye, the MK-117 general purpose bomb, a 337-kg BLU-1 / B incendiary bomb, the BLU-26 / B and BLU -59 / B fragmentation bomb, the CBU-24B / B, the CBU-49 / B cluster bomb, and MK-20 Roykey container equipped with MK-118 cumulative charged bombs lived up to Israeli expectations. The airports attacked by these bombs rendered useless for a period of 4-6 hours. To delay the repair work done by the Arab forces, Israelis equipped the bombs with 4, 6, 7 and 9-hour time delay fuzes. To destroy Arab fighter aircraft stored outside shelters, BLU-24 / B cluster bombs with impact were dropped in containers.

Ervin J. KIS

6th Fig. AGM-62 Walley

Naturally, weapons on board of the aircraft were also tested, especially in combat missions against ground forces. Furthermore, they were also used in aerial combat against Arab planes. No doubt, these weapons on board are essential in a successful air-to-air combat.

THE SIGNIFICANCE OF JAMMING RADIO-ELECTRONIC COMBAT DEVICES

Israeli forces jammed Arab air defense missiles and radio-technical formations from Boeing Stratocruisers. These, as well as unmanned aircraft, were directed into the patrol zone 1-2 hours before the combat activity. Jamming commenced when Israeli fighter aircraft had reached the detection zone of the enemy's radar stations. Jamming lasted as long as the Jewish fighter-bombers stayed in the target area impeding the Israeli aircraft to leave the reach zone of Arab radars.

Active noise and impulse jamming must be mentioned among the equipment applied. They were broadcast as "transmitter" jamming signal. The dispersion of metal-coated, fiber-glass dipole reflectors were used as camouflage passive jamming device –for the purpose of limiting the simulated aerial position. It proved to be an excellent solution for camouflaging the striking equipment and aircraft. After periodically firing, 6-8 dummy target groups also appeared on the ground radar screens in addition to the target. They were located 1-2 kilometres apart and caused great confusion as it was difficult to choose which actually posed a real threat.

On 9 October, on the day of the air-strike led against Damascus, one of the Israeli F-4 Phantoms located two anti-aircraft missiles being launched towards it. It fired a couple of passive jamming charges. The Arab missiles headed for the two clouds formed by the metal-coated glass-fiber bundles. (Actually, this Israeli aircraft was shot down by a third missile.) The MQM-74A, an unmanned Israeli aircraft, was a deceptive air object, suppressing the Arab air radars, which were meant to act against the Israeli main air strike. It is interesting to note that Israel did not use this method properly. After the Yom Kippur War, it was concluded, that the pilots of the F-4 Phantoms often switched on their onboard jamming equipment right after the bombing, when leaving target area.

7th Fig. MQM-74A

CO-OPERATION BETWEEN THE ISRAELI AIR FORCE AND GROUND FORCES

From this respect, Israel's performance was excellent in the Yom Kippur War. Its Air Force liaison officers co-operated very well with the forward flight controllers, who were pilots banned from flying by the Air Force command. In many cases, officers with army training had also undergone training to direct air manoeuvres. Forward flight controllers integrated into the battle order of the army, recorded all the necessary data, consulted about the aircraft requirement of direct air support and recorded the so-called "safe bombing boundaries" on the map. If the boundary was located on the territory between the enemy and friendly forces, fighter pilots requested permission to strike from the forward flight controllers. The fighter-bombers were supported by helicopters too, when being guided onto their target. Helicopters

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Ervin J. KIS

hovering at a low altitude carried out visual target reconnaissance, selecting the most favorable relative position of the target for the fighter-bomber.

Israeli artillery subunits couldn't fire without the permission of flight controllers, or else they could have jeopardized the safety of their own aircraft. Direct air support was carried out by a formation of 4-10 aircraft. Napalm and cluster-bomb strikes were delivered but enemy ground forces were also attacked with armour-piercing bombs. Israeli protective groups were divided into two parts: one acted in front of the combat group while the other behind it. Large targets, such as tank battalions, were attacked by 6-8 aircraft. The leading plane maintained communication with the forward flight controller, which facilitated the control of the destruction of the selected targets and the decisions necessary for repeated sorties.

2-4 sorties were carried out from an altitude of 1800-2000 metres, diving, against targets poorly protected by the Arab air defence. One sortie was allocated against highly protected targets. In these cases, Israeli military aircraft stayed over their targets for just a minimum period of time – i.e. 1-2 minutes.

In addition to aircraft, helicopters armed with anti-tank missiles were also used to provide direct air support to ground forces. They were equipped with armor-piercing bombs, which were dropped in containers. Each contained 247 small bombs. Bombing was carried out from an altitude of 1500-2000 metres, and the container opened up at an altitude of 400-500 metres. The cumulative radius of the bomb hit a 12-mm diameter hole on the tanks, for instance on the T-72 turret.

On the Egyptian front, the Israeli air units used a northern, two central and a southern air corridor. On the Syrian front, the northern corridor was formed by the Lebanese mountains and its territory. The western front was appointed on the Golan Heights, while the southern was located along the Syrian-Jordanian border, leading over the desert, south of Syria. In these directions, the Jewish air force opened a so-called air corridor in the Arab air defence system. It was highly beneficial, as on this air-route, the Israeli military aircraft weren't threatened by the ground fire of Arab air defense. Before the Yom Kippur War, Israelis had developed methods of military aircraft interception. The interception of air targets on the Egyptian front, mainly concentrated on the territory 10-20 kilometres west from the Suez canal, while concerning Syria, it was an eastern contact zone, with a 10-15 kilometres from the direct line. Interceptor aircraft led their comrades onto the targets after a 2-6 minute long air patrol. The interception itself took 20-30 minutes.

„Surprise attacks from below” war tactics used by the Israeli air force were worked out based on the 1969-1970's air combat experience. It proved effective in the 1973 war. For this purpose, the majority of the military aircraft flew at a low altitude in a closed combat order, while the previously mentioned aircraft-pair in formation measured an unexpected blow from the bottom. In such actions, the F-4 Phantoms' on-board radar equipment are designed to allow target location – launching of guided missiles even if there is a few kilometer altitude difference between the aircraft and the target.

As early as the combat operations of 1969-1970, the pre-determined opening of fighter groups were used in manoeuvring air combat. In 1973, these opening operations were used by the Israelis against fighter-bombers of the Arabs. This method gave direct air support during combat operations for their own land forces. Israelis ambushed mostly with Mirage IIIs or F-4 Phantoms near the front line. To increase their patrol time, the aircraft flew with suspended spare fuel tanks. For ambush warfare, the Israelis deployed false aircraft formations fighting against the group of aircraft supporting Arab fighter-bombers. Israelis manoeuvring in ambush waited until the Arab pilots used up the majority of their fuel and delivered a heavy blow on the enemy.

The 'pincer' was a popular Israeli method where pairs of Mirage IIIs were informed about their tracking point. An open battle formation was created and if the Arab MiG-17s taking advantage of their better manoeuvrability abilities turned towards one of the Mirage-pairs, they were attacked by another pair of Mirages.

As the Israeli Air Force had not achieved a decisive success in destroying Syrian fighter aircraft on the ground, they attempted to gain superiority in air combat. Therefore, Jewish troops carried out dummy sorties over Lebanon. They penetrated the Syrian airspace at a low altitude, attracting the attention of Syrian fighters. The Israelis managed to gain

Ervin J. KIS

tactical superiority by launching camouflaged Israeli spare aircraft flying at low altitude, while the Syrian pilots were forced to continue fighting among unfavourable circumstances.

In 1973, Arab military aircraft enjoyed numerical superiority and Israeli fighter pilots did not benefit from the unexpected attacks. The latter had another method, though. It was called 'deviation from fighting' and could cause confusion. The F-4 Phantoms armed with bombs to attack ground targets were used and not the Mirage IIIs and F-4 Phantoms whose pilots fought as fighter pilots in air combats and were armed with air-to-air missiles. The latter generally avoided encounters with Arab MiG-21s. Subsequent analyses concerning the launching of the missiles confirmed that Israeli forces had weak capacities to launch missiles in front air space.

The Yom Kippur War, the 4th Arab-Israeli armed conflict, had clearly and repeatedly confirmed the previous experience, namely that Israel ought to confront its qualitative superiority against the overwhelming quantitative superiority of Arab countries.

Kulcsszavak: légvédelem, repülőgép, légi csapás

Keywords: air defense, aircraft, air strikes

REFERENCES

- [1] J. Bimbó, *The Air Force In The Wars*. Published by Zrínyi Military Publishing House, Budapest, 1973
- [2] J. Bimbó, *The Air Defense Tactics*. Published by Zrínyi Military Publishing House, Budapest, 1983
- [3] Baxter, S., *Arab-Israeli War October 1973, Lessons Learned, Lessons Forgotten*. A College Thesis, published by Naval War, Newport, 1994
- [4] CHOREV, M. C. I., *Surprise Attack: The Case of the Yom Kippur War*, in *The Industrial College of Armed Forces* Published by National Defense University, Washington DC, 1996
- [5] COOPER, G. H., *Operational Art in the 1973 Arab-Israeli War (An Egyptian Perspective)* A College Thesis, published by Naval War, Newport, 1997
- [6] Doroski, C. F., *The Fourth Arab-Israeli War: A Clausewitzian Victory for Egypt in Seventy-Three?* A College Thesis. Published by Naval War, Newport, 1995
- [7] Haller, J. JR., *Flexible Air Strategy and the 1973 October War*, 1995
- [8] HANDLE, M. I., *Perception, Deception and Surprise: the Case of the Yom Kippur War*. Published by The Hebrew University, Jerusalem, 1976
- [9] LOEFSTEDT, A. B., *Yom Kippur 1973: An Operational Analysis of the Sinai Campaign*, A College Thesis. Published by Naval War, Newport, 1996
- [10] *THE MILITARY BALANCE 1973-1974* Published by The Institute for Strategic International Studies, London, 1973
- [11] O'BALLANCE, E., *No Victor, No Vanquished: The Arab-Israeli War 1973* Published by Presidio Press, Novato, 1978
- [12] OFRY, D., *The Yom Kippur War* Published by Zohar, Tel Aviv, 1974
- [13] OSZETZKY, T., *Arab-Israeli wars 1948-1982* Published by Zrínyi Military Publishing House, Budapest, 1984

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám**Ervin J. KIS**

- [14] SPEIER, W. A., *Operational Art Considerations For Army Air And Missile Defense: Lessons From The October War* A College Thesis. Published by School of Advanced Military Studies - United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2003
- [15] BOLIA R. S., *Overreliance on Technology in Warfare: The Yom Kippur War A Case Study*. Published by Parameters, 2004. XXXIV, No. 2, 46-56 p
- (16) *Haditechnikai Kerekasztal*, 2010 november, december, 2011 január
- [17] *Post-World War II Fighters: 1945-1973* Published by Marcelle Size Knaac, Office of Air Force History, 1986
- [18] *The World's Great Attack Aircraft*, Gallery, 1988

MAGYAR István

A MAGYAR HONVÉDSÉG LEHETŐSÉGE A MEGBOMLOTT KÖZREND ÉS KÖZBIZTONSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁBAN**INVOLVEMENT OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES INTO RESTORING DISINTEGRATED PUBLIC ORDER AND PUBLIC SECURITY**

Az ország biztonsága megköveteli, hogy a Magyar Honvédség készen álljon mind a külső, mind a belső fenyegetések ellen a hatályos törvények és más szabályzók által biztosított keretek között reagálni. Ez az igény teszi szükségessé az ország, ezen belül a fegyveres szervek (rendvédelmi és fegyveres erő) védelmi képességeinek folyamatos fejlesztését.

A megváltozott struktúra, a megváltozott hadműveleti-, harcászati követelmények eredményeként számos korábban működő elméleti és gyakorlati tudás került ki a rendszerből. Ez bizonyos esetekben azt eredményezheti, hogy szükség esetén az adott ismereteket újra kell tanulni, annak továbbadásához a feltételeket újra meg kell teremteni. A feladat megoldásában ez jelentős idővesztést okozhat, valamint komoly anyagi és emberi erőforrás felhasználást igényelhet és jobb esetben, nem követel emberi életet. A jogi (törvényi) szabályozás nem csak lehetőséget biztosít, hanem egyenesen előírja a bizonyos országokon belüli közrendet, illetve a közbiztonságot veszélyeztető esetekben a Honvédség felhasználását amennyiben a rendőrség alkalmazása nem elegendő.

The security of the country demands the readiness of the Hungarian Defence Forces to react both to external and internal threats in accordance with laws and other regulations. This demand makes the continuous development of the readiness of the country and within it her armed services (police and military) necessary.

As a result of the altered structure, and changes in operational and tactical requirements, many perviously working theoretical and practical knowledge disappeared from the system. In certain cases this can result that knowledge must be re-learned, and in order to pass this knowledge on, conditions must be re-established again. In terms of problem solving this can cause significant loss of time, and demand a serious consumption of material and human resources, and in a better case does not result in loss of life. Legal regulation (by law) does not only provide the opportunity, but prescribes in a straightfoward manner a certain public order within the country, and in cases threatening public security the employment of the Hungarian Defence Forces, should the police force not suffice.

Az ország biztonsága megköveteli, hogy a Magyar Honvédség készen álljon mind a külső, mind a belső fenyegetések ellen a hatályos törvények és más szabályzók által biztosított keretek között reagálni. Ez az igény teszi szükségessé az ország, ezen belül a fegyveres szervek (rendvédelmi és fegyveres erő) védelmi képességeinek folyamatos fejlesztését.

A kilencvenes évektől napjainkig a világban lezajlott változások, a politikusok, biztonságpolitikai szakértők és katonai vezetők figyelmét egyre inkább az új típusú kihívások felé irányították. Így általános véleménnyé vált, hogy a fegyveres erőknek nem kizárólag az ország védelmére kell felkészülnie, hanem szövetséges vagy más nemzetek erőivel együttműködésben, válságreagáló műveletekben kell feladatot vállalni. Az elmúlt több mint egy évtizedben a Magyar Honvédségben végbement változások következtében a képesség alapú, expedíciós feladat orientált haderő kialakítása van folyamatban. Az új eljárások, képességek kialakítása mellet sajnos szervezeti, feltöltöttségi, fegyverzeti és finanszírozási problémákkal is küszködik a hadsereg. A megváltozott struktúra, a megváltozott hadműveleti-, harcászati követelmények eredményeként számos korábban működő elméleti és gyakorlati tudás került ki a rendszerből. Ez bizonyos esetekben azt eredményezheti, hogy szükség esetén az adott ismereteket újra kell tanulni, annak továbbadásához a feltételeket

MAGYAR István

újra meg kell teremteni. A feladat megoldásban ez jelentős idővesztést okozhat, valamint komoly anyagi és emberi erőforrás felhasználást igényelhet és jobb esetben, nem követel emberi életet.

1. A FEGYVERES ERŐK FELHASZNÁLÁSÁNAK JOGI HÁTTERE

A Magyar Honvédség országon belüli válságkezelési feladatai között a legsúlyosabb és a legtöbb problémát magába foglaló lehet, ha tömegzavargásokat követően kialakul egy polgárháborúhoz közeli helyzet, amikor is az alkotmányos rend veszélyeztetve van.

Ilyen körülmények között a fegyveres erők részeinek, illetve teljes egészének a bevetéséhez, azok felhasználásának alkotmányos feltétele, hogy a szükségállapotot kihirdessék és a bekövetkezett erőszakos cselekmények kezelésére a rendőrség alkalmazása ne legyen elegendő.

„(2) A Magyar Honvédséget az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.”[1]

Az alkotmányra hivatkozik a 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről a VI. fejezetben A HONVÉDSÉG JOGÁLLÁSA ÉS FELADATAI között miszerint az f) pontban az alábbi feladat került meghatározásra *közreműködés az Alkotmány 40/B. §-ának (2) bekezdése szerinti fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett erőszakos cselekmények elhárításában,*

Tehát az alapvető törvényi feltétele ebben az esetben a honvédség felhasználásának a szükségállapot kihirdetése.

Az alkotmány szövege szerint *„E jogkörében az Országgyűlés az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények, elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén (a továbbiakban együtt: szükséghelyzet) szükségállapotot hirdet ki.” [2]*

A szükségállapot kihirdetésre – a rendkívüli állapot kihirdetésére – meghatározott eljárás vonatkozik. Feltétele a rendkívüli állapotnál fennálló "háborús veszély" kategóriával ellentétben, a törvény paragrafusában megfogalmazott helyzetnek való megfelelés és maga az esemény tényszerű bekövetkezése. Tehát nem a bekövetkezhetőség lehetősége, illetve annak közvetlen veszélye.

Ez egyértelműen arra enged következtetni, hogy a kihirdetés pillanatában a zavargások már kiterjedtek, helyenként felfegyverkezett tömegek a kirendelt rendőri erőkkel „harcolnak” akik már nem képesek érdemben befolyásolni az eseményeket. Természetesen ez nem jelentheti azt, hogy az ilyen típusú kihívás felkészületlenül érje a Magyar Honvédséget, illetve annak vezetőit. Mivel „a szükségállapot ERŐSZAKOS CSELEKMÉNYEK ÁLTALI kiváltó tényezői – az államrendet, az alkotmányos rendet veszélyeztető, fegyveres vagy felfegyverkezve elkövetett cselekmények vonatkozásában – szubjektív eredetűek, rendszerint folyamatjellegűek, bekövetkezésére utaló jelek a cselekmények megtörténte előtt általában már a kifejlődési időszakban észlelhetők.”[3] Így a korábban elkészített tervek-, feladatok pontosítása, az erők és eszközök átcsoportosítása, széttagolása, az együttműködési feladatok időben végre hajthatóak.

„Az ország mozgósítás feladatát a szükségállapot időszakában az érintett területeken a védelmi igazgatás azonnali aktivizálása, az előkészített intézkedési tervek végrehajtásának megkezdése, továbbá – a kialakult helyzet függvényében – a fegyveres erők, rendvédelmi és katasztrófavédelmi szervek tevékenységét biztosító erőforrások, továbbá a gazdaság szükség szerinti mozgósítása képezi.

A védelmi felkészítéssel összefüggő feladatokat alapvetően a szükségállapot kihirdetése technikai feltételeinek megteremtése, a minősített időszak egyes tényállásai kihatásainak prognosztizálása, továbbá az azokhoz rendelt intézkedési terv-változatok kialakítása (aktualizálása, illetve pontosítása) képezik.”[3]

MAGYAR István

A szükségállapot kihirdetése és az ezzel egy időben bevezetett intézkedések alapján a Magyar Honvédség felhasználható a rendvédelmi-, védelemigazgatási-, önkormányzati szervezetekkel együttműködve az alkotmányos rend, és annak személyi és tárgyi megtestesítői védelmében. Ez a tevékenység egybe kell, hogy essen azzal az alapvető nemzeti és társadalmi érdekekkel, mely megköveteli az ilyen típusú válság(ok) kezelését, kiterjedésének megakadályozását, következményeinek felszámolását.

2. A MAGYAR HONVÉDSÉG FELADATA A MEGBOMLOTT KÖZREND ÉS KÖZBIZTONSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁBAN

A Magyar Honvédség a törvényekben, a szövetségi szerződésben egyértelműen meghatározott feladatokkal rendelkezik. Jelenleg a felkészítés főerőkiegészítését a külföldön végrehajtásra kerülő békeműveletekben való részvétel képezi. Viszont az elmúlt évek történései szomorú példaként bizonyították, hogy a lehetséges feladatok sorából nem szabad törölni a közrend és a közbiztonság helyreállításával kapcsolatos tennivalókat.

Egy polgárháborúhoz közeli helyzet kezelésére is a legjobb módszer a válságkezelési eljárások közül a megelőzés lehet, amit a honvédség objektív okok miatt alkalmazni nem tud és nem is az ő feladata. A kialakult helyzet normalizálásába már csak nagyon bonyolult körülmények között tud beavatkozni, ami megköveteli a szakszerűséget, a gyorsaságot, az operativitást, a törvények és szabályok betartását. Ennek érdekében át kell tekinteni és szükség szerint pontosítani, az ilyen viszonyokra való felkészítést és a feladatokat. Ez a munka természetesen a meglévő ismeretekre és képességekre alapozva azokat a speciális igényeket kell, hogy feltárja, amelyek egy ilyen különleges szituáció megoldásához jelenleg nem vagy csak részben állnak rendelkezésre.

2.1. A Magyar Honvédség feladatainak meghatározása

Azon felül, hogy a Magyar Honvédségnek állandóan készen kell állnia a Magyar Köztársaság szuverenitásának védelmére és a szövetségi kötelezettségeink teljesítésére, számos egyéb dolog is szerepel feladatrendszerében. Ezt támasztja alá a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínája (tervezet) 3. 4. fejezete is.

„A honvédelmi célok elérése három küldetés és a hozzájuk rendelt 13 fő feladatcsoportban foglaltak teljesítésén keresztül valósul meg:

- a) Magyarország és a Szövetség fegyveres védelme;
 - ország védelem;
 - más NATO tagország megsegítése;
 - a NATO Integrált Légvédelmi Rendszerében végzett légtérvédelmi és légtérrendészeti feladat;
 - terrorelhárítás feladataiban való katonai részvétel;
 - befogadó Nemzeti Támogatás (BNT) katonai fegyveres biztosítási feladatai.
- b) Biztonsági érdekeink nemzetközi képviselése;
 - részvétel a NATO és az EU katonai műveleteiben;
 - két vagy többoldalú nemzetközi egyezményeken alapuló katonai formációk feladatai.
- c) Egyéb védelmi feladatok;
 - információszerezés, feldolgozás és védelem;
 - katasztrófavédelem feladataihoz való hozzájárulás;
 - tűzszerészeti feladatok;
 - kutatás-mentés;
 - a szükségállapot rendszabályai bevezetésének katonai feladatai;
 - protokolláris feladatok.”[4]

MAGYAR István

Mint látható ez a dokumentum az egyéb védelmi feladatok közé sorolja a szükségállapot rendszabályai bevezetéséből adódó katonai feladatokat. Logikusan akár ez is lehet az alapja annak, hogy a honvédségnek az országon belül a súlyosan megbomlott közrend és közbiztonság helyreállításában való közreműködés során, elsősorban védelmi jellegű feladatai vannak. Ezt támasztják alá az előljárói intézkedések, és a csapatoknál elkészített tervek.

A feladatok ráépítésre kerültek a már korábban is működő készenléti szolgálati rendszerre.

A két haderőnem vonatkozásában:

- a Fegyveres Készenléti Szolgálatra (FKSZ), valamint
- a Légi szállítású Készenléti Alegységre (LKA).

A szárazföldi csapatok vonatkozásában:

- a Szárazföldi Fegyveres Készenléti Szolgálatra (SZFKSZ), valamint
- a Közúti szállítású Készenléti Alegységre (KKA).

Ezeknek a szolgálati köteleknek az adott szituációban a feladatai között elsősorban fontos civil objektumok őrzés-védelme, illetve ezek megerősítése szerepel.

a) veszélyes anyagot tároló raktárak:

- robbanóanyag,
- vegyi anyag,
- földgáz, kőolaj,
- stb.

b) hidak, alagutak:

- közúti,
- vasúti,

c) ipari objektumok:

- veszélyes anyagot előállító,
- stratégiai termelést folytató,

d) erőművek:

- atom,
- hő,
- vízi,

e) közintézmények:

- bíróságok,
- ügyészségek,
- stb.

Ezen felül minden katonai szervezet a készenlét fokozásának rendszerén belül készen kell, hogy álljon, a saját laktanyája és az alárendeltségébe tartozó, valamint utalt objektumok őrségének megerősítésére, az adott objektum védelmi terve szerint annak védelmére. Az őrzés-védelmi feladatokon kívül egyes kötelek végrehajthatnak ellenőrző-áteresztő pont telepítést, a katonai szállítások biztosítása érdekében útvonal biztosítást, álló vagy mozgó forgalomszabályzást, konvoj-kísérést.

Speciálisan felkészített alegységek végrehajthatnak VIP személy(ek) kísérését, védelmét, érték és pénzszállítást.

A meghatározott feladatok sokasága azonban nincs tekintettel a Magyar Honvédségnél kialakított struktúrára, a számos egyéb elfoglaltságra, valamint a napi problémákkal küszködő létszámviszonyokra. A tervek készítőinek, valamint a feladatok koordinátorainak így a közel félezer őrzésre és védelemre kijelölt objektum között priorálni kell, elkerülendő az erők szétforgácsolását. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi (béke) létszámviszonyokat tekintve a honvédség a meghatározott létesítmények közel 1%-át képes azonnal ellenőrzése alá vonni.

MAGYAR István

Mozgósítás, a csapatok feltöltése után a létszámkeretek lehetővé tennék, hogy az objektumok 10%-a katonai védelmet kapjon. Viszont ez már a szükségállapot kihirdetését követő időszakra tehető, amikor már kiterjedt fegyveres zavargások folynak. Ebben az esetben számomra a mozgósítás sikere is kérdéses. (A létszámviszonyok és képességek napi nyilvántartására a rugalmas reagálás jegyében bevezetésre került egy adattár és jelentő rendszer.)

2. 2. A Magyar Honvédség tömegkezeléssel kapcsolatos képességei

A védelmi jellegű feladatok és képességek mellett beszélnünk kell a honvédség egyes kötelekeinek azon rejtett képességéről, amelyre a missziós feladatokra való felkészülés során tettek szert. Ezek a tömegkezeléssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismeretek.

Ennek a képességnek a kialakítását meghatározó (ma is érvényben lévő) alap dokumentum a Honvéd Vezérkar főnök 326/2001. (HK.1/2002) HVKF intézkedése a Magyar Honvédségnél folytatott felkészítés és kiképzés középtávú célkitűzéseiről és követelményeiről. Ez a dokumentum az általános rendelkezések részben az alábbiak szerint határozza meg a Magyar Honvédség kiképzésével szemben támasztott követelményeket:

„2. A honvédelemről szóló 1993. CX törvény 22. §-a szerint, összhangban a Magyar Köztársaság Biztonságpolitikai és Honvédelmi Alapelveivel, a Magyar Honvédség legfontosabb békefeladata a csapatok folyamatos felkészítése és kiképzése a válságkezelés katonai feladatainak ellátására, valamint a nemzetközi szerződésekben foglalt együttműködési kötelezettségeinek teljesítésére, ezen túl az ország területének, légtérének, függetlenségének védelmére – aktív védelmi műveletek lefolytatásával – önállóan, vagy szövetségi keretek között.

3. Az MH felkészítése és kiképzése már béke állapotban biztosítja a készenlét meghatározott szintjének fenntartását, a válságkezelés katonai feladatai végrehajtásához, valamint a nemzetközi szerződésekben foglalt kötelezettségek teljesítéséhez szükséges kiképzett állomány és katonai szervezetek rendelkezésre állását.

4. A Magyar Honvédségben folytatott felkészítés és kiképzés átfogja az MH valamennyi állomány- és csapatkategóriáját.

5. A felkészítés és kiképzés eredményeként a 80%-os feltöltöttségű reagáló erők békeállományukkal pótlólagos felkészítés nélkül képesek rendeltetészerű feladataik végrehajtására; a 80% alatti feltöltöttségű reagáló és fővédő erők mozgósítás után béke és tartalékállományukkal, készenlėti kategóriájuknak megfelelő felkészítési idő alatt eléri alkalmazási készségüket; az egyéb erők mozgósítás és összekovácsolás után képesek feladataik végrehajtására.

6. A csapatok felkészítése a várható alkalmazás és a katonai szervezetek rendeltetését figyelembe vevő differenciált és feladatorientált rendszerben valósul meg.”

Ezek a követelmények meghatározták a Magyar Honvédség szervezetei részére a kiképzés általános irányvonalát a várható feladatok tükrében. A képzés és kiképzés végrehajtásának rendje fejezetben külön kitér és részletezi a nemzetközi béketámogató feladatokban résztvevő kontingensek felkészítési követelményeit.

„A nemzetközi béketámogató feladatokban résztvevő kontingensek részére az MH Szárazföldi Parancsnokság parancsnoka által jóváhagyott terv szerint szerveznek célfelkészítést és összekovácsolást. Ennek keretében:

a) A résztvevők megismerik a tervezett feladatot, az alkalmazás körzetét, az időjárási és terepviszonyokat, a polgári lakosság várható reakcióját és a velük való kapcsolattartás szabályait, a térségben alkalmazásra tervezett más egységek ruházatát, felszerelését és fegyverzetét, valamint a nemzetközi hadijogi kérdéseket.

b) A résztvevők a gyakorlati felkészítés során megismerik és elsajátítják:

ba) az egyéni és kollektív fegyverzet és felszerelések előírások szerinti alkalmazását;

bb) az ellenőrző-áteresztő és figyelőpontok telepítését, fenntartását és működtetését;

bc) az objektumok, menekülttáborok, vasúti szállítmányok őrzését;

bd) a járőrözés, fogolykísérés, tömegoszlatás és fontos személy kísérésének szabályait, a saját erők védelmének és alkalmazásának rendszabályait fegyveresek vagy félkatonai csoportok tevékenysége esetén;

MAGYAR István

be) az igazoltatás, előállítás, kényszerítő eszközök alkalmazásának szabályait.

c) a rendelkezésre álló idő zömét a tevékenységek gyakoroltására, vezetési gyakorlatra, illetve a kiskötelékek összekovácsolására, éleslövészet végrehajtására és az állomány pszichikai felkészítésére fordítják.”[6]

Az időközben bekövetkezett törvénymódosítások és szervezeti átalakítások a kiképzési követelményeket érdemben nem érintették. Így a békemisszióba felkészülő alegységek hazai kiképző bázisokon és külföldön is (MSU Szarajevó) felkészültek tömegoszlatási és agresszív tömeg elleni tevékenységre.

Ez a legutóbb felkészített MH EUFOR SZD-3 esetében is megtörtént.

A MH ÖHP PK az MH EUFOR Század 3. váltás állományának felkészítésére, a váltás előkészítésére és végrehajtására kiadott parancsában többek között a speciális békefenntartó felkészítés területén az alábbiakat határozta meg:

„A katonák ismerjék meg:

- állandó és ideiglenes ellenőrző-áteresztő pontok telepítése és működtetése;
- személyek és gépjárművek átvizsgálása;
- tömegkezeléssel kapcsolatos feladatok végrehajtása;
- (fontos) személyek (VIP) és konvojok kísérése és biztosítása;
- őr- és biztosítási feladatok végrehajtása;
- járőrözés begyakorlása;
- tevékenység fel nem robbant robbanóanyag és lőszer megtalálásakor, illetve aknamező észlelésekor gyalogosan és járművel;
- stb.”

Az érintett magasabb egység parancsnoka a felkészülésre szóló parancsába a kötelékkiképzés témakörei közé és a lövész kiképzés speciális békefenntartó felkészítés területeibe illesztette be ezeket a feladatokat.

„A kötelékkiképzés témakörei:

- műveleti tevékenységek vezetése és irányítása;
- őrzés-védelem rendszabályai, tevékenység begyakorlása;
- konvoj kísérés és szállítás gyakorlati feladatai;
- tevékenység ellenséges behatás (támadás) esetén;
- EÁP telepítése, működtetése; tevékenység EÁP-n való áthaladás esetén;
- figyelők telepítése és tevékenysége;
- kiemelt személyek kísérése;
- járőrök működtetése;
- aknamezők felderítése, megjelölése, nyilvántartásba vétele;
- humanitárius feladatokban való részvétel;
- rendőri alap-, kommandáns-, forgalomszabályozói feladatok végzése;
- tömegkezelési feladatok;
- légi szállítású feladatok;
- stb.

...Speciális békefenntartó felkészítés területén:

- állandó és ideiglenes ellenőrző-áteresztő pontok telepítése és működtetése;
- személyek és gépjárművek átvizsgálása;
- tömegkezeléssel kapcsolatos feladatok végrehajtása;
- (fontos) személyek (VIP) és konvojok kísérése és biztosítása;
- őr-és biztosítási feladatok végrehajtása;
- járőrözés begyakorlása;

MAGYAR István

- tevékenység fel nem robbant robbanóanyag és lőszer megtalálásakor, illetve aknamező észlelésekor gyalogosan és járművel;
- ideiglenes helikopter leszállóhelyek kialakítása és biztosítása;
- ön- és kölcsönös segélynyújtás;
- mentő helikopter hívása sérülthöz (MEDEVAC);
- forgalomszabályozási tevékenység feladatait;
- fontos személyek evakuálásával kapcsolatos feladatok.”

A felkészülő század a 'Békefenntartó ismeretek' keretében 2-8. tárgykörig ezeket a feladatokat szakaszkötelékben gyakorolta.

Tehát a helyzet adott. Az elmúlt közel tíz évben több száz katona és jó néhány parancsnok szerzett jártasságot a tömegosztatás gyakorlati végrehajtásában is. Az így felkészített alegységek a műveleti területen megfelelő védőfelszereléssel és eszközökkel ellátva magas színvonalon képesek az ilyen jellegű feladatokat végrehajtani. Ezt a külföldi profi vizsgáztatók (carabineri) is megállapították.

A kérdés az, hogy ezt a képességet, szükségállapotban a súlyosan megbomlott közrend és közbiztonság helyreállítása során a honvédség alkalmazhatja-e? Ha igen hol, mikor, milyen módon, milyen célból és kinek a parancsára?

A legsúlyosabb kérdés, hogy ebben az esetben a fegyverhasználatra ki ad engedélyt, illetve mikor és milyen szabályok szerint használhatja a katona a fegyverét?

ÖSSZEGZÉS

Az elmúlt évek eseményei nem egyszer az elvárt és a Magyarország biztonságával foglalkozó dokumentumokban megfogalmazottak szerint zajlottak le. A dokumentumok megfogalmazói el sem tudták képzelni, hogy hazánk területén a belbiztonságot súlyosan veszélyeztető zavargások történhetnek.

„A Magyar Köztársaság biztonsági helyzetének alakulását alapvetően befolyásolják a társadalmi-gazdasági átalakulást kísérő negatív jelenségek, mint például a szegénység, valamint a szabályozási folyamatok összehangolásának igénye.”[6]

Az alaptörvényekben a megoldás lehetősége benne van, de ezek alkalmazása nagyon kényes kérdés és számos megoldandó problémát vetne fel. Sajnos a szomorú történelmi tapasztalatok és sajnálatos események még mindig görcsben tartják a politikusok és katonai vezetők kezét.

Be kell látnunk, hogy egy ilyen helyzetben a honvédség felhasználása nem lehetséges megoldásként, hanem valós alternatívaként kerülhet napirendre. Ezért erre a lehetőségre számolva széleskörű elemzéseken nyugvó, reális képességeket tartalmazó akció tervekkel kell rendelkezniünk. A tervek viszont mit sem érnek a végrehajtó állomány hozzáértése és elszántsága nélkül. A helyzet bonyolultsága, a tömeg reakciói és szándéka magukban hordozzák az extrémításokat. Természetesen minden helyzetre nem lehet felkészülni! Viszont kellő előrelátással a polgári lakosság korrekt tájékoztatásával, a honvédség ilyen típusú feladatairól számos probléma megelőzhető lenne.

JAVASLATOK

A szükségállapot katonai feladatainak újragondolását minél hamarabb végre kell hajtani.

Ez három nagy kérdéskört érinthet:

- A)** az elmúlt évek külföldi és belföldi eseményeinek elemzése, tapasztalatainak összegzése;
- B)** az ország területén feltételezhető zavargások, összetevőinek elemzése;
- C)** a Magyar Honvédség felkészülése és reagálása a kialakult helyzetben.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

MAGYAR István

A) Az elmúlt évek külföldi és belföldi eseményeinek feldolgozása. Ebbe a munkába célszerű szakértőket is bevonni a rendőrségtől, katasztrófa védelemtől, a nemzet biztonsági szolgálatoktól és katonai biztonsági hivataltól. A külföldi események elemzéséhez az adott ország politikai, gazdasági, etnikai kérdésekben járatos szakértőit, illetve külföldi rendőr és katonai szakértőket. Ezen kívül bevonhatók még akár a civil szférából szociológusok, etnográfusok, kriminálpszichológusok, jogászok, vallási szakértők stb.

Az elemzésnek ki kell térnie:

- a megelőző időszak politikai, gazdasági, kulturális, etnikai, vallási stb. történéseire;
- az agresszió fokozódásának jeleire;
- az információszerzés rendjére, eredményeire, hibáira;
- a rendvédelmi szervek helyzetére, szervezetére, eszközeire, eljárásaira, képességeire;
- a katonai erők (ha bevetésre kerültek) helyzetére, szervezetére, eszközeire, eljárásaira, képességeire;
- a politikai lépésekre;
- a zavargások helyszínére, azok közvetlen és tágabb környezetére;
- kommunikációra, a média tájékoztatására;
- a zavargásban résztvevők motivációs tényezőire;
- a rendelkezésre álló erőforrásokra;
- fontos befolyásoló tényezőkre;
- kockázati tényezőkre;
- különböző szabályzókra, megkötésekre, kérésekre;
- a zavargás lefolyására.

B) Az ország területén feltételezhető zavargások, összetevőinek elemzése. Ebbe a munkába is célszerű az előzőekben felsorolt szakértőket bevonni azzal a kiegészítéssel, hogy elsősorban a hazai viszonyokat ismerő és abban jártas szakemberek véleményét kell kikérni.

Nagyon fontos a várható szituációk, a lehetséges helyzetek, az ezekben rejlő kockázati tényezők szakszerű elemzése.

Az elemzésnek ki kell térnie:

- a megelőző időszak politikai, gazdasági, kulturális, etnikai, vallási stb. történéseire;
- a politikai hangulatra;
- az agresszió fokozódásának jeleire;
- az információszerzés lehetőségeire;
- a rendvédelmi szervek helyzetére, szervezetére, eszközeire, eljárásaira, meglévő képességeire;
- a katonai erők helyzetére, szervezetére, eszközeire, eljárásaira, meglévő képességeire;
- a zavargások helyszínére, lehetséges helyszínére, azok környezetére;
- kommunikációra, a média tájékoztatására;
- a zavargásban résztvevők motivációs tényezőire;
- a rendelkezésre álló erőforrásokra;
- fontos befolyásoló tényezőkre;
- kockázati tényezőkre;
- különböző szabályzókra, megkötésekre, kérésekre;
- a zavargás lefolyásának valószínű forgatókönyveire.

MAGYAR István

C) a Magyar Honvédség felkészülése és reagálása a kialakult helyzetben

Az elemzésekből levont következtetések alapján pontosítani kell a törzsek és katonai kötelékek felkészítésének rendjét. Ez a munka természetesen a meglévő ismeretekre és képességekre alapozva azokat a speciális igényeket kell, hogy feltárja, amelyek egy ilyen különleges szituáció megoldásához jelenleg nem vagy csak részben állnak rendelkezésre.

C.1-Törzsek felkészítése:

A törzsek a katonai döntéshozatali folyamatot ismerik. A feladatok feldolgozását, a döntések előkészítését a részfeladatok csapatokhoz, alegységekhez való lejuttatását alkalmazni tudják.

Hol lehet a probléma?

Elsősorban olyan morális problémák és kérdések fognak felvetődni, amelyek az 1956-os történelmi tapasztalatok talaján gyökereznek.

Például:

- Az adott műveletet, katonai feladatokat az ország területén belül, felfegyverzett (magyar) agresszív tömegekkel szemben kell tervezni és végrehajtani.
- A művelet tervezése folyamán további kérdésként merül fel, hogy ki, mikor és milyen módon ad, vagy adhat tűzparancsot?
- Milyen harceszközök, milyen számban és hol kerülhetnek bevetésre?
- Az adott műveleti területen a rendőri, vagy a katonai művelet a döntő és ki irányít?
- Milyen lesz a parancsnoki-, és a végrehajtó állomány hozzáállása?
- Hogyan valósul meg a rendvédelmi szervekkel az együttműködés és a kölcsönös támogatás?

A törzsek, törzstisztek felkészítésében elsősorban a fent felsorolt kérdések tisztázása, értelmezése válik elsődlegessé. Szükséges lehet a karhatalmi és tömegkezelési feladatok újra értelmezése, esetlegesen együttműködési gyakorlat(ok) levezetése a rendvédelmi szervekkel.

A célszerűnek tartom, hogy a törzseket, parancsnokokat lássák el egy ilyen helyzetre kidolgozott műveleti eljárás csomaggal (emlékeztetővel) amit már a felkészítés során tanulmányozhatnak és alkalmazhatnak. (Példa erre az a kis füzet, amit a VKT-18 tanfolyam minden hallgatója az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Védelmi Titkárságán kapott. 'KINCS' (Krisis intervenció csomag) Készítette: Virág László, Szeles Erika, Vajger Éva)

A megalkotott eljárási szabályokat a törzsek illetve a parancsnokok adott esetben úgy használhatják, mint egy szerszámot. A mindenkor kialakult szituációnak megfelelő módszert veszik, vagy vehetik elő belőle. Természetesen ez csak egy segédeszköz lehet.

A helyzet, a felelősség, a feladat végrehajtás kényszere nagyon bonyolult szituációkat teremthet. Ezért, hogy a problémáknak elébe tudjunk menni szükséges tiszta jogi képet alkotni, felkészülni a váratlan helyzetekre és minél kevesebb esélyt adni arra, hogy az 1956-hoz hasonló események történhessenek. Ehhez szükséges felülvizsgálni a még meglévő álláspontokat, negatív véleményeket, szükséges oldani azokat a górcsöket, amelyek gátolhatják egy polgárháborús helyzetben a honvédség törvényben foglalt feladat-végrehajtását.

C.2-Csapatok felkészítése

A meglévő felkészítési rendszer csak elemeiben hordozza magában az ebben a helyzetben szükséges ismereteket. Ezért célszerűnek tartom felülvizsgálni a csapatok, alegységek tömegkezelési, tömegosztatási feladatokra való felkészítését. A korábbi karhatalmi feladatok, kiképzési és végrehajtási eljárások modernizálása, a kor követelményeihez történő hozzáigazítása megteremtheti az elméleti és gyakorlati ismeretek alapját. Ehhez hozzá kell rendelni a missziós területen szerzett és alkalmazott ismereteket, valamint a rendőrség tapasztalatait. Az így megalkotott ismeretcsomag a honvédség

MAGYAR István

valamennyi tisztjének, tiszthelyettesének és szerződéses állományú tagjának az alap katonai ismeretek között oktatni kell.

Erre a tudásra és ezekre a bázis eljárási és gyakorlati fogásokra alapozva lehetne a missziós feladatokra kijelölt és felkészülő alegységeket tovább képezni.

C.3- Az eseményekre történő reagálás

A megváltozott külső és belső kihívásokhoz igazítva 2002-ben került kialakításra a Magyar Honvédség készenlét fenntartásának és fokozásának jelenleg is érvényben lévő rendszere.

Ez a rendszer biztosítja a Magyar Honvédség készenlétének fokozását a fegyveres védelmi típusú helyzetek során (ez a háborús veszélyre és a mozgósítási feladatokra értendő). A korábbi időszakoknál hangsúlyosabban szerepet kap a katasztrófa helyzetek kezelésében való részvételre történő felkészülés. Továbbá ez a rendszer szabályozza a terrorcselekmények kockázatának emelkedése miatt az erők, eszközök és képességek megóvásának feladatait, amelyek külön tervben – az okmányrendszer részeként – kerülnek meghatározásra.

Véleményem szerint a Magyar Honvédség a szükségállapot, polgárháborús helyzethez közeli feladatai, illetve az erre történő készenlétfokozás lehetőségei nincsenek kellően kimunkálva. Szükségesnek tartom, hogy például több fokozatban kimunkálásra és beépítésre kerüljön a készenlét fokozásának rendszerébe a BELSŐ VÉDELMI HELYZET (a megnevezés a szerkesztő javaslata). Amely magába foglalná a honvédség feladatait és tevékenységi rendjét, készenléte fokozását a tömegzavargások kezdeti és későbbi fázisaiban.

Kulcsszavak: a honvédség felhasználása, megbomlott közrend, közbiztonság, tömegoszlatás, tömegkezelés, belső kihívások, reagálás

Keywords: employing the Hungarian Defence Forces, disintegrated public order, public security, crowd control, crowd management, internal challenges, reaction

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] 1949. évi XX. törvény *A Magyar Köztársaság Alkotmánya*. 40/B § (2).
- [2] 1949. évi XX. törvény *A Magyar Köztársaság Alkotmánya*. 19. § (3) i).
- [3] LAKATOS László mérnök ezredes: *Védelmi igazgatás helye és szerepe a honvédelem rendszerében*, Doktori (PhD) értekezés ZMNE, Budapest:2001, -p. 62. 2. bek.
- [3] - pp. 63. 3.bek.
- [4] *Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrina*, 2. kiadás (tervezet) Budapest: 2007, -p. 26. 3. bek
- [5] *A Honvéd Vezérkar főnök 326/2001. (HK.1/2002) HVKF intézkedése a Magyar Honvédségnél folytatott felkészítés és kiképzés középtávú célkitűzéseiről és követelményeiről*, Budapest: 2001. -p. 5. 40.pont
- [6] *A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája*, Budapest:2004 -p .6. II. 3. Belső kihívások

AZ EURÓPAI UNIÓ VÍZKÉRDÉSSEL ÖSSZEFÜGGŐ PROBLÉMÁK KEZELÉSE ÉRDEKÉBEN TETT FŐBB LÉPÉSEI, JÖVŐBELI KILÁTÁSOK

Jelen írásban egyrészt az Európai Unió (EU) vízkérdéssel kapcsolatos érdeklődésének és politikájának bemutatása a célom, másrészt azt kívánom feltérképezni, hogy mikor jelenik meg ez a probléma az EU dokumentumaiban, kezdeményezéseiben, és milyen jelleggel, illetve hogy hogyan reflektál a vízkérdéssel összefüggő problémákra, azok biztonságpolitikai következményeire az EU.

További célom annak bemutatása, hogy milyen jelentősebb programokat, kezdeményezéseket indított útjára a vízkérdéssel összefüggő problémák enyhítésére és kezelésére az EU, és milyen eredményeket ért el.

In this present publication my aim is on the one hand to introduce the interests and policy of the European Union (EU) in connection with the water issue. On the other hand I would like to discover when this problem is going to be supposed to appear in the EU documents, initiatives and in what kind of nature, furthermore how the EU reflects on the problems related with the water issue. My further goals are to present the most significant programmes and initiatives that are launched by the EU in order to reduce and solve the problems related to the water issue and what results have been achieved so far.

A tradicionális biztonságfelfogásban a víz „soft” problémaként kezelt kérdés. Ennek ellenére, még a realista gondolkodók is elismerik, hogy a víz eszköze, vagy forrása lehet fegyveres konfliktusoknak, amelyet biztonságot fenyegető tényezőként ismernek el. A klímaváltozás számos társadalmi és politikai mellékhatással jár: az ivóvízhiány előreláthatólag államok közötti és államokon belüli konfliktusok forrása lesz. A környezeti szektort tekintve legélesebben minden bizonnyal az ivóvízzel, az ahhoz való hozzáféréssel kapcsolatban alakulnak ki a legélesebb konfliktusok a 21. században. Mára bizonyítható, hogy az emberi fogyasztásra alkalmas víz a stratégiai nyersanyagok sorába emelkedett. A víz, habár alapvetően megújuló energiaforrásnak számít, mennyisége az éghajlatváltozás miatt folyamatosan csökken. További probléma, hogy a vízkészletek eloszlása egyenlőtlen: ma a statisztikák tanúsága szerint a Föld lakosságának közel kétharmada nem jut megfelelő minőségű vagy mennyiségű vízhez. Az előrejelzések alapján várhatóan húsz éven belül közel 2,5 - 3 milliárd ember fog szenvedni olyan súlyos vízhiányban, amely a megélhetést veszélyezteti. Mindez a „vízmenekültek” számának rohamos növekedését, ezzel kapcsolatban pedig a fegyveres konfliktusok számának növekedését eredményezi. Annak dacára, hogy a vízkonfliktus alapvetően pl. közel-keleti és észak-afrikai probléma, az ezen térségekben lezajló folyamatok következményei Európát is direkt módon befolyásolják, például az illegális migráció tömegessé válásával, amit Málta, vagy Spanyolország már ma is a saját bőrén érez.

Miért pont a víz lesz nagy valószínűséggel a 21. században az egyik legfontosabb környezeti probléma? A víz a létfenntartás eszköze, és nincs alternatívája, a korlátozott források miatt pedig hiába hogy megújuló erőforrásról van szó, az államok közötti viszonyokban nulla összegű politikai játszmaként jelenik meg. A fenyegetést tovább fokozza, hogy nincs egységes nemzetközi szabályozás a kérdésben, illetve, hogy nem alakult ki intézményesült nemzetközi együttműködés a vízgazdálkodás tekintetében.

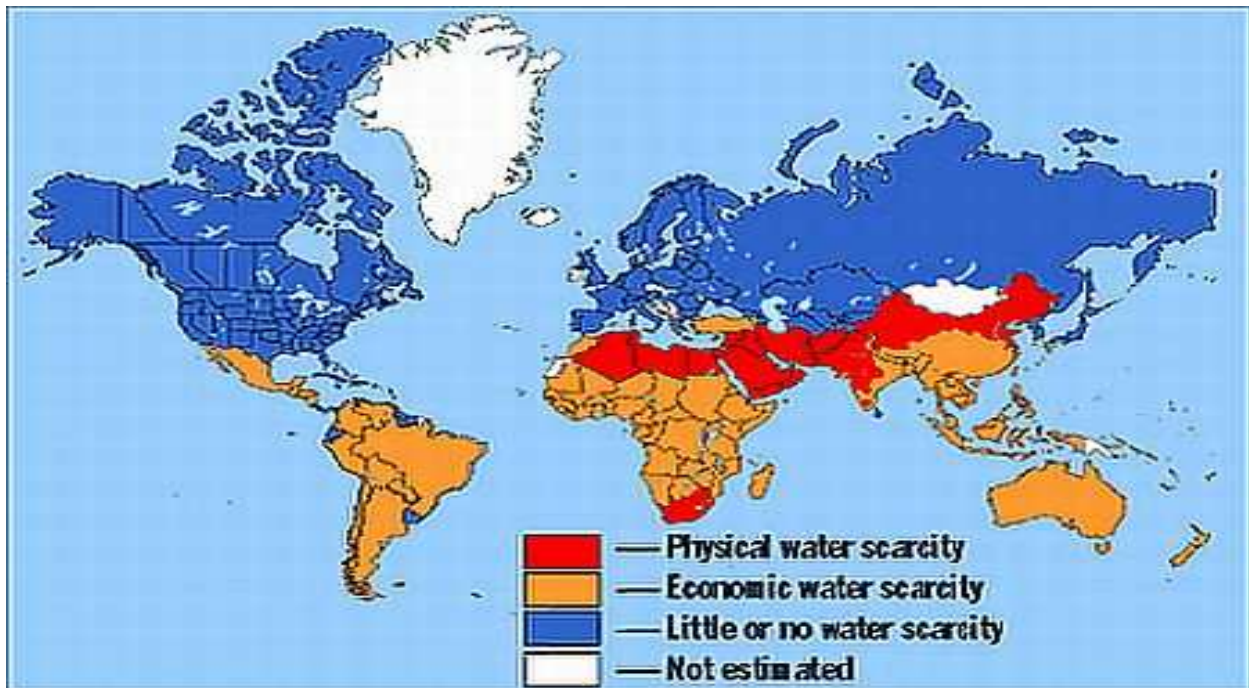
Kizárólag a vízért eddig még soha nem folytattak háborút a történelem során, de a jövőben ez a tendencia minden bizonnyal meg fog törni, és így a vízhiány lesz az egyik legfontosabb megoldandó feladata a nemzetközi közösségnek, beleértve az Európai Uniót is. [1]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

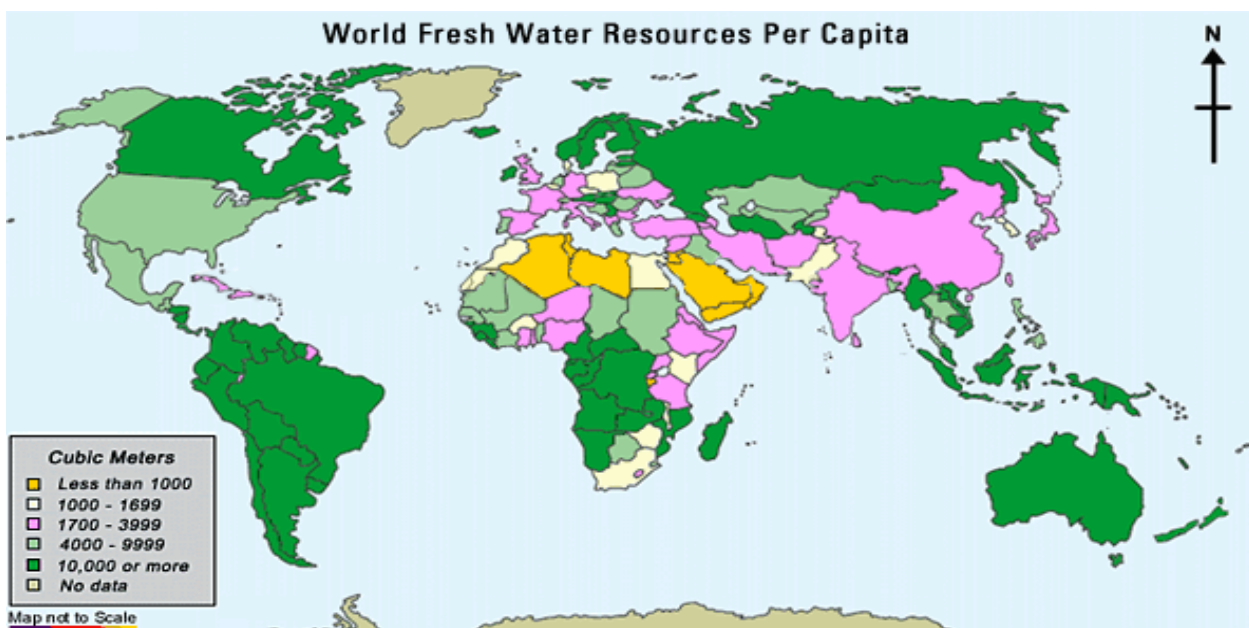
GLOBÁLIS VÍZPROBLÉMA

(A víz háborúja: [tib0ru](http://tiboru.hu) | 2011-04-08 07:30:00 | Módosítva: 2011-04-08 18:14:57
Forrás: <http://tiboru.postr.hu/a-viz-haboruja/> / letöltés ideje: 2011. november 27.)

A világ egy főre jutó vízkészlete

Sárga szín: a víz elérhetősége évi szinten kevesebb, mint 1000 m³/fő

(Magyarország és a magyar EU elnökség a víz védelmében, Dr. Kling István vízügyekért felelős helyettes Államtitkár „Vízminőséget veszélyeztető tevékenységek visszaszorítása, Budapest, 2011. február 01., 3. dia, Forrás: www.mtvsh.hu/dynamic/kling_istvan_vizminoseg_ppt/ / letöltés ideje: 2011. december 07./)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

EURÓPAI UNIÓ

Már a 2003. december 12-én az Európai Tanács által elfogadott Európai Biztonsági Konceptió dokumentum („Biztonságos Európa egy jobb világban”) is külön megemlíti az édesvízhiányt, mint a következő évszázad egyik legfontosabb feszültség-, konfliktusforrását. [2]

A regionális konfliktusok, akár Európa határaitól földrajzilag távolabb zajlanak, akár határaihoz közelebb, közvetlen hatással vannak biztonságára. A válságok kezelésében a megelőzésnek kulcsfontosságú szerepe van. [3]

„...Az új fenyegetések világában a védelmi vonalak gyakran külföldön húzódnak, és dinamikusak” – áll a dokumentumban, amely leszögezi: mindezeknek a problémáknak a legfontosabb sajátossága, hogy könnyen és gyorsan terjednek. Az egyetlen megoldás ezért a korai fellépés, a „preventive engagement...” [4]

Az Európai Uniónak érdeke és célja, hogy stabilizálja szomszédságát, így megelőzze pl. a nyersanyaghiányból, - mint az édesvízhiány - fakadó biztonsági problémákat. Ez különösen igaz a Balkánra, a földközi-tengeri térségre, tágabb értelemben az arab világra. [5]

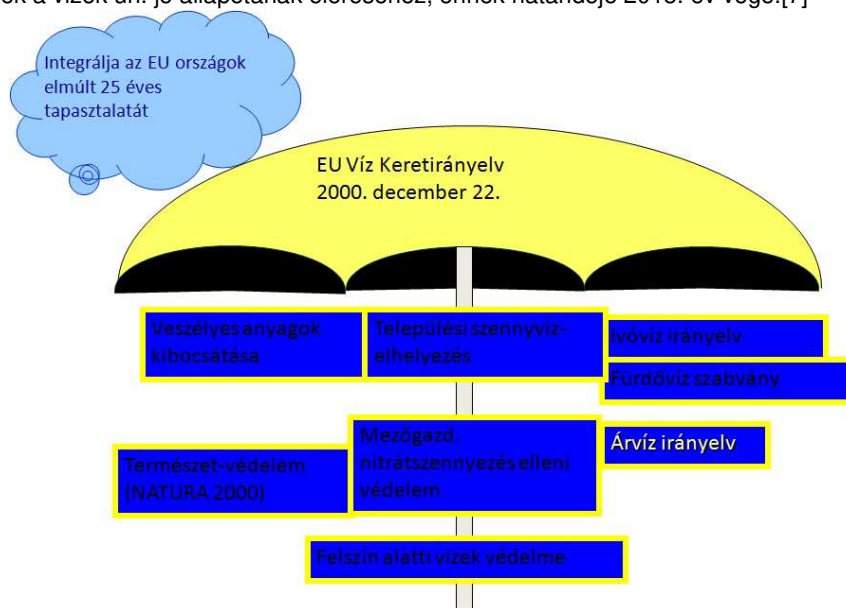
Európa vízkészleteinek minőségére és mennyiségére az éghajlatváltozás a jövőben várhatóan egyre jelentősebb befolyással lesz. A víz stratégiai szerepe már Európában is megkérdőjelezhetetlen jelentőségű kérdés mindennapjainkban is a gazdaság minden területén, és Az EU elnökség alatt már Magyarország számára is kiemelt témakörként került beazonosításra a vízkészletek védelme, az integrált, fenntartható vízgazdálkodás.

Továbbá a közös spanyol- belga-magyar trió programja is megjelölte a vízpolitikát, mint kiemelt prioritását. [6]

Jelentősebb európai uniós jogszabályok, programok, együttműködések

— Víz Keretirányelv (VKI)

Az EU vízpolitikájának célkitűzéseit és végrehajtási keretét mindenekelőtt az ún. Víz Keretirányelv, a vízzel kapcsolatos európai jog összefoglaló dokumentuma - Az Európai Parlament és Tanács 2000/60/EK sz. irányelve „Az európai közösségi intézkedések kereteinek meghatározásáról a víz-politika területén- adja meg. A 2009 végig elkészített vízgyűjtő-gazdálkodási tervek alapján a tagállamoknak 2012-ben kell megkezdeniük azon intézkedések végrehajtását, amelyek szükségesek a vizek ún. jó állapotának eléréséhez, ennek határideje 2015. év vége. [7]

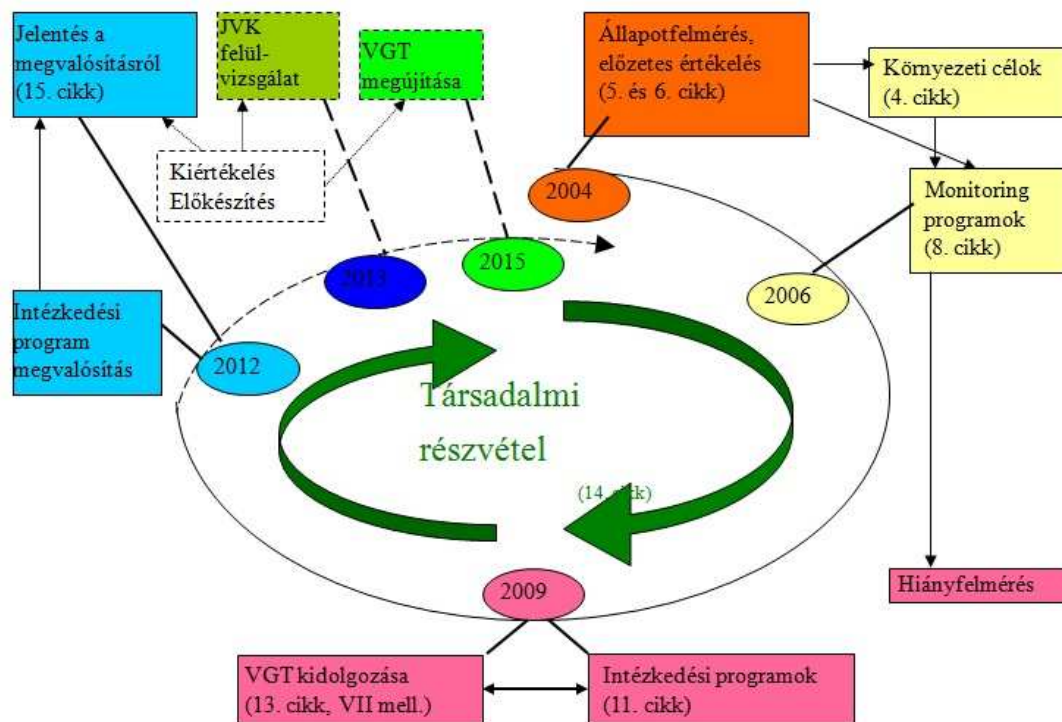
(Magyarország és a magyar EU elnökség a víz védelmében, Dr. Kling István vízügyekért felelős helyettes Államtitkár „Vízminőséget veszélyeztető tevékenységek visszaszorítása, Budapest, 2011. február 01., 12. dia,
Forrás: www.mtvsv.hu/dynamic/kling_istvan_vizminoseg_ppt/ / letöltés ideje: 2011. december 07./)

LIGETVÁRI Krisztina

Általános célkitűzés

A vizek jó állapotának elérése 2015-ig:

- felszíni vizek: jó ökológiai, kémiai állapot;
- felszín alatti vizek: jó mennyiségi, kémiai állapot elérése. [8]

A VKI végrehajtásának menete

(Magyarország és a magyar EU elnökség a víz védelmében, Dr. Kling István vízügyekért felelős helyettes Államtitkár „Vízminőséget veszélyeztető tevékenységek visszaszorítása, Budapest, 2011. február 01., 15. dia,
Forrás: www.mtvsz.hu/dynamic/kling_istvan_vizminoseg_ppt/ /letöltés ideje: 2011. december 07./)

Igazodva a Víz Keretirányelv végrehajtási menetrendjéhez, az Európai Bizottság előreláthatólag 2012-ben teszi közzé átfogó, az EU vízstratégiájára vonatkozó dokumentumát („Blue-print for the EU's Waters”).[9]

A Stern-jelentés

2006. október 30-án mutatta be a brit miniszterelnöknek Sir Nicolas Stern a Stern-jelentést a klímaváltozás gazdasági következményeiről. Ezen jelentés kiemeli, hogy várhatóan a jövőben a hőmérséklet-emelkedés következtében a vízhez való hozzáférés is jelentősen átrendeződhet a világ egyes területei között; azaz a felmelegedés hatásait gyakran a víz fogja közvetíteni [10]

A Bizottság Zöld könyve

1. Az alkalmazkodás és a mérséklés perspektívában elhelyezve

Az Európai Uniónak meg kell felelnie az alkalmazkodás által jelentett kihívásoknak együttműködve a tagállamokkal, valamint globális szinten a partnerországokkal.

LIGETVÁRI Krisztina

„2. Globális aggodalmak és ezek okai

...Az elmúlt három évtized során az éghajlatváltozás világszerte szembetűnő hatást gyakorolt számos fizikai és biológiai rendszerre.

- Víz: az éghajlatváltozás tovább csökkenti a biztonságos ivóvízhez való hozzájutás lehetőségét. A gleccserek olvadékvize jelenleg több mint egy milliárd ember vízellátását fedezi; ha ez eltűnik, a lakosság a kényszer hatására valószínűleg a világ más régióiba vándorol, ami helyi vagy akár globális konfliktusokat és bizonytalanságot idézhet elő. Az aszály sújtotta területek száma valószínűleg emelkedni fog...”

„4. Európának alkalmazkodnia kell – kihívások az európai társadalom és az európai politika számára

„...Az éghajlatváltozás súlyosan érinti majd Európa természeti környezetét, és hatása széles társadalmi rétegekre és a gazdaság szinte valamennyi ágazatára kiterjed...”

„...Európa legsérülékenyebb területei a következők:

- Dél-Európa és a Földközi-tenger teljes medencéje a jelentős hőmérsékletemelkedés és csökkent csapadékmennyiség olyan területeken jelentkező együttes hatása miatt, ahol már most is vízhiánnyal küzdenek;...”

„...Hogyan alkalmazkodjanak az európaiak?...”

...Helyi szint...

„...Dél-Európában egyes önkormányzatok a mezőgazdasági termelőkkel közösen víztakarékossági kezdeményezéseket dolgoztak ki, amelyek keretében a növények öntözését elektromos vízkezelési és elosztó rendszerek alkalmazásával oldják meg.”

„...Az alkalmazkodással kapcsolatos politikák majdnem mindegyik tagállamban kidolgozás alatt állnak. Nagyon fontos a korai alkalmazkodási fellépésekkel kapcsolatos tapasztalatok és a kutatási eredmények cseréje. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásnak valószínűleg javára válik a szélsőséges időjárási eseményekre adott válaszokból leszűrt tapasztalat, valamint az éghajlatváltozással kapcsolatos konkrét és proaktív kockázatkezelési tervek megvalósítása...”

„...Európa kellő emberi kapacitással, szakértelemmel és pénzügyi forrásokkal rendelkezik ahhoz, hogy vezető szerepet tölthessen be. Az alkalmazkodás nagyrészt politikai koherencia, előre tervezés és következetes és összehangolt fellépés kérdése. Az EU-nak meg kell mutatnia, hogyan kell az alkalmazkodást figyelembe venni az összes vonatkozó EU-politikában. Így az EU a globális veszéllyel szembeni alkalmazkodásban példát mutathatna és fokozhatná az együttműködést partnereivel szerte a világon....”

„5. Összpontosított uniós fellépés – kiemelt jelentőségű lehetőségek egy rugalmas, négyágú megközelítéshez

5.1. Az első pillér: Korai fellépés az EU-ban

5.1.1. Az alkalmazkodás beépítése a meglévő és készülő jogszabályok és politikák végrehajtásába

Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás az EU több politikájának területén fogja éreztetni hatását. A következőkben egy bevezető áttekintőt adunk arról, hogy az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást hogyan kell vagy lehet figyelembe venni az említett politikákban. Mivel e politikák közül több keretjogszabályokon alapul, az EU által az alkalmazkodással kapcsolatban megvalósított megközelítés sikere azon múlik, hogy a végrehajtás fázisában megvalósul-e fokozott együttműködés a tagállamok között, illetve az EU és a tagállamok között...”

„Víz

A vízügyi keretirányelv következetes keretet biztosít az integrált vízkészlet-gazdálkodáshoz. Az éghajlatváltozással azonban nem foglalkozik közvetlenül. A kihívást az fogja jelenteni, hogy az éghajlatváltozás leküzdésére irányuló intézkedések beépüljenek a keretirányelvnek a 2009-re vonatkozó első tervezési ciklussal kezdődő végrehajtásába. Ezen belül valamennyi ágazatban – többek között a háztartásokban, közlekedési, energia, mezőgazdasági és turisztikai ágazatban – alkalmazni kell a gazdasági eszközöket és a „felhasználó fizet” elvet. Ezek erőteljes ösztönzők lesznek a vízfogyasztás csökkentésére és a felhasználás hatékonyságának fokozására.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

A Bizottság a vízhiányról és az aszályokról szóló közleményen dolgozik, amely szorosan összefügg az éghajlatváltozással és alkalmazkodással. Dél-Európa egyes régióit, ahol máris édesvízhiány van, aszályok fogják sújtani. Az aszályok gyakoribbá válhatnak az egész Európai Unió területén, és romolhat a vízminőség. A fenntartható vízigény-gazdálkodás rendkívül fontos szerte az Európai Unióban. A nem kielégítő vízár-képzés, a következetlen földhasználat-tervezés és a rossz vízelosztás automatikusan túlzott fogyasztást eredményez. A hatékony árképzési politikák alkalmazása, a vízzel való takarékoskodás előtérbe helyezése és a hatékonyság javítása valamennyi ágazatban már most is lényeges eleme az EU által alkalmazott megközelítésnek...

„5.3. A harmadik pillér: A bizonytalanság csökkentése az ismeretek integrált éghajlatkutatáson keresztül történő szélesítésével

...”- a versenyszférával együttműködésben támogatni kell az üzleti vállalkozások, szolgáltatások és iparágak alkalmazkodással kapcsolatos kutatását. El kell indítani az alkalmazkodási technológiák és termékek fejlesztésére vonatkozó kutatásokat az innováció ösztönzése céljából a különböző ágazatokban (például a mezőgazdaságban, az erdészetben, a vízügyben, az energiaágazatban, az építőiparban, a halászatban és az akvakultúrában);...”[11]

Az euro-mediterrán partnerség, (a víz, mint potenciális konfliktusforrás a kapcsolatrendszerben)

Az Euro-mediterrán Partnerség (barcelónai folyamat) minden területe, úgy mint a politikai, gazdasági, kulturális, szociális együttműködések egy szoros egységet alkotnak az érintett térség (Európa, Észak-Afrika, tágabb Közel-Kelet) sikeres együttműködése, valamint biztonságának megerősítése tekintetében. Európa számára ez az együttműködés óriási lehetőségeket rejt az Észak-Afrika és Közel-Kelet térségéből érkező, biztonságát veszélyeztető kihívások csökkentésében. A legfőbb kihívások minden érintett szereplő számára: nyersanyagokhoz (víz, energia, stb.) való hozzájutás, migráció, etnikai-kulturális konfliktusok, terrorizmus, kábítószer- és fegyverkereskedelem.

Az egészséges ivóvízhez jutás problematikája a konfliktusok egyik gyökere, a jövőbeni biztonsági kihívások legfőbb oka lesz előreláthatólag. Az édesvízkészletek csökkenése és a szárazság az egyik legfőbb oka ezen térségekből Európa felé irányuló migrációnak, ami magában hordozza az etnikai-kulturális konfliktusok kialakulását (lásd Nyugat-Európában fellépő etnikai konfliktusok muszlim bevándorlók és a befogadó ország polgárai között, amely az állampolgárok személyes biztonságát is veszélyeztető, fizikai erőszakba fordulhat át, amire számos példa volt már).

A Mediterráneum jelenti Európa déli határvidékét, így az EU egyre inkább ráébred, nem lehet közömbös számára, milyen a térség országainak kilátása, milyen konfliktus és feszültségforrások vannak közöttük, és melyek jelentenek kockázatot az EU jövője szempontjából. Számos tényező jelent közvetlen vagy közvetett biztonsági kockázatot az EU számára, ezek közé tartozik a vízforrások korlátozottsága az egész régióban.[12]

Nagy probléma a vízkészletek korlátozott volta, mivel a Mediterráneum a világ egyik vízben legszegényebb régiója. Egy modern gazdaság létezéséhez szükséges minimális vízmennyiséget a szakirodalom 1000 köbméter/év/fő mennyiségben látja biztosítva, ehhez képest a térségből 6 ország jelenleg is ez alatt a szint alatt van, 2025-re pedig szinte az összes ország ezen limit alá fog kerülni. Az ivóvízellátáson túlmenően (1 köbméter/fő/év) a problémát a mezőgazdasági termeléshez szükséges víz hiánya, illetve az ebből adódó fokozódó importszükséglet jelenti.[13]

Az Európai Unió mediterrán térséget érintő politikájában az EU és a mediterrán térség 12 tagállama (Marokkó, Algéria, Tunézia, Egyiptom, Szíria, Libanon, Izrael, Jordánia, a Palesztin Nemzeti Hatóság, valamint Törökország, Málta és Ciprus) által az 1995. november 27–28-án megrendezett barcelonai külügyminiszeri konferencián létrehozott euro-mediterrán partnerség (*Euro-Mediterranean Partnership – EMP*) meghirdetése hozott lényeges áttörést. Az itt útjára induló barcelonai folyamat – a szakértők szerint – katalizátorszerepet játszhat a térség országainak gazdasági átalakulásában és világgazdasági integrációjában. A barcelonai folyamat célja az, hogy az abban résztvevők a Földközi-tenger térségében a biztonság és együttműködés olyan térségét hozzák létre, amelyben az államok együtt kezelhetik a

LIGETVÁRI Krisztina

felmerülő problémákat. Az 1990-es évektől a mediterrán térség és Európa közös kihívásai között megtalálhatjuk a nyersanyagokhoz (elsősorban a vízhez és energiahordozókhoz) való hozzáférés problémáját, amely minden érintett szereplő számára kulcsfontosságú. [14]

Az Európai Bizottság az életminőség javítása érdekében meghirdette a Földközi tenger 2020-ig megvalósítandó szennyezés-mentesítését, melyet az Európai Beruházási Bank kiemelt projektként kezel. A kezdeményezés célja, a szennyezési forrásokkal szembeni komplex – az ipari kibocsátásokat, a kommunális hulladékot és a városi szennyvizet is magában foglaló – fellépés. Ha a terv megvalósul, javulást fog eredményezni az idegenforgalom terén, hozzájárul a halállomány fogyatkozásának megfékezéséhez, és emberek milliói számára biztosít biztonságosan fogyasztható ivóvizet.[15]

EU Erőforrás Hatékonysági Útiterve

(Resource Efficiency Roadmap)

Megjelenés: 2011. szeptember

A stratégia felhívja az EU tagállamok figyelmét, hogy a Föld növekvő népessége igényeinek biztosításához hatékonyabban kellene gazdálkodni a véges természeti erőforrásokkal. A világ régiói között Európának a természeti erőforrás (energiahordozók, alapanyagok, víz és föld) fogyasztási mértéke a legmagasabbak között van. A folyamatosan növekvő felhasználás fokozódó kitermeléssel és feldolgozással jár, és mindez káros környezeti és társadalmi hatásokat idéz elő világszerte. Európa gazdasága ezen felül azért is nagyon sebezhető, mert erősen függ a természeti erőforrások importjától, így létfontosságú, hogy a természeti javakkal történő ésszerű gazdálkodás politikai szinten is megjelenjen, és konkrét intézkedések is segítsék a szertelen fogyasztás csökkentését. Sajnos az Útitervből hiányoznak az Európa túlzott energia-, anyag-, víz- és földhasználatának csökkentését célzó sürgős intézkedések. [16]

KÖVETKEZTETÉSEK, JÖVŐBELI KILÁTÁSOK, TERVEK, VÁRAKOZÁSOK, CÉLKITŰZÉSEK

Az Európai Uniónak a minden ember számára szükséges egészséges ivóvízellátás biztosítása érdekében ez idáig tett erőfeszítései nem hozták meg a kívánt eredményt.

Hiába született számos jogszabály, jelentés, ajánlás, program, az azokban foglaltak betartása, a szankcionálás nem megoldott.

A meglévő jogszabályok végrehajtásának elmulasztása így évente mintegy 50 milliárd euró költséget eredményez. [17]

Pedig egész Európát súlytani fogja a klímaváltozás negatív következménye. A vízzel, a vízkészletekkel kapcsolatba hirtelen áradásokra, elöntött part menti területekre, gleccserek- és hótakarók visszahúzódására lehet számítani. Dél-Európában konkrétan a vízhez való hozzáférés lesz a legnagyobb probléma. A hőmérséklet emelkedése előreláthatólag módosítani fogja csapadékeloszlást, növeli a szárazság és áradások gyakoriságát. Az európai folyók hőmérséklete a múlt század folyamán 1-3 Celsius-fokkal emelkedett, ami kedvezőtlenül befolyásolja a víz emberi fogyasztásra való felhasználását, a fertőző baktériumok számának megemelkedése okán. Így bonyolultabb és költségesebb módszerekkel kell kezelni az ivóvíznek szánt vizet a hálózatba juttatás előtt.

Gazdasági, társadalmi hatások: a szárazság okozta kár Európában 85 milliárd Ft volt az elmúlt 30 évben. A mezőgazdasági övezetek északabbra húzódnak majd előrejelzések szerint, így a déli területeken fel kell adni a mezőgazdasági termelést. A mezőgazdasági övezetek eltolódása, a turizmus csökkenése, a víz árának emelkedése is sújtja majd a gazdaságot, óriási változásokat okozva ezzel előreláthatólag mindennapi életünkben.

Abban minden dokumentum és ország egyetért, hogy cselekvés nélkül a hatások elkerülhetetlenek, a költségeket vállalni kell, az eddig megtett lépések viszont elégtelenek. Az eddig megtett lépések elégtelenek az éghajlatváltozás kezelhető

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

szinten tartásához, a víz problémakörét tekintve, a vízkészletekre gyakorolt hatás nagy valószínűséggel kiterjedt gazdasági-társadalmi problémákhoz vezethet. [18]

Többek között ezen negatív előrejelzések okán készítette el a Bizottság az erőforrás-hatékony Európa megvalósításának ütemtervét, melyben 2050-re azt célozza meg, hogy az erőforrásokkal, többek között a vízzel való gazdálkodás fenntartható módon történjen. [19]

Hiszen a víz az emberi egészség szempontjából nemcsak nélkülözhetetlen lételem, de a mezőgazdaság, a turizmus, az ipar, a közlekedés és az energiatermelés alapvető támasza is.

A vízügyi keretirányelv szerinti 2020-ra valamennyi vízgyűjtő-gazdálkodási tervet végre kellene hajtani, 2015-re pedig már az Európai Unió valamennyi folyójának vízgyűjtő területén a vizek állapotát – minőségét, mennyiségét és felhasználását – megfelelő szintre kellene hozni. Tervek szerint az aszályok és az árvizek hatásai minimálisak lesznek, az érintett növényfajták alkalmazkodnak a körülményekhez, a talaj vízmegtartó képessége javul, és az öntözés hatékonyra válik. Alternatív vízellátási lehetőségekhez a tervek szerint csak akkor folyamodnának, ha már valamennyi olcsóbban kivitelezhető módszert igénybe vették. A cél, hogy a vízkivétel ne érje el a rendelkezésre álló megújuló vízkészletek 20 %-át. [20]

Mindezek elérése érdekében az Európai Bizottság 2012-ben értékelés tervez elvégezni és javaslatokat előterjeszteni a következők tekintetében:

- nagy ívű célkitűzések és jobb intézkedések a vízfelhasználás hatékonysága területén
- (intelligens fogyasztásmérés, a vízfelhasználó berendezésekre vonatkozó
- követelmények, iránymutatás a víz újrafelhasználásáról, a szivárgások
- csökkentése a vízgazdálkodási infrastruktúrában, víztakarékos öntözés stb.);
- gazdasági eszközök (vízdíjak, vízkészlet-elosztás) révén a kereslet hatékonyabb
- kezelése;
- európai innovációs partnerségnek a létrehozása a vízügy területén.

A tagállamoknak pedig előírja, hogy az egyes gazdasági ágazatok és földrajzi térségek eltérő helyzetét figyelembe vevő közös uniós módszertan alapján vízgyűjtőszintű vízfelhasználás-hatékonysági célkitűzéseket határozzanak meg 2020-ra, a megfelelő kiegészítő intézkedésekkel együtt. [21]

„Erőforrás-hatékonyság – az ágazatok és erőforrások, valamint az uniós szakpolitikai kezdeményezések közötti összefüggések.

Erőforrás/ágazat	Víz
Energia	<ul style="list-style-type: none"> — Megújuló energiaforrásként történő hatékony felhasználás; — Az erőművek hűtési igényének csökkentése; — A víztisztítás energiaintenzitásának csökkentése; — Jobb berendezések és vízellátási infrastruktúra révén a melegvíz-felhasználás csökkentése.
Élelmiszerek	<ul style="list-style-type: none"> — A vízfelhasználás optimalizálása a mezőgazdaságban; — Az áradások és az aszályok megelőzése — pl. az éghajlatváltozás elleni küzdelem révén, — A kiváló minőségű termékekhez szükséges tiszta víz — biztosítása; — A trágyák és a peszticidek használatából eredő szennyezés elkerülése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

Épületek	— Az épületek és a berendezések vízfelhasználási hatékonyságának javítása
----------	---

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

Erőforrás/ágazat	Víz
Mobilitás	<ul style="list-style-type: none"> — A vízi közlekedésben rejlő lehetőségek — kihasználása a kibocsátás csökkentés érdekében; — A vízi közlekedésből származó szennyezések mérséklése.
Uniók szakpolitikai kezdemenyezések	<ul style="list-style-type: none"> — A vízre vonatkozó programterv (2012) — A vízfelhasználás hatékonyságával foglalkozó innovációs partnerség — A környezetminőségi előírásokról szóló irányelv felülvizsgálata (elsősbségi anyagok) (2011) — A felszín alatti vizekről szóló irányelv felülvizsgálata (2012)”

[22]

MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK

Az Európai Parlament 2009. február 19-i állásfoglalása az európai biztonsági stratégiáról és az Európai Tanács 2008. december 12-én elfogadott európai biztonsági és védelmi politikáról (EBVP) az alábbiak szerint fogalmaz:

„Általános megfontolások...

11. megállapítja, hogy az aktualizált európai biztonsági stratégiának és a NATO új jövőbeli stratégiai koncepciójának összhangban kell lenniük egymással, és ennek tükröződnie kell abban a nyilatkozatban is, amelyet a NATO megalakulásának 60. évfordulóján a strasbourgi/kehli NATO csúcstalálkozón fogadnak majd el 2009. április 3–4-én;...”

[23]

A NATO új stratégiai koncepciójában (2010- Lisszaboni Szerződés) 2010-ben megjelennek a környezeti és erőforrás korlátok - egészségügyi kockázatok, éghajlatváltozás, vízhiány, növekvő energiaigény, mint lehetséges konfliktusforrások.

Fenti idézetnek megfelelően egy aktualizált, a jelen valós kihívásaira megfogalmazott válaszokat tartalmazó európai biztonsági stratégiában is – összhangban a NATO új stratégiai koncepciójával - új típusú biztonsági problémaként meg kell jelennie a nyersanyagok, úgy, mint az édesvíz korlátozott rendelkezésre állásának.

Ezen biztonsági kockázatnak egy megújításra kerülő biztonsági stratégiába való nagyobb hangsúllyal történő beemelése, a probléma magasabb szintre emelésének, ezáltal annak megoldása irányába tett hathatósabb lépésnek bizonyulhat.

Az egészséges ivóvízhiányból adódó biztonsági kihívásokra, veszélyekre a NATO-nak és az EU-nak közösen kell megtalálnia a válaszokat, megoldásokat, mivel ez mára nemcsak egy-egy régiót érintő, hanem az előrejelzések szerint nagy valószínűséggel még ebben az évszázadban az egész emberiséget, így majd minden országot valamilyen formában érintő (helyi, regionális vízháborúk, kényszermigráció, ebből fakadó gazdasági, társadalmi feszültségek, biztonsági problémák) probléma lesz.

Továbbá fontos a tudatos vízgazdálkodás bevezetése is: a gazdaságos vízhasználat és vízkezelés, beleértve az esővizek tárolását és újrahaznosítását, a WC-k ésszerű öblítését pl. tengelytényezői a fenntartható jövőnek. [24]

A jó környezeti állapot és az emberek egészsége a rendelkezésre álló édesvízkészletek mennyiségétől és minőségétől függ. A vízkészletek mennyisége azonban folyamatosan csökken. Az éghajlatváltozás hatására pedig várhatóan nőni fog a vízhiány, valamint az árvizek nagysága és gyakorisága. A vízkivétel, a vízvezetés és a gátak sok már eddig is sok európai folyó medrét és vizét megváltoztatták, ami számos esetben a vízminőség romlásához vezetett, továbbá súlyos

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

környezeti károkat eredményezett, egészségkárosító hatásokkal járt, valamint a természetes élőhelyek kiterjedésének csökkenését idézte elő.

Európa a vízkészletének 20–40 %-át elpazarolja, holott a vízfelhasználás hatékonyságát csak technológiai fejlesztések révén 40 %-kal lehetne növelni. A vízkészletekkel való fenntartható gazdálkodás javításához továbbá a mezőgazdasági, a közlekedési, a regionális fejlesztési és az energiapolitikák szorosabb összehangolására, a vízügyi keretirányelv szerinti hatékony és méltányos vízárképzés alkalmazására lenne szükség. Az ökoszisztémákban, a földhasználatban, a termelésben és a vízfogyasztásban bekövetkező változások és az újrahasználat költséghatékonyan csökkenthetnék a vízhiányt és biztosíthatnák a vízminőséget. [25]

Kulcsszavak: víz, vízkészlet, Európai Unió, ivóvízhiány

Keywords: water, stock of water, European Union, lack of drinking water

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] Biztonságpolitikai Szemle: Corvinák – 1. *A biztonsági kihívások új felfogása, Az új típusú biztonsági kihívások új elméleti keretben*, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület

(Forrás: http://bizpol.playhold.hu/?module=corvinak&module_id=4&cid=1#f (letöltés ideje: 2011. november 27.))

[2] Dr. Gazdag Ferenc: *Az EU közös kül-, biztonság és védelempolitikája*, egyetemi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Biztonság- és Védelempolitikai Tanszék, Budapest 2008. -pp. 159-160

[3] u.a [2] – pp. 161-162

[4] u.a [2] – p. 162

[5] u.a [2] – p. 163

[6] *Magyarország és a magyar EU elnökség a víz védelmében*, Dr. Kling István vízügyekért felelős helyettes Államtitkár „Vízminőséget veszélyeztető tevékenységek visszaszorítása, Budapest, 2011. február 01.

(Forrás: www.mtvsh.hu/dynamic/kling_istvan_vizminoseg.ppt/ letöltés ideje: 2011. december 07.)

[7] u.a [6]

[8] u.a [6]

[9] u.a [6]

[10] Lőrök Máté András: *Az éghajlatváltozás várható hatásai és a negatív hatások elkerülése érdekében tett lépések nemzetközi szinten, különös tekintettel az Európai Unió intézkedéseire*. Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 2007. -pp. 46-48

(Forrás: http://elib.kkf.hu/edip/D_13367.pdf //letöltés ideje: 2012. január 09.)

[11] A Bizottság Zöld könyve a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai gazdasági és Szociális bizottságnak és a Régiók Bizottságának - Alkalmazkodás az éghajlatváltozáshoz Európában – Az uniós fellépés lehetőségei {SEC(2007) 849} /* COM/2007/0354 végleges */ Az Európai Közösségek Bizottsága |,Brüsszel, 29.6.2007

(Forrás: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0354:HU:NOT> /letöltés ideje: 2011. november 29.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

LIGETVÁRI Krisztina

- [12] Szigetvári Tamás, Euro-mediterrán Partnerség. Az Európai Unió és a mediterrán országok kapcsolatrendszerének elemzése és értékelése. PhD-értekezés, BKÁE Világgazdasági Tanszék, Nemzetközi Kapcsolatok, Budapest, 2002. -pp. 93-94
- [13] u.a [11] 6.3.1 Víz, -p. 89
- [14] Ligetvári-Takács Krisztina, A barcelonai folyamat és az Euro-Mediterrán Partnerség, Nemzet és Biztonság, 2010. március -p. 30
- [15] Az Európai Parlament 2010. május 20-i állásfoglalása az Unió a Mediterrán Térségért elnevezésű kezdeményezéséről (2009/2215(INI)), 2010. május 20., csütörtök - Strasbourg
- Ligetvári-Takács Krisztina, A barcelonai folyamat és az Euro-Mediterrán Partnerség, Nemzet és Biztonság, 2010. március -p. 32
- [16] Greenfo, Megjelent az EU Erőforrás Hatékonysági Útiterve – merre tart Magyarország?, 2011. október 1. 18:54
- (Forrás: <http://www.greenfo.hu/hirek/2011/10/01/megjelent-az-eu-eroforras-hatekonysagi-utiterve--merre-tart-magyarorszag/> /
letöltés ideje: 2011. november 29.)
- [17] A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Az erőforrás-hatékony Európa megvalósításának ütemterve, Európai Bizottság, COM(2011) 571 végleges, Brüsszel, 2011.09.20. –p. 27
- (Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0571:FIN:HU:PDF>
(letöltés ideje: 2012. január 09.)
- [18] u.a. [10] -pp. 72-82
- [19] u.a. [17] – p. 3
- [20] u.a. [17] – p. 16
- [21] u.a. [17] – p. 17
- [22] u.a. [17] – pp. 29-30
- [23] Az Európai Parlament 2009. február 19-i állásfoglalása az európai biztonsági stratégiáról és az EBVP-ről (2008/2202(INI))
- [24] Draft report on the thematic strategy on the urban environment, (2006/2061(INI)), Committee on the Environment, Public Health and Food Safety. Rapporteur: Gyula Hegyi
- (Forrás: http://www.hegyigyula.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=6 /letöltés ideje: 2012. január 09.)
- [25] u.a. [17] – p. 16

**HADIKULTÚRÁK -
AZ EURÓPAI UNIÓ ATALANTA - SZOMÁLIAI, KATONAI MŰVELETE**

**CULTURE OF WAREFARE -
THE MILITARY OPERATION ATALANTA OF THE EUROPEAN UNION IN SOMALIA**

Az Európai Unió katonai műveletei egyre inkább előtérbe kerülnek, a 2008-ban indult EUNAVFOR pedig azért egyedülálló, mert az első haditengerészeti művelet, amelyet az Európai Unió indított huszonhat ország részvételével egy négy millió négyzetkilométeres területen. A haditengerészettel rendelkező országokra jellemző anyagcentrikus hadviselés megjelenését vizsgálom ebben a cikkben az EUNAVFOR katonai műveletében a gerilla hadviselést folytató kalózok ellen. Az anyagcentrikus hadviselés anyagi- és technikai eszközök és az azt működtető személyzet felsorakoztatásán alapul, amely jelen esetben körülbelül évi nyolc millió euróba kerül. A művelet legfőbb célja, az elrettentés, a kalóz-támadások megakadályozása, a tengeri jelenléttel a terület biztonságának szavatolása; segélyszállítmányok kísérése, áthaladó hajók veszélyektől mentes forgalmának segítése, illegális halászat felszámolása.

The military operations of the European Union increasingly come to the front. The EUNAVFOR, started in year 2008 is standalone, because the first maritime operation of the European Union at an area of four million squarekilometers with participation of twenty-six countries. I examine in this article the parameters of the attrition centric culture of warfare, which is employed by countries with navy, and how it likes in EUNAVFOR against guerilla warefared pirates. Attrition centric warfare is based on financial means, equipment, and the personnel, who runs it, and in this operation annually these cost approximately eight million euros. The objective of the operation is deterrence, interference of pirate attacks, assure the territory's security with maritime attendance; escorting food and aid shipments, help the pass over of the ships without suffering any danger, elimination of illegal fishing.

BEVEZETŐ – HADIKULTÚRÁK

„A hadikultúra a hadviselést érintő katonai, szellemi és anyagi értékek azon összessége, amely az ellenség erőinek felbomlasztásának, illetve a saját csapatok megőrzésének alapirányát jelöli meg. A hadikultúra nevezhető a hadtudomány irányultságának (áramlatának), a hadsereg karakterének, de másként is.”

A hadikultúra „olyan társadalmi és katonai szellemi és anyagi alapfeltétel, adottság, amelyre ráépülnek az aktuális háború jellegéből, a haditechnika színvonalából, a hadszíntér-viszonyokból, a moráltól függő alakzatok. A harcászati szabályzatok, főleg az utóbbi függőségekből adódó elveket, szabályokat fogalmazzák meg. A hadikultúra azonban az érvényes szabályzatoknál jóval szélesebb értelmű. A hadikultúra a társadalmi élet egészét (tudomány, művészet, oktatás, gazdaság, stb.) áthatja.”

Ezek a hadikultúra fogalmak Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái című doktori értekezéséből származnak. [1] Ezen felül számos fogalom, és hadikultúra, illetve katonai kultúra felosztás is létezik, de jelen cikkben, a Kovács Jenő¹ által megteremtett mozgáscentrikus, anyagcentrikus, gerilla hadviselés hármas kategóriarendszert veszem alapul.

Az erőszak alkalmazása szempontjából a mozgáscentrikus hadikultúra a megsemmisítést, míg az anyagcentrikus és gerilla hadviselés a kifárasztást helyezi előtérbe, ami másként fogalmazva azt jelenti, hogy az első típus a direkt, a második pedig az indirekt jegyeket viseli. A szárazföldi országok a mozgáscentrikus, míg a tengeri országok (a haditenge-

¹ Kovács Jenő: Magyarország katonai stratégiája (komplex kutatási téma) II. kötet.

VARGA Csilla

részettel és/vagy légierővel rendelkezők) főként az anyagcentrikus hadikultúrát alkalmazzák és részesítik előnyben. Jelen cikkben azt vizsgálom, hogy az Európai Unió ATALANTA hadművelete a Szomáliai partoknál mely hadikultúra jegyeit viseli magán, illetve, hogy a szemben álló kalózkodók, mely stratégiát alkalmazzák.

AZ EURÓPAI UNIÓ ATALANTA HADMŰVELETE

Az elmúlt években az Európai Unió katonai műveletei előtérbe kerültek. Az Európai Unió jelenleg négy katonai misszióban vesz részt, amelyből három² az Afrikai kontinens és ahhoz tartozó szigetvilág, egy³ pedig az Európai kontinens területén zajlik. Ezek a missziók 2004 és 2008 között indultak, így eredményük még nem értékelhető teljes mértékben, de a felhalmozott tapasztalatok elemzése már időszerű.

A Szomáliai partvidéken az ATALANTA misszió az Európai Unió első tengeri katonai művelete, amely az országba érkező segélyek (World Food Program – Világélelmiszer Alap) védelmét hivatott szolgálni, de másodlagos feladatként, a világ nyersolaj szállítmányainak ezen a területen áthaladó részét is felügyeli, amellyel a globális stabilitáshoz is hozzájárul. Az Európai Unió ATALANTA, vagyis az EUNAVFOR (European Union Naval Forces, Európai Unió Haditengerészete) hadművelet előzményeként már folyt a térségben hasonló művelet, az EUMARFOR (Európai Unió Tengerészeti Erő) spanyol, francia, olasz, portugál, görög erőivel, amely az Amerikai Egyesült Államok elleni terrortámadásra adott választ támogatta az Indiai-óceánon. Ez a kötelék annak ellenére, hogy ideiglenes volt, és szerény képességekkel rendelkezett, nagyban hozzájárult az összeurópai haditengerészeti kötelék azon munkájához, amely a globális fenyegetések kezelését jelenti.

Az EUNAVFOR ATALANTA hadművelete az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitika (Common Foreign and Security Policy - CFSP) égisze alatt indult 2008. december 8-án, a megfelelő Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanács határozatával.

Összesen huszonhat ország vesz részt a hadműveletben. Tizenhárom Európai Unió tagállam - Spanyolország, Franciaország, Németország, Görögország, Svédország, Hollandia, Olaszország, Belgium, Egyesült Királyság, Portugália, Luxemburg, Málta és Észtország - a művelethez szükséges technikai eszközökkel, mint hajók, repülőek, űrhajók, felderítő repülőek, haditengerészeti védelmi különítmények járul hozzá, míg kilenc további Európai Unió tagállam - Ciprus, Románia, Bulgária, Szlovénia, Cseh Köztársaság, Magyarország és Lengyelország - a parancsnokság és a hadihajók személyzetéhez adja erőit. Magyarország egy fő tiszthelyettesel vesz részt a Northwoodi parancsnokság munkájában. További négy ország - az Európai Unióon kívülről (Norvégia, Horvátország, Ukrajna és Montenegró) - anyagi támogatással, további hajókkal segítik a műveletet. [2] Jelenleg az ATALANTA létszáma mintegy ezerkétszáz fő, amely a parancsnokságon, tizenhárom hadihajón, tíz fregatton, egy tengeralattjárón, illetve négy felderítő repülőgépen teljesít szolgálatot. [3] A létszám és bevetett haditechnikai eszközök spektruma a monszuntól is függ, amely a kalózkodás volumenét is befolyásolja.

AZ ANYAGCENTRIKUS HADIKULTÚRA A HADITENGERÉSZETI MŰVELETBEN

Az anyagcentrikus hadikultúra alapvető módja a védelem, amely katonai erőfölényre épül, ez azonban nem zárja ki a támadást sem. Meghatározó kritériuma a biztonság, az erőszak mérséklése vagy egyensúlyban tartása, az elfoglalt, ellenőrzött területek kézben tartása. Lényege a birtoklás, amelyet kifárasztással ér el, azaz indirekt hadviseléssel. Az ATALANTA működési területe négymillió négyzetkilométer, amely magába foglalja a Vörös-tengert, az Ádeni-öblöt és az Indiai-óceán nyugati partvidékét. A tengeri erőfölényt és birtoklást hatalmas anyagi ráfordítással, nagy anyagi értéket képviselő haderőnem igénybe vételével valósítja meg az Európai Unió ezen a nagy területen.

² EU SSR Guinea Bissau – Bissau Guinea, EUSEC RD Congo - Kongó, EUNAVFOR Atalanta – Szomália,

³ EUFOR ALTHEA BiH – Bosznia és Hercegovina

VARGA Csilla

A művelet költsége évente nyolc millió euró körül van (2010-ben 8,4 millió, 2011-ben 7,8 millió). Ezt a költségvetési összeget a tagállamok adják össze, bruttó hazai termékük arányához viszonyítva, amely fedezi a Northwoodban működő parancsnokság és a hadműveleti parancsnokság költségeit a műveleti területen. [4]

A megközelítőleg 1200 fős létszám és felsorakoztatott haditechnikai eszközök, mind ezt hivatottak szolgálni. A tengeri jelenlét egyébként az előretolt jelenlét, az erőfölény, a tenger birtoklásának kifejezője, amely azonban igen költséges, hiszen a folyamatos jelenléthez az eszközöket üzemanyaggal, alkatrészsel, a személyzetet élelmiszerrel kell ellátni, biztosítani számukra a váltást, pihentetést, orvosi ellátást, és mindezt megelőzően a megfelelő felkészítést és kiképzést. A feladat elsősorban az élelmiszerszállítványok, adományok védelmére, az áthaladó kereskedelmi hajók biztonságának szavatolására, illetve a kalóztámadások megakadályozására irányul. A haditengerészeti erő felhatalmazása és felkészítése is ezekre a feladatokra irányul. A részt vevő katonai erő a kalózkodás, fegyveres rablás vádja esetén, vagy annak gyanúja esetén letartóztatást, nyomozást is kezdeményezhet. Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai együttműködés részeként, az Európai Unió Tanácsa által meghatározott törvényi előírások mellett, a Nemzetközi Tengerjogi és az Egyesült Nemzetek Szervezete mandátumának előírásait is betartva hajtja végre tevékenységét.

Nagy (leginkább a földrajzi kiterjedésében) és elhúzódó műveletről (jelenleg 2012-ig meghosszabbították a fenntartását) lévén szó, az indirekt jelleg érvényesül az EUNAVFOR-ban. Lényegében egy kifárasztó hadászatról van szó, ahol a szemben álló, leginkább gerilla-hadviselést folytató, de azt a mozgáscentrikus elemekkel is variáló ellenfél elrettentése a cél. Az elrettentés azt jelenti, hogy pusztán a jelenléttel a haditengerészeti erő a térségben kalóztevékenységre készülő erőket a szándékuktól eltérítse, vagy a cselekmény végrehajtásában azokat megakadályozza.

A katonai célok mellett fontos politikai iránya is, ahol a civil-katonai együttműködési (Civil-Military Co-operation - CIMIC)⁴ lehetőségek megteremtése és használata egyre fontosabb szerepet kap. Alapvetően a CIMIC a haditengerészeti műveletekben ez idáig alulreprezentált szerephez jutott, annak ellenére, hogy más műveletekben, mind az Európai Unió, mind az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organization - NATO) fejleszti ezt a területet. A CIMIC tevékenység és képesség területén jól körülhatárolt a NATO-ban, kialakulóban van, de még nem rendelkezik önálló doktrínával az Európai Unióban, illetve a haditengerészeti haderőnemre szabott része teljes egészében hiányzik. [5] Az Európai Unió a CIMIC mellett inkább a Civil-Katonai Koordináció területét hangsúlyozza. Ennek ellenére a CIMIC tengeri közegre szabott szabályzatának kidolgozása időszerű, hiszen látszik, hogy kilépett, a hagyományosan szárazföldi alkalmazás kereteiből.

De hogy mennyire anyagcentrikus a hadművelet, fémjelzi az is, hogy a hajógyártásban érdekelt vállalatok és az EUNAVFOR, illetve a NATO közös találkozóit is szervezett Londonban az együttműködési lehetőségek felkutatására. Mivel a kalóztámadások súlypontja Szomália felől Tanzánia és Kenya felé mozdult el az utóbbi időben, és az ottani haditengerészeti kapacitás alacsony, ennek fejlesztésére, illetve támogatására feltétlenül szükség van. Bebizonyosodott, hogy a hajóbástya, kalóztámadás esetén a legénységnek a támadás korai szakaszában száz százalékos védelmet nyújt; golyóálló, kommunikációval és 96 órára elegendő vízkészlettel van ellátva. Ezek alkalmazását egyes kereskedelmi hajókon is sikerrel alkalmazták. [6]

AZ EUNAVFOR HADMŰVELET INCIDENSEI, ILLETVE SIKEREI

2008. év végén indult a hadművelet, miután abban az évben, több mint, száz kalóztámadás érte a körzetben a kereskedelmi és szállítóhajókat (az évi áthaladó forgalom, 30 000 hajó). [7]

A kalózok számát összesen mintegy 1000 főre teszik, a mögöttük álló támogató bázis száma azonban ismeretlen. A hadművelet a tengeri jelenlétre fókuszál, tevékenységét nem terjeszti ki a szárazföldre. S habár sikerei számosak, a szárazföldi kiterjesztés nélkül nem lehetnek teljesek. Azonban jó okok szólnak ennek elmaradása mellett is. Főként az,

⁴ CIMIC – Civil-Military Cooperation, Civil-Katonai Együttműködés

VARGA Csilla

hogy ez a művelet még mindig olcsóbb, mint működőképes állapot létrehozni a szárazföldön, illetve konszolidálni a kiváltó okokat és állapotot. Az Európai Unió legfőbb haszna nem az anyagi értékek védelme, és a konkrét kalóztámadások megakadályozása, hanem a szervezet és a művelet pozitív megítélésének elősegítése. [8]

A támadó kalózok nagy része egyébként a helyi halászból áll – ők az agytröszt, mert jó a hely- és tengerismeretük -, akiknek a megélhetése veszélybe került az idegen, orvhalászok miatt. Másik részüket a helyi haduraknak korábban szolgáló milicisták adják, akik értenek a katonai eszközökhöz. A legnagyobb hasznot azonban az áru adás-vételében részt vevő hadurak húzzák. A társadalmi háttérbasis egyébként azért mondható erősnek (amely egyébként a gerilla hadviselés ismérve), mert a nemzeti területekhez tartozó vizek védelmét, a túlhalászással (tonhal, garnélarák, homár) szembeni fellépést tűzi zászlajára, és ebben a háttértámogatásban a szomáliai diaszpórák is részt vesznek. A fegyveres (AKM gépkarabély, RPG és fél-automata pisztolyok) kalóztámadások során nemcsak hajók rakományát orozzák el, hanem magukat a hajókat, és velük együtt sok esetben a legénységet is fogva tartják. [9]

2008-as kezdete óta (2011. április 5-ig) 301 incidens történt (beleértve a megghiúsult és megvalósult kalóztámadásokat is). Negyvenhárom esetben már ítéletet hoztak, és további negyvenkilenc elkövető vár ítéletre. Az elrabolt hajók száma 26, és a fogva tartott legénység száma körülbelül 582 fő (2011. március 29-ig). A sikeresen kísért hajók száma 286 (WFP⁵ és AMISOM⁶ hajókat is beleértve). [10]

ÖSSZEGZÉS

Az EUNAVFOR katonai művelet, a hadikultúrák hármass felosztását tekintve egyértelműen az anyagcentrikus jegyeket viseli magán. Indirekt, védekező, ugyanakkor a támadást sem kizáró, erődemonstráló, előretolt jelenléttel operáló, euro milliós igénylő technikai eszközparkot, állandó haditechnikai fejlesztéseket, specializált felkészítést, kiképzést igénylő személyzetet feltételező katonai művelet. A szembenálló fél gerilla- és olykor mozgáscentrikus hadviselést folytató, jó-részt irreguláris szerveződésű kalóz csoport, nagy kiterjedésű területen, nagy áthaladó forgalom mellett, amelynek biztonságát az EUNAVFOR-nak szavatolnia kell, és elhúzódó időskiban, amely az évi fenntartási költségeket is tovább növeli.

KÖVETKEZTETÉS

Az EUNAVFOR katonai művelet évi nyolc millió eurós költségeivel együtt is olcsóbb, mint egy szárazföldi művelet, amely az instabil régióban működőképes kormányokat tudna létrehozni. Igaz, így a kalóztámadások száma csökken, a támadók egy részét elfogták és elítélték, de a kalózkodás kiváltó okai nem szűnnek meg. Az Európai Unió szerepvállalása és erődemonstrálása az előírt pozitív célokat teljesíti, ugyanakkor hiányzik a hosszú távú megoldás, ha az erők a térségből távoznak, illetve például a CIMIC haditengerészeti haderőnemi doktrínája, amely a társadalmi támogatottságot és a kalózok fegyverrel való ellátását tudná érvekké és megoldást kínáló projektekké felszámolni.

Kulcsszavak: hadikultúra, Európai Unió, anyagcentrikus, gerilla – hadviselési mód, EUNAVFOR, ATALANTA

Key words: culture of warfare, European Union, attrition centric, theory of guerilla warfare, EUNAVFOR, ATALANTA

HIVATKOZÁSOK

[1] 193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf

⁵ WFP – World Food Program, Világélelmészeti Program

⁶ AMISOM – African Union Mission In Somalia, Afrikai Unió Szomáliai Missziója

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VARGA Csilla

- http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,17704,34_112981,34_112969&_dad=portal&_schema=PORTAL, letöltés ideje: 2011.03.18. 11h31
- [2] <http://www.eunavfor.eu/about-us/mission/>, letöltés ideje: 2011.03.24. 12h53
- [3] [http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=900&title=Az Eur%C3%B3pai Uni%C3%B3 Haditenger%C3%A9szeti Erej%C3%A9nek Atalanta-hadm%C5%B1velete](http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=900&title=Az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3%20Haditenger%C3%A9szeti%20Ereje%C3%A9nek%20Atalant%C3%A1ra%20sz%C3%A9les%20lefed%C3%A9se)
- [4] <http://www.eunavfor.eu/about-us/mission/>, letöltés ideje: 2011.03.25. 23h43
- [5] http://issuu.com/ccoe_pao/docs/cimic_messenger_01-2011, letöltés ideje: 2011. 04. 03. 15h02, p. 6.
- [6] <http://www.maritimesecurity.org/Reports%20%20Regs/POLICY%20-20Piracy%20-208%20Nov%202010%20Piracy%20Mtg%20-%20ICS%20Brief.pdf>, letöltés ideje: 2011.04.04. 14h30
- [7] <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1518&lang=en>, letöltés ideje: 2011.04.04. 15h11
- [8] <http://www.magyardiplo.hu/archivum/2010-majus/195-a-szomaliai-kalozok->, letöltés ideje: 2011.04.04 17h11
- [9] <http://www.captainsdirectory.com/index.php/captains-blog/Pirate-Attacks-Steadily-Rising.html>, letöltés ideje: 2011.04.05. 16h48
- [10] <http://www.eunavfor.eu/wp-content/uploads/2010/10/2011-04-05-EUNAVFOR-Media-Brochure.pdf>, letöltés ideje: 2011.04.05 17h25
- <http://www.eunavfor.eu/wp-content/uploads/2010/10/Pirated-Vessel-29.03.2011.pdf>, letöltés ideje: 2011.04.05. 12h34

**BOSZNIA-HERCEGOVINA ÚTJA AZ EURÓPAI UNIÓ FELÉ
A 2011. ÉVI HALADÁSI JELENTÉS TÜKRÉBEN****BOSNIA AND HERCEGOVINA'S WAY TOWARDS THE EUROPEAN UNION IN REFLECTION OF THE
2011. YEAR PROGRESS REPORT**

Az Európai Bizottság évente készít jelentést a nyugat-balkáni régió haladási folyamatairól, amelyek évek óta azonos struktúrát követve térképezi fel Bosznia-Hercegovina (BiH) politikai, gazdasági, jogi fejlődését, és az Európai Unió felé vezető útját. A koppenhágai kritériumok teljesítésének elemzése, a Stabilizációs és Csatlakozási Folyamat és Stabilizációs és Csatlakozási Együtműködés tartalmi vizsgálata mellett, a legújabb jelentés kommentárjainak összevételése is része írásomnak. Honnan, hogyan és várhatóan hová vezet Bosznia-Hercegovina útja, mit vár és mit vár tőle az Európai Unió.

The European Commission every year prepares a progress report about the west-balkan regio's development, and according the same structure map Bosnia and Hercegovina's political, economical and legal advancement, and her way toward the European Union. Beside the docket analysis and some comments of the copenhagen criterias, the Stabilisation and Accession Process, and the Stabilsation and Accession Agreement the newest Progress Report is also subject of my article.

From where, how, and to where drive Bosnia and Hercegovina's way, what she waits, and what are the requirements of the European Union.

BEVEZETŐ

Az Európai Bizottság 2002 óta, rendszeresen készít jelentést az Európai Bizottság és az Európai Parlament számára a nyugat-balkáni régió haladási folyamatairól, amelyek évek óta azonos struktúrát követve, az alábbiak mentén térképezik fel a politikai, gazdasági, jogi kritériumoknak való megfelelést:

- Bosznia-Hercegovina és az Európai Unió viszonya
- Az Európai Unió politikai kritériumainak való megfelelés elemzése Bosznia-Hercegovinában.
- Az Európai Unió csatlakozás gazdasági kritériumainak való megfelelés elemzése.
- Bosznia-Hercegovina adaptációs képességeinek felmérése az Európai Unió szabványok tekintetében, illetve az Acquis Communautaire (közösségi politikák) alkalmazása kapcsán.
- Biztonságpolitikai kihívások: tömegpusztító fegyverek terjedése elleni küzdelem, terrorizmus elleni harc, jószomszédi viszony érdekében regionális együttműködések fejlesztése.
- Prioritások a csatlakozás érdekében. [1]

A 2012-es jelentés 2012. október 12-i határidővel készült el, és az elmúlt évet vizsgálja (2010 októberétől 2011 szeptemberéig). Volt szerencsém az időben éppen az országban tartózkodni, Szarajevó, Camp Butmirban, a PSOTC – Béketámogató Művelési Központban, és hallani a Bosznia-Hercegovinai politikai tanácsadók, biztonságpolitikai szakemberek, és az állampolgárok véleményét is a téma kapcsán. A hivatalos jelentés elemzésén túl, ezen információk összevételét is szeretném jelen cikkben megjeleníteni.

**A BOSZNIA-HERCEGOVINAI 2011-ES „AZ ELÉRT HALADÁSRÓL” SZÓLÓ JELENTÉSÉNEK FŐBB
MEGÁLLAPÍTÁSAI**

VARGA Csilla

A jelentés általános végkövetkeztetése az volt a haladási sebességet illetően, hogy számos célkitűzés kiválóan megfelel a csatlakozási kritériumoknak – pl. a biometrikus útlevel, az ország elkötelezettsége a csatlakozási szándékot illetően magas, ámde további erőfeszítésekre és lépésekre van szükség a hatóságok és a reformokat illetően, főként a jog területén. Minél tovább halogatják az előkészítést, a reformokat, annál nagyobb lesz a munka és annival több tízezer oldalnyi dokumentáció vár majd elkészítésre, feldolgozásra. Leginkább az Alkotmány területén marad kívánnivaló, hogy az harmonizáljon az Emberi Jogok Európai Egyezményével, illetve az európai állami támogatási törvényt kell nemzeti szinten adoptálni. A koppenhágai kritériumok mentén, három irányban merülnek fel teljesítendő feladatok (politikai, gazdasági, és az Európai Unió jog).

A politikai kritériumok

A politikai kritériumok stabil, demokratikus intézményrendszert, az emberi és kisebbségi jogok megfelelő szintjét, és a törvényhozási mechanizmus az Európai Uniónak megfelelő szintjét követelik meg.

Ezen a területen az ország korlátozott haladási ütemet tud felmutatni, és ez korlátozó tényezőként hat a reformokra is. Komplikált a döntés-hozatal késlelteti a strukturális reformokat. Az említett, európai állami támogatási törvényt a Miniszterek Tanácsa már elfogadta, a Parlamenti Közgyűlésben még függőben van az elfogadása. A különböző adminisztratív területek összehangolása és a koordináció még gyengének tekinthető, és hiányzik a megfelelő politikai támogatás is. A jog területén is kívánnivalót hagyó intézkedések és reformok történtek a vizsgált időszakban. A közigazgatás több területén súlyos probléma a korrupció, és a korrupció-elleni ügynökség működése nem elég hatékony. A háborús bűnök felderítése és a Nemzetközi Büntető Törvényszékkel való együttműködés azonban folytatja sikeres tevékenységét. A kisebbségek védelme és az emberi jogok, illetve a roma stratégia, és az ezzel összefüggő diszkriminációs kérdések is komoly fejtörést okoznak. [2]

A gazdasági kritériumok

A gazdasági kritériumok működő piacgazdaságot és az Európai Unióval versenyképes kapacitást követelnek meg.

A működő piacgazdaságot illetően, az elmúlt időszakban Bosznia-Hercegovina kevés előrelépést tudott felmutatni. További reformok szükségesek ahhoz, hogy az ország hosszú-távú, versenyképes gazdasági egység legyen az unión belül. Habár a gazdaság, gyorsuló ütemű, az emelkedés mértéke csekély csupán, és még mindig nagy a munkanélküliségi ráta – 43 %. [3]

Az Európai Unió törvényhozás

E kritérium az Acquis Communautaire (Közösségi Jog) átvételét és implementációját, illetve az európai sztenderdek alkalmazását írja elő.

Az európai sztenderdek elérése érdekében a jog, politika és kapacitás terén jelentős előrelépések történtek, főként a javak szabad áramlása, a szellemi termék, a kutatás, a kultúra, a közlekedés és biztonságpolitika jelentősebb kérdéseiben. Az energiaügy területén is jó irányban halad a szabályozás. Nem megfelelő azonban a szabályozás és az Európai Unióhoz közelítő jogharmonizáció a személyek és szolgáltatások szabad áramlása, az adó- és vámrendszer, a versenyképesség, a munkanélküliség és szociális politika, az oktatás, a környezetvédelem, az média és statisztika területén.

BOSZNIA-HERCEGOVINA, ÉS AZ EURÓPAI UNIÓS CSATLAKOZÁSI FOLYAMAT FŐBB ÁLLOMÁSAI

A koppenhágai kritériumok mellett, a Stabilizációs és Csatlakozási Folyamat (SAP – Stabilisation and Association Process) további követelményeket támaszt, hosszú távon, politikai és gazdasági téren egyaránt, amely a potenciális tagjelöltségtől a tagságig vezethet. A 2003-as Thessaloniki csúcson került megerősítésre a Stabilizációs és Csatlakozási

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VARGA Csilla

Együttműködés (SAA – Stabilisation and Association Agreement), illetve az Előcsatlakozási Segítségnyújtási Eszközök (IPA – Instrument for Pre-Accession Assistance) intézménye, amely több politikai dialógust, további regionális együttműködés fontosságát hangsúlyozza. A folyamat időben az alábbiak szerint összegezzhető. [4]

SAA tárgyalások kezdete	SAA bevezetése	SAA aláírása	SAP ratifikáció	Tagjelölt ország ratifikációja	Tanácsi döntés
2005.11.25.	2007.12.04.	2008.06.16.	2008	teljesült	függőben

Ugyanezen elemek és kritériumok vizsgálata során a Balkán-félsziget tekintetében Horvátország egyértelmű nyertesként került ki. A második Montenegró (Crna Gora) és a harmadik Szerbia. Bosznia-Hercegovina esetében a legfőbb kritika az, hogy nincs, vagy nem átláthatóan megjelenített a jövőképe, főként a közös, az Európai Unióval közös jövőképe, és az országon belüli, illetve régióon belüli elképzelései. És ez tűnik ki akkor is, ha nem hivatalos, hanem személyes véleményt kérünk valakitől, aki hivatása, vagy szakértelme révén rálátással bír a kérdésre. A nyugat balkán egy kicsit a saját útját szeretné járni, szeretne csatlakozni az Európai Unióhoz, annak előnyeivel és hátrányaival együtt, de oly sokfélék az értékek, érdekek, a vallási, kulturális különbség, és az ezzel együtt járó politikai vélemények, hogy nehezen látható át a közös cél, ezért mindenki kicsit másképp képzei el a csatlakozást, és vannak, akik nem is szeretnék csatlakozni.

Bosznia-Hercegovina vallási összetétele a CIA ténytár szerint: muszlim 40 %, ortodox 31 %, római katolikus 15 %, egyéb 14 %. Az országban hivatalos nyelv a boszniai és a horvát, és nem hivatalos, de mivel magas az ortodox, főként szerb kisebbség aránya, a szerb nyelv is a felsorolt nyelvek között szerepel az ország ismertetése során. [5]

A legfőbb követelmények és prioritások az ország számára a tényleges csatlakozás elérése érdekében az Ideiglenes Bizottság szerint:

- A limitált haladás nemzeti szintű akadályainak leküzdése.
- Vízum-liberalizáció végrehajtása és a Koszovói-határátkelésnél használt pecsét-rendszer eltörlése.
- Közigazgatás és köztisztviselői jog átalakítása.
- Közoktatás átalakítása. Egy tető alatt két iskola problémájának felszámolása.
- Protekcionista termékpolitika felszámolása.
- Élelmiszerbiztonsági területen a gyógyhatású termékek ellenőrzése.

És amiben Bosznia-Hercegovina élen jár a térségben és a potenciális tagjelöltek csoportjában, illetve a korábbi jelentésekkel való összevetés vonatkozásában:

- Biometrikus útlevelek bevezetése megtörtént.
- Modern személyi okmányok bevezetése megtörtént.
- Alapvető közigazgatási intézmények és jogrendszer.
- Ombudsman intézménye.

ÖSSZEGZÉS

Bosznia-Hercegovinának az Európai Uniós csatlakozás eléréséhez reformokra van szüksége, mint a jog, mint a gazdaság, mint a politika területén, intézményrendszerében, közigazgatásában, az oktatás, a kultúra, a statisztikai nyilvántartás terén. A mérleg másik serpenyőjében, az eddig elért sikerek biztatóak, elkötelezettsége dicséretes, de mégis a negatívumok súlya nevezhető nagyobbak. Az Európai Unió által támasztott követelmények és kritériumok alapján az alábbi kilenc kulcsfontosságú prioritási területet állította fel saját maga számára Bosznia-Hercegovina: [6]

- Rendőrségi reform és európai rendőrségi jogi adaptáció.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VARGA Csilla

- Teljes körű együttműködés a volt Jugoszlávia területén működő Nemzetközi Büntető Törvényszékkel (ICTY – International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia), beleértve a proaktív szerepet is a vádlottak elfogásában.
- Közszolgálati műsorszórási reform.
- A 2006-os közigazgatási stratégiának megfelelő közigazgatási reformok végrehajtása, beleértve a hatékony, átlátható működést, a megfelelő finanszírozást, a szakértő személyzetet, a megfelelő felszereléssel való ellátás biztosítását.
- Az adminisztratív kapacitás megfelelő és időben történő megerősítése a jövőbeni feladatok teljesítéséhez, és a támasztott kritériumok megvalósításához.
- A térségben függőben lévő kétoldalú egyezmények előmozdítása a szomszédságpolitika javítása érdekében.
- A javak, tőke, személyek (beleértve a munkaerő szabad mozgását) és szolgáltatások szabad mozgásának elősegítése.
- Szilárdabb munkaerőpiac, kedvezőbb munkaerő-piaci adó-rendszer, jobb szociális háló annak érdekében, hogy a munkaerő-piaci részvétel aránya növekedjen.
- Az alapvető emberi jogok és szabadságjogok tiszteletben tartása érdekében a megfelelő Alkotmány-módosítási lépések, és intézményi reformok megtétele.

A kitűzött célok nem lehetetlenek, az elkötelezettség, a szándék sem hiányzik, azonban aggasztó a határidő, és az idő sürgetése. Bosznia-Hercegovina azonban mindent elkövet annak érdekében, hogy a legjobbat hozza ki a legkevesebb idő alatt, mind a strukturális reformok, mind a jogharmonizáció, a korrupció elleni harc, a szervezett bűnözés, a média szabadsága, a regionális együttműködés, a roma stratégia területén. [7]

KÖVETKEZTETÉS

Bosznia-Hercegovina a Daytoni béke (1995) óta hosszú utat tett meg. Elkötelezett, és komoly lépéseket tett az Európai Unió csatlakozási folyamat várhatóan pozitív lezárása és a tagi státusz elérése érdekében is. A régióban elsőként vezette be a biometrikus útlevelet, és modern személyi azonosító okmányokat. A jogharmonizáció, a közigazgatás reformja, a korrupció elleni harc, a szomszédságpolitika, a versenyképes piac megteremtésében is felmutatható eredményei vannak, de minden területen vannak még olyan szegmensek, amelyek a megfelelő lépések megtétele, és megfelelő dokumentumok kidolgozása nélkül akadályozzák a sikeres csatlakozást az Európai Unióhoz. A haladási jelentés célja, ezen szegmensek tényszerű, adatokkal alátámasztott és aktuális (actual and factual) bemutatása, rávilágítva a jövőben Bosznia-Hercegovinára váró feladatokra. A 2011-es jelentés bizakodó, de legfőbb tanulsága, amelyen az országnak el kell gondolkoznia, az időtényező, amelyet komolyabban kell vennie a potenciális taggá válás érdekében.

Kulcsszavak: Európai Unió, Bosznia-Hercegovina, BiH, Haladási jelentés, kritérium, nyugat-balkán, prioritás

Key words: European Union, Bosnia and Hercegovina, BiH, Progress Report, criteria, west-balkan, prioritás

HIVATKOZÁSOK

[1] *Comission Staff Working Paper Bosnia and Hercegovina 2011 Progress Report*, Brussels, 12.10.2011 SEC 2011 1206 final

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_rapport_2011en.pdf, letöltés ideje: 2011. október 22. 11h38

[2] *Key findings of the 2011 Progress Report on Bosnia and Hercegovina*

<http://www.eusrbih.org/media/pr/1/?cid=6744,1,1>, letöltés ideje: 2011. október 22. 11h45

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VARGA Csilla

- [3] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, letöltés ideje: 2011. október 22. 13h26
- [4] Mihaela Osorio, BiH politikai tanácsadó, *2011. október 13-i PSOTC Euro-Atlanti Biztonság című kurzuson belüli előadásának elektronikus anyaga*
- [5] *CIA factbook – Bosnia and Hercegovina – People and Society – languages and religion*,
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, letöltés ideje: 2011. október 22. 15h40
- [6] Darija Ramljak, igazgató helyettes, *BiH Miniszterek Tanácsa 2011. október 13-i PSOTC Euro-Atlanti Biztonság című kurzuson belüli előadásának elektronikus anyaga*
- [7] http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_conclusions_en.pdf,
http://www.dei.gov.ba/bih_i_eu/najvazniji_dokumenti/dokumenti_eu/?id=8561, letöltés ideje: 2011. október 22. 22h01

TERRORIZMUS, VAGY PARTIZÁNHÁBORÚ?

TERRORISM OR GUERRILLA WAR?

A napjainkban, politikai okokból gyakran összemossák a terrorizmus és a partizánháború fogalmát. Annak ellenére, hogy mindkettő az aszimmetrikus háború részét képezi, jelentős különbség van közöttük.

A terror nem ismeretlen fogalom az emberi társadalom történetében. Politikusok katonák mindig is alkalmaztak terrort a politikai célok elérése érdekében. Különbséget kell tenni az állam terrorja és az egyén terrorja között.

A modern terrorizmus a XIX. században keletkezett. Fő célja merényletek útján kikényszeríteni a politikai változásokat. Kezdetben a célpontok vezető államférfiak, vagy a hozzájuk közvetlenül kapcsolható személyek voltak. Például családtagok, vagy bizalmasok. Napjainkban a célpontok köre kibővült, ami valószínűleg azzal is kapcsolatban állhat, hogy a katonai célpontok köre is kibővült. A támadások célpontjai ma véletlenszerűen kiválasztottak is lehetnek. A fő cél a tömeges véletlenszerűen kiválasztott áldozatokkal, a médián keresztül sokkolni a megtámadottak körét.

A partizánháború elsősorban katonai jellegű, de vannak terrorista módszerei is. Elsősorban az ellenség, katonái, vezető tisztviselői és kollaboránsok ellen irányul.

Minkét tevékenységi formában szükséges a társadalmi közeg támogatása, vagy passzivitása.

In these days, for political reasons the concept of terrorism is often confused with guerilla warfare. Despite the fact both of asymmetric part of the war, there are important differences them.

The terror is not unheard in the history of human society. Generals, politicians have always used terror to achieve political goals. Distinction is made between state terror and the terror of individuals.

The beginning of modern terrorism was in the nineteenth century.

Its main objective is to force political change by terrorist attacks. Initially target the leading statesmen, or from their persons were directly connected. Today, the expanded range of targets, which may have may be related to a military target range has been expanded. Targets of the attacks today may be randomly selected. The main goal is that with the victims that were accidentally chosen to shock the public by the media. The partisan war is mainly for military purposes but there are terrorist methods, too. Primarily, the partisan war is against the hostile soldiers, senior officers and collaborators.

Both forms of activity it is necessary to support the social environment, or inaction.

„1866. április 16-án Karakosov Dimitri moszkvai diák rálőtt a Neva partján gyanutlanul sétáló cárra s csak kevésbé múlt, hogy a merénylet nem sikerül”¹

A II Sándor cár elleni merénylet is arra utal, hogy a politikai okokból elkövetett erőszak mindig jelen volt az emberiség társadalomtörténetében. Sokan gondolták, hogy a hatalom megszerzése, vagy éppen megtartása érdekében, a tömeges megfélemlítés, vagy a nyers katonai erő hasznos eszköz lehet. A félelem tudatos alkalmazása jelen volt az ókortól napjainkig.

„Szarepta, Usu,...Akko városokat, erődítményeit, fallal körülvett helységeit, legelő- és itató helyeit Assur isten, az én uram fegyvereinek félelmetessége árasztotta el - meghódoltak a lábamhoz...Amurru ország minden királya bőséges sarcot, négyszeres súlyos ajándékot hozván elébem, megcsókolták a lábamat.”²

¹ Dr. Mangold Lajos- Dr. Horváth Cyril: Tolnai Világtörténelme, Magyar Kereskedelmi Közlöny, Hírlap-és Könyvkiadó-Vállalat Kiadása, hasonmás kiadás, kassákm Kiadó, Budapest, 1993. ISBN 963-7765-33-6 66. old.

² Hahn István: A hadművészet ókori klasszikusai, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1963. 176. old.

VÍZI Sándor

Gyakori jelenség a fegyveres konfliktusokban, hogy a gyengébb fél sajátos, a megszokottól, olykor az írott vagy íratlan szabályokban rögzített módszerekhez képest, eltérő eszközökhöz nyúl.

A háború eszköztárának teljes spektruma megvolt már a korai korokban is, amelyek történelmi korszakokként és a hadviselésre vonatkozó uralkodó nézetek függvényeként más hangsúlyt kaptak. A szabályos háborúban is meg voltak és ma is meg vannak az irreguláris hadviselés és a terror elemei.

Minden hadsereg alkalmaz ma is olyan eszközöket, amelyek eltérnek az általánosan elfogadott szabályoktól. Azt, viszont, hogy a háború milyen eszközei vannak túlsúlyban és mikor milyen módon operál egy haderő, elsősorban a háború politikai célja és a rendelkezésre álló eszközök aránya dönti el. Amennyiben egy hadviselő fél nem alkalmas reguláris háborút vívni, vagy a rendelkezésre álló erők gyengesége ezt nem teszi lehetővé, akkor kissé el kell térnie a szabályoktól.

A szabálytalan háború mindig is jelen volt a hadviselés eszköztárában. Az idők során az effajta háborúzásnak kettő, a sok tekintetben hasonló, azonban gondolatmenetében és hatásmechanizmusában mégis eltérő, válfaja alakult ki. A módszereiben hasonló, de sok tekintetben mégis különböző hadviselési formák közül az egyik a partizán vagy gerilla háború, a másik a terrorizmus nevet kapta.

A fegyveres konfliktusok során gyakran keverik a terrorizmus és a partizánháború fogalmát. Ennek elsődleges oka, hogy a hadviselés e formáiban nagyon hasonló eszközökkel operálnak. Az is bizonyítható, hogy a fogalmi keveredés szándékosan, elsősorban politikai okokból történik. Ilyenkor a fő cél, a szabályt megszegőt – többnyire a gyengébb felet – kivonják a hadviselés szokás és elismert jogában megadható jogok és az ezzel járó védelem alól. Tehát az erősebb fél, eleve törvényessé akarja tenni azokat a brutális módszereket és atrocitásokat, amelyeket a reguláris hadak ilyenkor alkalmaznak.

A partizánháború elvileg nemzetközi jogi védelmet élvez, valóság azonban gyakran ellentmond az elvnek. A terrorista elvileg sem esik semmiféle jogi védelem alá, amit módszereinek bizonyos sajátosságai indokolhatnak. Azonban ha a partizánt terroristának minősítenek, ami gyakran megtörténik, akkor már ki lehet bújni a hadviselés nemzetközi jogának előírásai alól.

Annak ellenére, hogy gyakran hasonló eszköztárral harcolnak a kétféle, ami hatását tekintve gyakran egy, hadviselési mód között jelentős különbségek figyelhetők meg. Úgy gondolom, hogy jogosan tehetjük fel a kérdést, hogy valóban terrorizmus-e minden cselekmény, amit ma annak nyilvánítanak, és miért nem sorolnak e kategóriában sok a terror szó tartalmi jelentésének minden ismérvét kimerítő cselekményt.

A TERRORIZMUS, MINT TÁRSADALMI, POLITIKAI JELENSÉG, MEGJELENÉSI FORMÁI

A terrorizmus, mint társadalmi jelenség, annak ellenére új a konfliktusok eszköztárában, hogy maga a terror egyidős az emberi társadalommal. Annak ellenére, hogy az emberek tömegeinek, politikai céllal történő megfélemlítésére való törekvés megszokott eszköze a politikai küzdelemnek, a terror, mint a harc fő eszköze- mondhatni célja- és az alkalmazására „szakosodott” szervezetek létrejötte a XIX. század terméke.

A történelem kezdetétől fogva minden konfliktus természetes kísérője a szemben álló fél ellenállásra való akaratának megtörését célzó erőszakos fellépés. Az emberek viszonylag korán rájöttek, hogy könnyebben elérhetik céljukat, ha közvetlen harc helyett már előre kiiktatják a jövőendő ellenfél harci készségét. Ennek legegyszerűbb módja a félelemkeltés. A célzott brutalitás kiiktatja, vagy legalábbis csökkenti az ellenállásra való készséget és megtöri a harci akaratot.

Az államok, hadseregek, uralkodók és diktátorok eszköztárában napjainkig ott szerepel fizikai erőszak. Sőt léteznek olyan államok is, amelyek nyílt a terrorizmus eszközéhez nyúltak a belső ellenzékükkel való leszámolás érdekében. Megtörtént, hogy kormányok, gyakran nagyhatalmi támogatással, titkosan terrorcsoportokat hoztak létre, vagy ilyenekkel működtek együtt, a belpolitikai ellenfelek fizikai megsemmisítése és a saját lakosságuk megfélemlítése céljából (pl. Sal-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

vador).³ Komoly tudomány alakult ki annak kutatására, hogy miként lehet, az ellenfelet fizikailag és pszichikailag befolyásolni, harci morálját megtörni.

Azonban más a hadseregek terror jellegű túlkapásai és más, ha ez az eszköz a politikai küzdelem részévé, annak fő formájává válik.

Terrorcselekményt elkövethetnek:

- hadsereg más hadsereg katonáival szemben,
- hadsereg más államok lakosságával szemben,
- állam más államok polgáraival szemben, (e célra létrehozott szervezetek útján)
- állam a saját állampolgáraival szemben,
- e célból létrejött ellenálló szervezetek a társadalom más polgáraival, vagy idegen államok polgáraival szemben,

A terrorcselekmény elkövetése nem azonos a mai értelemben vett terrorizmussal. A terrorcselekmény lehet a hagyományos háború eszköze, de ebben az esetben eszköz, amely közvetett úton akar katonai-politikai célokat elérni. Ez esetben is a tömegek lélektani befolyásolásán keresztül próbálnak nyomást gyakorolni az ellenséges politikai vezetésére, de nem ez a háború vezetésének fő módja.

Bár az állami, vagy egyéni erőszak napjainkra a kiélezett politikai küzdelem szerves részévé vált, mégis úgy vélem, hogy markáns különbséget kell tenni a terrorcselekmény és a terrorizmus között. A terrorcselekmény lehet egy brutális cselekedet, vagy arra való reakció, míg a terrorizmus mindenképpen társadalmi jelenség.

Ahhoz, hogy különbséget tehessünk a terror és a terrorizmus között, pontosan körül kell írunk milyen cselekményeket, sorolunk a terror fogalmi körébe.

Terrorcselekménynek tekintjük:

- Az ellenség foglyul ejtett katonáinak (harcosainak) tömeges lemészárlása,
- A megadás nem elfogadásával, való fenyegetés, a követelés nem teljesítésének esetére
- Célpontok válogatás nélküli támadása, levegőből és földről,
- A békés lakosság elleni támadások, vagy azzal való fenyegetés,
- Jogtalan elfogások,
- Kínvallatás,
- Gyújtogatás, fosztogatás,
- Gátlástalan pusztítás,
- Az adott konfliktusban szerepet nem vállaló politikai és más vezetők elleni támadások,
- Támadások, merényletek, az adott konfliktusban szerepet nem vállaló más személyek, társadalmi csoportok ellen.

A fentiekből következik, hogy a hadseregek is alkalmaznak terror módszereket, azonban e jelenségek mégsem tevesztendők össze a mai értelemben vett terrorizmussal.

A társadalom, vagy annak egy részének a befolyásolást célzó erőszak, később az állammal szembehelyezkedő, ellenálló csoportok eszköztárába is bekerült. Sokan gondolták, hogy rémületkeltéssel, a politikai szimbólumok, vagy az ellenálló csoportok jelentős részének fizikai megsemmisítésével átütő eredmény érhető el.

³ A salvadori polgárháború során (1979-1991.), a Nemzeti Köztársasági Szövetség (ARENA) kormánya, (az ország hivatalos kormánya) terrorcselekedeteket hajtott végre vallási segítségnyújtó szervezetek munkatársai, katolikus misszionáriusok, a saját lakossága és újságírók ellen, illetve együttműködött a hasonló tevékenységet folytató halálbrigádokkal. (szerző.)

VÍZI Sándor

Bár erkölcsi értelemben nincs különbség az állami és az ily módon ellenálló terrorcsoportok tevékenysége között, pusztító hatásában pedig az állami szervezetek felülmúlnak, bármely terrorcsoportot mégis különbséget látok a két jelenség között.

Míg az állami terror egy gonosz számító politika része és nincs az alkalmazására irányuló kényszer, addig a terrorista-csoportok ezt az ellenállás formájának tekintik. Bár téves olykor téves helyzetértékelésből indulnak ki, de nem látnak más lehetőséget az általuk óhajtott változások kikényszerítésére.

A terrorizmus nem önmagáért való, mögötte mindig komoly társadalmi és politikai konfliktusok húzódnak meg. Valójában ez a jelenség igazi oka és megszüntetésük nagy valószínűséggel a problémát is megoldaná. A konfliktus okainak megszüntetése, azonban olyan politikai, gazdasági és hatalmi érdekekbe ütközik, hogy erre többnyire nincs politikai elkötelezettség, vagy bátorság. Így marad a terrorizmus elleni világméretű küzdelem, mint pótcselekvés. A modern terrorizmus kezdeteitől

Mivel a terrorista csoportok tagjai tevékenységüket „hősi küldetesként” élik meg, a terrorizmus jelenségében nagyon nagy súllyal esik latba, a fanatikus elem és a nyilvánosság. Nem lehet merényletet, főleg nem eleve öngyilkos merényletet elkövetni az ügy igazába vetett mélységes hit nélkül.

A terrorizmus fő megjelenési formája:

- robbantásos és más módon végrehajtott merényletek,
- gyilkosságok,
- emberrablás,
- közlekedési eszközök elfoglalása, eltérítése,
- túszejtés,
- fenyegetés,

A terrorizmust az ilyen cselekmények végrehajtására „szakosodott” szervezet, illetve ezek hálózatának létrejötte e cselekményt a szervezettség szintjére emeli. Ez a szervezettség, az erre való specializálódás, az ideológiai megalapozás teszi olyan társadalmi jelenséggé, amelyre azt mondhatjuk, hogy a politikai élet szerves része.

Minden terrorcselekmény központi eleme az erőszak, amely irányulhat államok, társadalmi csoportok, és az állampolgárok ellen. Mivel hatását elsősorban lélektani úton fejt ki, ezért áldozatai egyrészt szimbolikusak, gyakran tömegesek és lehetnek véletlenszerűn kiválasztottak.

A terrorizmus legfontosabb eszköze a félelem, a rettegés, amelyet a tömegkommunikáció által nagy nyilvánosságot kapó erőszakos cselekmények útján ér el. (robbantások, emberek válogatás nélküli megölése, emberrablások, repülőgép-eltérítések, szabotázsakciók, stb.) Egy komoly áldozatokat követelő, vagy látványos támadás rémületet kelt a megtámadott ország, esetleg a világ közvéleményében.

A támadások erejének és célcsoportjának, mindenképpen ki kell fejeznie az elkövető gátlástalanságát és készségét, hogy addig folytatja, míg célját el nem éri. Így tömeges félelem és pánik keletkezik, ami nyomást gyakorolhat a politikára.

A TERRORIZMUS FOGALMI MEGHATÁROZÁSÁNAK PROBLÉMÁI

Annak ellenére, hogy sokan próbálták, több-kevesebb sikerrel megfogalmazni a terrorizmus lényegét bizonyossággal állítható, hogy e definíciók jó része nem alkalmas e jelenség okainak, mozgatórugóinak pontos behatárolására. Még kevésbé használhatók az ellene vívott harc módszereinek megfogalmazására. Ennek okát abban látom, hogy a jelenlegi szakirodalom jó része bizonyítottan, politikailag manipulált és kizárólag a gyanútlan olvasó befolyásolását szolgálja.

A terrorizmus fogalmának meghatározására született sokféle és gyakran nem a valóságot tükröző definíció, jelentős része azért nem elfogadható, mert többnyire a terror, vagy annak nevezett cselekményektől érintett térségek valamely

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

politikai vezetőjétől származik. Ők viszont eleve egyoldalúak és elfogultak. Könnyen adnak felmentést a saját oldalnak és gyorsan születik ítélet az ellenfélről.

A szó hétköznapi értelmezésében és használatában nagyon azonos gondolatok vannak, de általános érvényű definíció nem létezik. A legjobban elfogadott nézetek, a terrorizmust egyének vagy csoportok politikai indíttatású erőszakos cselekedetének fogják fel, amelynek célja valamely állam, vagy államcsoport működésének megzavarása, megbénítása, esetleg a fennálló társadalmi, vagy hatalmi viszonyok megváltoztatása céljából.

Természetes, hogy az a hadsereg, amelyik a háború hivatalosan elfogadott szabályaitól eltérő módon küzdő ellenféllel kénytelen harcolni, terrornak nevez minden cselekményt, amely szerinte nem fér bele az általa szabályosnak tekintett keretbe.

Ilyen jelenségek történtek az első a második világháborúban és történnek napjainkban is. A reguláris hadseregek vezetése és a mögötte álló politika terrornak bélyegez minden olyan eseményt, ami nem a nekik kedvező „szabályos háború” jegyében történik. Az ideológiai meghatározottságot jó szimbolizálja, hogy ugyanezek a vezetők a terrorhoz igen hasonló cselekmények elkövetőit, szemrebbenés nélkül keresztelik át hős partizánnak, amennyiben tetteiket az ő érdekükben követik el. Lásd a második világháború partizánjainak a megítélését a Wehrmacht és a szövetségesek oldaláról.

Az objektivitás érdekében, ezért helyesebbnek tűnik azt az utat követni, ha megkeressük, miként, hogyan alakult ki mindazon cselekmény sorozat, amely a terror eredeti jelentését szolgáló célokat követett.

A terror latin szó félelmet és ijedséget jelent. Amennyiben a terror jelenségét szeretnénk meghatározni, véleményem szerint ebből a fogalomból kell kiindulni.

Ha szó szerint értelmezem a terrorizmus fogalmát, akkor – elkövetőtől függetlenül – terrorizmusnak kell tekinteni minden olyan erőszakos politikai (legyen szó fegyveres erőszakról, vagy fenyegetésről) cselekményt, amelynek bizonyítottan a félelemkeltés a célja. A rettegésben tartott társadalmi csoportok ugyanis könnyen irányíthatók és manipulálhatók.

E tekintetben nem számít, hogy az elkövető állami szereplő, hadsereg, vagy bármilyen módon szerveződött fegyveres csoport. Így hát ki kell jelteni – és történelmi példák is ezt tanúsítják, hogy hivatásos hadsereg, vagy bármely állami szervezet is követhet el terrorcselekményeket, a hivatalos állami politika megrendelésére, háborúban és békében egyaránt, akár a saját országának lakossága ellen is.

Mégis úgy hiszem önmagában a megfélemlítés önmagában kevés ahhoz, hogy a cselekményt terrornak minősítsük. Szükséges hozzá az is, hogy a megfélemlítés kifejezetten cél legyen egy adott politikai, vagy más eredmény elérése érdekében és olyan emberek tömegeit kell, hogy érintse, akik nem közvetlen szereplői az adott konfliktusnak, vagy politikai folyamatnak.

A tömegek szerepe e tekintetben közvetett, mivel az erőszak által kiváltott félelem révén gyakorolnak nyomást a valódi szereplőkre például saját politikai vezetőikre. A terror célja azonban nemcsak a konfliktusban való bevonás lehet. Előfordul, hogy éppen valamely konfliktustól való távoltartás, az ellenállás megtörése az elérendő állapot.

Kezdetben a terror alatt egyértelműen a politikai ellenfelek megfélemlítését szolgáló, gyakran az igazságszolgáltatás eszközeit is igénybevevő gyilkos cselekedetek sorozatát értették. E címszó alatt bőven lehet találni példákat a Nagy Francia Forradalom eseményeinél, de a hazai emlékezetben is él még, mit jelentenek a vörös terror, vagy a fehérterror kifejezések.

Az uralkodók és a kormányok, hatalmuk megerősítése és az ellenállás megtörése céljából, mindig is alkalmaztak erőszakot az ellenséges hadsereg és lakosság és gyakran a saját népük ellen is. A fegyveres harc bármikor terrorcselekménybe csaphat át és a harctéren, vagy a feszült körülmények között szolgáló katona megfelelő kontroll hiányában ösztönösen hajlamos a törvénykezést a saját kezében venni.

A probléma azonban mégsem ilyen egyszerű. Világos különbséget kell tenni a fegyveres harc és a terrorista merényletek között. Az erőszak önmagában nem terror és egy fegyveres küzdelem aktív szereplője, legyen az katona, vagy polgári személy, amennyiben fegyveres támadás célpontjává válik, nem tekinthető terrorcselekmény áldozatának.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

Minden fegyveres küzdelem, fegyveres támadás és annak kiegészítő hatásai egyúttal félelemkeltők a környezetükre, de ettől még nem terrorista akciók. A terrorizmus fogalmát ezért a deklarált, vagy az eseményekből következően nyilvánvaló cél elemzésével lehet meghatározni.

Nem mindegy, hogy a félelemkeltés az adott cselekmény szereplőinek a körében valósul meg, ami lehet katonai vagy politikai egyaránt, vagy attól távol álló embercsoportokat fenyeget.

Az első esetben, mint az adott politikai aktus szereplőjének természetes a veszélyeztetettsége, míg a második esetben attól távol álló, a konfliktus lényegéről gyakran mit sem tudó embereket ér támadás. Az egyik esetben a hatás közvetlenül a szereplőket éri és a cél, a félelmen túl az ellenség megsemmisítése, ezért ezt nem lehet terrorizmusnak nevezni. A második esetben az erőszakos cselekmény közvetetten gyakorol nyomást a politikai vezetésre, de a megtámadott csoport nem szereplője a konfliktusnak, ezért a támadás oka kizárólag a félelem magasabb szintjének kieroszakolása.

Tehát terrorcselekménynek lehet nevezni, minden olyan erőszakos, vagy erőszakkal fenyegető cselekményt, amelynek célja félelemkeltés útján elérni valamilyen, többnyire politikai, célt. Terrorcselekményt nemcsak egyének, szervezetek követhetnek el. Maga az állam is felléphet hasonló eszközökkel, akár egy másik állam, akár a saját lakosságával szemben is. E politikai gyakorlatot már az ókorban is ismerték és az erőszak, vagy az azzal való fenyegetés végig kíséri történelmet. Gondoljunk itt az asszír hadsereg hadviselési módszereire, amely mindig az elfoglalt ország hadseregének, vezető rétegének a lemészárlásába és a lakosság elleni kezdetben spontán, majd szervezett erőszakba torkollottak. Ismert a római korban alkalmazott proscriptio, amely az ellenfelekkel való leszámolás eszközeként funkcionált.

Lényege, hogy a hatalomra kerültek, jegyzéket állítottak össze mindazokról, akiket a politikai ellenfelekkel való együttműködéssel vádoltak. Aki ezeket az embereket megölte, vagy a hatalomnak kiszolgáltatta jutalomban részesült. Nem számított, hogy az egyén ténylegesen tett-e olyasmit, ami az üldöztetését megalapozhatta. Elegendő volt, hogy bármilyen oknál fogva (pl. születés) ahhoz a csoporthoz tartozott, amely potenciálisan veszélyeztette a hatalom gyakorlóját.

A listára felkerülni könnyű volt, így az érintett társadalmi réteg rettegett, menekült és nem gondolt ellenállásra.⁴ Kezdetben az erőszak irányultsága célzott volt és közvetlenül ritkán fenyegette az egész társadalmat, azonban az elrettentés fokozás érdekében fokozatosan kiterjesztették.

A politika világában mindig jelen volt a merénylet, azonban ez mindig a politika közvetlen, vagy közvetett szereplői ellen irányult. Az uralkodó elleni gyilkosság, mindig is a hatalom megszerzésének az eszközeként funkcionált. Azonban ennek célja a trón megszerzése volt és nem a rémuralom, így terrorcselekmények nemigen tekinthető.

A társadalmi fejlődéssel a háború résztvevőinek, így a fegyveres támadás célpontjainak a köre is kiterjedt. A második világháború bombázásai gyakran akaratlanul, olykor viszont szándékosan, de érintették a polgári lakosságot. E tekintetben a terror meghatározása kényes művelet.

A fő kérdés ilyenkor, hogy mi volt a célpont? Amennyiben, például egy hadianyaggyár közelében lakó lakosság találatot kapott az nem tekinthető terrorcselekménynek. Ellenben ha a civil lakosság volt a támadás deklarált célpontja, akkor a cél egyértelműen a rettegésben tartott lakosságon keresztül nyomást gyakorolni az ellenséges ország vezetésére, ami már a terror fogalomkörébe tartozik.

A ma terrorizmusnak nevezett jelenséget és a partizánháborút vizsgálva azt láthatjuk, hogy módszereiben és eszközeiben szinte azonos tevékenységről van szó. Ezért napjainkban már nehezen szétválasztható, hogy mi tekinthető terrornak és mi partizánharcnak? Eltérés legfeljebb a célokban figyelhető meg (és ott sem mindig).

A politika céljai érdekében megfogalmazott definíciók gyakran megzavarják a tisztánlátást, ezért erős a fogalomzavar a közvéleményben és a szakmai körökben is. A politikai cél e tekintetben meghatározó és nagyon sok szakértő politikai, vagy ideológiai befolyásoltsága nyilvánvaló.

⁴ Ferenczy Endre-Maróti Egon-Hahn István: Az Ókori Róma Története, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992., 187. old.

VÍZI Sándor

A TERROR ÉS A TERRORIZMUS GYÖKEREI, IDEOLÓGIAI ÉS POLITIKAI ALAPJAI, VILÁGPOLITIKAI KÖVETKEZMÉNYEI

A terrorcselekmény önmagában még nem terrorizmus. „Társadalmi rangját” a terrorcselekmények elkövetésére létrejött szervezeti forma biztosította.

A terrorizmus megértéshez foglalkozni kell kialakulásának okaival. A terrorizmus hátterében mindig felfedezhetők azok a társadalmi, vagy a nemzetközi rendszerben fellelhető okok amelyeket, e szervezetek erőszakos eszközökkel igyekeznek megoldani. A terror a gyengék fegyvere is.

Nem öncélú jelenség, hanem nagyon is valódi politikai célt akar elérni, vagy létező társadalmi feszültség váltja ki. Ilyen lehet:

- szociális,
- politikai,
- kulturális,
- vallási,
- gazdasági,
- etnikai,

Igen ritka eset, hogy a feszültségeket kiváltó okok tisztán jelennek meg a társadalomban. Sokkal gyakoribb, hogy több ok együttes hatása vezet el a robbanáshoz.

A terrorizmust sokan és tévesen az asszaszin szektától eredeztetik. E szekta támadásai, azonban politikai vezetők ellen irányultak, ezért támadásaik váratlansága és terrorisztikus jellege ellenére sem tekinthetők klasszikus terrorszervezetnek. Igaz, orgyilkos eszközeik és titkosságuk félelmet váltott ki a kor embereiből, tevékenységük mégsem tömeges gyilkosságok elkövetésére irányult. Támadásaiból hiányzott a szimbolikus és a tömeges elem. Valószínűleg senki nem esett áldozatul a szekta tevékenységének, aki nem került kapcsolatban a korabeli hatalmi harcokkal. Viszont ez utóbbi esetben, mint ellenség senki nem tekinthető vétlen áldozatnak.

A terrorizmus gyökerei valószínűleg az emberi természetben keresendők. A fegyveres harc az államok közötti kapcsolat természetes része. Nem idegen azonban az erőszak a napi emberi kapcsolatok és a belső társadalmi élet szintjén sem. Az erőszakot azonban mindig kíséri a tényleges harc kockázatának az elkerülésének a vágya. A támadó élvezni akarja a győzelmet és nem meghalni érte.

A harc elkerülésének egyik eszköze a félelemkeltés. A harcoló felek el akarják érni, hogy ellenfelük már a tényleges összecsapás előtt megtöri. Nagyon sok hadsereg, mint például Dzsingisz kán hadserege, keltett brutális magatartásával retteget az ellenség táborában. A tömeges mészárlások, fosztogatások rettegett hírért költötték a mongol hadaknak és a megtámadott területek lakossága gyakran döntött úgy, hogy ellenállás helyett kifizetődőbb a megadás.

Sokáig a XIX. századi, elsősorban Oroszországban létrejött, anarchista szervezeteket tekintették a modern terrorizmus előfutárainak. Az ilyen szervezetek erőszakos tettei, az uralkodók és más állami vezetők elleni merényletei, politikai indítékokból és a társadalom működésének a félreértelmezéséből fakadtak. Komolyan hitték, hogy a negatív társadalmi jelenségek okának tartott személyek meggyilkolásával elhárítják az akadályt, az általuk kívánatosnak tartott változások elől. Terveik nagyjából ezen a szinten meg is akadtak, senki nem ismerte, hogy a sikeres merénylet után mi legyen a folytatás.

A XIX. századi anarchisták, úgy gondolták, hogy a társadalom bajainak okozóiként számon tartott uralkodók és politikusok megölésével megjobbíthatják a világot. Többnyire szűk egymást is alig ismerő kis létszámú szervezetekbe rendeződtek. A magányos merénylők által elkövetett merényletek nem hozták meg a kívánt eredményt. Tettüknek nem volt kellő média visszhangja, az emberek többnyire érdektelenek voltak e szervezetek eszméi iránt és végül az államok is eléggé erősek voltak a csapás kivédéséhez.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

A terrorizmus fokozatosan lépett ki a magányos merénylők világából a nemzetközi porondra. A múlt század 70-es/80-as éveinek nagy európai terrorhullámaiért elsősorban a német Vörös Hadsereg Frakció, a francia Action Direct, az olasz Vörös Brigádok, valamint a baszk ETA és az ír IRA tehető felelőssé.

Napjainkban főként az arab (palesztin)–izraeli szembenállás és az ezzel összefüggő világpolitikai viszonyok talaján kialakult harc és az ezt kísérő terror szedi a legtöbb áldozatot. Különböző terrorszervezetek (Hamis, Iszlám Dzsihad, Al-Aksza Mártírjai, Hezbollah) merényletek, köztük öngyilkos merényletek százait követték el.

A modern világban a váratlan támadás, a merénylet, a gyengébb eszköze lett. A terrortámadások médiahatását csak fokozta a kommunikáció egész világra történő kiterjesztése. Ma egy támadás híre, szinte azonnal a hírműsorok központi része lesz. Ily módon sokkal nagyobb tömegre lehet hatást gyakorolni, mint száz évvel ezelőtt.

A terrorszervezetek sokféle alapon szerveződhetnek és az ideológiai meghatározottságuk egyik legfontosabb tulajdonságuk.

Terrorista szervezetek a következő alapokon szerveződhetnek:

1. politikai,
2. vallási,
3. ideológiai,
4. etnikai,
5. de egyszerűen bűnszövetkezeti alapokon is.

A fentebb vázolt szerveződési okok és alapok többnyire összeadódnak és több ok is hozzájárul egy csoport létrejöttéhez. Jellemzőjük, hogy kis létszámú, többnyire zárt szerveződések. Tevékenységükben nagyon fontos a pszichológiai és a fanatikus elem. A végrehajtáshoz nélkülözhetetlen a végsőkig, akár az öngyilkosságot is vállaló bizonyos számú csoport. Viszont ezek minden áldozata hiábavaló manipulálható és megfélemlíthető emberek nagy tömege nélkül.

A modern terrorizmus veszélye abban rejlik, hogy bár szűkebb célokat követ, a világ kitágulása miatt nemzetközi közegben működik. A kitágult tér megnehezíti a nyomozást, lehetővé teszi az elkövetők menedékre találását és gyakorlatilag követhetetlen, hogy mikor milyen feltételek között jönnek létre az újabb csoportok és hol miként csapnak le.

Manapság a muszlim világban kialakuló terrorizmus jelenségében kettősség figyelhető meg. Egyszer van a politikai cél, a nyugati világ visszaszorítása és ehhez kapcsolódik a vallási kulturális különbségből adódó háttér.

Minden hadviselőnek az ókortól kezdve szüksége van valamilyen „magyarázatra” ideológiára, hogy igazolja támadása jogosságát. Erről tanúskodnak az ókori feliratok, vagy a középkori feljegyzések, de hasonlóan születtek magyarázatok a jelenleg folyó háborúk igazolására.

A terrorcsoportok tevékenysége nem annyira katonai, mint inkább politikai célzatú. Több benne a nyilvánosságnak szánt elem, mint a katonai. A titokban maradt merénylet kellő nyilvánosság nélkül holt erőfeszítésnek számít. A partizántámadás ezzel szemben a megsemmisítés révén ekkor is eléri célját, ha titokba marad.

Fontos a közvélemény szerepe, az a társadalmi közeg, amelyben az adott szervezet tevékenykedik. Lényeges, hogy rejtik, táplálják, soraiból könnyen toborozhat, vagy kirekesztik.

A szervezet az utánpótlását biztosíthatja:

1. szimpatizáló társadalmi csoportokból,
2. a társadalom forradalmat követelő szűk csoportjaiból,
3. elszegényedett, reményvesztett rétegekből,
4. fanatikus gondolkodó egyénekből,

VÍZI Sándor

A terrorizmus elleni háború meghirdetése veszélyes folyamatokat indított be. Nevezetesen, a bárki ellen történő térben és időben indított korlátlan háború lehetőségét. Kiváltásához csak az kell, hogy a megtámadott országra, vagy népcsoportra a terrorista, vagy az azt támogató jelző rásüthető legyen.

Mára megszületett a „latorállam” nehezen definiálható fogalma. Pontosan nem meghatározható mit értenek alatta, viszont azt, hogy ki terrorista és melyik állam számít latornak, könnyen politikai érdekek határozzák meg. Az elsöprő médiafőlény pedig, bármit elfogadtat az emberekkel.

A terrorizmus elleni harc jegyében minden megengedhető, beleértve a nemzetközi jog és a nemzetközi intézmények tekintélyének az aláásását is.

Számos ilyen intézkedés született:

- A nemzetközi jog és a nemzetközi normák felülírása,
- Az emberi jogok korlátozása és gyengítése,
- Előtérbe helyezték a katonai erőt,
- Elvonták a figyelmet a biztonság más, fontos területéről,

Az Európa Tanács 2003 decemberében elfogadott biztonsági stratégiájában, megfogalmazták, a távoli veszélyek elleni védelem elsődlegességét. Ezzel a harci cselekményeket az Európától távoli területekre terjesztették ki. E dokumentum, törvényesíti katonai intervenciót és a fegyveres erőszakot bárki ellen, aki a szerzők felfogása szerint terroristának számít. annak ellenére, hogy a dokumentum elismeri, hogy az új veszélyek egyike sem tisztán katonai jellegű, mégis a fegyveres erők, ezen belül a távoli földrészekeken harcolni tudó csapatok fejlesztéshez adott zöld utat.

A terrorlistát a 2001. szeptember 11-i New York-i és washingtoni terrortámadások után elfogadott Hazafi Törvény alapján az Egyesült Államokban hozták létre, amely folyamatosan bővül. Felkerült a Marokkói Iszlám Harcoló Csoportot (GICM), amely tavaly májusban elkövette a 45 ember halálát okozó casablanca-i terrortámadásokat, és szerepet vállalt a márciusi madridi terrorrobbantásokban és a Tunéziai Harcoló Csoportot (GCT), valamint nyolc másik szervezetet. A hazafi törvény érdekessége, hogy csökkenti az állampolgári jogokat és széles jogköröket biztosít a hatóságoknak.⁵ Mindez a terrorizmus elleni harc érdekében történik a magyarázat szerint. Mivel azonban, a polgárok félelmére alapozott törvénykezés, valóság tartalma nem ellenőrzött és a folyamatokban csak kevesen látnak bele, így bármire lehetőséget ad.⁶

TERRORIZMUS, VAGY GERILLAHÁBORÚ, AVAGY A FOGALMAK KEVEREDÉSE

„A népháború a XIX. századi művelt Európa vívmánya.”⁷

Bár, Clausewitz a munkájában a népfelkelésről ír, mégis-főleg oroszországi tapasztalatai alapján- e fogalomba belefoglalja a partizánháború jellemzőit is. A népháborút ő nem tartja önálló tényezőnek a hadviselésben, a sikerhez szükségesnek tartja, hogy összekapcsolódjon a reguláris hadsereg tevékenységével.

Bár a gerilla hadviselés ősidőktől fogva létezik, a háború igazi tényezőjévé, csak a XX. században lépett elő.

„A gerilla-hadviselés sokkal fontosabb jelenséggé vált századunk konfliktusai között, mint bármikor azelőtt....”⁸

Ilyen háborúra került sor a Kínában és a Távol-Keleten az 1920-as évektől. A második világháborúban szinte minden hadszíntéren. Végül hasonlóan nagyméretű gerilla háború tört ki Indokínában az 1960-70-es években, vagy a szovjetek ellen Afganisztánban és ilyenek zajlanak ma is több földrajzi régióban.

⁵ Washington bővítette a terrorszervezetek listáját, hvg.hu 2004. április 30. <http://hvg.hu/vilag/000000000055FC75>

⁶ A hírekben vezető helyen szereplő terrorista cselekmények, elsősorban az Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én történt terrortámadás-sorozat, azt erősítették meg az emberekben, hogy kiszolgáltatottak.⁵ Mégis az a kérdés, hogy ez a folyamat mennyire manipulatív, vagyis valóban annyira kiszolgáltatottak-e az emberek, mint amennyire ma elhitetni igyekeznek velük? (szerz.)

⁷ Clausewitz: A háborúról, Göttinger Kiadó, Veszprém, 1999. (az 1917 kiadás reprintje) 440. old.

⁸ B. H. Liddell Hart: Stratégia, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002. 550. old.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

A terrorizmust gyakran összekeverik a gerilla hadviseléssel, azonban módszereik hasonlósága ellenére jelentős különbség van a kétféle harcmodor között.

A gerilla háborúban az erőszak alkalmazása az ellenség megsemmisítésére irányul. Harcukban szükségszerűen létezik a megfélemlítés stratégiája, megelőzendő az ellenséggel való kollaborálást, de a fő cél a lakosság többségének a szimpátiáját megszerezni.

A terrorizmus is igyekszik önmagát felszabadító és népmozgalomként meghatározni. Az erőszak alkalmazása azonban sokkal tágabb keretek között megy végbe. Egyes esetekben szűk csoportokra, vagy egyes szimbolikus politikai szereplőkre irányul, azonban könnyen ellenségként határozza meg a szembenálló fél teljes népességét. Ez utóbbi esetben a támadás célpontja lehet bárki, a kiválasztás véletlenszerű. Például egy robbantás egy túlzásúolt metróban nem konkrét személyekre irányul, hanem a merénylet által elért lélektani hatás a kívánt cél.

Való igaz, hogy a hagyományos háborúban is gyakran megsértik a hadviselés törvényeit (a gerillaháborúban meg napi gyakorlat), de a terrortámadás felülír minden ilyen szabályt. A terrorista, úgy véli, hogy cselekményei gátlástalanságát az elérendő politikai cél „tisztasága” magyarázza és a lehetséges eredmény, eleve felmenti a következmények alól.⁹

A terrorcselekmény katonai sikert nem hozhat, ilyen célja valószínűleg nincs. A fő cél a politika befolyásolása a közvéleményen keresztül. Ehhez viszont elengedhetetlen, a félelem légkörének kialakítása. A támadás célpontja gyakran szimbolikus, akkor is, ha a vonaton utazó tömeget támad és akkor is, ha egy jeles szobrot robbantanak fel. Mindig valamilyen csapás az általuk megvetett társadalomra.

Azonban véleményem szerint nincs igazuk azoknak, akik a terrorizmuson a hadviselés szabályait kérik számon. A terrorcselekmény a politikai élet szélsőséges viszonyai között válik uralkodóvá, és mint csak az összes körülmény mérlegelésével értelmezhető.

Vannak politikai helyzetek, amelyek között egy társadalmi probléma már a meglévő keretek között nem kezelhető, vagy a hatalmi szándékok annyira erősek, hogy úgy gondolják ilyen módon oldható meg legbiztosabban az ellenállás letörése, vagy a hatalom megszerzése.

A terroristák célja az emberekkel van kapcsolatban és nem kívánnak területet birtokolni. A gerilla ezzel szemben szüksége van bázisra, ahol a harc fáradalmait kipihenik, felkészülnek a további támadásokra, toboroznak. Szükségük van a lakosság szimpátiájára is. Egyetlen gerillastratégia sem lehet sikeres a területén élő lakosság ellenére.

Mindazonáltal súlyos tévedés a területenkívüliség tiszteletének hiányát a terrorizmuson, számon kérni, amennyiben azt a szembenálló fél ellenébe teszi. A háborús gyakorlat ma már nem nagyon ismeri a vétlen civil lakosság fogalmát és a polgári lakosság már a második világháborúban is légi és földi támadások célpontja volt

A terroristával szemben a gerilla elsődleges célja a behatolók és az átállt kollaboránsok elleni harc. Bár elsődlegesen a behatoló ellenség ellen lép fel, szükség esetén mégis eszköztárába tartozik a működési terület lakosságának megfélemlítése. Ehhez szüksége van az ellátmány megszerzéséhez, a toborzás sikeréhez stb. A gerilla cselekedetei szükségképpen hasonló a terrorcselekményhez, azonban mégsem azok. A fő különbség, hogy a konfliktus résztvevői ellen vezetnek támadásokat.

A partizánháború új hadtudományi elemnek semmiképpen nem nevezhető, mivel ez a fajta hadviselés már évezredektől fogva bizonyíthatóan létezik. A gerilla hadviselés létezett 2001. szeptember 11. előtt is és inkább az meglepő, hogy ez a hadviselési forma napjainkban meglepetésként hatott.

Már Denisz Vaszilevics Davidov (1784-1829)- aki nem éppen kortársunk- is megpróbálta elméletileg feldolgozni az 1812. évi francia-orsz háború tapasztalatai alapján. Talán a tanácstalanság és az ellene való harc sikertelensége okozta, hogy mindjárt teljesen új és váratlan, eddig még sosem volt dolognak állították be és próbálják ma is ezt tenni.

⁹ „Nincs különbség a terrorizmus és a hadviselés más formái között abban a tekintetben, hogy ugyanúgy célba vesz nem harcoló áldozatokat, mint am azok. A terrorizmus azonban módszeresen, a többenél súlyosabban sérti meg a háborúskodás nemzetközileg elfogadott szabályait.” Ariel Merari: A terrorizmus, mint a lázadás stratégiája, Tólas Péter: A terrorizmus anatómiája, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006. 94. old.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

A hadtörténelem tele van példákkal arra vonatkozóan, hogy a gyengébb hadviselő fél, megpróbált a lehetőségeinek leginkább megfelelő, gyakran a hadviselés korabeli írott és íratlan szabályaival ellentétes módon harcolt.

„A gerillák visszájára fordítják a hadviselés normális gyakorlatát, stratégiaiul úgy, hogy kerülik a csatát, taktikailag pedig úgy, hogy kitérnek minden olyan összecsapás elől, ahol veszteségektől kell tartani”¹⁰

A háborúskodás ilyen módja természetesen kiváltotta az erősebb fél e szabályok iránti váratlan vonzalmát. E ragaszkodás a szabályokhoz azon alapult, hogy betartásuk mindig az erősebbnek kedvezett. A szabályoktól eltérő harcmodor kiváltotta a gerillák meglehetősen egyoldalú és gyakran igazságtalan- elítélését, kategorizálását.

Az elmarasztalás alapja, hogy a partizánháború nem a reguláris harc szabályai szerint folyik:

- ritkán kerül sor szabályos összecsapásra,
- nagyon sok a váratlan rajtaütés, veszteségokozás, majd visszavonulás távoli, megközelíthetetlen körzetekbe,
- problémás az ellenség azonosítása, stb.
- állandó feszültségbe tartja a megszálló hadsereget, ami gyakran atrocitásokba torkollik (Vietnam, Indonézia stb.),

A gerilla hadviselés összemossa a terrorizmussal számtalan indokolatlan erőszakos cselekményhez vezetett és vezet napjainkban is a reguláris hadseregek részéről. Az atrocitások hatására nyilvánvalóan a másik oldal-, akiket többnyire terroristának titulálnak- is gyakran nyúlt a bosszú eszközehez.

Azt, hogy ki a terrorista és ki nem, azt, többnyire önkényesen, mindig az aktuális erősebb fél dönti el. Az ilyen - a mai háborús gyakorlatban is alkalmazott- minősítés tehát nem jogi, hanem politikai kategória és nem sok köze van a valósághoz. Ami viszont történelmi tapasztalat, hogy ilyen esetekben a hadviselés szokatlanul kegyetlen formája alakul ki.

A teljesség igénye nélkül, próbálkozzunk meg a gerillaháború néhány jellemzőjének ismertetésével:

- Saját jól ismert területen, a helyi lakosság szimpátiáját élvezve vívják, ezért a lakosság jelentős része a kulturálisan idegen környezetből érkezett katona számára nem megbízható.
- Alapja és lételeme a helyi lakosság támogatása, ami kifejeződik, az ellátásban, a sebesültek, a csapatuktól elszakadtak elrejtésében, hírszerzésben.
- Mindig bizonytalan helyzetet teremt az érintett területen lévő idegenek számára, akik az ismeretlen környezet, a határvonalak összemosódása és nem utolsósorban igen gyakran a saját műveletlenségük miatt nem tudnak különbséget tenni barát és ellenség között.
- Általában túlerővel szemben alkalmazzák, ezért ritkán kerül sor nyílt szabályos összeütközésre.
- Többnyire könnyűfegyverzetet alkalmaznak, (kézifegyverek, szálfegyverek, robbanóanyagok aknák, hordozható nehezebb fegyverzet, gránátvetők, aknavetők)
- Kerülik a nyílt döntő összeütközéseket.
- A hatékonyság fokozása érdekében ritkán alkalmaznak azonosító jelzéseket.
- Jellemző a gyors megsemmisítő rajtaütés majd a védett körzetekbe való visszavonulás, elrejtőzés.
- Kiemelt jelentőséget kap a terep, a környezet álcázó képességének kihasználása.
- Az irreguláris csapat, többnyire alulról, az önkéntesség és igen gyakran a helyi klánok szokásai alapján szerveződik, ami biztosítéka a magas motivációnak.
- Irányítása decentralizált, fegyelmi helyzetük a helyi szokások függvénye.
- Többnyire nem érvényesülnek a háború szokásairól és törvényeiről kötött nemzetközi egyezmények, gyakori az ellenséggel való leszámolás, a vérbosszú.

¹⁰ B. H. Liddell Hart: Stratégia, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002. 556. old.

VÍZI Sándor

A gerillák elleni küzdelem mindig is fejtörést okozott a reguláris hadseregeknek, de könnyen belátható, hogy a gerillaháború, nem új dolog, hanem a fegyveres küzdelem ősi formája. Nem szükséges negyedik generációs háborúnak titulálni, mivel ezekben mindenki által ismert és harcászati értelemben teljesen hagyományos, megszokott harceljárásokat alkalmaznak (rajtaütés, lesállítás, merényletek elkövetése, stb). Szigorúan szakmai értelemben a gerillaháborúban vívott harc sem jelent csak napjainkban felfedezett formákat és eljárásokat.

Számunkra itt az kellene, hogy legyen a legfontosabb tapasztalat, hogy végre vissza kellene térni a háborús tapasztalatokon alapuló kiképzéshez.

ÖSSZEGRZÉS

A gerilla háború nem azonos a terrorizmussal, akkor sem nagyon sokszor látszólag hasonló eszközzel harcolnak. A politika és harcoló reguláris hadseregek napjainkig megpróbálják összemosni a kettőt.

A terrorizmus csak egy tünet. A világban meglévő megoldatlan feszültségek okozzák, amelyek és sokkal mélyebbek annál, hogy a terrorcsoportok elleni harccal megszüntethetők lennének. A terror és a látszólag ellene folyó háborúk mérgező keveréke konfliktusossá teszi a világot és a mélyben kiszámíthatatlan folyamatok indulnak be. Nem mindegy tehát, hogy a világ egyre fokozódó ellentéteit, hogyan kezelik.

Megfelelő politika, gazdasági és humanitárius válasz nélkül a szorongás és szembenállás új korszaka következik. Fegyvert mindig könnyebb gyártani, mint szerszámot és az elkeseredés az embert terrortámadásra alkalmas öngyilkos fegyverré változtatja.

Úgy tűnik, hogy a fejlett országok csak a terrorizmus elleni világméretű küzdelem ködös vízióját és a szűkös, nem nagyon hatékony segélyprogramokat tudták kitermelni.

A terrorizmus világunk egyik fontos, de semmiképpen sem a fő problémája. Sokkal fontosabbak azok a kérdések, amelyek a kialakulásához elvezettek. Kétségtelen, hogy a terrorszervezetek működése kilépett a nemzetközi szintérre, de nem beszélhetünk világméretű terrorizmusról, mint ahogy nem léteznek titkos terror hadseregek, amelyek a világot fenyegetik.

Léteznek viszont többé-kevésbé befolyásos terrorcsoportok, amelyek képesek a nemzetközi szintéren fellépni. Tevékenységük, viszont földrajzilag is behatárolható konkrét politikai ellentétekhez köthető és nem világméretű ambíciókhoz. Ilyen a Közel-Kelet konfliktus, vagy az a nyugat és az iszlám viszonya, ami sok tekintetben az előző kérdés megoldatlanságából ered.

A nemzetközi jelleget inkább a világ kitágulása, illetve az a szándék jelenti, hogy a merényleteket a szemben álló fél területén kövessék el (lásd: USA).

Fontos látni, hogy a terrorizmus nem azonos a partizánháborúval és nem szabad a kettőt összemosni, akkor sem, ha komoly politikai érdekek mentén törekednek erre. Míg az egyik célja a válogatás nélküli, bár mégis célzott erőszak, addig a partizánháború fő célja az ellenség, annak támogatói, illetve a hazai kollaboránsok megsemmisítése.

A terrorizmus fő célkitűzése a politikai szféra közvetett befolyásolása, míg a partizánháborúban kiemelt szerepet kap a katonai elem. Rövidebben, míg a terrorcselekmények közvetlenül politikai engedmények kicsikarását szeretnék elérni, addig a partizánháború célja a katonai sikereken keresztül elérni a politikai célt.

Ma sokan összekeverik a kétféle tevékenységet, amiben gyakran szándékosság érhető tetten. A politika gyakran és szándékosan terrorista cselekménynek minősíti a partizánakciókat. Ennek fő célja a felkelőkkel való leszámolás könnyítése, míg a másik elérendő cél a saját erőszakos politikai cselekedet legitimálása (lásd: a terrorizmus elleni világméretű küzdelem). A terrorizmus elleni világméretű küzdelem mögött valós reálpolitikai és gazdasági küzdelem húzódik meg, amelyeknek semmi közük a terroristákhoz.

Viszont minden jelszó nagy problémája, hogy az ideológiai alapot újra és újra meg kell teremteni. Ellenkező esetben a közvélemény nem fogadná el a háború indokát. Terroristacselekménynek minősülnek ezért, azok a hadműveleti terüle-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

VÍZI Sándor

ten történt támadások is, amelyeknek inkább a partizánháború részeként lennének értelmezhetők. Meglátásom szerint, sok az egyenlőtlenség a terrorizmus megítélésében. Gyakran nem minősülnek terrorcselekménynek a saját csapatok, vagy a szövetségesek által elkövetett atrocitások.

A terrorizmus és a partizánháború okai között komoly megoldatlan politikai, gazdasági és szociális feszültségek fedezhetők fel. Az ideológiai és vallási köntös mögött ezek a társadalmi jelenségek figyelhetők meg, amelyek megoldása többet jelent e terror megszüntetéséhez vezető úton, mint a legtöbb háború.

A háború áldozatokat produkál, az áldozatok bosszúvágyat, a bosszú újabb támadást és fordítva. Gondolom, ha egyszer elérendő cél lesz a terror megszüntetése – mert ma ez sem biztos – akkor a döntéshozók az okokból fognak kiindulni. Persze csak akkor, ha a világ e problémát kezelni akarja.

Kulcsszavak: terror, terrorista, terrorizmus, terrorszervezet, terrorcselekmény, állam, hadsereg, merénylet, partizán, partizánháború, politika, politikai nyomás, hadviselés, háború, aszimmetrikus háború, iszlám, szimbolikus, nyilvános, tömeg, véletlenszerű, katonai célpont,

Keywords: terror, terrorist, terrorism, terrorist organization, terrorist acts, state, army, outrage, partisan, guerilla war, policy, political pressure, warfare, war, asymmetric war, Islam, symbolic, outward, crowd, random, military target,

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Ferenczy Endre-Maróti Egon-Hahn István: *Az Ókori Róma Története*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.,
2. Ariel Merari: *A terrorizmus, mint a lázadás stratégiája*, Tóth Péter: *A terrorizmus anatómiája*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.
3. *Washington bővítette a terrorszervezetek listáját*, hvg.hu 2004. április 30.
<http://hvg.hu/vilag/00000000055FC75>
4. Dr. Mangold Lajos- Dr. Horváth Cyril: *Tolnai Világtörténelme*, Magyar Kereskedelmi Közlöny, Hírlap-és Könyvkiadó- Vállalat Kiadása, hasonló kiadás, Kassák Kiadó, Budapest, 1993. ISBN 963-7765-33-6 66. old.
5. Hahn István: *A hadművészet ókori klasszikusai*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1963.
6. Clausewitz: *A háborúról*, Göttinger Kiadó, Veszprém, 1999. (az 1917 kiadás reprintje)
7. B. H. Liddell Hart: *Stratégia*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002.

Dr. László BERÉTI, János SZENDREI

A SIDE NOTE TO AN INVESTIGATION

EGY VIZSGÁLAT MARGÓJÁRA

As a liaison officer at the National Police Headquarters I have been dealing, as part of my job, with issues deriving from the relationship between Hungarian Roma/Gypsies¹ and the police between 2003 and 2009.

In line with the cooperation agreement between the Police and the Roma, my task was to keep contact with Roma organizations, to analyze conflicts between Roma and the police, to attract Roma youth to the police forces and, on the basis of the cooperation agreement, to manage local and regional police authorities.

During my studies at the defence and security policy major of the Zrínyi Miklós National Defence University (ZMNE), I got aware that it would be worth examining the situation of the Roma ethnicity within the European Union, and particularly in Hungary, as well as to study in details its security policy and law enforcement implications. I set the objective to research and scientifically study this topic within my doctoral studies at the Military Science PhD School of the ZMNE. This article is part of this effort.

One of the basic tasks of a modern State is to guarantee social integration, i. e. to contribute to a civilized resolution of social conflicts. Therefore if a conflict situation is created by the dysfunctionality of a State organ's operation, this has to be considered as serious perturbation of the State's functioning. One of the most typical examples of this phenomenon was the anti-Gypsy attitude manifested on the internal webpage of the Police.²

INTRODUCTION

The shift of the system brought deep changes in all fields of life, such as in economy, politics, but also in relations among social, so to say, groups. The earlier social balance was fundamentally destroyed and the consolidation of the new social structure is even today in many cases doubtful, changes resulted in tensions and sources of conflict.

The situation of certain groups in society changed dramatically, incorporated by frustration and loss of confidence of its members. They unwillingly tend to identify possible solutions to the – according to their interpretation - negative change of their situation and conflicts deriving from it in factors reaching beyond themselves.

The intensity of the negative attitude in front of the "scapegoat" found this way becomes more intensive and mutual, if the scapegoat happens to be another minority (although from a completely different approach, but on the basis of certain components, I stress) group. This social integration disturbance is especially dangerous, if the opposition appears as a conflict in the execution of State power.

In 2007, one of the leading news in Hungarian media was the fact that policemen made anti-Gypsy comments on the so-called Holdudvar ("Moon dog"), an internal police website.

In October 2006, the chair of the Social and Cultural Foundation for Gypsies of Döbrököz asked the chief of the national police to help him to publish a CD entitled "We will be many Roma at the police". At the same time, the editor-in-chief of Radio C sent an e-mail to the Head of the Spokesperson's Office of the National Police Headquarters, asking for a reaction by the police concerning the content of the CD sent them by the board of trustees³.

¹ Gypsies have been more and more frequently referred to in specialist literature as well as in everyday life as "Roma minority" or "Roma population". In this study, I use both the "Roma" and the "Gypsy" terms.

² Into the investigation of which I was personally involved.

³ http://www.police.hu/print/friss/orf_070119_01.html

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. László BERÉTI, János SZENDREI

The disk contained a set of sometimes sarcastic, degrading denominations offending the Gypsy, collected from the forum "Holdudvar" run by the police on an internal forum, such as "Szekely from the shore of the Ganges, Indo-Hungarian, stud gorilla, inhabitant of a mound, black, genetic waste".⁴

Taking all this into account, the chief of the national police immediately ordered to stop the activity of the Holdudvar and to start an investigation which was carried out by the Disciplinary Unit of the Human Management Department of the National Police Headquarters.

INVESTIGATION

An internal police forum where policemen exchange their views and ask for assistance has run since 2002. At this forum, almost all topics were discussed including family problems, cars and motorbikes, leisure activities, sport, work related issues and others impossible to list them all.

Unfortunately, the forums where Roma/Gypsies were somehow discussed were very popular. These topics either started by stating Roma/Gypsy or the topic proposed quickly became "ethnicised" with Roma/Gypsies being evoked.

The forum analyzed relations and conflicts between policemen and Gypsies, the "strange" habits of Gypsies and also "analyzed" their criminal propensity. Contributors of the forum discussed these topics often expressing their opinion by mentioning their real life experience. The majority made moderate declarations concerning this issue, however generalization and in many cases mocking, cruel, degrading statements offending the Gypsies appeared.

When examining the origin of the comments it was established that the full logging of the "Holdudvar" intranet forum began in May 2004, therefore the identification of the so-called nicknames is in some cases uncertain or not possible. Following the investigation and the identification of the nicknames, at first 33 persons concerned were identified country-wide, some of them making comments on several occasions. Data during verification showed that, due to erroneous identification and termination of duties, 30 out of the primarily identified 33 persons were actually in cause.

Most of the persons making insulting comments were:

- Policemen aged between 30 and 40 with a service period between 10 and 20 years.

By rank:

- Warrant officer 4 persons,
- ensign 9 persons,
- officer or senior officer 17 persons;

By position:

- leaders 4 persons,
- subordinates 26 persons;

By service branch, speciality:

- 15 persons criminal,
- 11 persons defence of public order, traffic,
- 2 persons duty,
- 2 persons economic;

Persons with factual authority power (in direct connection with citizens):

- 22 persons,
- Carrying out other specialised tasks: 8 persons.

After the identification of persons, their comments were examined with regard to what kind of legal procedure or other punishment the offending remarks can be the basis of and whether they may be the origin of a criminal, administrative or

⁴ <http://www.origo.hu/itthon/20070119treningre.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. László BERÉTI, János SZENDREI

disciplinary action. After the overview of the related legal background and other positions with legal force, the investigation concluded that there was suspicion of breach of law or motivated suspicion of committing forms of crime examined (violence against members of a national, racial or religious group, incitement against the community). The result of the police's investigation was sent to the Investigative Prosecutor's Office of Budapest for resolution. The Office treated the police documents as a denunciation and rejected it in lack of a crime, making reference to point (1) a.) of Para. 174 of the Act Nr. 109 of 1998 on Criminal Procedure (*"the act is not a crime"*).

OPINIONS

László Bene, Chief of the National Police

„The police condemn the anti-Gypsy declarations made in the forum. The police chief also stated that beforehand, there were no claims linked with a suspicion of racism against the 30 policemen in cause. One of them was even decorated because he saved the life of a Roma child from the river Tisza by risking his own life. The police chief decided that the forum called “Holdudvar” will be kept, but comments will be moderated more strictly so that such cases will not repeat.”⁵

Jenő Kaltenbach, ombudsman for minority rights

„It is important that there is no racism present at a law enforcement state organ. Kaltenbach added: the investigation of the National Police Headquarters made it clear that police do not tolerate thinking with prejudices. The ombudsman agreed with the punishment imposed, i. e. to oblige the 30 policemen to participate at a training organised by the Police College and the Wesley János College for Pastoral Education.”⁶

Head of the training

„15 policemen started the training which means that policemen have prejudices, but they are not racists.”⁷

National Association of Roma Policemen

The Association established in 2005 expressed its opinion on the offensive expressions appeared on the Holdudvar, which was also handed out to the national police chief. *“We believe that the impeachment within the police of persons under investigation, unknown to us – policemen, public servants – has unwished effects on Roma policemen, both inside and outside the police, that have to be avoided. In our opinion, the author of the CD was not aware that by publishing the data collected, he will not diminish discrimination and prejudices, but will generate the strengthening of negative impacts. Other ways of impeachment has to be searched for. And this is nothing else than education, group therapy, confrontation and peaceful influencing of negative moral judgments.”*⁸

CONCLUSION

The investigation was a good example of how within an armed force groups emphasizing similar views and stigmatizing others with offensive remarks can be formed.

⁵ <http://www.origo.hu/itthon/20070119treeningre.html>

⁶ <http://www.origo.hu/itthon/20070119treeningre.html>

⁷ <http://www.origo.hu/itthon/20070119treeningre.html>

⁸ http://www.roma-police.hu/2007_hirek/2006_01_15_cd_allasfolalas.doc

Dr. László BERÉTI, János SZENDREI

Everyone shall decide for himself whether policemen despising and stigmatizing others – who thought their views remain hidden to public – will always be able to overcome their emotions and to act impartially and without prejudice against those whom they called names offensively.

Given that it was an internal forum, the interpretation of the freedom of speech “prevailed” upon the legal principle of prohibition of negative discrimination. No one had the interest to disagree with it.

The identity of the policemen concerned remained unknown, their mandatory training was implemented by the Institute for Law Enforcement and Crime Prevention of the Ministry of Justice and Law Enforcement. The trainers were mostly police officers with official status. We will never know how much more efficient it would have been to organise a training on an external spot, without the participation of police officer trainers. I can only hope that the policemen concerned really started thinking about what the profession they chose means in real life.

KARDOS Sándor

AZ 1998. ÉS 2010. KÖZÖTT A RENDŐRSÉG HIVATÁSOS ÁLLOMÁNYÚ TAGJAI ÁLTAL ELKÖVETETT JOGSÉRTÉSEK FŐBB MUTATÓI

MAIN CHARACTERISTICS OF VIOLATIONS OF LAW COMMITTED BY HUNGARIAN PROFESSIONAL POLICE PERSONNEL BETWEEN 1998-2010.

1998. és 2010. között a rendőrök által elkövetett jogsértések száma emelkedett, ezen belül viszont csökkent a bűncselekmények száma. A fegyelemsértések számának növekedése visszavezethető a következetes parancsnoki ellenőrzésre. Az aktuális létszámviszonyok nem befolyásolták a jogsértések előfordulását.

Between 1998 and 2010 the infringements of lawful rights committed by police officers have increased, meanwhile the number of crimes has decreased. The rise of insubordinations can be traced back to the consequent controlling of the commanders. The actual number of the participants has not influenced the appearance of the infringements of lawful rights.

A tanulmány az 1998. és 2010. évek között a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett jogsértések előfordulási gyakoriságát, a számadatok alapján esetlegesen kimutatható tendenciák vázolását, valamint az elkövetési magatartások elemzését, értékelését taglaló nagyobb lélegzetű munka része.

Jelen írás az elkövetett jogsértések főbb mutatóit és azok változását vizsgálja. Az adatok külön tartalmazzák a jogerősen lezárt büntető-, szabálysértési-, és fegyelmi eljárások számszaki adatait. A büntetőeljárásokon belül külön kimutatásra kerültek a katonai, valamint a köztörvényes bűncselekmények.

Tapasztalható, hogy a rendőrség tagjaival szemben fokozott erkölcsi elvárás fogalmazódik meg mind a parancsnokok, mind az állampolgárok által. A rendőr által elkövetett jogsértések rendszeresen felkeltik a média érdeklődését, az ilyen esetek gyakran vezető hírként jelennek meg a hírműsorokban. Sajnálatos velejárója ennek a felfokozott civil és médiaérdeklődésnek, hogy esetenként a valós erkölcsi-fegyelmi helyzetnél rosszabb kép rajzolódik ki a rendőrségről.

Az értékeléshez az ORFK Fegyelmi Osztály által a vizsgált időszakban összeállított statisztikai adatokat használtam fel, mely adatbázis alapját a jogerősen lezárt büntető-, szabálysértési-, és fegyelmi eljárásokról havonta a szervek által megküldött statisztikai adatlapok képezik.

I. A STATISZTIKAI ADATOK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

Értékelt évek	Bűncselekmények (fő)	Szabálysértések (fő)	Fegyelemsértések (fő)	Összes jogsértés (fő)
1998.	551	550	1674	2775
1999.	558	637	1799	2994
2000.	531	645	2068	3244
2001.	433	620	1859	2912
2002.	500	690	2114	3304
2003.	505	649	2399	3553
2004.	440	662	2691	3793
2005.	409	645	2299	3353

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

KARDOS Sándor

Értékelt évek	Bűncselekmények (fő)	Szabálysértések (fő)	Fegyelemsértések (fő)	Összes jogsér- tés (fő)
2006.	362	736	2136	3234
2007.	300	671	2258	3229
2008.	356	831	2433	3620
2009.	450	870	3078	4398
2010.	379	1105	3814	5298

1. számú táblázat: Regisztrált jogsértések 1998-2010. között (rendőrség hivatásos állománya)

A jogsértések összesített számadatai a kezdő és az utolsó év viszonylatában jelentős emelkedést mutatnak: az 1998. évben regisztrált 2775 főről 2010. évre 5298 főre nőtt az esetszám, vagyis az adatok a kiinduló évhez képest 190,91%-kal emelkedtek. Kijelenthető, hogy a jogsértések összesített adatai terén jelentős növekedés figyelhető meg a 13 év alatt. Megjegyzést érdemel viszont, hogy a számszaki emelkedés nem folyamatos volt, voltak olyan időszakok, amikor a regisztrált esetek terén csökkenés volt kimutatható: 2000. évről 2001. évre, valamint 2004. és 2007. között.

A kezdő és végső számszaki adatok emelkedése mellett külön-külön is érdemes megfigyelni a jogsértés típusok adatainak változását. Az adatok alapján jogsértésenként a következő változások tapasztalhatóak 1998. és 2010. adatainak összevetése alapján:

- bűncselekmények: a számadatok 31, 28%-kal csökkentek (551 főről 379 főre),
- szabálysértések: a számadatok 209, 00%-kal nőttek (550 főről 1105 főre),
- fegyelemsértések: a számadatok 227, 83%-kal nőttek (1674 főről 3814 főre).

A vizsgált időszakban kizárólag az elbírált bűncselekmények esetében mutatkozott számszaki visszaesés, ennek mértéke jelentősnek mondható. Ezen csökkenés ellenére is növekedett az összes jogsértés miatt elmarasztaltak száma, mivel mind a szabálysértések, mind a fegyelemsértések terén markáns a növekedés. Ezen utóbbi két jogsértés típus számszaki előfordulása több mint a kétszeresére emelkedett az értékelt időszak alatt, a legnagyobb arányú a fegyelemsértések változása. A kezdő és a befejező év adatainak összevetése alapján a számszaki növekedés több mint 200%-os.

A fegyelemsértések ilyen mértékű növekedése visszavezethető a több éve következetes parancsnoki, vezető ellenőrzésekre, több belső norma, intézkedés is napvilágot látott e témakörben. Ezen tevékenységnek is köszönhető az, hogy a felfedést követően fegyelmi eljárás keretében elbírált fegyelemsértések száma az utóbbi két évben az előző évekhez képest dinamikusan emelkedett. A vezetők a legkisebb, általuk észlelt jogsértés esetén is megteszik a szükséges fegyelmi intézkedéseket.

A fegyelemsértések előfordulása terén 2000-ről 2001-re, illetve 2004. és 2006. közötti időszakban kisebb mértékű csökkenés figyelhető meg.

A szabálysértések számszaki növekedését elsősorban a szolgálati járművekkel, a szolgálati tevékenységgel összefüggésben elkövetett közlekedési szabályértések emelkedése okozta. A legutolsó két évben jelentkező fokozottabb emelkedés is elsősorban erre vezethető vissza. Egyéb, a szolgálattal összefüggésben, vagy a szolgálati helyen elkövetett szabálysértés terén (pld.: vagyon elleni szabálysértések) érzékelhető változás nem mutatkozik.

Külön is említést érdemel a jogerősen elbírált bűncselekmények esetében tapasztalható, jelentős mértékű esetszám csökkenés, mely egy-két év értékeitől eltekintve folyamatosnak mondható. Álláspontom szerint ez a jogsértés típus nagyságrendje, előfordulási gyakorisága – tekintettel az ilyen jellegű cselekmények tárgyi súlyára – határozza meg leginkább a rendőrség erkölcsi helyzetét, s gyakorolja a legnagyobb hatást a rendőrségbe vetett közbizalom fenntartására.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

KARDOS Sándor

A kérdéskör vizsgálatához a katonai, valamint a köztörvényes bűncselekmények előfordulási gyakoriságát külön is értékeltem (katonai büntetőeljárásnak van helye a rendőr által a tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény (Btk. XX. Fejezet) miatt).

Értékelt évek	Katonai bűncselekmények (fő)	Köztörvényes bűncselekmények (fő)	Összes bűncselekmény (fő)
1998.	270	281	551
1999.	267	291	558
2000.	240	291	531
2001.	190	243	433
2002.	216	284	500
2003.	208	297	505
2004.	156	284	440
2005.	175	234	409
2006.	156	206	362
2007.	152	148	300
2008.	178	178	356
2009.	270	180	450
2010.	216	163	379

2. számú táblázat: Regisztrált bűncselekmények 1998-2010. között (rendőrség hivatásos állománya)

A bűncselekményeknél a következő változások tapasztalhatóak 1998. évi kezdő és 2010. évi záró adatok összevetése alapján:

- katonai bűncselekmények: a számadatok 20,0%-os csökkenést mutatnak (270 főről 216 főre),
- köztörvényes bűncselekmények: 42,0%-kal csökkentek (281 főről 163 főre).

A bűncselekmények közül - mindkét bűncselekmény típusnál kimutatható számszaki csökkenés mellett - a jogerősen elbírált köztörvényes bűncselekmények mérséklődése szembetűnőbb. Ez az a jogsértés típus, mely elsősorban a média, az elektronikus és az írott sajtó révén nyilvánosságra kerülve leginkább alkalmas lehet arra, hogy a rendőrségbe vetett közbizalom fenntartását veszélyeztesse. A csökkenés hozzájárulhat a rendőrség megítélésének javításához.

II. AZ ADATOK ÉRTÉKELÉSE AZ AKTUÁLIS LÉTSZÁMVISZONYOK FÜGGVÉNYÉBEN

A jogsértések előfordulását az adott években az ORFK aktuális létszámához viszonyítva is megvizsgáltam. A 3. számú táblázat azt mutatja, hogy az aktuális meglévő állomány mekkora százalékát teszik ki a jogsértés miatt elmarasztalt hivatásos állományúak. Tekintettel arra, hogy a létszám adatok nem állandóak, azok évenként változnak, így az állomány erkölcsi, fegyelmi fertőzöttségét az adott évek létszámához viszonyított százalékos arány mutatja meg legjobban.

Értékelt évek	Aktuális létszám (fő)	Összes jogsértő létszámhoz viszonyított aránya
1998.	39212	7,07 %
1999.	40159	7,45 %
2000.	38607	8,40 %
2001.	37288	7,81 %

KARDOS Sándor

Értékelt évek	Aktuális létszám (fő)	Összes jogsértő létszámhoz viszonyított aránya
2002.	37430	8,82 %
2003.	37957	9,36 %
2004.	38211	9,92 %
2005.	38147	8,78 %
2006.	37130	8,70 %
2007.	36158	8,93 %
2008.	42944	8,42 %
2009.	43510	10,1 %
2010.	43278	12,2 %

3. számú táblázat: Jogerősen elbíralt jogsértést elkövetők aránya az aktuális létszámhoz 1998-2010. között
(rendőrség hivatásos állománya)

A táblázat adatai alapján kimutatható, hogy az értékelt időszakban az aktuális létszámhoz viszonyítva 1998-ban volt a legkisebb arányú, 2010-ben pedig a legnagyobb arányú a jogsértő személyek létszámhoz viszonyított aránya. Ide vetítve az 1. számú táblázat adatait kijelenthető, hogy nem csak abszolút értékben, hanem arányában is ebben a két évben történt a legkevesebb, illetve a legtöbb jogsértés.

Említést érdemel továbbá, hogy 2003-ban, illetve 2004-ben jelentős kiugrás mutatkozik a százalékos elkövetésben, amely 2005-re visszaáll a pár évvel korábbi szint közelébe. A legjelentősebb emelkedés az állomány fertőzöttsége terén az utolsó két évben történt, a teljes létszám növekedését meghaladó arányban nőtt a regisztrált jogsértések százalékos előfordulása.

Kiemelésre érdemes, hogy a 13 év legjelentősebb létszám-növekedésekor, 2008-ban (a rendőrség és a határőrség integrációját követően) az előző 3 évhez képest csökkent a jogsértést elkövető személyek létszámhoz viszonyított aránya.

Ezzel ellentétes az a változás, amikor 1999. évről a 2000. évre a csökkenő rendőrségi létszám mellett, csaknem 1%-os létszám-arányos jogsértés emelkedés jelent meg.

Összesen két olyan időszak figyelhető meg a táblázat alapján, amikor mind az aktuális létszám, mind a létszámhoz viszonyított jogsértést elkövetők aránya is csökkent: 2000-ről 2001-re, illetve 2005. és 2006. között. Ezen adatok alapján szabályszerűség, vagy okokkal igazolt tendencia - tekintettel az eseti előfordulásra - nem állítható fel.

Az adatok alapján összességében az állapítható meg, hogy a megvizsgált időszak alatt a rendőrség létszámának változása a jogsértések százalékos aránybeli emelkedésére, vagy csökkenésére nem volt hosszú távra is befolyást gyakorló, egyértelmű hatással.

III. A NORMASZEGÉSEK VÁLTOZÁSI ÜTEMÉNEK VIZSGÁLATA

Következő vizsgálati szempontként határoztam meg azt, hogy valamennyi jogsértés esetében a 2010-ben regisztrált adatokat 100%-nak tekintve ahhoz viszonyítva a kezdő, 1998. évi, valamint az adatsor középső, 2004. évi adatai a 100%-os értéknek mekkora hányadát érik el. Ez a vizsgálati szempont a jogsértő magatartások változási ütemére, dinamikájára vonatkozóan szolgál információval.

Az 1998. évben regisztrált számadatok a 2010. évben regisztrált számadatoknak

- az összes jogsértés esetében 52,37 %-át,
- bűncselekmények esetében a 145,38 %-át,
- szabálysértések esetében a 49,77%-át,

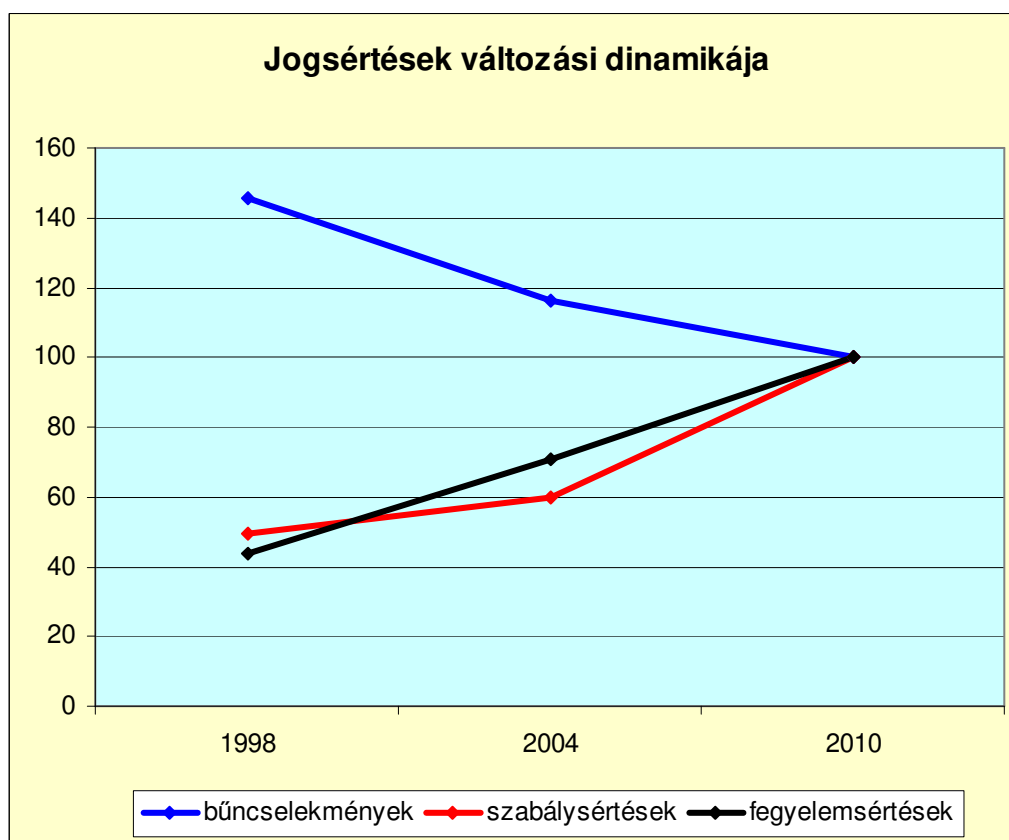
KARDOS Sándor

— fejelemsértések esetében a 43,89 %-át teszik ki.

A 2004. évben regisztrált számadatok a 2010. évben regisztrált számadatoknak

- az összes jogsértés esetében 71,59%-át,
- bűncselekmények esetében 116,09%-át,
- szabálysértések esetében 59,90%-át,
- fejelemsértések esetében 70,55%-át teszik ki.

A változás a százalékos értékek grafikai ábrázolásával szemléltethető legjobban.

1. számú grafikon: Jogsértések változás dinamikája 1998. és 2010. között (rendőrség hivatásos állománya)

A számadatok ilyen szempontok szerinti vizsgálata alapján is kimutatható, hogy az összes regisztrált jogsértés, valamint a szabálysértések és a fejelemsértések aránya 2010-ig folyamatosan emelkedett. Ezzel ellentétben viszont a bűncselekmények terén csökkenés tapasztalható, ugyanis a bűncselekmények számának százalékban kifejezett értékei mindkét kijelölt évben magasabbak voltak, mint a 100%-nak tekintett 2010-es érték.

A növekvő mértékű két jogsértés (szabálysértés, fejelemsértés) esetében a 2010-es évi, 100%-nak tekintett adat eléréséhez felfelé mutató görbe figyelhető meg, a szabálysértések esetében ennek emelkedési tendenciája 2004. és 2010. között meredekebb, mint az előző szakaszban. Az értékek azt igazolják, hogy a fejelemsértések növekedési dinamikája 1998. és 2004. között erőteljesebb volt, mint a szabálysértéseké, a szabálysértések viszont 2004. és 2010. között növekedtek nagyobb ütemben. Ezen utóbbi emelkedés markánsabb, dinamikusabb, mint bármely más szakasz az értékelt időszak alatt.

KARDOS Sándor

A bűncselekmények terén viszont a jogerősen lezárt eljárások aránybeli csökkenése folyamatos volt a 13 év alatt. A csökkenés mértéke 1998. és 2004. között markáns volt, közel 30%-os. A második időszakban az aránybeli csökkenés dinamikája mérséklődött.

Az adatok ilyen irányú elemzése azt mutatja, hogy a jogsértések közül a szabálysértések száma 2004. és 2010. évek között minden más jogsértés növekedési dinamikájától nagyobb arányban emelkedett, a bűncselekmények csökkenési üteme pedig 1998. és 2004. között volt a legjelentősebb.

IV. ÖSSZEGZÉS

Az értékelt időszak adatai alapján megállapítható, hogy a jogerősen elbírált normaszegéseknél az esetenként egy-egy időszakban tapasztalt számszaki csökkenés ellenére 13 év viszonylatában növekedés figyelhető meg. A jogsértések számának változását érdemben nem befolyásolták a rendőrség létszámának változásai.

A jogsértések közül csupán a bűncselekményeknél mutatkozott csökkenés, ennek mértéke 1998. és 2004. között volt a legdinamikusabb. A köztörvényes bűncselekmények száma a katonai bűncselekményeknél nagyobb mértékben csökkent. A szabálysértések közül legnagyobb arányban a közlekedési szabálysértések jelentkeztek, ezen a téren az utóbbi években tapasztalható esetszám növekedés. A jogerősen elmarasztalással végződött fegyelemsértések esetében egy-egy átmeneti év csökkenési tendenciája mellett folyamatos a számszaki emelkedés.

A jogsértések közül ezen a téren volt tapasztalható a legnagyobb arányú növekedés az értékelt időszak első és utolsó évének összevetése között.

Kulcsszavak: jogsértés, bűncselekmény, szabálysértés, fegyelemsértés

Keywords: infringement of lawful rights, crime, contravention, insubordination

FELHASZNÁLT IRODALOM

ORFK Fegyelmi Osztály fegyelmi statisztikai adatai 1998-2010.

Rendőrség létszám adatai 1998-2010.

Prof. Pavel NEČAS, Blazej LIPPAY, René NAD

**EUROPEAN UNION'S CURRENT APPROACH TOWARDS
CAPABILITY DEVELOPMENT****AZ EURÓPAI UNIÓ KÉPESSÉGFEJLESZTÉS TERÜLETÉRE VONATKOZÓ ELGONDOLÁSAI**

So long as a man imagines that he cannot do this or that, so long is he determined not to do it; and consequently so long is it impossible to him that he should do it.

Benedict Spinoza

The aim of this article is to introduce last trends and possibilities of the EU countries in the area of capability development from the short-, mid- as well as the long-term aspects. As the most of the countries are facing quite significant budget restraints and subsequently reducing defence expenditures, EU is looking for the way to maintain its ability to act at the high level standard.

Within its chapters, the article indicates several approaches of the EU as a whole, as well as the bilateral and multilateral initiatives its member states, how to cope with the trend of decreasing defence spending and use the available resources as effective as possible. Moreover, the article also outlines the civil-military synergies and cooperation between different organisations as a promising way in capability development area.

A cikk szerzőinek célkitűzése, hogy bemutassák az Európai Unió országai képességfejlesztési területének rövid-, közép- és hosszú távú trendjeit és lehetőségeit. Tekintettel arra, hogy az unió országainak többségére költségvetési megszorítások és a védelmi kiadások csökkenése jellemző, az Európai Unió keresi az utakat és módokat, hogy az erőik bevetési képességét magas szinten tartsák.

A cikk áttekinti az Európai Unió néhány erre vonatkozó elgondolását, valamint az egyes országok két-és többoldalú kezdeményezéseit, hogyan lehet megbirkózni a védelmi költségvetés csökkenő trendjével és hatékonyan felhasználni a rendelkezésre álló forrásokat. A cikk szerzői kitérnek a civil-katonai együttműködésben rejlő szinergiákra, valamint a különböző szervezetek közötti együttműködésre, amely a képességfejlesztés területének ígéretes útja lehet.

European Union is nowadays confronted with the difficult role. On one side, the member states are challenging the pressure to expand the ability to deliver better usability of their forces, on the other side member states are facing to the impacts of world economic and financial crisis and following defence budget cuts. These circumstances demand the countries, fulfilling their internal commitments within the state security system as well as their international commitments, to find the ways how they could meet the given requirements along with necessary budget constraints and to fulfil tasks with the high effectiveness of used means and resources.

EU MEMBER STATE'S MUTUAL COOPERATION ON CAPABILITY DEVELOPMENT

During discussion at informal meeting of EU defence ministers at the end of 2010 in Ghent, countries expressed mutual understandings for the need of broaden cooperation between member states in the field of capability development. Based on that understanding, Sweden and Germany subsequently proposed the way how the capability gaps could be

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Prof. Pavel NEČAS, Blazej LIPPAY, René NAD

overcome – the principle of close cooperation.¹ The main idea of the initiative was (and still remains) to identify the fields of cooperation, driven by the purpose of spending European resources more efficient, maintaining broad areas of military capabilities in the framework of national political ambitions together with European ability to take reliable steps in crisis situations.

To achieve these goals, keeping in mind the impetus of close cooperation, Sweden and Germany suggested conducting an analysis of military capabilities and supporting structures by all EU member states according the 3 categories:

- To 1st category shall be included capabilities and support structures which the countries could consider for sensitive and therefore they might maintain them strictly on national level. This could include e.g. combat, combat support, intelligence, fighters...
- 2nd category shall consist of capabilities and support structures where the closer cooperation could be possible without creating too strong dependencies. These capabilities could be summarized under the idea of pooling. This could include e.g. operational training forces, strategic and tactical airlift or logistic capabilities.
- 3rd category is created by the capabilities and support structures where reliance on European partners in the framework of role and task sharing is acceptable. To this category could be included education, training, exercises, sensors dedicated to EU surveillance and reconnaissance...

The main criteria for this whole cooperation should be operational effectiveness, economic efficiency and, last but not least, political implications. Of course, it requires the agreement of each participating member state on all modalities of providing and using these capabilities.

To be fully fair, it is needed to say that the pooling and sharing of the capabilities is not a brand new idea. It sounds across the Europe already for some times. This idea always used to give to the potential parties many opportunities with the wide variety of provisions based on sharing the costs and advantages of close cooperation. Nevertheless, the Swedish - German proposal we can consider for the most concrete proposal which has been dedicated till now. The main benefit of its application could be seen on the integrity and complexity by division which capabilities shall be kept on national level and which could be provided by or together with partners.

EDA'S ROLE IN CAPABILITY DEVELOPMENT

Quoting the text of Joint Action from 12 July 2004 establishing the EDA,² the mission of the agency is *"to support the Council and the Member States in their effort to improve the EU's defence capabilities in the field of crisis management and to sustain the European Security and Defence Policy³..."*.

As far as the capability development is concerned, for the 'overall strategic tool' of EDA at this area is generally considered the document named Capability Development Plan (CDP). The initial version of CDP, endorsed in July 2008, contained 12 actions. The recent version, agreed during the last EDA Steering Board in Capability Directors Format in March 2011, has been extended from earliest 12 actions up to 19, reflecting the current EU needs as well the long term vision at the capability area. Some of the agreed actions remained unchanged (in comparison with the initial CDP) other were renewed and renamed, and some actions were newly identified.

Overall overview of new CDP, including division of the actions into 3 main groups, is stated in the following table.

¹ European Imperative Intensifying Military Cooperation in Europe "Ghent – Initiative". Food for Thought. Berlin and Stockholm. November 2010.

² COUNCIL JOINT ACTION 2004/551/CFSP of 12 July 2004 on the establishment of the European Defence Agency.

³ After Lisbon treaty: Common Security and Defence Policy

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Prof. Pavel NEČAS, Blazej LIPPAY, René NAD

CDP „Top 10“ Priorities	Maturing / Mature Actions
Counter Improvised Explosive Devices	Maritime Mine Counter - Measures
Medical Support	Chemical Biological Radiological and Nuclear Defence
Intelligence Surveillance and Reconnaissance	Counter – Man Portable Air Detection System
Increased Availability Helicopters	Military Human Intelligence
Cyber Defence	Core drivers / Environments
Multinational Logistic Support	Comprehensive Approach
CSDP Information Exchange	Network Enabling Capabilities
Strategic and Tactical Airlift Management	Radio Spectrum Management for EU Capabilities
Fuel and Energy	Space
Mobility Assurance	Single European Sky

Moreover, in the present time, labelled by the impact of financial crisis to the defence budgets of European member states, is needed lay the impetus to the projects based on pooling and sharing principle. Nevertheless, it is needed to change the way of general thinking towards such as initiatives.

The long term vision of the European Air Transport Fleet (EATF) is to establish a linking across various European air transport entities aiming at the efficient employment of the air transport capabilities made available by the member states for military needs, regardless of type or origin. The main objectives of EATF are focused to improve the airlift provision within the European Union as well as to develop concrete solutions for better use of existing and future airlift assets made available by the member states for military needs to meet operational requirements. Moreover, one of the results shall be developed means for optimisation of existing and future air transport organisations and structures and assets included to the project to be able to transport any personnel/equipment with a minimum of constraints. Nevertheless, the main problem of the EATF fleet remains not the investment issues, but the organisation's, conceptual and legal aspects. At the present time, the question of diplomatic clearances is at the working tables.

As the successful example of such a project could be highlighted the activation of EATC (European Air Transport Command), the common project of France, Netherlands, Belgium and Germany. The EATC has been created with the aim to coordinate air transports of participating countries and, moreover, it also shall gain the control of air military transport assets (except helicopters) including the existing fleet of C-160 Transall, C-130 Hercules as well as all A-400M in the future.

As another example of EDA's pooling and sharing is the long-term period project SESAR⁴ (Single European Sky Air Traffic Management /ATM/ Research). The SESAR is a major European programme which is starting at the present time. The end-state conception of SESAR shall be supported by new key functions such as the Network Operation Plan (a dynamic rolling plan for continuous operations that ensures a common view of the network situation), full integration of all airport activities and their planning within Air Traffic Management (ATM) and management of flying corridors. SESAR shall complete its development phase by the year 2020. It will enhance the implementation of Single European Sky (SES), the initiative to reform the European ATM organisation ruled by specific legislative framework. SES and SESAR are expected to deliver benefits to the aeronautical community in terms of increasing the airspace capacity, reduce the environmental impact by 10% per flight and cut the ATM costs by 50%.

The new idea, presented by previous Chief executive of EDA Alexander Weis during the informal meeting of EU defence ministers in Ghent, was the proposal of creating multinational helicopter wing. By his assumption, such a wing could be

⁴ EDA engagement in the SES/SESAR, Presentation by EDA's Armaments Directorate. 14 October 2010.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Prof. Pavel NEČAS, Blazej LIPPAY, René NAD

deployed within the CSDP operations, supporting EU Battle Groups or reacting on the needs at humanitarian crisis. Quick wins also could be reached in the area of Counter Improvised Explosive Devices (C-IED), medical and logistic support or training.

COOPERATION WITH THE OTHER PARTNERS AND ORGANISATIONS

The European Union has been since its establishment more and more recognized by international community as trustful partner in security sector. Nowadays, it is more and more invited to conduct appropriate steps within crisis management, alone or in cooperation with other partners, entities, such as OSCE, NATO and UN. As we want to sustain the EU as relevant partner we should broad its range of instruments with the aim of enhancing the contribution to international peace and security. This also goes hand-by-hand with building its response mechanisms and capabilities to deal with the internal and external security challenges.

Taking into account geographical aspects and the reality of overlapping EU and NATO membership, cooperation between these two organisations shall be despite some small discrepancies more than natural. From the practical point of view, this cooperation should not be just limited to the political level; it also should be delivered to the practical steps towards the capability development. Mentioned cooperation should be welcome at the both sides to increase the effectiveness of using all available resources. Moreover, it will result into more effective European engagement in global affairs. As one of the practical steps we can just agree on the *“building the key partnership between European Defence Agency and Allied Command Transformation”* as it is stated in the common letter of France, Germany and Polish ministers of Foreign Affairs letter to the High Representative of the EU lady Catherine Aston.⁵ This approach also will lead toward mutual reinforced cooperation as well as to facilitate the delivery needed capabilities.

Despite of some successful common collaborative projects (such as helicopter capability improvement, medical support, C-IED), there is always the possibility for any pragmatic initiatives and operational cooperation within the framework of enhancing capabilities building and development.

EU CIVIL – MILITARY SYNERGIES

Civilian – military cooperation and development of civil-military capabilities of the European Union beyond 2010 planning cycle are the key topics after Lisbon treaty. Nevertheless, the member states are not in favour to accept new goals and increasing of the Level of Ambition of European Union. Their priority is to focus on eliminating long-term capabilities shortfalls. Regarding the civil-military synergies⁶, there is also needed better coordination during the preparation phase of the EU missions, improving the logistic support of civilian and military operations, better intelligence exchange, sharing and using of operational Lessons Learned.

Based on the document „EU Civilian and Military Capability Development Beyond 2010”⁷ Crisis Management and Planning Directorate (CMPD), in close cooperation with EUMS, EDA and other relevant EU bodies, elaborated report which shall result in the application of the mentioned document into the praxis. The outcome of analysis provides basic overview on present state of play, expectations, restrictions a possible future steps. CMPD emphasised that comparison of civilian and military requirements is feasible only up to the certain level. But, despite mentioned fact, the synergies as

⁵ Letter of Ministers of Foreign Affairs of France, Germany and Poland to High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy Ms. Catherine Ashton. Berlin, Paris, Warsaw. 6 December 2010.

⁶ Promoting Synergies between the EU Civil and Military Capability Development – Way ahead; Council of The European Union/Secretariat; Brussels, 6 December 2010

⁷ EU Civilian and Military Capability Development Beyond 2010; Crisis Management and Planning Directorate; Brussels, 9 November 2010

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Prof. Pavel NEČAS, Blazej LIPPAY, René NAD

themselves are possible. And that is the main driver to promote this workstrand in the future. As the step forward, there is an intend to introduce the implementation of concrete actions aimed to increasing the synergies in the middle of this year. The implementation itself shall last till the Jun 2012 when also the evaluation report should be elaborated.

CONCLUSIONS

All these described approaches have one common impetus – to mitigate with decreasing financial resources by simultaneous keeping the existing and/or even developing new military (civilian-military) capabilities. Improvement of interoperability provides most political and operational flexibility taking into account each nation individual circumstances. The success and viability of cooperation, we can show at several examples. For all of them, let us mention the United Kingdom – French Defence Cooperation, and Cooperation of Nordic countries.

United Kingdom – French Defence and Security Cooperation⁸, based on shared common values, strategic assessment and needs was signed in November 2010. The main reasons was to strengthen cooperation between the armed forces by the maximising capabilities, reinforcing defence industries and ensuring viability of national deterrents. At the defence area, the cooperation is focusing into developing Combined Joint Expeditionary Force, creating integrated carrier strike group, air transport and air-to-air refuelling as well as maritime technologies. The other potential areas cover for example cyber security, counter-terrorism and other international threats.

Another example of existing multi-national cooperation based on common interests and build on regional principle is the Cooperation of Nordic countries signed by Norway, Sweden and Finland. In February 2009, during the meeting of ministers of foreign affairs of Nordic countries the 13 recommendations targeted on increasing military and civilian cooperation was suggested. These recommendations were focused on military education, common medical and transport capabilities, creating amphibious units, maritime surveillance, cyber defence and others.

Reading and comparing the previous both initiatives and its collaboration areas we can find clear commonalities, either in approach developing new or/and enhancing existing capabilities or even the areas of cooperation themselves. Anyway, the cooperation doesn't have to necessarily mean just the bilateral or multilateral states driven activity on pooling and sharing. These activities should be, and for higher success even shall be coordinated at the Europe-wide level. Good example of such a wider project is the EDA's Collaborative Database (so called CODABA). Mentioned database allows participating Member States to publish opportunities to cooperate over the entire acquisition cycle. CODABA aims to provide an overview of all existing national collaborative opportunities and, moreover, it is used by the member states as an information tool for national project proposals or already existing projects. As a result, inputs in the CODABA are permanently updated. Its successful using has been approved by Austria while withdrawal its forces from EU operation in Chad and, more recently, using by member states during ongoing EU naval operation against piracy EUNAVFOR ATALANTA.

From these entire mentioned projects, initiatives and plans, for the most promising we consider the Pooling and Sharing idea. It seems that it has its great potential as well as needed the political support. But, as it is used to say: "the devil is in details". The main risk within this concept is in partial losing of autonomous decision-making by the individual member states. The states have to accept that their own capabilities are used by another structure and, furthermore, that they are depending on another partners in using their specific capabilities (within the set and agreed conditions). Therefore, the sharing idea requires the high level of mutual trust, transparency and communications between the states. The integral part of the discussion has to be co-financing of the involved activities. The devil is in details...

⁸ UK-French Defence and Security Co-operation Treaty of 2 November 2010.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Prof. Pavel NEČAS, Blazej LIPPAY, René NAD

Kulcsszavak: képességfejlesztés, az erők és védelmi képességek csoportosítása és megosztása, Európai Védelmi Ügynökség, civil-katonai együttműködés, EU-NATO együttműködés

Keywords: Capability development, Pooling, Sharing, European Defence Agency, Civil – military cooperation, EU-NATO cooperation

SOURCES

- [1.] *Council conclusion on Military Capability Development*. 3055th Foreign Affairs (Defence) Council Meeting. Council of the European Union. Brussels. 9 December 2010.
- [2.] *European Imperative Intensifying Military Cooperation in Europe “Ghent – Initiative”*. Food for Thought. Berlin and Stockholm. November 2010.
- [3.] *UK-French Defence and Security Co-operation Treaty of 2 November 2010*. Col Hubert de Reviers de Mauny, Sandy Johnston. Expert Seminar on Pooling and Sharing of Defence Capabilities. Budapest. 3 February 2011.
- [4.] *Letter of Ministers of Foreign Affairs of France, Germany and Poland to High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy Ms. Catherine Ashton*. Berlin, Paris, Warsaw. 6 December 2010.
- [5.] *ICAO EUR AMHS Workshop ICAO*. Sven Halle. DG TREN, Air Transport Directorate. Paris. 05-06 June 2008.
- [6.] *EDA engagement in the SES/SESAR*, Presentation by EDA’s Armaments Directorate. 14 October 2010.
- [7.] *COUNCIL JOINT ACTION 2004/551/CFSP of 12 July 2004 on the establishment of the European Defence Agency*.
- [8.] <http://www.eda.europa.eu>
- [9.] Olejník, F., Szabo, S.: *Medzinárodné aspekty boja proti terorizmu*. In Administracja, zarządzanie i handel zagraniczny w warunkach integracji in Materiały konferencyjne-zarządzanie bezpieczeństwem. Kraków : Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2002, ISBN 83-916758-6-6.
- [10.] Terem, P.: *Globalisation and its Environmental Dimension*. Siwek, T., Baar, V. (ed.): Globalisation and its Geopolitical, Cultural, Economic and Ecological Context, 8.-10.10 2003, Ostrava : University of Ostrava, 2004, ISBN 80-7368-022-X.
- [11.] UŠIAK, J. 2009. *State sovereignty as the most important normative element of human security and human activities*. In БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ – ОСВІТА, НАУКА, ПРАКТИКА Odesa: University of Odesa, Ukrajina, 2009. ISBN 5-7399-0084-0
- [12.] Bujňák, J. - Fajmon, P. - Lörinczová, M.: *Asymmetric warfare: The slovak perspective*. Vojenské reflexie, 6/ 2009, roč. IV., č. 1/ 2009, ISSN 1336 - 9202, pp. 50-66.
- [13.] National and International Security in a Time of Globalization and Financial Crisis. IVANČÍK, R. 2011. In Science and Military, 2011, roč. 6, č. 1, s. 5-16. ISSN 1336-8885.

EGYÜTTMŰKÖDNI VAGY ELHATÁROLÓDNI? DILEMMÁK A CIVIL SZERVEZETEK ÉS A CIMIC KÉPESSÉG EGYÜTTMŰKÖDÉSÉBEN

COOPERATION OR SEPARATION? DILAMMAS IN THE COOPERATION OF THE CIVIL ORGANISATIONS AND CIMIC CAPABILITY

A civil szervezetek és a CIMIC képesség között létrejövő vagy éppen meg nem valósuló kapcsolatok okait kívánom a következő tanulmányban bemutatni. A kapcsolatok létrejötténél kiemelt szempontból elemzem az együttműködés okait, mint a kapcsolat egy lehetséges aspektusát. Újdonságként külön kitérek a civil szervezetek fegyveres testületektől történő elhatárolódásának lehetséges okaira, amelyek ismeretében eme álláspontjukat későbbiekben képesek leszünk megérteni és akár pozitív irányba befolyásolni is.

(Tanulmányomat 2009-ben zártam le, az újabb kutatási eredményeket egy későbbi számban tervezem közölni.)

I intend to reveal the reasons behind the links establishing between the civil organisations and CIMIC capability. I am going to analyse the reasons for cooperation from a particular point of view as a possible aspect of the relation at the establishment of relations. Furthermore, I will draw your attention to the possible reasons of separation of the civil organisations from the armed departments knowing that later we will be able to understand and influence their standpoint to a positive direction.

A CIMIC képesség „optikáján” keresztül történő szemlélődés hadtudományi szempontból azért hasznos, mert ezen feladatkörben tevékenykedő személyek töltenek a legtöbb időt úgy műveleti területen, hogy munkájuk során különböző civil elemekkel létesítenek kapcsolatot. A kutatás a CIMIC képesség szempontjából elemzi ugyan a civil szervezetekkel a kapcsolatokat, azonban a vizsgálatból levont tanulságok véleményem szerint az egész Magyar Honvédség szempontjából hasznosíthatóak és általánosíthatóak lehetnek.

Arra a kérdésre pedig, hogy miért fontos a katonaság és a civil szervezetek közötti kapcsolatot ily mértékig vizsgálni, nagyon egyszerű a válasz: a civil szervezeteknél és a katonaságnál a célok nem egyszer azonosak. A közös munka többek között anyagi, gazdasági, elismertségi előnyökhöz vezet.

Bosznia-Hercegovinában például mind a békefenntartó erők, mind a nemzetközi szervezetek sok pénzt és energiát fordítanak a visszatelepítési programok támogatására. [1]

KUTATÁSMÓDSZERTAN

A kutatást 2007-ben megelőző adatgyűjtéssel és informálódással kezdtem. A meglévő tudományos munkák analizálása és szintetizálása után – amelynek tárháza azóta is folyamatosan bővül, például: Bartal [2], Bocz [3], Boldizsár [4], Kuti [5] – optimalizáltam a kutatás további fázisait. A kutatás jelenleg is folyik, azonban úgy vélem, hogy azon új eredményeket, amelyek arra érdemesek, a következőkben az olvasó elé tárom.

A kutatás a következő nagyobb lépésekből állt össze:

- megelőző adatgyűjtés, informálódás;
- kutatási egységek meghatározás;
- információk analizálása, szintetizálása;
- survey;
- mélyinterjúk alkalmazása;

LÓDERER Balázs

— résztvevő megfigyelés Magyarországon.

A kutatási egységek a CIMIC képesség, azaz az MH ÖHP Civil-katonai Kapcsolatok Főnökség (MH CKKF) szakmai felügyelete alatt az MH Civil-katonai Együtműködési és Lélektani Műveleti Központban (a továbbiakban MH CKELMK) szolgálatot teljesítő személyek és a velük kapcsolatban álló civil szervezetek voltak, valamint kiterjedt azon civil szervezetekre is, amelyek elhatárolódnak a fegyveres testületektől.

A civil szervezetekkel történő együttműködés vagy a részükről történő elhatárolódást térben két külön helyen elemzem: egyrészt Magyarországon, másrészt külföldön missziós körülmények között – ez utóbbi több műveleti területet is magába foglal.

Kutatási egységek:

- CIMIC képesség;
- együttműködő szervezetek;
- passzív civil szervezetek.

A civil szervezetek esetében azok képviselőivel vagy valamely munkatársukkal mélyinterjú módszerét alkalmaztam. Az elérhetőségeiket az MH CKELMK-ban kitöltött kérdőívekből nyert információ alapján jutottam el.

Az MH CKELMK állományában szolgálatot teljesítő hivatásos és szerződéses katonák, valamint közalkalmazottak esetében két kutatási módszert is alkalmaztam. Elsődlegesen survey¹ segítségével informálódtam, majd az ebből levont adatokat összegezve mélyinterjúkat folytattam. A kérdőíveket még 2008-ban töltötte ki az akkor idehaza tartózkodó állomány. Ezt azért szükséges megemlíteni, mert sokan közülük a munkavégzés jellege miatt külföldön tartózkodnak, vagy felkészülnek a misszióra, vagy a misszió utáni szabadságukat töltik éppen. A kérdőív kitöltése természetesen önkéntes jellegű és anonim volt. A kérdések főként a civil szervezetekre, a velük történő együttműködésre és a róluk alkotott képre koncentráltak. Ily módon jutattam el azon civil szervezetekhez, amelyek Magyarországon, illetve külföldön kapcsolatban álltak a CIMIC képességgel. Az együttműködés okairól szóló információk pedig a későbbi mélyinterjú alapját képezték.

A szociológia tudományában elterjedt kérdőíves és mélyinterjú módszerek mellett a kultúrantropológia módszertanából merítve a résztvevő megfigyelés módszerét alkalmaztam, amely idővel – a kutatás időbeni előre haladtával – térben bővílni fog a missziós területekkel, mivel jelenleg Magyarországra koncentrált.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS

A CIMIC mozaikszó, civil-katonai együttműködést jelent. Bővebben a CIMIC képesség létrejöttét, feladatait jelen tanulmányban nem kívánom bemutatni. Azonban, hogy a témában kevésbé jártas olvasó is könnyűszerrel elmélyülhessen a kutatási részeredmények elemzésében, a következő pár sorban tekintsük át, hogy a különböző szabályzók a CIMIC definíciót illetően miképpen fogalmazznak.

— AJP-09:

„A NATO parancsnok és a polgári szereplők - beleértve a nemzeti lakosságot és helyi hatóságokat, nemzetközi, nemzeti és a nem kormányzati szervezeteket és ügynökségeket - közötti együttműködés és koordináció a feladat érdekében.”ⁱⁱⁱ

— AAP-6:

„A NATO parancsnok és a polgári szereplők - beleértve a nemzeti lakosságot és helyi hatóságokat, nemzetközi, nemzeti és a nem kormányzati szervezeteket és ügynökségeket - közötti együttműködés és koordináció a feladat érdekében.”ⁱⁱⁱ

— A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil - Katonai Együtműködési Doktrínája:

LÓDERER Balázs

„A civil – katonai együttműködés a katonai és a civil oldal (kormányzati és nem-kormányzati szervezetek, nemzeti hatóságok, nemzetközi szervezetek, és a helyi lakosság) között kiépített és fenntartott koordináció és együttműködés a támogatott parancsnok küldetésének eredményes végrehajtása érdekében.”^{iv}

Mint a definíciókban láthatjuk, a középpontban a parancsnok, mint személy áll, akit összekapcsolnak a CIMIC beosztásban szolgálatot teljesítők a civil szegmens különböző szereplőivel, ebbe beleértve a nemzetközi és a nem kormányzati szervezeteket.

MAGYARORSZÁGON TÖRTÉNŐ EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS ELHATÁROLÓDÁS

A mai társadalmunknak fontos alkotóelemei a civil szervezetek. Több funkciót is átvesznek az államtól, így megkönnyítve annak munkáját: segítséget nyújtanak az egészségügyben, vagy például a szociális gondozási rendszerben. A demokratikus államberendezkedésben tanácsadóként, szakértőként és fékként is szolgálnak a politikai szféra mellett párhuzamosan.

A civil szervezetek régóta jelen vannak hazánk történelmében, azonban a működésüket a múlt rendszer diktatórikus működése gátolta. A rendszerváltást követően a civil szervezetek száma gyors növekedésnek indult, ezen tendencia egészen a kilencvenes évek végéig folyt.[2] A fiatal magyar demokratikus államberendezkedésű társadalmat a szabadság légkörének érzése járta át, amely kedvezett mindennemű szervezet alapításának. A felszín alatt lévő pszichés vágyak beteljesülése minél kevésbé elérhető, annál inkább fontossá válik az ember számára, így növelve számára annak jelentőségét.

Jelenleg a Magyar Köztársaság Alkotmánya magába foglalja a kollektív szabadságjogokon belül az egyesülési jogot és a gyülekezési jogot is, amely lehetővé teszi a különböző szervezetek, társaságok, csoportosulások, mozgalmak létrejöttét. A szabadság, mint alapvető pszichológiai szükséglet sokáig a csoportosulási törvény miatt nem teljesedhetett ki. Több társadalomtudós úgy véli, hogy a civil szervezetek létrejötte nem a rendszerváltás következménye, hanem annak egyik okozója volt. E gondolat önmagában véleményem szerint valamelyest eltúlzott, azonban tény, hogy azon személyek, akik ezen időszakban az új civil szervezeteket létrehozták, aktívan részt vettek a rendszerváltás idejében történő politikai események alakításában. Fontos kitérni arra is, hogy a civil szerveződések tényleges ellenállók voltak pusztán létüknek fogva a fennálló rendszer ellen, mivel az tiltotta őket.

A kutatás során önálló kutatási egységként kezeltem a CIMIC képességet. A civil szervezeteknél az interjúk során kiderült, hogy a CIMIC képességgel és a Magyar Honvédséggel szembeni attitűdjük azonos. A CIMIC képességet nem választják el a Magyar Honvédségtől, hanem azzal teljesen azonos „szervezetként” kezelik azt. Ez részben igaz is, hiszen az MH CKELMK a Magyar Honvédség része. A két dolog azonosítása kutatói szempontból előnyössé vált, mivel a CIMIC képesség és a civil szervezetek együttműködésének és elhatárolódásának kutatása során az egész Magyar Honvédségre vonatkozó általános információkhoz jutottam.

A passzív civil szervezeteket a mélyinterjúkból származó információk alapján további három altípusra bontottam:

- együttműködni nem akaró civil szervezetek;
- irreleváns civil szervezetek;
- alulinformált civil szervezetek.

A Magyarországon együttműködni nem akaró civil szervezetek általában negatív attitűddel viselkednek a Magyar Honvédséggel szemben. Az irreleváns civil szervezetek tevékenységüknek fogva nem érintkeznek a fegyveres testületekkel, mivel nem olyan cél köré szerveződnek, amely közben találkozhatnak, gondoljunk itt például a horgászegyesületekre, vagy a bélyeggyűjtő klubokra. Az alulinformált civil szervezetek pedig nem rendelkeznek információval arról, hogy létezik a CIMIC képesség és így nem is keresik vele a kapcsolatot.

LÓDERER Balázs

A kutatás eredményeként általánosságban elmondható, hogy Magyarországon sok civil szervezet egyfajta negatív attitűddel viseltetik a fegyveres testületekkel szemben. Ennek okait nagyrészt sikerült feltárni, így velük az együttműködés a későbbiekben – ha igény van rá – megoldható.

A negatív attitűd okai Magyarországon a civil szervezetek részéről a következők:

- humanista ideológia;
- a múlt rendszer emlékeinek áthagyományozódása.

A humanista ideológiai alapon szerveződő civil szervezetek az emberek megsegítésére, illetve támogatására jönnek létre és meggyőződésük szerint a „fegyveresek” tehetnek róla, hogy a világban háborúk és viszálykodások vannak. A fegyverekben és a fegyverforgatással foglalkozókban a háború forrását látják, amely az emberek szenvedéséhez vezet, így az ő esetükben e szervezetektől történő elhatárolódás véleményem szerint természetesnek tekinthető.

Továbbá a Magyar Honvédséggel szembeni távolságtartás az elhatárolódó civil szervezetek részéről egy másik, sokkal inkább személyes jellegű okkal magyarázható, amely a múlt rendszer emlékeinek áthagyományozásából táplálkozik: a Magyar Honvédségben nem a jelenlegi Magyar Honvédséget látják, hanem a Néphadsereg utódszervét. Véleményem szerint ez a nézet az ő részükről rövid időn belül meg fog változni. Természetesen eme gondolat nem egyfajta futurológia, jövőbe látás, hanem abból a pszichológiai tényből ered, hogy az emberi emlékek végesek és egy idő után semlegessé vagy pozitívvá válnak, illetve egy bizonyos részük ki is szelektálódik. Emellett a Magyar Honvédség empirikus úton is megismerhető. A másik jobb megismerése, a tapasztalatiság – legyen az akár személyes jellegű, vagy a médián keresztül – általában bizalmat ébreszt az emberekben.

Az együttműködést vizsgálva 2008-tól kezdve Magyarországon 12 olyan civil szervezettel vettem fel a kapcsolatot, amely valamilyen formában kapcsolatban állt idehaza az MH CKELMK-val. Ezen szervezetek közül ugyan 9 magyarországi alapítású, azonban léteznek olyan szervezetek is, amelyek külföldi alapításuk ellenére magyarországi központtal is rendelkeznek.

A kérdőíves kutatásból származó adatok és a civil szervezetekkel folytatott mélyinterjú módszer egybehangzó eredményekkel szolgáltak. Arra a kérdésre, hogy miből áll az együttműködés a civil szervezetek és a CIMIC képesség között, a következő válaszokat kaptam.

Az együttműködés motívumai a civil szervezetek részéről Magyarországon a következők:

- oktatás;
- információcsere;
- egymás jobb megismerése;
- külföldi együttműködés előtti hazai kapcsolatfelvétel.

Ezen felül a biztonsági helyzet és a logisztika kivételével – mivel ezek idehaza jelenleg nem marginális szempontúak – az együttműködés okai egybevágóan a missziós területeken történő együttműködéssel is. A hazafias indíttatás ugyan nem hangzott el a CIMIC képességgel történő kapcsolatteremtésnél, azonban tudjuk, hogy léteznek ilyen érzelmű civil szervezetek is, elég csak a példa kedvéért a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeummal együttműködő hagyományőrző civil szervezetekre, vagy a NATO-ba történő belépéskor a NATO-t népszerűsítő civil szervezetekre gondolnunk.

A CIMIC KÉPESSÉGGEL KAPCSOLATBAN ÁLLÓ FŐBB CIVIL SZERVEZETEK (2008. ÉVI ADATOK)

2008.	Alapítás szerint	
CIMIC képességgel kapcsolatban álló civil szervezetek	Magyarország	Külföld
	Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat	UNMIK
	Magyar Máltai Szeretetszolgálat	UNHCR
	Magyar Önkéntesküldő Alapítvány	EBESZ
	Magyar Vöröskereszt	ICRC
	Greenpeace Magyarország Egyesület	DRC
	Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány	AKDN
	Afganisztánért Alapítvány	ACTED
	HAND Szövetség	BRAC
	BOCS Alapítvány	UNAMA
		Hello Trust
		USAID
		CIDA
		DACAAR
	IOM	

MISSZIÓS TERÜLETEN TÖRTÉNŐ EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS ELHATÁROLÓDÁS

A CIMIC képesség és a civil szervezetek missziós területen történő együttműködésére sokkal több példa van, mint a hazai közös tevékenységeikre, hiszen az MH CKELMK tevékenységének zömét külföldön, missziós területen fejtik ki. Ott, ahol nem folynak harcok, szinte azonnal megjelennek a különböző, zömében észak-amerikai és nyugat-európai segítség-szervezetek, ezek száma becslések alapján együttesen több ezerre tehető ezeken a területeken.

Ha kitekintésként összehasonlítjuk a Magyarországon lévő civil szervezeteket az Afganisztánban vagy Koszovóban található más külföldi civil szervezetekkel, akkor a legnagyobb eltérést az anyagiakban való ellátottság terén tapasztaljuk. Azon szervezetekről, amelyek alapításuk székhelyétől – pl: Egyesült Államok – távolabb is (például Afganisztánban) képesek karitás tevékenységet folytatni, joggal feltételezzük azt, hogy nagy gazdasági tőke áll a rendelkezésükre. Ilyen mértékű anyagi háttérrel sajnos jelenleg még egyetlen magyarországi civil szervezet sem rendelkezik.

Missziós területen tevékenységet 2010-ben négy magyar civil szervezet – a Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány, a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat, a Magyar Református Szeretetszolgálat Közhasznú Alapítvány és a Magyar Önkéntesküldő Alapítvány – folytatott. Természetesen lehetett több is, csak azokról még nem rendelkezem információval.

A CIMIC képesség és a civil szervezetek együttműködését missziós területen vizsgálva ugyanazt a kérdést tettem fel – az interjúk során és a kérdőívekben egyaránt – mint korábban hazánk esetében: „Kérem mondja el, miből áll az együttműködés a civil szervezetek és a CIMIC képesség között?”

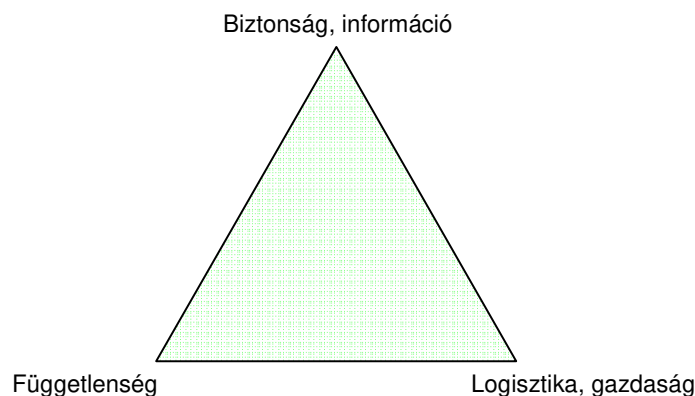
LÓDERER Balázs

Erre a kérdésre a következő válaszokat kaptam:

Az együttműködés motívumai a civil szervezetek részéről külföldön a következők:

- biztonság;
- logisztika;
- kölcsönös információ megosztás;
- rendszeres konzultáció;
- közös tervezés;
- koordinált erő kifejtés;
- közös projektek;
- rendszeres kapcsolattartás.

A kutatás során missziós területekre fókuszálva a civil szervezetek és a CIMIC képességgel történő együttműködés kérdésében civil oldalról komoly dilemmák merülnek fel. Mind a katonai, mind a civil szervezeti oldalt elemezve a következő „Függetlenségi, biztonsági, logisztikai dilemma” elnevezésű háromszöget alkottam meg, és az „együttműködés-elhatárolódás” dilemmáját a következőkben ezen keresztül szemléltetem.

A civil szervezetek munkájuk során rendkívül fontosnak tartják az autonómiájuk megtartását, ezért a lehetőségeikhez mérten önállóan mozognak. „Mivel az IO^v/NGO^{vi}-k alapvető feladata a rehabilitáció, újraépítés, így néhány esetben úgy érzik, hogy a haderő a céljainak elérése (erők biztonsága, elfogadottság növelése) érdekében önző módon beavatkozik a „civil szakmába.” [4]

A civil szervezetek tagjai nem viselnek fegyvert és katonai jellegű egyenruhát, így a helyi lakosság jobban elfogadja őket, mint a katonákat, ezáltal nő a biztonságuk. Azonban ha felveszik a kapcsolatot a fegyveres erővel, akkor egyrészt elveszítik a függetlenségüket, másrészt őket is katonának fogják nézni vagy legalább is olyan embernek, akinek köze van a „fegyveresekhez”, ezért a civil szervezetek, ha a biztonsági helyzet stabil, akkor nem szívesen veszik fel a kapcsolatot a helyi fegyveres erővel. Mint láthatjuk a biztonsági helyzet az a pont, ahol ezen szervezetek kapcsolatot létesítenek a helyi erővel. Általánosságban elmondható, hogy minél stabilabb a biztonsági helyzet, a civil szervezetek annál inkább távolságtartóan viselkednek a katonasággal szemben.

A nagy földrajzi távolságok miatt a biztonsági helyzeten kívül még van egy fontos terület, amely együttműködésre motiválja a civil szervezeteket, ez pedig a logisztika. A legtöbb szervezet nem képes egyedül megoldani a segélycsomag szállítását külső segítség nélkül, hisz az hatalmas anyagi vagy eszközparki szükségleteket igényel. Természetesen van olyan nemzetközi szervezet, amely képes ezt a problémát is áthidalni – például a Nemzetközi Vöröskereszt (ICRC) – azonban a szervezetek többségére nem ez a jellemző. Bálint Gábor, a Magyar Ökumenikus Segélyszolgálat afganisztáni programvezetője a vele készített interjú során így fogalmazott: „Hogy milyen a kapcsolatunk? Jobb nem is lehetne. Ha például nem tudsz eljuttatni egy segélyt, akkor segítenek, ha pedig baj van, akkor kihoznak.”^{vii}

ÖSSZEGRÉS

A civil szervezetek irányában történő kutatás újszerű információkat tartalmazó részeit röviden összefoglalva a következő eredményekre jutottam: Magyarországon a civil szervezeteknek a Magyar Honvédségtől történő elhatárolódásának oka más jellegű, mint a missziós területeken. Vannak olyan civil szervezetek, akiknek a tagjai a Magyar Honvédséget a „régii” Néphadsereggel azonosítják. Véleményem szerint az ő számuk az idő előre haladtával nagymértékben csökkenni fog. Az elhatárolódás egy másik oka - mind idehaza, mind külföldön - sok esetben az a humanista típusú ideológiából származó gondolat, miszerint minden fegyveres a háború lehetséges kirobbanásának potenciális veszélyét rejti magában, és ezen emberektől ők az ideológiájukhoz hűen elkülönülnek.

Mivel külföldön az együttműködés a biztonság, a logisztika, a kölcsönös információ megosztás, a rendszeres konzultáció, a közös tervezés, a koordinált erőfelfejtés, a közös projektek és a rendszeres kapcsolattartás körül mozog, ezért a missziós területeken a civil szervezetek kutatására a „Függetlenségi, biztonsági, logisztikai dilemma” elnevezésű elméleti háromszöget alkottam meg. E séma segítségével a későbbiekben a civil szervezetek viselkedése missziós területen modellezhetővé válik.

Befejezésül Dr. Harai Dénes gondolatát idézném: „a helyi lakosok sokszor nem értik, hogy miért van az, hogy ugyanaz az ország egyszer bombát tart az egyik kezében, máskor pedig búzás zsákokat és ez a dichotómia bizalmatlanságot ébreszt bennük, így kihívásokkal teli helyzet elé állítva mind a CIMIC képesség mind a karitatív civil szervezetek munkáját a térségben”.

Kulcsszavak: CIMIC képesség, civil szervezetek, együttműködés, elhatárolódás

Keywords: civil organisations, CIMIC capability, cooperation, separation

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- [1] DR. PADÁNYI József: *A menekültek és a hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába*, in: *Hadtudomány: a Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata* (1991-), X. évfolyam, 2. szám, 2000., 116-121. o.
in: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2000/2_13.html, letöltve: 2009-10-05
- [2] BARTAL Anna Mária: *Nonprofit elméletek, modellek, trendek*, Századvég, Bp., 2005.
- [3] BOCZ János: *A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon: A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig*, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet, Szociológiai Doktori Iskola, Ph.D. értekezés, Bp., 2009.
in: http://www.nonprofit.hu/files/1/6/4/4/8/16448_Disszert%20E1ci%20F3_Bocz_J%20nos_2009.pdf, letöltve: 2009-12-25
- [4] BOLDIZSÁR Gábor: *A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre*, ZMNE KLHTK HDI, PhD értekezés, témavezető: Prof. Dr. Padányi József mk. ezredes, Bp., 2009.
in: http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2009/boldizsar_gabor.pdf, letöltve: 2009-12-25
- [5] KUTI Éva: *Hívjuk talán nonprofitnak...*, Nonprofit Kutatócsoport, Bp., 1998. in: <http://mek.oszk.hu/01300/01398/01398.pdf>, letöltve: 2009-03-15

- i Survey: kérdőív, a szociológiában és a piackutatásban meghonosodott angol nyelvű kifejezés
ii AJP-09: Allied Joint Publication (Szövetségi Összhaderőnemi Kiadvány)
iii AAP-6: Allied Administrative Publication (Szövetséges Adminisztratív Kiadvány)
iv A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil - Katonai Együttműködési Doktrínája, A Honvédelmi Minisztérium, Honvéd Vezérkar Hadművelési és Kiképzési Csoportfőnökség Kiadványa, 2004., 11. o.
v IO: international organization / nemzetközi szervezet
vi NGO: non-governmental organization / nem állami szervezet
vii Bálint Gábor, afganisztáni programvezető, Magyar Ökumenikus Segélyszolgálat, interjú, Bp., 2007.

Dr. NÉGYESI IMRE

COTS RENDSZEREK ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEINEK VIZSGÁLATA**COTS THE EXAMINATION OF THE OPPORTUNITIES OF SYSTEMS OF APPLICATION**

Ma már senki nem teszi fel azt a kérdést, hogy egy szervezet hatékony működésének egyik alapvető feltétele, egy jól működő, lehetőségek szerint testreszabott, speciális informatikai rendszer bevezetése. Ez a megállapítás különösen igaz a hadseregek esetében. Ezt a felmerült igényt elégíthetik ki a korszerű, informatikai rendszerek, amelyek fejlesztése a speciális igények kielégítésére folyamatosan történik. Ugyanakkor a különböző szervezetek ma már általában nem rendelkeznek külön állománnyal a fejlesztések végrehajtására. A megoldást a kereskedelmi forgalomban kapható eszközök beszerzése jelentheti. Ennek az új fejlesztési stratégiának a módszertani kérdéseit tárgyalja ez a publikáció.

Nobody asks the question that one of the fundamental conditions of his efficient function are an organisations already today, the introduction of a special informatics system customized according to opportunities working well. This statement is especially true in the armies' case. This the arose claim the modern, informatics systems may satisfy it, that his development onto the satisfaction of the special claims happens continuously. Separate substance is not at the different organisations' disposal generally already today at the same time onto the execution of the developments. The purchase of the devices which can be received in the trade flow may mean the solution. This publication negotiates about the methodological questions of this new development strategy.

BEVEZETÉS

Az informatikai rendszerek folyamatos fejlesztése napjaink egyik vezető problémája. A fejlesztésekre rendelkezésre álló pénzügyi keretek folyamatos csökkenése magában hordozza, hogy a fejlesztések végrehajtásához egy új filozófiára, egy új szemléletre van szükség. Ez az új szemlélet magával hordoz egy új beszerzési politikát, amelynek alkalmazása már a hadseregek mindegyikére jellemző lett. Ezt az új filozófiát tekinti át ez a publikáció is.

A COTS1-FILOZÓFIA KIALAKULÁSA ÉS TARTALMA [1]

A COTS-filozófia kialakulása viszonylag rövid múltra tekint vissza. A COTS-filozófia megalkotása William J. Perry nevéhez fűződik. William James Perry 1927. október 11.-én született amerikai üzletember és mérnök. Bill Clinton elnöksége alatt 1994. február 03-tól 1997. január 23-ig az Amerika Egyesült Államok védelmi minisztere volt. Az ezt megelőző időszakban szolgált helyettes védelmi miniszterként (1993-1994), előtte pedig államtitkári rangban a Védelmi Kutatási és Mérnöki Hivatal igazgatója (1977-1981) volt. Perry jelenleg a Stanford Egyetem professzora és vezető munkatársa a Hoover Intézetnek, az amerikai külpolitika, nemzetbiztonság és a fegyverzetellenőrzés elismert szakértője. Már mint államtitkár, Perry tényleges ellenőrzése alatt tartotta az új technológiák és fegyverek fejlesztési projektjeit és a Pentagon ilyen irányú beszerzéseit is. Legfontosabb feladata volt a védelmi költségvetés összeállítása és felterjesztése a kongresszus felé. A fő probléma már évek óta az volt, hogyan lehetne kezelni a tervezett védelmi költségvetési hiány nagyságát. Ez a hiány (1995-2000 között) olyan méreteket öltött, hogy jelentősen hozzájárult Perry elődjének Les Aspinnek a lemondásához is. A hiány azonban öröklődött, ezért Perry azonnal bemutatta az 1995-ös költségvetési kérelmet, amit "a hidegháború utáni költségvetés"-nek nevezett és kijelentette, hogy bár szükséges még néhány évig a leépítés a védelmi szférában, de ugyanakkor szükséges az infrastruktúra korszerűsítése is. A javaslata az volt, hogy a

Dr. NÉGYESI IMRE

harcképesség szinten tartása érdekében szükség van egy átfogó modernizációs programra (ezen belül egy erős kutatási és fejlesztési programra). A megvalósítás érdekében indított egy programot, amelynek keretében végrehajtottak egy beszerzési reformot, amely lényegében a COTS-filozófiát takarta és a Pentagon a beszerzések területén a kereskedelmi forgalomban kapható eszközök (ennek a cikknek a vonatkozásában a számítógépes hardverek és szoftverek) felé fordult.

A későbbiek során a COTS-fogalma mellett megjelent a GOTS (Government off-the-shelf), a MOTS (Military off-the-shelf) és a NOTS (NATO off-the-shelf) fogalom is, amelyek mindegyike a COTS-filozófiát követve, különböző területekre vonatkoztatva alkalmazta az új beszerzési politikát. Később megjelenik még egy fogalom a NASA COTS is [2], amely fogalomban azonban a COTS rövidítés mást takar. A NASA COTS fogalom viszonylag újkeletű és bizonyos mértékig kapcsolódik a COTS fogalmához, annak ellenére, hogy a NASA COTS jelentése: Kereskedelmi Orbitális Szállítási szolgáltatások (Commercial Orbital Transportation Services). A NASA az 1990-es évek közepén meghirdetett egy programot, amely megvalósulásától reméli, hogy jelentős költségcsökkenéseket érhet el a működő űrállomások ellátásának területén. Az ötlet alapja, hogy bevonásra kerüljenek a szabad piaci (kereskedelmi) kapacitások a szállítások végrehajtása során. A kiírásra került pályázat négy konkrét szolgáltatási területre irányul és ezekhez a területekhez négy képességi szintet rendelt. Ezek a szintek a következők voltak:

- „A” Képesség szint: Külső nyomásmentes rakományszállítás és ártalmatlanítás;
- „B” Képesség szint: Rakományszállítás és ártalmatlanítás állandó belső nyomáson;
- „C” Képesség szint: Rakományszállítás és hasznosítás állandó belső nyomáson;
- „D” Képesség szint: Személyszállítás.

Ami közös a négy szintben és egyben adja a párhuzamot a NASA COTS, a COTS, NOTS és GOTS rendszerek között, hogy mindegyik esetében a szabad kereskedelemben kapható eszközök, rendszerek segítségével kívánják megoldani állami finanszírozás alá eső feladatokat, elsősorban szem előtt tartva a költséghatékonyságot.

A COTS RENDSZEREK TESZTELÉSÉNEK FOLYAMATA, LEHETŐSÉGEI [3]

Egyre több szervezet fordul az informatikai rendszereinek fejlesztése során a COTS-termékek felé. Azonban hiba lenne hinni a COTS alapú alkalmazások mindenhatóságában. Szükséges lenne, hogy valamilyen formában tesztelésre kerüljenek a bevezetésre kerülő eszközök még a teljes rendszerbeállítás előtt. Katonai alkalmazások esetében azonban ez időnként rendkívül bonyolult lehet, hiszen a harctéri körülmények megjelenítése bármennyire is fejlődnek a szimulációs eszközök nehéz, és rendkívül nagy kockázatokat rejt magában. A továbbiakban nézzünk meg egy általános tesztelési folyamatot, amelyből következtetéseket vonhatunk le a harctéri körülmények között alkalmazható katonai COTS-eszközökre vonatkozóan is.

A kereskedelmi Off-The-Shelf (COTS) szoftverek egyre növekvő részét képezik a szervezetek teljes informatikai rendszereinek. A közhiedelem az, hogy a COTS-rendszerek „mindenhatóak”. Azonban ez bármennyire is kényelmes álláspontnak tűnik, mint minden rendszer bevezetése előtt meg kell vizsgálni, és végre kell hajtani különböző tesztelési stratégiákat, amelyek elősegíthetik a vásárlási döntéseket. Nézzünk először néhány olyan kérdést, amelyet mindenképpen érdemes megfontolnunk:

- Várható-e, hogy a kiválasztott szoftver (alkalmazás) új verziója fog megjelenni minden évben?
- Mekkora lesz az éves fenntartási díj?
- Szükséges lesz-e az eladó folyamatos támogatására a fenntartáshoz?
- Mi lesz a teendő akkor, ha az interfészek között a nem lesz olyan zökkenőmentes, mint eredetileg gondolták?
- Alkalmasak-e a jelenlegi számítógépeink az új szoftver futtatására?
- Integrálhatóak-e adataink az új szoftverbe a meglévő, esetleg különböző formátumú adatbázisainkból?

Dr. NÉGYESI IMRE

Gyakori hiba, hogy nem áll elegendő idő rendelkezésre a tesztelésre. Általános tapasztalat, hogy a tesztelésbe bevonásra kerülő személyzet előzetes felkészítés nélkül nem tud reális képet alkotni a szoftver használatáról. Lényeges kérdés az is, hogy ki legyen a tesztelő? A nagyobb vállalatok (ide sorolandóak a hadseregek is) rendelkeznek viszonylag jelentős létszámú informatikai végzettségű állománnyal, azonban ha csak ők végzik a tesztek, akkor rendkívül torz képet kapunk. A feladatok végrehajtása során ugyanis általában nem az informatikus állomány, hanem a különböző fegyvernemek harcoló állományai használják a szoftvereket, ezért a telepítési-, tesztelési tervben nekik is fontos szerepet kell biztosítani. Ha a tesztek többszöri végrehajtása más-más állománnyal történik, akkor az felszínre hozhat pozitív és negatív eredményeket is. Ha az első teszt esetében a majdani felhasználók még túlságosan az informatikai részleg munkatársaira támaszkodnak, akkor ez idővesztést jelenthet a feladatok végrehajtása során. A további tesztek során már felismerhetnek a felhasználók több hasznos funkciót és láthatóvá válhat az új szoftver jövőbeli szerepe is. Összevetve az telepítéseket, a vállalat (cég) sok általános következtetést tud levonni, azonban minden bevezetésre kerülő szoftver tesztelését ki kell egészíteni a speciális (testreszabott) tesztekkel is. Melyek lehetnek ezek az egyedi kihívások a COTS-alapú alkalmazások tesztelése során?

Az első megoldandó problémát az jelentheti, hogy a vevő (a későbbi alkalmazó) nem fér hozzá a termék forráskódjához. Ez arra készteti a tesztelőket, hogy fogadjanak el egy külső (ún. fekete-bokszt) teszt megközelítést. Bár a fekete doboz tesztelés természetesen nem idegen a tesztelők körében, azonban korlátozza a lehetőségeket, ezért szükség lesz a vizsgálatok további kiterjesztésére is. A funkcionális tesztelés természeténél fogva felesleges. A pusztán külső perspektíva nem hozhat megfelelő eredményeket, ezért a szerkezeti vizsgálat is fontos. A COTS alkalmazásokat vásárlók számára biztosítani kell, hogy olyan helyzetbe kerülhessenek, ahol felfedhetnek belső szerkezeti hibákat is, ahogyan azt az eladó is megtette a megfelelő szerkezeti vizsgálatok során. (Ilyen jellemző hiba lehet a memóriavesztés, vagy a teljesítmény szűk keresztmetszete is.) Megoldási stratégia lehet, ha nem komplex kombinációja kerül végrehajtásra a vizsgálatoknak, hanem ún. ötlettesztelés a valós világban, környezetben.

Gyakori hiba az is, hogy előzetesen nem kerülnek egyértelműen meghatározásra a funkcionális és műszaki követelmények. Természetesen így ezek a követelmények nem kerülhettek beépítésre a COTS-szoftverbe, ezért előtérbe kerül a tesztek eredményeinek dokumentálása, amelyek alapján a javítások után újabb tesztek következnek, hátráltatva ezzel a rendszerbeállítást. A valóság tehát az, hogy megbízható technika a követelmény alapú tesztelés, de csak akkor, ha ezek a követelmények kezdettől fogva rendelkezésre állnak a fejlesztőknek. Ez a helyzet sokkal inkább csak a GOTS és NOTS termékek esetében állhat fenn.

A következő problémát az jelentheti, ha a minőségi szint is ismeretlen. A COTS termékekről általánosságban kimondható, hogy a felhasználó talál benne hibát, csak előzetesen nem tudni, hogy hol és hány lesz belőlük. Sok szoftverszállító egyszerűen tudomásul veszi, hogy az ügyfelek elfogadják a hibákat és továbbra is vásárolják a terméket. Tudom, hogy ez cinikusan hangzik, de ha szembenézünk a tényekkel gazdasági szempontból ez az álláspont érthető, azonban katonai alkalmazások esetében tarthatatlan. Megoldási stratégia lehet, hogy nem válunk „korai vásárló”-vá, megvárjuk az előzetes vásárlói véleményeket és a fejlesztők reagálásait.

Ha „tisztán” COTS terméket vásárolunk sok esetben vizsgálni kell az előállítókat is. Ha nem ismerjük a fejlesztési folyamatokat és módszereket, nem ismerjük a fejlesztési csapat tudását és tapasztalatait számos egyedi jellegű, speciális hibával szembesülhetünk, amelyek utólagos javítása nehézkes és költségigényes lehet. Ennek a kérdésnek a kezelése nem egyszerű. Legtöbb fejlesztő üzleti titokként kezeli ezeket a kérdéseket, és nem engedélyez előzetesen külső ellenőrzéseket. (Ez a NOTS eszközök esetében kiküszöbölésre kerül a NATO beszállítók előzetes vizsgálatával.)

Következő probléma a kompatibilitás. Teljes kompatibilitás gyakorlatilag nem hozható létre. Előfordulhat, hogy egy termék, amely kompatibilis az egyik kiadásban, nem (vagy valószínűleg nem) kompatibilis a következő kiadásban. Még a "felülről kompatibilitás" esetében is lehet, hogy nem minden adat és funkció lesz kompatibilis a későbbi kiadásokban. Természetesen minden felhasználónak rendelkeznie kell „frissítési terv”-vel, amely a felhasználás minden szintjére

Dr. NÉGYESI IMRE

vonatkozik. A tervben szerepelni kell a frissítést végrehajtó személyeknek, a frissítendő hardverek és szoftverek listájának, valamint a szükséges adatkonverzióknak és a sikertelen frissítésre vonatkozó készenléti tervnek. A frissítések ütemezését megkönnyítheti, ha nyitva hagyjuk a kommunikációs vonalakat az eladóval, így azonnal értesülhetünk a változásokról. Nagyvállalatok és a hadseregek vonatkozásában a nagyobb fejlesztői cégek felé a folyamatos kapcsolattartás minden esetben kifizetődő lehet. Kisebb fejlesztői kollektívák felé is fontos a folyamatos kapcsolattartás, mert így jobban követhető a fejlesztő piaci helyzete, felkészülhetünk szélsőséges helyzetekre (pl. csőd) is. A folyamatos kapcsolattartással biztosítható a terméktámogatás is és kihasználhatóak a regressziós tesztelés különböző perspektíváiból adódó előnyök is.

Összefoglalva kimondhatjuk, hogy a tesztelés COTS-alapú alkalmazások tekintetében egyre nagyobb aggodalomra okot adó terület a felhasználó szervezetek szempontjából. Egy termék működik bizonyos környezetekben, de más környezetben nem. Bár a COTS termékek tesztelési szempontjait le lehet írni az üzleti igények és beszerzési kritériumok alapján, de általános érvényű előírásokat nem tudunk meghatározni. A lényeg az, hogy sikeres tesztelés a COTS termékekre lehetséges, de ehhez figyelembe kell venni sok külső körülményt, kockázati folyamatokat, a felhasználó embereket és eszközöket egyaránt.

COTS ÉRTÉKELÉSI STRATÉGIÁK, KIVÁLASZTÁSI MÓDSZEREK [3]

Az előző fejezetben áttekintettük a COTS alapú alkalmazások általános tesztelési lehetőségeit. A továbbiakban nézzünk meg néhány konkrét értékelési stratégiát és kiválasztási módszert, amelyeket bármely területen alkalmazott COTS eszközök tekintetében, így a hadseregben is, alkalmazhatunk.

A különböző gyakorlati példák elemzése alapján három különböző értékelési stratégia került kialakításra:

- Progresszív szűrési stratégia;
- Keystone stratégia;
- Puzzle szerelés stratégia.

A progresszív szűrési stratégia során vizsgálat alá helyezik az összes COTS terméket és ciklusosan ismétlődő műszaki jellegű értékeléseket hajtanak végre. A ciklusokon belül a meghatározott kritériumokat teljesítő termékek részt vehetnek a következő ciklusok vizsgálataiban. A progresszív szűrés végén az összes kritériumnak megfelelő COTS termék vagy termékek beépítésre kerülnek a végső alkalmazásokba.

A Keyston stratégia szintén alkalmas egyszerre több nem megfelelő COTS termék kiszűrésére, de a vizsgálat tárgyát más szempontok képezik. Ezek között szerepelhet a szállítási távolság, a beszállító megbízhatósága, a gazdaságosság, a hosszú távú tervezés stb. A Puzzle-szerelés stratégia tartalma már a nevéből is kiolvasható. A pályázatokra beérkezett termékek egymással kombinálhatóak, ennek hatására több külső cég bevonható a fejlesztési projektekbe és ezzel a versenyhelyezettel is ösztönözhetőek a fejlesztések.

A COTS termékek kiválasztásának az évek során több módszere alakult ki. Ezek közül a legjobban elterjedt módszerek az OTSO (Off-The-Shelf Option), PORE (Procurement- Oriented Requirements Engineering), a STACE (Social-Technical Approach to COTS software Evaluation) és a CRE (COTS Requirements Engineering), amelyekről röviden a következőket mondhatjuk el. Az OTSO első széles körben elterjedt módszer a COTS-eszközök értékelésére, és kiválasztására. Az OTSO támogat és használ sok olyan technikát és értékelési szempontot, amelyek segítik a jelölteket a döntéshozatalban. Az OTSO módszert fontos mérföldkőnek tartják és alapja a többi módszernek. Azonban az OTSO módszer több korlátot tartalmaz, mint például nem veszi figyelembe a funkcionális követelményeket és a költség-szempontokat, nem nyújt speciális technikákat, az extra funkciók és az unrequired (meg nem felelések) kezelésére.

A STACE (Social-Technical Approach COTS Evaluation) módszer a szervezeti és társadalmi kérdésekre helyezte a fő hangsúlyt a COTS szoftverek vizsgálatokor nem a műszaki problémákra. Ennek a módszernek a fő korlátja, hogy hiányoznak a követelmények részletes leírásai és nem vizsgálja a hibás illesztések problémáját, valamint ez a

Dr. NÉGYESI IMRE

megközelítés nem használja a COTS alternatívák rendszeres elemzését. A CRE (COTS Requirements Engineering) egy olyan ismétlődő COTS-választó megközelítés, ami szintén választ a COTS szoftverek közül, de az elutasításos módszert alkalmazva. Az elutasítások alapját a CRE-vizsgálatok eredményei képezik, amelyeken belül gondolkozik az időkorlátozás, a tartományi közvetítés, a garanciák és költségek kérdésével különböző értékelési eljárásokon keresztül. Mindazonáltal, a CRE megközelítés nem ad alternatívát a megoldásokra csak az értékelések alapján egyes COTS-termékeket kizár a versenyből.

MÓDSZERTAN A COTS-ESZKÖZÖK KIVÁLASZTÁSÁRA [3]

Ennek a munkának a fő célja egy javaslat kidolgozása, amely alapján bármely COTS-szoftver értékelése és kiválasztása lehetővé válik. Ez a kutatás követi a deduktív megközelítést, mert ez a megközelítés átfogó képpel kezdődik (elméletek, elvek, és fogalmak), és miközben rátér a speciálisabb következtetésekre, azt szintén felülről lefelé megközelítéssel teszi. Ez a módszertan négy ún. „színpadból” áll, amelyekről röviden említést teszek. Ezek az ún. „színpadok”:

- State-Of-The-Art Study;
- State-of-the-Practice Study;
- Framework Development
- Framework Evaluating

State-Of-The-Art Study: Ebben a fázisban áttekintik az előző tanulmányokat és összpontosítanak a kapcsolódó témákra. Ennek a fázisnak tehát az a fő célja, hogy elemezze és azonosítsa azokat a közös eljárásokat és értékelési ismertetőjeleket, amiket a COTS szoftverben használtak. Ebben a tanulmányban kerülnek meghatározásra az értékelési stratégiák, szerkezetek és az olyan sablonok, amelyek megkönnyítik a megvalósító értékelést és kiválasztási eljárást. Azon felül összeállítják azokat a kérdőíveket, amelyeket a következő fázisban használni fognak a kísérleti tanulmányban.

State-of-the-Practice Study: Ennek a tanulmánynak a teljes célja, hogy vizsgálnia kell a COTS-szoftver értékelésének és kiválasztásának az aktuális gyakorlatait, amelyek kapcsolatosak az eljárás használatával. Ennek az a célja, hogy megállapítsa, mennyire fontosak az aktuális elméleti eljárások és tényezők az értékelésre és kiválasztásra az adott COTS szoftver gyakorlati alkalmazásának tekintetében. Fontos ugyanis megérteni azokat a problémákat, amikkel az alkalmazás során majd szembenéznek a szervezetek. Ebben a fázisban is saját kérdőíveket fognak használni, mert ennek előnye a költséghatékonyság és biztosítható a nagyfokú titoktartás. Az összegyűlt adatokat kódolni fogják és elemzik a Statistical Package (SPSS) szoftverrel.

Framework Development: Ebben a „színpadban”, az elméleti és tapasztalati tanulmányokból való felfedezések, mint például a sikeres eljárások, tényezők, és kapcsolódó kérdések (sablonok, irányítás, szerkezetek) felhasználásával a konkrét COTS-terméknek fejlesztenek egy új szerkezetet. Az új szerkezet fejlesztésének szerepe lesz, hogy áthidalja a rést az elmélet és a gyakorlat között. A javasolt szerkezet támogatni fogja készletirányítás, szerkezet, értékelési stratégiák és sablonok használatát, ezzel megkönnyíti a COTS-szoftver használatát és támogatását az igazi életben.

Framework Evaluating: Ennek a fázisnak a célja, hogy az igazi környezetben kiértékelje a javasolt szerkezet hatékonyságát és elfogadhatóságát. Egy esettanulmányt minőségi módszerként át fognak venni, mert ezt a módszert jobban szeretik, amikor a kutató nem tudja kezelni a tárgyhoz tartozó viselkedési eseményeket, vagy nem tudja irányítani őket. Az értékelési eljárást azzal fogják kezdeni, hogy megállapítják azokat az ismertetőjeleket, amelyek alapján majd kiértékelik a szerkezetet. Interjúkat fognak átvenni adatgyűjtés-módszerként kihasználva azok rugalmasságát és alkalmazhatóságát, majd végkérdéseket fognak használni, hogy érvénytelenítsék az interjú-elfogultságot. Az adatokat be fogják írni egy elemzésre való szoftvereszközbe és a szükséges módosításokat dokumentálják.

Dr. NÉGYESI IMRE

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az informatikai eszközök és rendszerek fejlesztése során egyre újabb és újabb eszközökkel találkozhatunk. Ezekhez a trendekhez igazodva változásokra van szükség a rendszerszervezésünkben a követelmények megközelítésében, az elemzésben és a kiválasztásban egyaránt. Ebben a dolgozatban bemutatásra kerültek azok az irányelvek és módszerek, amelyek segíthetik a COTS-eszközök kiválasztását. Ez a bemutatott elméleti keret teheti lehetővé, hogy a szervezetek előzetesen átfogó képet kapjanak a termékek vásárlása előtt azok majdani hasznosíthatóságáról, még a rendszerbeállítás előtt. Ezekkel a módszerekkel csökkenthetőek lehetnek a beszerzési kockázatok és ez által a szervezetek költségei is.

Kulcsszavak: Információs rendszerek, Informatika, Információs társadalom, Információ

Keywords: informational systems, informatics, information society, information

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] McKinney, Dorothy (2001): [Impact of Commercial Off-The-Shelf \(COTS\) Software and Technology on Systems Engineering](#), =Presentation to INCOSE Chapters, 2001. -pp. 1-19.
- [2] <http://www.nasa.gov/offices/c3po/about/c3po.html> (2012.02.07)
- [3] TARAWNEH Feras, BAHAROM Fauziah, HJ. YAHAYA Jamaiah, AHMAD Faudziah: *New Computer Architectures and Their Applications*, A Society of Digital Information and Wireless Communications, 2011 –pp. 344-357. -ISSN: 2220-9085.

SZALAY Zoltán

PAST, PRESENT, AND FUTURE OF THE NCO CORPS**A TISZTHELYETTES KÉPZÉS MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE**

The author introduces the past and present of the training of the non-commissioned officers (NCO) of the Hungarian Defence Forces, and the career of the contracted enlisted NCOs in the context of the state-approved military vocational training and adult education. It is also presented the modification of the military vocational training system as part of the reform for 2011-12.

A szerző bemutatja a Magyar Honvédség tiszthelyettes képzése múltját és jelenét, valamint a szerződéses legénységi állomány tiszthelyettesi előmenetelét az államilag elismert katonai szakképzés és a felnőttképzés tükrében. Bemutatásra kerül a képzési rendszer módosítása a magyar szakképzés 2011/12-es átalakítása részeként.

INTRODUCTION

The knowledge of the past is necessary to shape the future. The NCOs are the backbone of the army, the training system of this category fundamentally determines the military capabilities and applicability.

The state-approved vocational and the internal training of the Hungarian Defence Forces follow the non-commissioned officers through their entire career. The progress of the career is provided since 1995, by a state-approved school-based vocational training and adult education system in the form of secondary and advanced level vocational training and internal training system.

The implementation process of the training system according to the principles of the adult education training took ten years. The state-approved non-commissioned officer school-based correspondent training's entering had started with the contracted enlisted NCO promotion course which was an internal sergeant training followed by the adult education under the laws vocational training in September 2008.

A HISTORICAL OVERVIEW OF THE HUNGARIAN SUB-OFFICER OR NCO TRAINING

Sub-Officer or NCO: these two names are applied for the same category. Until 1941, it was called sub-officer and later on non-commissioned officer, and again from 2012 sub-officer is the term applied by laws.

The story of the sub-officer training schools¹ goes back until the age of the Compromise in 1869. In that very year, it was necessary to take the measures in order to establish a recruit drill sergeant's corps.

Sub-officer training schools were set up, at the beginning for each division, later on regional-basis, and from 1875 for each regiment. They were not forgotten after being placed in reserve forces. In 1873 already actions were taken to appoint them into jobs in the state offices, making their career more attractive.

In 1924 as an independent training school was established in Veszprém-Jutas, named the Kinizsi Pál Royal Hungarian Army Troop Sub-officer Training School which trained sub-officers/NCOs until the end of the 2nd World War.²

¹ The Military history of Hungary 2nd part, Zrínyi Press Bp. 1985.

² József Eszenyi: The Royal Hungarian Army Sub-officer cops 1920-1944, Bp., Püski Press, 1994

SZALAY Zoltán

After the second World War there was no NCO corps at all in the Hungarian Army. This category was re-founded in 1957. In Szentendre, the Hungarian People's Army NCO School was established. From the middle of the 60's the NCO training was conducted in the Training Centres. After the two year long training, the NCOs deserved a qualification, which was recognised and useful just within the Army. From the 70's however the educational leaders of the Army recognised the social expectation to open the NCO training system to the civil society. Based on this recognition, the new 3+1 year long, school-based, vocational training based specialist NCO training was commenced in 1975, on one particular area at Szabadszállás. In the training, the content (1 year) was integrated demanded by the Army into the Vocational Training (3 years) under the rule of the National Vocational Qualifications Register. The graduates passed their final military exam along with the state vocational exams.³ The new phase of the development started in 1984 with the beginning of the 4- year long secondary school training on eight different specialities in eight garrisons. This training was entailed with state maturity exam and NCO qualification test. The two year long training courses of the commanders continued to be conducted in the Training Centres not being bounded to the state examination system. After the graduation each branch and service organised a 3-6-month long complementary training in order to help the junior NCOs to prepare for the first position and to start their career.

THE NCO EDUCATION SYSTEM IN THE STATE CERTIFIED VOCATIONAL TRAINING SYSTEM

After the system changes several steps have been made to commence the reorganisation of the Hungarian Army. In doing so the NCOs and warrant officers got more important role, their duties expanded, their area of responsibilities widened. They received an essential role in training, in the management of the daily routine of the subunits, and the in the operation of the technique.

In 1991, the Training Centres had been abolished and the 2-year long commander courses were moved to the Military Colleges. However the prerequisite of the NCO training was a maturity exam, but state recognised qualification was not given. The four plus one training system initiated in the Military Secondary School (4 year technical secondary school and a successive one-year technicians and NCO training). In the 90's, a unified ownership, management and entrance examination system⁴ was developed.

The transformation of the NCO training had some social, economic and military needs basis. Among these the process in the education was predominant. The public education act pushed the overall education time to the 10th grade, so the vocational training, like NCO training, only on completion of the secondary school was allowed to start.

The new National Qualification Register (Országos Képzési Jegyzék, OKJ) allowed to record professions, after professional and administrative check-ups and that were published in the law. In 1993, based on the decision made by the Hungarian Ministry of Defence and the military needs, 21 military qualifications were recorded into the National Qualification Register. After this, the military vocational training became entirely part of the state vocational training.

Imre Barna: The formation of the institute sub-officer training in the Royal Hungarian Army 1924-1954, *New Military Review* 1992/4

³ István Major: The four year long NCO training has future, *Home Defense* 1980/5. pp. 12-21.

⁴ Dr. László Závodny: The situation of our NCO training and the tasks of its development, *Vocational education* 1998/4. pp. 14-19

SZALAY Zoltán

In 1995, the medium-term plan of the transformation of the Hungarian Army⁵ was developed. Decision was made in March 1996 about the renewal of the NCO training system. The number of the NCO training institutions was radically reduced; the content and the length of the training was transformed. Due to the service laws, adopted in 1996, favourable changes occurred in the internal life of the military.⁶

According to these decisions the Minister of Defence established - with the concentration of the former NCO training centres and institutions, as their legal successor - new NCO Vocational Schools in Budapest, Szolnok, and Szentendre in 1996. In these institutions took place military vocational training recognised by the state, on 15 specialities with 400 people.⁷ The training based on the maturity examination released within a short period of time, technically and military properly prepared, professional NCOs. These institutes took part ,in addition to the NCO training, in the courses based training of the non-military NCO graduates (attended non-military training institutes), in the coaching for the maturity examination, in the training of the reserve commanders and in the language training.

The NCO training fully integrated into the national vocational training system and adopted and applied its every statute.

THE ONE INSTITUTIONAL NCO TRAINING

The attendant Army reform followed the NATO join, the shift towards the full professional Army had huge impact on the NCO training as well. In 1999, decision was made about the establishment of the concentrated NCO vocational training School that was able to provide effective and advanced training.⁸ The transformation of the institute took nearly two years and - as a legal successor of the three previous NCO Vocational School - with the effect of 1st of August the primary condition of the stand-alone NCO training school was established in Szentendre (at the same location were founded the first Centralised NCO Training School on 1st of June 1957.). The institute was called Hungarian Army Centralised NCO Training School adopted the name of Pál Kinizsi in 2003 (MH KPTSZI. Magyar Honvédség Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola).

In 2004, the review of the NCO training system and the development of the requirements for the XXI. century Army, was an essential part of the transition to a voluntary (full professional) military force. The one-year long basic education of the NCOs and the additional training, namely warrant officer training went on as part of the national vocational training, in modular system on three specialities (within these on different branches).

In summary, from 1995 the NCOs received military vocational training which, based on the quality and content of it, was recognised by the state itself. This was a very positive aspect, since the qualifications issued by the NCO Vocational Schools were legally recognised by the society as well. The quality of the training was strengthened by the maturity examination as an input prerequisite. The content of the training was determined by the officials of the military speciality - so called delegated chamber authority - meanwhile the educational experts determined the framework of the training in order to meet the requirements of the national vocational training.

⁵ 88/1995. (VII. 6.) Parliamentary Resolution "about the direction of the long and medium term transformation and number of the Hungarian Army"

⁶ 1996. XLIII (Hszt.) Act on the service state of the professional members of the armed forces

⁷ The 1/1997. (I.9.) MoD regulation about the release of the examination requirements of the military professional qualification.

⁸ Dr. János Tompa - Zoltán Kovács: The past, present and future of the NCO corps SVKI Defense Studies No 29. Budapest, 1999. ISSN 1216-4704 p. 66-74

SZALAY Zoltán

At the development process of the training content it was also an expectation that beside the military knowledge the qualification sufficient to fulfil further related jobs and occupations. For instance, the military qualification for military instructor with the ISCO number 3419 equals with training technician, this way the qualification was applicable in the civil life as well. The problem was that from 2003, the military qualifications were no more equal just related to further civil jobs. Like the Army NCO I. logistical branch, NBC technicians, the related job were gas station operator, seller

The number of the military vocational qualifications was dropped from the 1997 to 2002 from 41 to 23 and then it was further reduced in 2003 to four and in 2005 to three.⁹

THE NCO CAREER OF THE ENLISTED INDIVIDUALS

The NATO membership, the transformation of the MoD and the redundancies¹⁰, regenerated the demand to alter the „traditional” full time NCO training. The transformation of the Army impose new requirement against the NCO corps, new career structure in order to accomplish the voluntary full-professional Army. These changes had obviously huge effect on the NCO training. In the new Table of Organisation (ToO) appeared new NCO positions in growing number: section commander, gunner, operators, drivers, storekeeper, registrar, etc., from the rank of sergeant up to chief master warrant officer. The increasing number of the contracted enlisted soldier, their excellent professional performance made urgent to open the NCO career for them.

In 1999, the 6-month long contracted NCO training programme (sergeant school) was worked out, which was just as an interior training giving military training and opening to the promotion to the rank of sergeant. The target audience of the training was soldiers with all the experience, motivation, physical, psychological, and communication skills necessary to be appointed to NCO positions, which does not bounded to secondary school qualification. This interior training entitled only to fill up NCO positions which do not required secondary school qualification. For the chosen NCOs with a minimum of two year practical experience, a six week long military leadership course was ordered from 2004. This interior training authorized the contracted soldier only to fill up NCO positions, which does not required secondary school qualification.¹¹

From the academic year 2002/2003 for the contracted enlisted soldiers with maturity exam in the school NCO basic training system was organised correspondent career training.

The human resource directives of the MoD declared since „The basis of the recruitment of the NCO corps is in the first place the internal (enlisted personnel) recruitment. Throughout the selection process is based on the performance, professional knowledge and the experience.”

In addition to the training for the candidate with maturity exam, from September 2009 started in the Hungarian Army Pál Kinizsi NCO Vocational Training School, the training for the candidate with some civil vocational qualification but without maturity exam. This training is not just based on the working experience, but recognises it also and with eight week long additional training ensured the effective bringing up to the full strength of the NCO position according to the expectation of the commanders.

THE TRANSFORMATION OF THE NCO TRAINING SYSTEM

⁹ The 37/2003. (XII. 27.) Ministry of Education regulation „about the National Qualification Register” determined three different military vocational qualification: „Army NCO I.”, „Army NCO II.” and „Army WO” and it was not changed significantly in the new 1/2006. (II. 17.) Ministry of Education regulation neither.

¹⁰ In 1999 the ToO of the Army contained 10710 NCO, this number in 2009 was 8220.

¹¹ No 128/1999. and, 11/2003. Chief of Defense Staff command

SZALAY Zoltán

The restructuring NCO training is still the centre of attention. According to the human resources strategy says: „The soldiers are providing a special public service and the military career is part of the public service. The Hungarian Army provides career for the professional soldiers and takes care of them after the retirement. For the contracted soldiers the Army provides a career containing the support of the successful reintegration into the labour market.”... „In the classic military career model ... The dominant base of the reinforcement of the sub officers are the enlisted men with experiences, underwent organisational socialization with maturity exam, with the minimum rank of corporal. The other base is the candidates at least with maturity exam, passing the full-time NCO training for that speciality is not fillable from enlisted soldiers or their expertise is not obtainable from civilian training institute.”¹²

Two different systems were elaborated in 2011 for the transformation of the training:

I. Course type interior sub officer training

II. New State-approved military vocational training

As part of the career model of the contracted enlisted soldiers already in the Army, the training for the enlisted soldiers with maturity exam is realised in two parts from September 2011: the first three month is a basic training, the second is a 3-6-month long specialised vocational course. The preparation for the specialised position is based on the knowledge of the basic course. After the successful completion of the two courses the soldier might be appointed to the position.

An intense three-month long course type specialized training provides the promotion for the master sergeant to warrant officer.

In the state-approved vocational training system, the training of the youth who choose the sub-officer career can be realized in the frame of a two-year long, school-type, full-time training. This training form must be reserved mainly for the specialist working on electronics, and specialised technical areas. The high-quality, high-tech devices needs well-trained professionals, especially in position where no more a professional reinforcements from enlisted category is.

SUMMARY

The transformation of the civil vocational and adult training had a huge impact on the military vocational training system and on the NCO training system of the Hungarian Army. The tendency is further strengthened that enlisted soldiers with the proper motivation and precondition for the NCO career will be good NCO. The Army will gain experienced, motivated soldier, cost-effective and efficient training, with the provision of the promotion for these soldiers.

The knowledge of the past/ancient time is essential to the forming of future. The NCOs are the backbone of the Army, and the training system of this category determines the aptitude and adaptability of the army.

I recommend the aforesaid to everybody concerned in case of better interest.

12 No 79/2001. (VII. 29., HK. 12) Hungarian Army regulation for the human resource strategy 2012-2021. page 4, and 6-8.

SZALAY Zoltán

Keywords: coach, education, training, promotion, NCO training

Kulcsszó: felkészítés, képzés, kiképzés, előmenetel, tiszthelyettes képzés

BIBLIOGRAPHY

Major ing. György VARTMAN: *The establishment of the transformation of the Hungarian NCO vocational training in the light of the quality control and the modernisation of the civil vocational training*. Doctoral (PhD) dissertation, ZMNE, Budapest, 2007

István László CZIMMER - György VARTMAN: *The transformation of the military vocational training programme* In.: Vocational Training Review, 23. volume, 2007/3. issue, page 315-340.

Human Resource Development Operational Programme 2004-06. (Source: http://www.hefop.hu/uploaded/pages/44/content/HEFOP_hu_20060503.pdf, 07th July 2006.).

Endre SZŰCS - György VARTMAN: *The development of the NCO training. The new opportunity for military pre-training*. In.: Human Review, 2006/Special Issue, page 89-106.

Zoltán SZALAY: *The future of the training of the Hungarian Army NCOs in the light of the Euro-Atlantic integration*. 1999.

Zoltán SZALAY: *The role of the adult education in the training system of the Hungarian Army BMGE dissertation*. 2009.

HADTUDOMÁNYI SZEMLEBudapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

DETRE Zoltán, TIBENSZKYNÉ Dr. Fórika Krisztina

**TISZTJELÖLT HALLGATÓK FIZIKAI ALKALMASSÁG MÉRÉSÉNEK TAPASZTALATAI ÉS
INFORMÁCIÓTECHNOLÓGIAI TÁMOGATÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI****MEASUREMENT OF PHYSICAL APTITUDE AND ASSIGNMENT COMPETENCY OF OFFICER CADETS
AND CAPABILITIES OF THE INFORMATION TECHNOLOGY SUPPORT**

A szerzők Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tisztjelölt hallgatóinak tanulmányai során végzett különböző típusú fizikai felmérések vizsgálatának tapasztalatait összegzik, illetve javaslatot tesznek az értékelés információtechnológiai támogatására.

Authors analyses the development phases of measurement of physical aptitude and assignment competency of officer cadets and summarizes the experience of the physical examination surveys. Later proposals for the evaluation the information technology support.

BEVEZETÉS

A fizikai alkalmasság vizsgálata a rendvédelmi szervek egyik fontos és aktuális problémája, hiszen mind az itthon szolgáló, vagy misszióba készülő katonák, a tűzoltók, a rendőrök szolgálatteljesítésük alatt számtalanszor kerülnek szembe vele. A honvéd tisztjelölt hallgatók fizikai felkészítése - a Magyar Honvédség állományába kerülése érdekében - tanulmányi idejük alatt folyamatos és sokrétű, megfelelő a törvényi előírásoknak.[1] [2] A hallgatóknak tornateremben, sportpályán, akadálypályán, úszómedencében kell teljesíteniük az éppen aktuális szemeszter felmérési számaikat, legalább az előírt minimum szinteken. A szerzők a cikk első részében a különböző típusú felmérések sokrétűségét érzékeltetik, majd a mérés adatainak értékelési módját. A cikk harmadik részében bemutatásra kerül egy olyan szoftver, amelynek segítségével az értékelés könnyíthető és gyorsítható.

HONVÉD TISZTJELÖLTEK FIZIKAI FELKÉSZÍTÉSÉNEK FOLYAMATA

A ZMNE felvételi szabályzata [3] szerinti sikeres felvételi eljárást követően, a honvéd tisztjelöltek három hónapos alapkiképzésen vesznek részt Szentendrén. Fizikai felkészítésük az első szemeszterben a Kiképzőbázison, az alapkiképzés részeként valósul meg. A Katonai Testnevelési és Sportközpont testnevelői a második szemesztertől kezdik el a honvéd tisztjelöltek tudatos és tematikus fizikai felkészítését. A tantárgyak általános és speciális blokkokból épülnek fel, amelyeknek tantárgyi programja tartalmazza az egyes blokkok pontos leírását.[4] Az általános blokkban, minden szemeszterben a 3200 méteres síkfutás sportöltözetben, fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás, felülés szerepel, illetve a tantárgy specifikumától függően húzódzkodás, vagy kötélmászás gyakorlóöltözetben, vagy függeszkedés szerepel negyedikként.

Az „Alapozó fizikai felkészítés” tantárgy speciális blokkját az állóképességi számok közül a 2000 méteres futás gyakorlóöltözetben illetve a 400 méteres síkfutás sportöltözetben adják. Az értékelő táblázat segítségével történik az elért eredmények pontokra történő átkonvertálása. A minimumként meghatározott elérendő pontszám 130/szemeszter. Az értékeléshez illetve a szemeszter aláírásához szükség van arra, hogy a tisztjelöltek minden felmérési számból elérjék az előírt minimum szintet, valamint a 130 pontot, és óralátogatásuk feleljen meg a tanulmányi és vizsgaszabályzat követelményeinek.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

DETRE Zoltán, TIBENSZKYNÉ Dr. Fórika Krisztina

A „Testnevelés, önvédelem I.” tantárgy speciális részét a katonai közelharc tölti ki. Az értékelés alapjául az alaptechnikák, esés és dobástechnikák, szabadulások és a katonai testnevelés módszertana, valamint anatómiai és élettani vonatkozású elméleti tananyagok szolgálnak. (1.ábra) A „Testnevelés önvédelem II.” tantárgy folytatja a katonai közelharc tantárgy megkezdett motívumait. Az alaptechnikák ismétlését, gyakorlását követően fegyveres és eszközös technikák elsajátítására kerül sor, majd a tisztjelöltek begyakorolják a fogoly ejtés, rögzítés és elvezetés szakszerű végrehajtását. Az elméleti felkészítés a katonai testnevelés módszertanának edzéselméleti alapjaira koncentrálnak.

1.ábra Fizikai felkészítés terepen

A „Testnevelés önvédelem III.” specifikuma az akadálypálya elemeivel való ismerkedés. A gyakorlás akadályelemről-akadályelemre, majd parciális /elemek-elemcsoportok összefűzése/ végül globális gyakoroltatása a teljes - 20 akadályelem - akadálypálya abszolválása. A „Katonai sportok” tantárgy a hét szemeszter közül a legnehezebb, hiszen az általános blokk mellett igazán katonai jellegű feladatok abszolválása is vár a honvéd tisztjelöltekre. A 3200 méteres síkfutást gyakorló öltözetben is teljesíteni kell, ezen felül a dobókészség, pontosság is felmérésre kerül a kézigránát hajtás esetében, illetve ebben a blokkban ismételten megjelenik, és értékelésre kerül az akadálypálya leküzdése.

A „Fizikai felkészítés” keretén belül a specialitást az úszás jelenti. A szemeszter végére minden tisztjelöltnek el kell tudni jutnia oda, hogy leküzdje a vízi akadálypályát, illetve 200 métert folyamatosan tudjon úszni szabályosan, az úszásnem jellegének megfelelően. Cél, hogy a bajba jutott, sérült társ mentését szakszerűen el tudják végezni. A „Sportjátékok” tantárgy keretén belül labdasportokkal ismertetjük meg a tisztjelölteket. Az általános blokkban elért eredmény pontszáma duplázódik a szemeszter végén.

HONVÉD TISZTJELÖLTEK FIZIKAI ALKALMASSÁGÁNAK MÉRÉSE: MEGFELELT VAGY NEM?

A kérdés első hallásra egyszerűnek tűnik, de ha jobban belegondolunk nem az. Nem mindegy, hogy a hallgató tanulmányi időszakának melyik félévében tesszük fel a kérdést és az sem, hogy férfi vagy nő esetében, illetve az sem, hogy éppen mit vizsgálunk. A honvéd tisztjelöltek fizikai állapotfelmérése eltérő környezetben történik, hiszen egy részük végrehajtható tornatermi körülmények között, de a futások-, akadálypálya-, úszás felmérése más-más

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

DETRE Zoltán, TIBENSKYNE Dr. FÓRIKA Krisztina

infrastruktúrát követel meg. Az eredmények rögzítése papír alapon történik, sokszor az időjárás viszontagságai közepette. A javítási lehetőséggel élve hallgatóink korrigálhatják korábban elért eredményeiket, egészen a vizsgaidőszak kezdetéig. Ekkor másoljuk be PC-re a már rögzített eredményhalmazt. Ez fáradságos, aprólékos, mechanikus, adminisztratív munkát jelent a testnevelő tanárok számára.

Az alkalmasság mérés informatikai támogatására a közelmúltban került sor. Két informatikus mérnök honvéd tisztjelölt hallgató a 2011. évi őszi Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemi Tudományos Diákköri munkájában, kidolgozott egy olyan szoftvert, amellyel a felmérési adatok kiértékelése, tárolása és rendszerezése egyaránt megvalósítható. A testnevelés felméréseknek számítógépes programmal történő segítése a programot készítő fiatalok szerint megoldaná az adattárolás problémáit és a minősítés kiadásának gyorsítását is eredményezhetné. A Farkas Dániel és Balogh Attila honvéd tisztjelöltek által, Tibenszkyne szds. irányításával kidolgozott program egyaránt alkalmas a felmérésekben érdekelt két fél – felmérést értékelők és a felmérést végrehajtók – elvárásait és igényeit kiszolgálni. Az elkészült program két kiemelt funkcióban nyújt használható megoldást: lehetővé teszi az adatok tárolását illetve a kiértékelését is. A felhasználók a Fizikai Alkalmasság vizsgálatot Támogató program (FAT) elindulása utáni kezdőképernyőn két gomb közül választhatnak, aszerint, hogy az adatok *kiértékelésére*, vagy éppen *nyilvántartására* van szükségük. Ez azt jelenti, hogy két külön alkalmazás indítható a kezdőképernyőről. Az egyik az adatok nyilvántartását végző „FARKAS” avagy a Fizikai Adatok Rendszerező és Kiértékelő Adatbázis Szoftver, a másik az adatok gyors kiértékelését lehetővé tévő „Ludovika Physical Power (LP Power) szoftver.

A FARKAS programrész az adatok rendszerezése és tárolása mellett, lehetővé teszi új tantárgyak létrehozását, és a hallgatók hozzárendelését egy adott felmérés típushoz. Biztosítja továbbá a felmérési eredmények összesítését, kiértékelését és eltárolását. Az adatok nyilvántartása SQL szerveren történik, amely gyors és megbízható adatelérést biztosít. Amelynek beépítéséhez az alkalmazásba a megfelelő szakirodalomra is szükség volt. [5]. (2.ábra)

2. ábra Hallgatók nyilvántartása és értékelése

FELMÉRÉSI EREDMÉNYEK KIÉRTÉKELÉSE

„Az LP Power programrész a tisztjelölteket segíti abban, hogy felmérjék saját teljesítményüket és egyéb információkat kapjanak. Könnyű kezelhetősége és egyszerűsége az ablakos alkalmazások fő sajátosságait mutatja felhasználóbarát formában és mivel a működése nem igényli az adatbázissal való kapcsolatot, rendkívül gyors, amit a .NET 4.0 keretrendszer biztosított.[6] A tisztjelölt hallgató – miután megadja, melyik félévben szeretné az értékelést – rövid kitöltés után gombnyomásra meg is kaphatja az értékelését.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

DETRE Zoltán, TIBENSZKYNÉ Dr. Fórika Krisztina

Mindazokon túl a program további szolgáltatásai a: „Pontszám kalkulátor”, „Min/Max követelmény”, „Testtömeg index”, „Testzsír kalkulátor”, „Instrukciók”. (2.ábra). A gombok különböző funkciókat jelentenek, és új lehetőségeket jelenítenek meg. A "Min/Max" követelmény gombra kattintva egy olyan ablak jön elő, amely egy egyszerű képet ad a felhasználónak arról, hogy az egyes felmérésekhez mi a minimum követelmény, és a maximum pontszám eléréséhez szükséges eredmény. Ez nagyon fontos információ, ha az adott típusú felmérést teljesíteni kívánja a tisztjelölt. A "Testtömeg index kalkulátor" kiszámolja a felhasználó testtömeg indexét a megadott magasság és súly alapján. A testtömeg index segítségével megtudhatjuk, hogy a vizsgált személy magasságához képest a testsúlya megfelelő-e. A testtömeg index kalkulátor és a testzsír kalkulátor egymást kiegészítő funkciók. A következő funkció a Testzsír kalkulátor, amely a felhasználótól bekért adatokból kiszámolja és kiírja azt, hogy a testtömeg hány %-át teszi ki zsír. Mivel a testsúly nem ad mindig megfelelő információt arról, hogy a testsúlyunk milyen részét alkotja zsír vagy izom. Ezért fontos megtudni testtömegünk hányad részét teszi ki az izom.

A szoftver *legfőbb* funkciója az elért eredmények alapján a pontszámok kiszámítása. Mivel félévkenként más és más összetevőkből adódik össze a végső pontszám, először el kell dönteni, melyik félévben szeretnénk a számonkérési feladatokat teljesíteni. Miután a felhasználó kiválasztotta a számára megfelelő félévet, az "OK" gombra kattintva megjelenik a kiválasztott félévhez tartozó űrlap, aminek kitöltésével kiszámíthatja pontjait, illetve meggyőződhet arról, hogy az elért eredmények elégségesek-e az adott félév teljesítéséhez.

A FELMÉRÉS INFORMÁCIÓTECHNOLÓGIAI TÁMOGATÁSÁNAK TOVÁBBI LEHETŐSÉGEI

A tornaterem, futópálya vagy a medence nem alkalmas környezet laptop vagy egyéb számítógépes környezet kialakítására, ezért célszerű megoldani az adatok tárolásának olyan módját, amely a fizikai felmérés közvetlen környezetében képes generálni az adható pontok számát.

A probléma továbbfejlesztése leegyszerűsítve tehát azt jelenti, hogy a felmérést végző *kezében* legyen olyan eszköz, amely legalább azzal segíti a vizsgálatot, hogy megadja, hány pontot ért el a vizsgált személy. A probléma informatikailag összetett, ugyanis az asztali számítógépen futó adatbázisra a nyilvántartó programrész működése szempontjából szükség van, tehát a testnevelő tanárok kezébe adott eszköznek ezzel az adatbázissal célszerű kapcsolatban lennie. Amennyiben az erőforrások megengedik, a következő lépcsőfok a webes felület kialakítása és a különböző platformokkal való kompatibilitás megoldása lenne. Értjük ez alatt az okos telefonok széles skáláját, az androidos vagy hasonló mobil eszközöket. Sokkal könnyebb lenne az oktatók számára, ha kis méretű mobil készülékek segítségével értékelnék az egyes hallgatók teljesítményeit, majd továbbítanák a szerveren lévő adatbázisba. Ezáltal tovább csökkenne a felhasználásra kerülő papír mennyiség és kényelmesebbé, gyorsabbá válna az értékelés és adatkezelés.

Összességében elmondható, hogy a programok hasznosak, az idej és a 2012-es évben tesztelésükre és a további igényeknek megfelelő átdolgozásukra kerül sor. A ZMNE Közszolgálati Egyetembe történő beolvadását követően újra kell gondolni a programokkal kapcsolatos elvárásokat, meg kell szabni azokat a kereteket, amelyek a fejlesztők felhasználhatnak és rendelkezésre kell bocsátani a megfelelő erőforrásokat, amin a tesztelések végrehajthatók.

Kulcsszavak: fizikai felkészítés, alkalmasság mérés, honvéd tisztjelölt, FAT, LP POWER, FARKAS

Keywords: physical education, assignment competency, officer cadet, FAT, LP POWER, FARKAS

DETRE Zoltán, TIBENSZKYNÉ Dr. Fórika Krisztina

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] 2011. évi CXXXII. Törvény a Nemzeti Közszerológati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról
30. § Last downloaded: 2011-12-02
- [2] 1996. évi XLV. Törvény a katonai és rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról
Last downloaded: 2011-12-02
- [3] Egyetemi Felvételi Szabályzat (ZMNE) http://193.224.76.4/download/szmsz/20110306/5_sz_mell.pdf
Last downloaded: 2011-12-02
- [4] Tantárgyi programok http://www.zmne.hu/akadalymentesített_honlap/bolyai_elemei/magunkrol_elemei/ktsk.html
Last downloaded: 2011-12-02
- [5] DEBETTA, P., LOW G., WHITEHORN, M.: *Introducing Microsoft SQL Server 2008*, (2008) ,Washington, Redmond, ISBN: 9780735625587
- [6] NOVAK I., VELVART A., GRANICZ A., BALASSY GY., HAJDRIK A., SELLERS, M., HILLAR G., et al. : *Visual Studio 2010 and .NET 4 Six-in-One* , (2011), Indianapolis, Wrox, ISBN-13: 978-0470499481,

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

A LATIN KORPORÁCIÓK HATÁSA A KÖZÉPKORI TESTÜLETI ÖNKORMÁNYZATOKRA**THE IMPACT OF LATIN CORPORATIONS IN THE MEDIEVAL CORPORATE LOCAL GOVERNMENT**

Az állam, benne a közigazgatás szerepe a közszolgáltatások terén a különböző történeti korszakokban eltérő feltételek mellett alakult. Konszolidált társadalmi időszakokban, azokban az országokban, ahol ez az állapot tartós, esetleg több évszázados, az állam működése, a lakosság lehetőségei az elkülönült szervezet munkájába való bekapcsolódása a legszélesebb körű, a szervezeti, szervezési újításokban élenjáró. A második világháború után világszerte folytatódott az állami szerepkör növekedése a társadalmi, gazdasági folyamatok irányításában. Alapvetően módosultak az emberi együttélés feltételei és az emberiség irányító eszméi, a korfordulóval az állam is fejlődésének új szakaszába lépett.

The State, including the administration's role in providing public services has formed under different conditions in different historical eras. In stable countries' consolidated social eras, perhaps for several centuries, the state's operations, with the public opportunities, they were widely involved in the work of distinct organizations, which has led to organizational innovations. After the Second World War, the management role of the state has started to increase in the social and economic processes. The conditions of human coexistence have fundamentally changed as well as humanity's leading philosophies. With the change of the century the development of the state has entered a new phase.¹ The duties of the state during the antiquity, the middle ages and at the initial stages of the modern times, historically proven, while relatively substantial literature² exists on Latin professional organizations, which proves the undeniable fact that even those states that existed among the simplest conditions could not perform all the duties of the local government with only a single central authority. One method for the division of labour was that the government's functions grouped around certain principles and certain duties, leaving it to the individual's self-regulation to those who existed outside the state's organization. This method of decentralization is called local-government. The latter forms of decentralization of certain administrative functions were given to citizen's corporate bodies that were shaped in a predetermined fashion, are called local government bodies. There were various priori principles for the formation of various local government bodies including provincial and local government. It is noteworthy that Stephen Ereky differentiates on territorial and personal basis formed local governments, as well as local government bodies formed on a transactional basis.³

The corporate authorities of the Hungarian administrative system play a significant role, such as functional decentralization of institutions. They are similar in their major criteria to those of the European corporate local governments: they are designed to perform specific functions and the members of the local government are entitled to perform those duties. The main motivational force to the existence of the public authorities, is that the individual duties of the state and the public administration to be performed by the stakeholders as a whole, where they perform public duties and their own private affairs at the same time and advocacy activities and activities that are in the common interest of their members.⁴

The establishment of the public authorities or corporate local governments and the basis of their segregation is the same as with the regional governments - the principle of participation, the effectiveness of democracy, i.e. the state entrusts

¹ Dr. Lőrincz Lajos (2009): Az állam szerepének változása, különös tekintettel a közszolgáltatásra, Új Magyar Közigazgatás, március, p.5

² Adolf Berger, Encyclopedi dictionary of Roman law, The Lawbook Exchange Ltd., p. 553.

³ About centralization, decentralization and deconcentration I. Drágffy Miklós (1937): Az önkormányzat múltja és jelene Franciaországban pp. 5-23.

⁴ Ficzer Lajos (1998): Magyar Közigazgatási Jog, Osiris Kiadó pp.109-119.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

the administration with the stakeholders. "People with the same occupation group into professional bodies, or group in other different bodies or organizations, however, it does not only mean the new regulation about the terms of employment, but the new relationship order between the individual and the state. The professional bodies from an organizational point of view are corporate local- governments. As there are territorial local- governments, with the municipalities and juridical bodies, so there are corporate local governments too, where it is in the citizens interest to belong to such bodies, where the professions provide the basis to people's livelihoods".⁵ The professional organizations are also one way to acquire the local government' authority, not only the society, but the state also finds it in this form the institution, that is the most appropriate to organize and manage the economy. These benefits are empirical facts, which are supported by several thousand years of history (economic history).⁶ The continuity of corporate idea, can be found at each era in history and have always played a prominent role in their effects, it is remarkable how the guilds were becoming factors in the economic and political power, during the later ages of the thriving cities.⁷

CORPORATE LOCAL GOVERNMENTS OF ANTIQUITY

We do not know much about the origin of the roman professional organizations, but it is certain that the first "corporates" appeared during the reign of the kings.⁸ However, it is difficult to determine whether these primitive organizations were priestly organizations established for the sole purpose of religious worship or organizations for craftsmen as well. It is assumed that the priests' corporate are the origin of public corporates, and probably served as a model for the craftsmen's corporates as well. The bias toward craftsmanship or workmanship was a natural consequence of that the latter body, which was formed to protect the mutual interests, were simple and basic corporates that did not have influence over the public life, although there were ideas, which were the corporates during this early period, were there to satisfy common interests and needs.⁹

The origin of the roman corporates gets lost in obscure tales, the only thing can be stated with certainty, therefore, that the first craftsmanship corporate were simple mergers or bodies, established to protect the common interest, which have little influence over the State. The roman corporates in the political, military and religious history, appeared in the last century of the republic, and this is when the State, for the first time intervenes in their operations. The constant political struggle and the inevitable social change, made the regulation of corporates inevitable.

During the term of Augustus, the law of assimilation gained a political nature. This was reflected in the first major legislation of roman corporativism - attributed to Caesar - Lex Iulia de collegiis (Roman civil law), that the formations of corporates were bound to the authorization by the Senate.¹⁰ The Lex Iulia ordered that the corporate can only operate if the establishment of the corporate was announced at the Senate. Corporates with legal regulation and authorization, by the recommendation of the Senate, and the permission of the Emperor, on the condition, that their operation should not be politically damaging, and it must certify that the organization serves a public purpose. The corporate movement's legal regulation most important consequence was that, the authorized body gained a legal personality. Since that date, we distinguish simple associations (collegium), from the bodies that have legal personality, which are known as corporatio.

⁵ Magyary Zoltán (1939): Államéletünk válsága, különnyomat az Egyedül vagyunk 6. sz. p. 10, and Némethy Imre (1941): Hivatásrendek a közigazgatásban, no. 1

⁶ Kiss István (1932): Dolgozatok a közigazgatási reform köréből, Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest, pp. 11-27

⁷ E.g. the establishment of the Oxford University, in the XII. century (after Paris and Bologna), was established with the help of the flourishing economy achieved by the guilds. Catto, Jeremy (ed.), *The History of the University of Oxford*, [Oxford University Press](http://www.oxforduniversitypress.com) (Oxford, 1994).

⁸ Thomas W. Africa, *The Immense majesty: A history of Rome and the Roman Empire*, State University of New York, Harlan Davidson Inc., 1991

⁹ Tenney Frank, *An economic history of Rome*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1927

¹⁰ Lex Iulia was introduced by Julius Ceasar, amendments were made by Augustus. Földi A., Hamza G. (2005): *A római jog története és intézményei*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest pp.35-50

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

During this time, these organizations were under strong state control, where this power is controlled by the Senate in Italy, and in the provinces by the governors. The dissolution of these authorized bodies was under common law vested with public powers, done by a legislative act, the actual dissolution of corporates was done by administrative action. The Lex Iulia did not only regulate craftsmen's corporates, but in general, the code of right to form associations, which is during this time, was the natural consequence of the socio-economic conditions' development. Oddly, however detailed is the regulation about the rights of the corporates, the organizations did not lose their individuality and private status. In this era, corporates were specifically established to satisfy private interests, in addition satisfy common interest indirectly by their implication.

The territory of the empire substantially increased during the reign of the emperors; therefore, the governance of this huge territory demanded an advanced administration. The increase in administrative tasks used the corporatism which was ready at hand, to perform these functions, in the beginning which they performed as a privilege, later as a liability. The corporations were given privileges, facilitating their easy incorporation, and furthermore, later, with contribution by the authorities, corporates were established in areas where they were so far lacking. The power of corporations was extended to a wide area. Apart from economic tasks, they performed certain occupation systems' duties. Permitted and tolerated by Lex Iulia these corporates were replaced by bodies assigned to undertake civil service tasks.

The corporate system fully developed during the reign of Alexander Severus¹¹ (208-235). Each occupational branch had its own corporation. Membership was compulsory for all, who are engaged in the specified profession. By this time the spirit of Lex Iulia was forgotten, it was no longer a right to form a corporate but an obligation. The corporates are no longer the units of the free individual initiative, but a state created one by the state's administrative orders to serve as a lobby and administrative organization.

The development of corporates reached its peak during the reign of Diocletian (284-305). By public opinion it was everybody's duty to serve the state either by work or military service. Certain professions could only be practiced by the members of the corporate; the individual liberty is restricted to serve the higher purpose of the state. Many professions became hereditary and their practice became compulsory, in exchange, the individual gained acquaintance from public and military service, as well as exempted from paying extra taxes.

The large number corporates at the late imperial era are divided into three groups:¹²

a.) The exercise of certain occupations, the supply of cities, especially the feeding of their citizens was absolutely necessary. The legal statuses of these corporations were Roman and Byzantine. It is assumed that the other major cities' corporations had similar legislations. These were the bakers, the butchers, the meat transporters, the sailors' corporations.

b.) Carrying out activities related to „Large industrial plants” corporation connected to state monopoly, founded by the state, played an important role. Such as salt and mineral miners, the mint, goldsmiths, gunsmiths, etc. corporates.

c.) Not as distinct role played by those corporates that performed occupations that did not have a significant role in the public supply. These included the carpenters, wool weaver, silk weaver, doctors, veterinarians, and etc. corporates. The relationship between the state and the corporations depended on the above mentioned group, to which the corporate belonged to. Once the entry into corporate was no longer a right, but an obligation, than the dissolution was no longer belonged to the corporate's administrative jurisdiction, but depended on the resolution of state. The corporates operated under administrative and judicial supervision. The main supervisory authority to them was the emperor, whose

¹¹ The last member of the Severus dynasty. [Encyclopædia Britannica, Eleventh Edition](http://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Severus), http://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Severus

¹² Matthews, John F, *Laying Down the Law: A Study of the Theodosian Code*. New York, NY: Yale University Press, 2000

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

control powers were exercised by the praefectus praetorio. The State monopolies' staff's corporations as their status, worked as the state's administrative bodies. The corporations' structure was roughly the same, whichever group did it belong to, or even structurally it did not differ much from the previous era's corporations. During this period, the state did not entrust the determination of the type of the individual organizations by their stakeholders, but the principles of Lex Collegio were increasingly determined by the state itself. The patrons (the presidents of corporations), were responsible to the proper management of corporate in two ways: toward the corporate members and the State.

Each corporation was responsible for the service provision, which was composed of its members' professions. The members were universally responsible for the service delivery of any fellow member, (e.g., transportation) they were liable for carrying out the contracts. The operation of the corporations in such a way was a new aspect in their development.

Corporations reach their peak in their development under Diocletianus and Constantinus, their role declined thereafter. The sudden fall of Western Roman Empire puts a sudden end to the life of the corporations; however several other institutions survived in the barbarian kingdoms in Italy, and the Byzanthum; inherited from the Roman Empire. The corporates with religious nature run by priests, the emperor and the senate, by the laws of Lex Iulia, controlled their authorization, controlled and limited their operation and establishment of corporates. Finally they became functional administrative institutions of the empire; corporates have gone through all the major development phrases. The history of the Roman corporations in the ancient world in Western Europe ends here.

CORPORATIONS IN THE MIDDLE AGES

After the fall of the Western Roman Empire, the development of the corporations was divided into two. Corporations survived in the eastern empire, where between Europe and Asia advanced trade had developed. Byzantium, an industrial and commercial centre, where corporations continued to exist, although in specific forms. The corporates undertook production and trade throughout the empire. Byzantium's eparches monitored their operation, whereby the management of the entire economy was part of the public administration. Professions were no longer inherited; entries – conditions vary – depended on a competency exam. The professional practice was not connected to a compulsory corporate membership.

The situation was different in Italy, where with the conquering barbarian tribes- just like the rest of Europe where population movements have been taking place- urban and rural institutions and the economy were fundamentally transformed. The once flourishing ancient cities shrank or disappeared, and if they survived, their role was transformed, often lost their former importance.¹³ With the wake of population decline, the needs of the population became modest. The Roman's developed economic life was replaced by the conquering nation's management system, characterized by the household economy. A nation or a tribe produced to satisfy all its needs. The household-management system survived as a permanent establishment of the invading nations and the kingdoms that were founded after, and even in the era of feudalism evolved only to the extent that now constituted the feudal estates – became not only a political, but also – an economic unit. The so-called courtyard system (sistema curtense, Hofsystem) at the age of the household-management centred on the landlord's castle, all the consumer goods were produced here. In the modern sense we can not talk about commerce because of the public security situation and the strict customs and taxation by the feudal estates. The feudal world strived to attain full self-sufficiency in its economic system, the industry, commerce and agriculture were under the absolute power of the landlord, the landlord had ruled out independent economic activities, so it was understandable that during this era we can not talk about local governments and public administration. The

¹³ Luigi Dal Pane describes the guilds in details: *Il tramonto delle corporazioni in Italia*, Milano, 1960

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

feudalism's economic and political system was not favourable to the corporations, in addition to the German legal concept presented an obstacle, where it did not recognize anything else apart from the family, the tribe and the state as an institution, economic activity was carried out within the family, which made job or occupation searching as well as workers association into a corporation unnecessary.¹⁴

The question arises, whether the roman corporations in Europe did survive history? The guilds in Italy and France were partly based on and originated from the corporations, the initiative of the Roman emperors. In the rest of Europe, the guilds can be traced back to associations and corporations with a religious nature. In the flourishing cities the guilds become the factors of economic and political power. The citizens of the new guilds, the middle class displaced the traditional urban nobility, and increasingly has had taken over the over political power as well. The political leadership - which temporarily belonged to the guilds, under the direct influence (as in Florence in 1282, in Bruges in 1302 in Strasburg in 1332, and in Cologne in 1370) became their duty to participate in the protection of the cities: the guilds equipped with their own flags and coats of arms, were in charge of the city's reinforcement and the maintenance of its buildings.¹⁵

Belonging to the guilds had different conditions. Knowledge and skills were investigated, among free legal status and good reputation. The craftsmen who could easily become full members of the guild even alone, servants and apprentices were at a much disadvantageous position. Regarding the guilds' economic and political affairs the masters' meeting decided. The merchant and craft associations fixed their product prices, determined the number of students they could have, verified the quality of their products and excluded competition by pressure of the guild, and ensured social sustenance, catering for the sick and paying burial expenses.¹⁶

Occupational corporations in the Middle Age were when the industry and trade gains momentum in its development. The increased needs of the population growth generated new solutions. The gradual development of the economic life introduced a new social class, which lived separately from the people living outside the landlord's castle and settled down in castles and fortifications. The new social class did not need the support of the weak central power- with the help of congenital instinct to form associations - generated a strong power to form groupings that could face the landlord's power. The cities independence struggle was launched throughout Europe during the XII-XV century. There was hardly a medieval town with a history that did not participated in the independence struggle. This process could be found in Hungary' own history as well, for example Kőszeg the city's history. Such a struggle could be seen between Késmárk town and the noble family of Thököly.¹⁷ In this struggle, the new industrialists and merchants' associations played a significant role, despite the fact that in the beginning they were formed to perform religious and charitable purposes. During the feudal system' social and economic decline in the XII century, new corporate entities were formed, which were found in Lombardy, in France, England, Germany, Padua, Florence, Bologna, etc, and in our country (known as guild).¹⁸ The history of medieval guilds almost coincides with the histories of the cities; most cities were established by the guilds, because with their increasing economic power their political power grew as well. They were consulted on all

¹⁴ Ibrányi István (1961): A gazdasági élet fejlődésének hatása a közog és a magánjog viszonyára, Magyar Jogászegyleti Értekezések pp.158-179

¹⁵ The large guilds gained the governing power in Florance (arti maggiori). In 1293 guild provost office is established (gonfaloniere), who replaces the governor's (podestat) office. The highest authority, becomes the Signoria, under the authority of gonfaloniere. The constitution of 1282. a new era starts in the history of Florance, where the city becomes the leading power in Middle-Italy.

¹⁶ Bodo Harenberg (1990): Az emberiség krónikája, Officina Nova, pp.322-323

¹⁷ Dános Árpád (1935): Az iparszabadság a magyar ipari közgazgatási jogban, Budapest, p.108

¹⁸ The new corporations are named as the latin coetus, from the lower latin it becomes coeha, from whic the german Zöch and Zech, from which the hungarian céh word originates. Dános Árpád (1935) id.m.: p. 95

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

major public issued for their views; the leaders of the guilds became the leaders of the city. Public office was only worn by those, who were members of the guild, and membership was a prerequisite to acquire citizenship.¹⁹

The medieval guild systems fall under three main categories.

a.) the traders were relatively in a privileged position, their organization structure was determined by the statute, which usually was part of the city, and were endowed with a legal personality.

b.) the freelancers' corporates were similar to the Roman jurist corporates (in particular, judges, doctors, pharmacists guilds play an important role in the cities)

c.) most widespread were the craftsmen guilds.²⁰

History repeated itself with the development of the guilds. The first guilds were for religious and philanthropic purposes had developed and were widespread. Parallel to their growing economic significance –from the beginning of the XII century – they gained more and more influence over public functions, and the political power was in their hands, which phenomenon was found all over Europe.

While the antiquity and Middle Ages, produced highly sophisticated corporate local government systems, while the modern ages, the corporate local government show in its history a decline and regression. The guild system, performing its role disappeared during this era from the scene. All this contributed to the late Middle Age, when the European society was undergoing a great transformation. Reformation started the religious wars, which accelerated the dissolution of the guilds. The discovery of America was a fatal blow to the guild systems, via the "new Indian route" raw materials and gold streamed into Europe, new industries arisen and old ones disappeared. With the industrial and technological developments, the production patterns changed. The guilds could not adapt to the new needs of the new times. Manufacturing was established, that is, a lot of workers, but without machinery were working in the heavy industry. Then, when this mode of production could not satisfy the growing demands, the steam engines entered the manufacturing industry.

The state's action against the guilds swept throughout Europe, which lead to their total elimination. The twist of history that the final blow to the guilds was given during the French Revolution's measures. In fact, the National Assembly on August 4, 1789 declared that it wished to manage the industry without the guilds. Finally, the Constituent Assembly on June 14, 1791, as a declaration of human freedom, banned guilds. The French Revolution's philosophy spread all over the Europe.

In Hungary at the eighteenth century, the government and the counties often interfered with the internal affairs of the guilds in order to prevent abuse. In 1715: under the Law LXXIX., it abolished all the rules, which prevented membership to the guilds. Finally, II Joseph, in 1786, abolished the entire institution.²¹

This brilliant era of corporate local governments - and as mentioned, the guild era - ends, not quite one and a half century later, in the XX century, revival of the corporate local government took place.

Kulcsszavak: helyi közszolgáltatás, önkormányzati modell, kiváltságok

Keywords: local public service, local governmental model, privilege

¹⁹ Csizmadia Andor (1941): A magyar városi jog, Kolozsvár, p. 27

²⁰ Menczer Károly (1941): A munka alkotmányának jogi jellege, Közigazgatástudomány, Budapest, pp.96-98

²¹ Laky Dezső (1930): Az iparosok szociális és gazdasági viszonyai Budapesten, pp. 11-12, and Csizmadia Andor (1938): Érdekképviseletek és a magyar rendi állam kialakulása, Győr p.5

Széll Pálma DR. CSÉPAINÉ

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BERGER, Adolf: *Encyclopedia dictionary of Roman law*, The Law Book Exchange Ltd. Harenberg, Bodo (1990): Az emberiség krónikája, Officina Nova
- CATTO, Jeremy (ed.), *The History of the University*, Oxford University Press (Oxford, 1994).
- CSIZMADIA Andor (1938): *Érdekképviselések és a magyar rendi állam kialakulása*, Győr
- CSIZMADIA Andor (1941): *A magyar városi jog*, Kolozsvár
- DÁNOS Árpád (1935): *Az iparszabadság a magyar ipari közgazgatási jogban*, Budapest
- DRÁGFFY Miklós (1937): *Az önkormányzat múltja és jelene Franciaországban*
- FICZERE Lajos (1998) *Magyar Közigazgatási Jog*, Osiris Kiadó ISBN 963 379 336,0 X ISSN 1218-9855
- FÖLDI A., HAMZA G. (2005): *A római jog története és intézményei*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- IBRÁNYI István (1961): *A gazdasági élet fejlődésének hatása a köz- és a magánjog viszonyára*, Magyar Jogászegyleti Értekezések
- KISS István (1932): *Dolgozatok a közigazgatási reform köréből*, Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest
- LAKY Dezső (1930): *Az iparosok szociális és gazdasági viszonyai Budapesten*
- LŐRINCZ Lajos (2009): *Az állam szerepének változása, különös tekintettel a közszolgáltatásra*, Új Magyar Közigazgatás, 3. szám, ISSN 20-60-4599
- DAL, Luigi (1960): *Pane describes the guilds in details: Il tramonto delle corporazioni in Italia*, Milano
- MAGYARY Zoltán (1939): *Államéletünk válsága*, (különnyomat) Egyedül vagyunk 6. sz.
- MATTHEWS, John F. (2000): *Laying Down the Law: A Study of the Theodosian Code*. New York, NY: Yale University Press
- MENCZER Károly (1941): *A munka alkotmányának jogi jellege*, Közigazgatástudomány, Budapest
- NÉMETHY Imre (1941): *Hivatásrendek a közigazgatásban*, no.1
- W., Thomas (1991): *Africa, The Immense majesty: A history of Rome and the Roman Empire*, State University of New York, Harlan Davidson Inc.
- TENNEY, Frank (1927): *An economic history of Rome*, The John Hopkins Press, Baltimore

**A HELYI TANÁCSOK RENDSZERE MAGYARORSZÁGON
(1950-1990)****LOCAL COUNCIL'S SYSTEM IN HUNGARY (1950-1990)**

Világjelenség, hogy a gazdasági fejlődés együtt jár a lakosság különböző szükségleteinek gyors növekedésével. Ezeknek a szükségleteknek a kielégítéséről való gondoskodás, illetőleg a szükségletek kielégítésének megszervezése többnyire olyan közfeladatként jelenik meg, amelynek ellátása elsősorban a közigazgatás helyi szerveire hárul. A közigazgatás tennivalóinak gyarapodása növeli a közigazgatásnak a társadalom életében betöltött szerepét, fokozza a kormányzat politikai felelősségét. Ezzel magyarázható, hogy minden kontinensen, állandóan napirenden vannak azok a területi-igazgatási reformok, illetőleg reformnak nem minősülő korszerűsítési törekvések, amelyek azt célozzák, hogy a közigazgatás területi elrendezésében, szerkezetében és működésében is megfeleljen a vele szemben támasztott egyre növekvő követelményeknek. A közigazgatási reformtörekvéseket kifejező politikai döntések egyre fokozódó mértékben igénylik a múlt körülmektől feltárását, a kiindulási helyzet elemzését, a változtatások szükségességének, s a lehetséges alternatívák komplex vizsgálatát.

It is a global phenomenon that human needs are increasing due economic development. Satisfying these needs are primarily done by the administrative arms of the local governments. The social importance of their roles are increasing as well as they amplify the government's political responsibility. This explains the reason why there are continuous reforms and developmental agendas that are implemented at all continents aiming meeting the administration's structural, operational demands and location needs. Administrative reform agendas demand to unravel the history, the need for change and establish possible alternatives for complex scientific support.

A helyi képviseleti igazgatás eltérő alakzatokat ölt a centralizált, illetve decentralizált rendszerkörülme nyek között. Egy ország igazgatási rendszerének centralizált vagy decentralizált állapota alapvetően meghatározza a helyi igazgatás összetevő elemeit: a helyi feladatokat, a helyi működés típusait, ennek pénzügyi-személyi feltételeit és hatásköri kereteit, a szintbeli tagozódást. A második világháború végétől a tanácsrendszer létrejöttéig eltelt időszak tapasztalatai világosan mutatták: az állami berendezkedés, a reformjára tett kísérletek elválaszthatatlanok a politikai hatalomért folytatott küzdelmektől. Jól érzékelhető ez nemcsak az államformáról folytatott vitákban, hanem a képviseleti rendszer és az igazgatásra vonatkozó eltérő nézetekben is. A háború utáni polgári közigazgatás-tudomány a helyi önkormányzatokat már az államszervezet integráns részének tekintette, amelyek hatékonyan részt vesznek az állami feladatok helyi megvalósításában is.¹

Az 1944-45-ös koalíciós időszak politikai-hatalmi viszonyainak sajátos megnyilvánulásaként értékelhető a nemzeti bizottságok létrejötte. A nemzeti bizottságok már az Ideiglenes Nemzeti Kormány, az országosan szervezett államhatalom létrejötte előtt alakultak. A nemzeti bizottságok a helyi igazgatás új típusú, spontán kifejezői voltak a demokratikus államszervezetre vonatkozó igényeknek. Működésük történelmi jelentősége abban állt, hogy bár helyi szervekként alakultak – először a községekben, városokban, majd fokozatosan a járásokban és a megyékben – azonban az adott történelmi helyzetben rájuk várt az állami szervezetre háruló szinte valamennyi feladat megoldása. Ez a feladatkör kiterjedt - min-

¹ A skandináv államok önkormányzatainál ekkor már igen erős volt a decentralizált és dekoncentrált állami feladatok együttes megjelenése, Arneson, B. The democratic monarchies of Scandinavia, New York, 1949. p. 25.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. CSÉPAINÉ Széll Pálma

den jogszabályi alap nélkül - a közrend védelmétől, a termelés megindításáig, s – ahol szükséges volt – a bírói teendő ellátásáig.²

A marxizmus-leninizmus „klasszikusainak” meglehetősen leegyszerűsített felfogása a helyi önkormányzatokról híven tükröződik az 1948-tól induló közigazgatási reformok munkaanyagaiban.³ A szociáldemokrata és a kommunista párt egyesülési kongresszusa a közigazgatás olyan reformjáért szállt síkra, „...amely véglegesen megszünteti a feudális maradványokat, ... megerősíti az önkormányzatokat, egyben biztosítja a demokratikus központi hatalomirányító szerepét, népi jellegűvé teszi közigazgatásunkat...”⁴ Az állami szervezet felépítéséről szóló szocialista elmélet az államhatalom egységének marxista elméletével támasztja alá a tanácsrendszer sajátosságát: a kettős hatalom speciális hierarchiáját, amely a szocialista állami szervezet gerincét alkotja.⁵ A helyi önkormányzatot nem önmagában, hanem a centralizmusmal való szerves kapcsolatában vizsgálták és értelmezték. Csak olyan helyi önkormányzatokat tartottak szocialista körülmények közt is alkalmazhatónak, amely mentes a helyi autonómia túlzásaitól és illeszkedik az állami centralizmus szükségyszerű kereteibe. Az önkormányzati formákat és eljárásmodokat nem tekintették önértéknek, azokat mindig a kiszolgált társadalmi-gazdasági célokkal összekapcsolva elemezték és értékelték. Az önkormányzattal kapcsolatos felfogás szerint az a lényeg, hogy a helyi szervezetek megfelelő osztálycélokat kövessenek, tehát a konkrét történeti szituációk és célok függvényében változik az önkormányzat és a központosítás arányának megítélése, minden időszakra érvényes „optimális” arány ezért nem létezik.⁶ A hatalmi-politikai viszonyok átalakulásában (1948/49) jelentős fordulópont következik be; az új politikai és közjogi berendezkedést megalapozó döntések születnek. A változás stratégiai iránya a korábbi polgári helyi önkormányzati rendszer felszámolása és egy új típusú, új államszervezési elvekre épülő helyi hatalmi szervezeti modell: az egységes államhatalom szerves részeként működő tanács típusú szervezet kialakítása körvonalazódik. (Nem a Szovjetunióban megvalósult tanácsrendszerrel teljesen azonos berendezkedés).⁷ Az átvétel „mintája”, már abban a politikai légkörben sem volt a legszerencsésebb, mivel az akkori sztálini államvezetés erősen centralizált modelljét vették alapul (más szocialista országok helyi tanácsrendszerének kiépítésénél is a szovjet minta dominált). Az 1949-ben, május végén hivatalosan megalakított alkotmány-előkészítő bizottság a tanácsforma mellett foglalt állást, majd augusztus 5-ét követően hozták nyilvánosságra az alkotmánytervezetet.⁸

Az államigazgatással foglalkozó jogtudósok munkái ebben a korban elméleti oldalról mintegy „visszaigazolták” a szigorú centralizációt. A kor politikai légköre egyébként is kedvezett a nem kritikai jellegű „elméleti” megközelítéseknek, ugyanakkor nem számolva azzal, hogy a centralizációs előnyök mellett természetesen megjelennek a centralizáció szükségyszerű és szükségyszerűtlen (személyi kultusz) hátrányai, továbbá az erősen centralizált rendszer sajátossága, hogy abban a centralizmus önmagát gerjeszti.⁹

A felülről való építkezés útját járta be Magyarország, a tanácsrendszer erősen centralizált politikai és gazdasági viszonyok között épült ki. A demokratikus centralizmus politikai elve a kettős alárendeltség igazgatási-jogi formulájával valósult meg. Mégpedig olyan kettős alárendeltségben, ahol a vertikális ágazati alárendeltség vonala lényegesen erősebb volt, mint a helyi képviseleti irányítás.

² Lásd erről részletesebben, Beér János (1962): A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, pp. 81-85.

³ Emlékezés a tanácsok fennállásának 35. évfordulójára alkalmából, Állam és Igazgatás, 1986. 2. sz. p. 3.

⁴ Rácz Sándor bevezetője - az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív osztályának vezetője - A tanácsrendszer negyedszázada (1976) szerk.: Dr. Kovács Tibor, Budapest, pp. 5-11

⁵ Dr. Bihari Ottó (1967): Összehasonlító államjog, Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 174-189

⁶ Marx-Engels (1962) 7. kötet pp. 241-242., 244.

⁷ Gergely Jenő- Izsák Lajos (2008): A magyar jelenkor története, Pannonica Kiadó, pp. 34-41.

⁸ Beér János történeti forrásértékben kiváló munkája tartalmazza az önkormányzatiságra vonatkozó fenti politikai álláspontok megjelenési helyét. Beér János (1962): A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, pp. 107-108., 112., 124-125. 138.

⁹ Dr. Verebélyi Imre (1987): A tanács önkormányzat, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, pp. 8., 90-97

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. CSÉPAINÉ Széll Pálma

A demokratikus centralizmus azt jelenti, hogy az alsóbb szervek szigorúan alá vannak rendelve a felettük álló szerveknek, a felsőbb szervek utasításai kötelezőek az alsóbb szervekre, a felettes szervek utasításainak megvalósításánál deklaratív módon érvényesül a helyi kezdeményezés és öntevékenység. A demokratikus centralizmus centrális oldalán, többszörösen biztosított akaratközvetítő eszközöket találhatunk, míg a horizontális oldalon a képviseleti szervek irányító munkájában sok volt a formális, a döntéseket szentesítő elem. Ezzel a kettős alárendeltség politikai elvét erősen centralisztikus módon, igazgatásilag vertikális túlsúllyal értelmezték, amelyben vertikális szempontból túlbiztosított kettős alárendeltségi modell rajzolódott ki.¹⁰ A tanácsi szervek olyan állami ügyek helyi igazgatását kapták meg, amelyek az adott korszakban erőteljesebb centralizációt kívántak meg. A korábbi dekoncentrált állami szervek egy része tanácsi szervvé vált, a tanácsszervezetbe bekerülve ezek a szervek a centrális szellemet jelentősen erősítették. A tanácsrendszeren belül különböző szintek centralisztikusan épültek egymásra, döntően a megyék és a járások voltak az érdemi hatáskörök hordozói. A községeket ekkor az érdemi hatáskörök nagyobb arányával nem lehetett terhelni, mert számos kisközséget kellő számú és felkészültségű szakemberekkel nem lehetett ellátni és ezért a szakigazgatási feladatok a járási szintre centralizálódtak.

A gyakorlatban nem jött létre a jogilag elképzelt egyensúly a helyi igazgatási szerv tevékenységére a két irányból ható alárendeltség közt, a vertikális ág mindenben megelőzte a horizontális ágat (ehhez a tanácsi terv- és pénzügyi rendszer centralizmusa is hozzájárult). Mindez jól megfelelt a kor politikai és gazdasági elvárásainak. Kornai János a második világháború utáni gazdaságfejlődés magyar szocialista útját régióra kitekintő érvennyel vizsgálva rámutatott, hogy a hiányhelyzetekben nélkülözhetetlenné váló állami fellépés a bürokratikus koordináció pozícióit erősíti.¹¹ Kulcsár Kálmán szerint, a kelet-közép-európai régióban öröklötten jelentkező gazdasági hiány és a sajátos szocialista hiánygazdálkodási módok mellett „relatív” hiányt hozott létre az „ambíciózus” szocialista állam, amely ideológiai-politikai alapállásából következően erejét meghaladó feladatok teljesítésére is vállalkozott.¹²

A helyi tanácsok létrehozása gyökeresen változtatta meg az állam szerkezetét és annak munkáját, ennek alapvető vonásait az – 1949. augusztus 20-án elfogadott – Alkotmányba foglalta, s ezzel egyértelmű választ adott a helyi közigazgatás intézményére, az önkormányzatiság teljes mellőzésére. A részletes szabályozásra az 1950. évi I. törvényben került sor. A tanácsok felállításával kapcsolatos teendőket pedig a Minisztertanács szabályozta.¹³

A tanácsok alapvető jogállási helyzetét az Alkotmány 30. §-a határozza meg: „Az államhatalom helyi szervei a megyei, a járási, a városi, a községi és a városi kerületi tanácsok”. Az SZKP XXII. Kongresszusának programja csak 1961-ben használta azt a megjelölést, hogy a szovjetek „az államhatalom és a helyi önkormányzat szervei”. Az önkormányzat kifejezés tehát hosszú évtizedek után újra helyet kapott az orosz terminológiában.¹⁴

Minden tanácstörvény legfontosabb kérdése, hogyan intézkedik a tanács jellegéről. Az erre adott válaszban kerül meghatározásra, ugyanis minden lényeges elvi téma. A jelleg elemei az egész törvényt determinálják; a jelleg megfogalmazásánál tehát eldőlnek a struktúrával kapcsolatos, összes politikai államszervezeti, hatalmi, szervezéselméleti, a kapcsolattrendszert érintő, az önállóságot meghatározó és a fő feladatokat jelző kérdések.

A helyi tanácsok megalakulására és munkájára vonatkozó legáltalánosabb alapelveket – az Alkotmány 32. §-ának kifejtését – a tanácstörvény preambulumban és az I. fejezetében találjuk. A szabályozás szerint a helyi tanácsok tagjait az illető terület választópolgárai négyévi időtartamra választják (az országgyűlési képviselők választására vonatkozó alapelvek szerint). A tanácsok a demokratikus centralizmus elveinek megfelelően egymás alá-és fölé rendelt szervek; műkö-

¹⁰ Varga József (1986): A tanácstörvényben megfogalmazott elvekről, Állam és Igazgatás, 2. sz. pp. 34-37

¹¹ Kornai János (1980): A hiány, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 17. , 22. fejezet

¹² Kulcsár Kálmán (1982): Gazdaság, társadalom, jog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, pp. 46-53.

¹³ 143/1950 (V.18.) MT. sz. rendelet

¹⁴ Lukjanov, A. (1980): A szovjet államhatalmi-népképviseleti szervekről szóló törvényhozás fejlődése, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, p. 276

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. CSÉPAINÉ Széll Pálma

dési területükön az egységes államhatalmat képviselik; a dolgozók legszélesebb tömegszervezetei feladataik megvalósításához, mozgósítják a lakosságot a társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységben való fokozottabb részvételre. A tanácsok ellátják a gazdasági-társadalmi és kulturális élet helyi feladatait, és általában az államigazgatás helyi tennivalóit.

A tanácsok megalakulását több szakaszban és konkrét intézkedésekkel készítették elő, amely az alapvető változások szükségszerű következményeként, elsősorban politikai okok miatt vált elkerülhetetlenné. Változtatás történt az igazgatási - területi beosztáson. Ezek közül a legfontosabb területszervezési intézkedések, a megyei határvonalak átalakítása, a járások területi átrendezése, a városok jogállásának rendezése, a főváros új területi kialakítása. Az átszervezések következtében 25-ről 19-re csökkent a megyék, 150-ről 140-re a járások, 3250-ről 3169-re a községek száma. Kialakult Nagy-Budapest.¹⁵ A tanácsok országos választásáig, 1950. június 15-én ideiglenes tanácsok alakultak, ezek tagjait a Népfront szervei delegálták. Az ideiglenes tanácsok fokozatosan - először a fővárosban és a megyékben, majd a járásokban, városokban, s a főváros kerületeiben – jöttek létre, s működésüket a tanácstagok általános választásáig folytatták. Megtörténik a központi igazgatási szervek területi szervei, a megyei főispán, valamint az önkormányzati szakigazgatási feladatok „átirányítása” a helyi tanácsok és azok végrehajtó bizottságai ügykörébe.

A tanácsok összes fokozataiban 1950. október 22-én választották meg a tanácsok tagjait; a törvény alapján tanácsok alakultak az 500 lakosnál nagyobb községekben, a városokban, a járásokban, a megyékben, a fővárosban és a főváros kerületeiben. (Szóbeli visszaemlékezések szerint az ilyen típusú változásokat megelőzte a magyar közigazgatási szakemberek Szovjetunióba történő utazása, illetőleg kiképzése.)¹⁶

A helyi tanácsok tagjainak száma közel 148.000 fő volt, ehhez további 73.000 póttanács tag társult, amely visszavezethető a tanácsok tömegszervezeti jellegét meghatározó törvényi alapelvre, az elvárt politikai-társadalmi szerepre (a közéletben résztvevők körének szélesítésére) és a helyi közigazgatás társadalmisítási elképzelésekre.¹⁷

A tanácsok belső struktúrája:

- a választott tanácstagokból álló tanács (plénum), mint testület (az egész tanácsrendszer legfontosabb szerve, mely széleskörű választójog alapján jön létre, jellegében népképviselői szerv);
- a tanács által választott állandó bizottságok;
- a tanács által választott végrehajtó bizottság;
- a végrehajtó bizottság tisztségviselői: elnök, elnökhelyettes(ek), titkár;
- a végrehajtó bizottság „szakapparátusa” (szakigazgatási szervek), amelyek nem voltak önálló hatóságok, hanem a végrehajtó bizottság jogkörében és nevében jártak el hatóságként.

Elsősorban az elvi kérdések tisztázatlan volta következtében a törvénynek több fogyatékosága volt. A társadalmi, politikai és gazdasági helyzet alakulása nemcsak lehetővé, de egyben szükségessé is tette a tanácsai szervezetben lecsapódott problémák feloldását. Ezt szolgálták az 1954. évi X. és az 1971. évi I. törvények, valamint az egyéb – a törvényhez kapcsolódó – jogszabályok, amelyek nemcsak a szervezeti, választási, vagy működési és feladat-, illetve hatásköri elemeket tartalmaztak, hanem - különösen a korszak utolsó évtizedében – már elvi jelentőségű kérdéseket is érintettek, jelezvén a lehetséges sarkalatos változási irányt is (pl.: az önkormányzati jelleg elismerése, egyéni választókerületi rendszer, gazdasági önállóság erősítése, a központi irányítási módszerek változása.)

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a tanácsoknak az állam egész rendszerén belüli helyzete, alapvető funkciója, az államhatalom egységének elve és az ebből eredő kormányzati kapcsolatrendszer lényege nem változott, mert azt a társadalmi-politikai rendszer determinálta (pl.: a tanácsok pártirányítása, a demokratikus centralizmus elve). Különösen jól

¹⁵ Papp Lajos (1976): A tanácsok negyedszázados tevékenysége, Alföldi Nyomda, Debrecen, p. 15

¹⁶ Kun Miklós történész közlése

¹⁷ Dr. Csáki Pál (1971): A tanácsok tagjai, Állam és igazgatás 10. sz. p. 21.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. CSÉPAINÉ Széll Pálma

mutatja ezt a központi irányítás (főfelügyelet) rendszerének átalakítása, amely ugyan a lényegét nem érintette, de a hatásköröket formailag új alapokra helyezte.

A második ciklusban (1954-től) a törvény kettéválasztotta a tanácsok (mint államhatalmi szervek) és a végrehajtó bizottságok, a szakigazgatási szervek (mint államigazgatási szervek) kormányzati irányítását és az ebből eredő jogköröket.

Ennek megfelelően a tanácsok központi irányítása az Országgyűlés, illetve a Népköztársaság Elnöki Tanács jogkörébe került (pl.: jogi és szervezeti eszközök, döntések felülvizsgálata stb.) Míg a végrehajtó bizottságok tekintetében ezt a jogkört a Minisztertanács gyakorolhatta, az igazgatási szervek nem csak a végrehajtó bizottság, hanem a felettes szakigazgatási szervek, végső soron a minisztériumok irányítása alatt állottak.

A különböző szintű tanácsok, végrehajtó bizottságok és szakigazgatási szervek között értelemszerűen alá-és fölérendeltségi viszony volt, így ez a végrehajtó bizottság és a szakigazgatási szervek esetében kettős irányítást és alárendeltséget jelentett. Ez később elsősorban az irányításra szűkült, a szervezeti irányítás a tanács és a végrehajtó bizottság kezében összpontosult. A szakmai irányítás a Minisztertanács illetve a minisztériumok feladatkörévé vált.

További kiemelésre méltó a tanácsstagok számának alakulása (már korábban említésre került a választási rendszerben bekövetkezett változás: egyéni választókerületek, többes jelölés), melynek tendenciája a jelentős csökkenés.¹⁸ Meg kell jegyezni, hogy a tanácsok száma jelentősen nem változott, a harmadik ciklusban járási területi szint és a tanácsai testület is kiiktatódik.

Ez időszak alatt lényegében nem változik a településhálózat alapját képező községi és városi települések jogállása; a községek döntő része önállóan alakít tanácsot, elenyésző a közös tanácsok száma, de a városok jogállása részben átrendeződik. Megszűnik a járás alá rendelt város kategória és kialakulnak a megyei jogú városok és azok kerületei (Debrecen, Miskolc, Pécs és Szeged); másrészt mind több község pályázik a városi címre és növekszik a járási jogú városok száma, ami felgyorsítja egyes járások megszüntetését és szerepkörük leértékelődését.

Ezt a folyamatot számos kormányzati intézkedés is elősegítette, elsősorban a település-és településfejlesztési koncepció térnyerése a tanácsai munkában (községpolitikai-fejlesztési eszközök helyi megteremtése, központi kommunális és lakásépítési, iparpolitikai döntések alapján).

A III. tanács törvény a tanácsok jellegét az alábbiak szerint határozta meg: A tanácsok a nép hatalmát megvalósító, szocialista államnak a demokratikus centralizmus alapján működő népképviselői-önkormányzati és államigazgatási szervei.¹⁹ Az előbbieken hangsúlyoztuk, a tanácsok jellegének meghatározása nem egyszerűen formai, illetőleg jogszabályszerkesztési kérdés. A tanácsok jellege – vagyis a rájuk vonatkozó leglényegesebb, legáltalánosabb meghatározó elemek összessége – azt tükrözi, miként helyezkednek el a tanácsok az állami szervek rendszerében, melyek az alapvető funkcióik, mi a rendeltetésük. Először, az 1965. évi 8. sz. tvr. megszületésétől nyílt arra lehetőség, hogy a kutatások egyik központi kérdésévé váljon a tanácsok új jellegének kialakítása. A politikai célkitűzés vonalán meginduló kutatómunkát nehezítette, hogy addig a szocialista magyar államtudomány semmilyen alapokat nem rakott le az önkormányzat szaktudományos kérdéseiben. A teljes elméleti előkészítetlenség hátrányait a modern önkormányzati gyakorlat szélesebb nemzetközi összehasonlító kutatásaival sem csökkentették, és nem indultak részletesebb kutatások a korábbi magyar tudományos gondolkodás értékeinek a feltárására sem.

Nyilvánvaló, hogy a tanácsai önállóság fejlesztési irányának meghatározásához – elsősorban a későbbi elméleti munkához – hangsúlyossá vált az önkormányzatiság elismerése.²⁰ Ezt az elvi megközelítést különösen 1985-1990 közötti időszakban keletkezett szakmai tanulmányok vállalták fel és ezzel hozzájárultak az 1990-ben viszonylag rövid idő alatt kialakított önkormányzati törvényi koncepció tartalmához, amely alapvetően az új államszervezési elvekre épült és nem

¹⁸ Az összesen megválasztott tanácsstagok száma 1954-ben 107.000; 1971-ben ennél lényegesen kevesebb tanácstagot választottak

¹⁹ 1971. évi I. tv. 2. §.(1) bek.

²⁰ Lakos Sándor (1969): A tanácsok helye és szerepe a szocialista építés jelenlegi szakaszában, Kossuth Kiadó, Budapest p. 45.

Dr. CSÉPAINÉ Széll Pálma

kis részben visszatérést jelentett a tanácsok megalakulását megelőző helyi önkormányzati szervezeti, működési elvekhez, illetve az európai önkormányzati alapokhoz, a demokratikus önkormányzás alapszabályaihoz.

ÖSSZEGRÉS

Egy visszapillantás alkalmából nem vállalkozhattam arra, hogy részletesen vizsgáljam, időrendi sorrendben végig kövessem a tanácsszervek tevékenységét és a rájuk vonatkozó teljes jogköröket. Ezért az mutatkozik célszerűnek, hogy a szervezetüket és a működésüket érintő fontosabb változásokhoz igazodva értékeljem a munkájukat és az elmúlt politikai rendszerben betöltött szerepüket. A magyar helyi tanácsok a '80-as évek végére még kevésbé hordozták az önkormányzat jellemzőit. Az is egyértelművé vált, hogy a szükségszerű központi állami irányítás kereteibe az önkormányzati fejlődés a valódi önkormányzati tartalmat hordozó önállóságot kizárólag a politikai rendszerváltozás hozhatja meg. A magyar helyi közigazgatásra kiterjedő elemzések jelentősége jelenleg is abban áll, hogy – a jövő érdekében – megkísérlék feltárni a szocialista tanácsrendszer kialakulását követően jelentkező főbb folyamatokat, azok ellentmondásait és az ellentmondások diagnózisait.

Kulcsszavak: települési önkormányzat, alkotmány, helyi közszolgáltatás, szervezetalkítás, önkormányzati modell, helyi tanácsok, végrehajtó bizottság

Keywords: local government, constitucion, local public service, local governmental model, local council, executive commission.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ARNESON, B. *The democratic monarchies of Scandinavia*, New York, 1949
- BEÉR János (1962): *A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- BIHARI Ottó (1967): *Összehasonlító államjog*, Tankönyvkiadó, Budapest
- CSÁKI Pál (1971): *A tanácsok tagjai*, Állam és igazgatás 10. sz. p. 21. HU ISSN 0324-7171
- GERGELY Jenő—IZSÁK Lajos (2008): *A magyar jelenkor története*, Pannonica Kiadó,
- KORNAI János (1980): *A hiány*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- KULCSÁR Kálmán (1982): *Gazdaság, társadalom, jog*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- LAKOS Sándor (1969): *A tanácsok helye és szerepe a szocialista építés jelenlegi szakaszában*, Kossuth Kiadó, Budapest
- LUKJANOV, A. (1980): *A szovjet államhatalmi-népképviselői szervekről szóló törvényhozás fejlődése*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- MARX-ENGELS (1962) 7. kötet
- PAPP Lajos (1976): *A tanácsok negyedszázados tevékenysége*, Alföldi Nyomda, Debrecen
- RÁCZ Sándor bevezetője - az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív osztályának vezetője, *A tanácsrendszer negyedszázada* (szerk.: KOVÁCS Tibor), Budapest, 1976
- TAKÁCS Imre (1971): *A tanácsok jellegéről*, Állam és Igazgatás, 2. sz. HU ISSN 0324-7171

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. CSÉPAINÉ Széll Pálma

VARGA József (1986): *A tanács törvényben megfogalmazott elvekről*, Állam és Igazgatás, 2. sz. HU ISSN 0324-7171

VEREBÉLYI Imre (1987): *A tanácsi önkormányzat*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest pp. 85-88. ISBN 963 221 600 8

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

A TŰZOLTÓK FIZIKAI, SZELLEMI ÉS PSZICHÉS TERHELÉSE

(A tűzoltók felkészülése a mentési feladatokra a tűzoltóságok mindennapjai tükrében)

THE PHYSICAL MENTAL AND PSYCHICAL PRESSURE OF FIREFIGHTERS

(The preparation of fire fighters for rescue duties)

A tűzoltók nap, mint nap mentik az emberi életet és az anyagi javakat. Az életük állandó készenlét és feszültség. Az adott helyszínen a külső szemlélő csak azt érzékelheti, hogy szervezeten dolgoznak, határozottan cselekszenek, mentenek. Kevesen tudják azonban, hogy a tűzoltók munkája nem ott és akkor kezdődik. Ahhoz, hogy időben a helyszínen legyenek, felkészültek legyenek, a legjobb módszert alkalmazzák a mentésünkre, már jóval az adott esemény előtt, hosszas tanulási folyamatban, a tűzoltók mindennapi életében sajátítják el a legfontosabb készségeket. Felmerül a kérdés, hogyan válnak a tűzoltók alkalmassá arra, hogy versenyt tudjanak futni a másodpercekkel az életünkért? Mit kell tudniuk a műszaki mentéshez, a tűzoltáshoz? Hogyan néz ki a tűzoltóságok élete, melynek eredményeképpen hatékonyan tudnak dolgozni? Szintén keveset tudunk azokról a tényezőkről, amelyek a munka során a tűzoltókat fizikailag, szellemileg és pszichésen érik. Ebben a tanulmányban a szerzők a fenti kérdésekre keresik a választ.

Day by bay Fire fighters rescues lives and property, their life is continuous tension and they are on call all the time. They are present as primary rescue organization at accidents, during disasters, they are not only the first to arrive at these events but they are present until the event has passed and closed. We can observe them carrying out their everyday work and rescue duties in an organized and firm manner. Few now only, that the work of fire fighters does not start at the place of the accidents or disasters. In order to be on time at the right place, to be prepared, to use the best methods possible to save us the place of the accident, they must participate at long trainings and learn their skills during the everyday life of fire fighters . We shall raise the question: how do they become capable to take decisions in seconds to save our lives? What do they need to know for technical rescue and for fire-fighting? How does daily work look like at a fire station? What are the factors that affect fire fighters physically, psychically and mentally? In this article authors are looking for answers to the above questions.

BEVEZETŐ

Örömmel és nem kevés büszkeséggel olvassa minden tűzoltó azt a felmérést, melyet minden évben elkészít a GfK¹, ez nem más, mint a Szakmák Iránti Bizalom Index. Ebben hosszú évek óta vezető helyen van a Tűzoltóság. A tűzoltóságok ma már a katasztrófavédelem rendszerének szerves részét képezik, évszázados múltra tekint vissza a történetük. A tűzoltó szellemiségről, a mentési tűzoltási feladatok ellátásáról számtalan szakmaelméleti- és módszertani anyaggal találkozunk. Kevesebb azonban az olyan jellegű tanulmány, amely azt vizsgálja, hogy milyen folyamatok vezetnek odáig, hogy a tűzoltók az oly sok hibalehetőséget rejtő hivatásukat magas színvonalon, és mások által is elismert módon tudják művelni. Gyakran találkozunk a statisztikákban a tüzekkel, káreseményekkel, de nem sok számadat és tudományosan megalapozott kutatás szól a tűzoltókat érő szellemi, pszichés és fizikai folyamatokról, illetve az azok szervezetére,

¹A GfK Csoport a világ negyedik legnagyobb piacutató vállalata.
http://zipp.hu/belfold/2011/07/04/gfk_szakmak_iranti_bizalom_index_tovabbra_is_a_tuzoltok_szakertelmeben_bizunk_leginkabb

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

egészségre gyakorolt hatásáról. Különösen aktuális ez a téma, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a katasztrófák száma megszorodott, egyre több olyan veszélyeztető jelenség jelent meg, amelyek megoldásához a tűzoltóságok munkája elengedhetetlen. Az átalakuló védelmi rendszerünkben újra ráirányult a figyelem a tűzoltóságok munkájára, hiszen szakmai reformok sorát érzékeljük. Ebben a reformfolyamatban fontos terület a tűzoltó hivatás újraértékelése. Aktuális a téma azért is, mert az egészségügyi rendszer átalakulásánál fontos szempont a lakosság egészségi állapota, ezen belül a különböző célcsoportok, foglalkozási ágak hatásainak vizsgálata, így a védelmi szervek egészség-terhelési helyzete is látókörbe került. Munkaegészségügyi szakemberek sora prognosztizálja a különböző szakmák egészségre való hatását. A tűzoltókkal, védelmi szakemberekkel kapcsolatosan hasznos lehet, ha kutatásokkal megalapozott tanulmányok készülnek a terület vonatkozásában. Ebben a tanulmányban célul tűztük ki, hogy vizsgáljuk a rendszert, melynek szerves része a tűzoltóság, bemutatjuk, hogy hol van a helye ebben a rendszerben. Elemezzük, hogy milyen feladatokkal kell megbirkóznunk, hogyan telnek mindennapjaik, mi vezet el odáig, hogy a káresetek alkalmával a lehető leggyorsabban, legszakoszerűbben végezik a tevékenységüket? Azon felül, hogy megismerkedhetünk ezzel a folyamattal, meg kell azt is vizsgálni, hogy milyen igénybevételnek vannak kitéve a beavatkozó állomány tagjai, természetesen a fizikai és szellem igénybevételén túl a pszichés megterheléseket is elemezve. További vizsgálódásunk tárgya, mivel 2012. január 1-jétől megváltozik a tűzoltóság szervezeti berendezkedése, a katasztrófavédelem szerves részévé válik, hogy ez milyen mértékben érinti a mindennapokat. Amikor a tűzoltóság szerepét vizsgáltuk, módszereink között elsőként a jogszabályokat, intézkedéseket vizsgáltuk, melyek ezt meghatározzák. Belső szabályzók elemzésével összegeztük a mindennapokat meghatározó napirend elemeit, és a kiképzési rendszert. További kutatási módszerünk annak a folyamatnak a vizsgálata, mely elvezet odáig, hogy az általánosan tapasztalható jó munkahelyi légkör kialakulása mellett, ezek a kis közösségek szinte „családias” légkörben, és mégis komoly tanulással töltik idejük jelentős részét az állomáshelyükön. Bemutatjuk a kiképzés egyik legfontosabb elemét, a gyakoroltatást. Vizsgáljuk a tűzoltók felvételi követelményét, mely az őket érő megterhelések miatt nagyon fontos. Vizsgálatunk a hivatásos tűzoltóságok készenléti szolgálatot ellátó állományára terjedt ki, de itt kell megemlíteni, hogy a tűzvédelemnek még számos olyan ága van, melyek tevékenysége nélkül nem képzelhető el hatékony káreseti munka. Ezek elemzése további kutatásokat igényel. A feldolgozás során, a jövő évtől bekövetkező változások szerinti várható állapotok tükrében végeztük az elemzéseket. A tanulmányt 2011. decemberében zártuk le.

1. A TŰZOLTÓSÁG HELYE, SZEREPE A KATASZTRÓFAVÉDELEM RENDSZERÉBEN, A TŰZOLTÓK MINDENNAPJAI

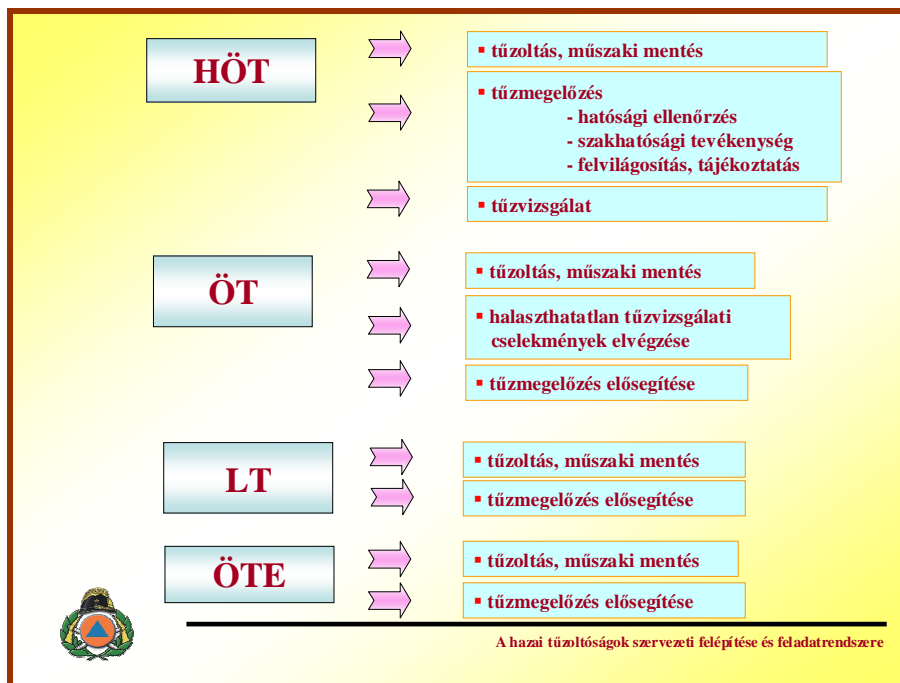
A védelem komplex rendszerében fontos terület a katasztrófavédelem, amelynek a szervezeti alrendszerét vizsgálva megállapítható, hogy egyik legfontosabb részét a tűzoltóságok képezik. Hazánkban korábban Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóságok, (HÖT)² Létesítményi Tűzoltóságok, (LT) Önkéntes Tűzoltóságok (ÖT) és Önkéntes Tűzoltó Egyesületek (ÖTE) tevékenykedtek. Feladataik igen szerteágazóak voltak. Ezt az 1. sz. ábra szemlélteti.

² A védelmi rendszer átalakításával újra államivá válnak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

1. sz. ábra: A tűzoltóságok szervezeti felépítése és feladatrendszere

Készítette: Nagy Gábor Tű őrnagy,³

Ez a rendszer 2012. január 01-től átalakul, a tűzoltóság szervezetileg is a hivatásos katasztrófavédelem részévé válik, és a feladatokat új keretek közt végzi. A tűzoltóság az egyetlen olyan szervezet, mely fő feladatként készenléti szolgálatot lát el annak érdekében, hogy tüzesetek vagy műszaki mentésnek nevezett káreseményeket felszámoljon. A mindennapok tapasztalata azt mutatja, hogy a káresemények jelentős hányadában az első helyszínre érkezők a tűzoltók. Figyelembe véve az esetek várható jellegét, a kárterület-jellemzőket, ez fontos tény. A tűzoltók azok, akik - néhány kivételtől eltekintve - elsőként kezdik meg az esetleges életmentést, tárgymenekítést vagy tesznek olyan további intézkedéseket, melyek megakadályozzák a káresemények eszkalálódását. A rendszerváltás után a tűzoltóságok az önkormányzatokhoz kerültek, a hivatásos katasztrófavédelem pedig szakmai felügyeletet gyakorolt felettük. Így az egyik legnagyobb számú védelmi állomány - az önkormányzati tűzoltóságok - nem alkották szerves részét a katasztrófavédelemnek. Az új „katasztrófavédelmi” törvény⁴ már foglalkozik ezzel a kérdéssel. A jogalkotók felismerték, hogy az akkori formájában nem lehetett megfelelően besorolni ezeket az egységeket egyértelműen, hiszen szétvált a munkáltatói és a felügyeleti jogkör. Az új szabály igyekezett megszüntetni azt az intézményi helyzetet, mely problémát jelentett a számonkérés, felelősségre-vonás és nem utolsó szempontból, az anyagi javak, eszközök arányosabb elosztása terén. A változással egyidejűleg a tűzoltási- és műszaki mentési tevékenység is teljesen állami feladattá válik. Ez a döntés azon túlmenően, hogy erősíti a jobb koncentrációját, eredményesebb kihasználását hozhatja, lehetővé teszi, hogy országosan egységesüljön a tűzoltóságok mindennapjainak szervezése, a mentőmunkára való felkészülés is.

³ Nagy Gábor: Előadás: 2011. november 05. WJL Főiskola Környezettan szak 11. dia

⁴ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. CXXVIII. Tv.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

Mindenképp említést érdemel az a hosszú évekig tartó helyzet, hogy több, már kialakult katasztrófa-esemény alkalmával, nem gazdaságosan történt a tűzoltó egységek alkalmazásba helyezése. A „külsősöknek” is feltűnt, hogy mekkora pazarlás a profi szinten kiképzett és ugyanilyen szinten álló eszközökkel rendelkező tűzoltók olyan területen történő foglalkoztatása, mely nem igényel semmilyen szakmai tudást, vagy speciális eszközt. Nyilvánvaló, hogy ezek a kérdések az új jogszabályok, új szervezeti forma segítségével az elkövetkező években az ésszerűség és gazdaságosság szintjére kerülnek majd, és a kárelhárításban résztvevő minden egység a maga megfelelő helyén láthatja el feladatait.

1.1 A tűzoltóság rendeltetése

Rendeltetésében semmit sem változik a tűzoltóságok helyzete 2012-től sem. Ezen szervezet továbbra is alappillére lesz a tűzvédelemnek. Mint már azt már előzőekben említettük nem elválasztható fogalmakról, feladatokról van szó. Az államnak készenléti szolgálatot kell fenntartania annak érdekében, hogy az ország minden részére a lehető leghamarabb juthasson el valamilyen tűzoltó egység, hogy rendeltetésének megfelelően káreseti tevékenységét mielőbb megkezdhesse tüzesetek, műszaki jellegű balesetek alkalmával. Ezen a téren még vannak teendőink, mert a vonulási idők az ország egyes területein eltérőek, vannak fehér foltok. Korábban az volt a szakemberek véleménye, hogy „Ma Magyarországon nincs sem erkölcsi, sem anyagi oldalon olyan ösztönző erő, mely elősegítené a civil szféra bekapcsolódását a mentő tűzvédelmi feladatok ellátásába. Meg kell találni azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik az önkéntes tűzoltói feladatvállalást. Ez elősegítheti hosszútávon a helyi 10 percen belül beavatkozni tudó tűzoltói erők kialakulását.”⁵ A feladatok tehát zömében az állami tűzoltóságra maradnak.

Az új szabályozásban megjelenő tűzország jelentheti majd az egyik megoldást erre a problémára. 2012. január 1. napjával a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok állami tűzoltósággá alakulnak át. Az állami tűzoltóság (a hivatásos tűzoltóság és a tűzország) a hivatásos önkormányzati tűzoltóság általános jogutódja lesz.⁶ A központi laktanyák mellett, melyek ma szép számmal találhatók az ország minden részén, ezekkel a kisebb, gazdaságosabban működtethető őrsök kialakításával lehet elérni, hogy minden működési terület lefedettsége a gyakorlatban is arányosabb legyen.

A védelmi szakemberek tudják, hogy milyen fontos a korai beavatkozás annak érdekében, hogy alaprendeltetéseinek megfelelően a tűzoltóság. Csak így érhető el, hogy a káresetek minél hamarabb - az eredeti állapothoz közeli - szakaszban legyenek felszámolva.

A tűzoltóság elsődleges rendeltetésnek a káresetek felszámolásán belül az életmentést, anyagi javak mentését, valamint a további károk keletkezésének megakadályozását tartjuk. Ezen felül természetesen az állományoknak hatékonyan kell közreműködnie a hatósági tevékenység, a megelőzés területén is.

1.2 A tűzoltók mindennapjai

A fent bemutatott szerep- és feladatkör ellátásához minden tűzoltóságnak és tűzoltónak felkészültnek kell lennie. El kell oszlatni egy általánosnak tűnő tévhitet, miszerint a tűzoltók a bevetéseken kívüli időszakban az állomáshelyükön „lábat lógatnak, tévénznek, kártyáztatnak és várják a következő riasztást”. Időzöjles szabadidejük is szoros korlátok között telik. Nem kell külön elemezni, hogy ezt a munkát nem lehet komoly kiképzés, továbbképzések, gyakorlatások nélkül szinten tartani. Nem beszélve arról, hogy rohanó világunkban mindig jelentkeznek új kihívások, technológiák, módszerek

⁵ Komjáthy László: Magyarország tűzvédelmi helyzete az EU tagság függvényében, tekintettel a közigazgatási reform és a tűzvédelmi képzés helyzetére. Doktori (PhD) értekezés, 52. oldal.

⁶ 2011. évi CXXVIII. törvény: 84. § (1)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

vagy eszközök, melyekkel meg kell ismerkedni és be kell gyakorolni. Mielőtt viszonylag részletesebben foglalkoznánk ezzel a témával, ismerkedjünk meg a tűzoltók munkarendjével!

NAPIREND

Ma a tűzoltók úgynevezett 24-48 órás váltásban látnak el készenléti szolgálatot. Ez annyit jelent, hogy miután egy teljes napot laktanyájukban töltöttek, két szabadnap áll rendelkezésükre. A jogszabályokban előírt szabadságokon felül minden hatodik szolgálatuk helyett kompenzációs szabadnapon maradhatnak otthon, ezzel biztosítva, hogy munkaidejük kompatibilis legyen az uniós normákkal. Korábban a készenléti szolgálatot adó állomány esetében tartósnak volt tekinthető létszámihiány, és a Hszt. módosításával csökkentett szolgálatiidő-keret a gyakorlatban nem tette lehetővé a túlszolgálat szabadidővel történő „megváltását.” Napjainkra ez javult már, de ha figyelembe vesszük, hogy szabadidejük egy részét munkavállalással töltik, könnyen kiszámítható mennyire fontos annak a huszonnégy órának minél inkább jó közösségben történő, hatékony eltöltése. Emberi, baráti, de legalábbis bajtársi viszonyokról beszélünk itt. Ilyen fokozott pszichikai megterhelést jelentő hivatás esetében, amikor a másik iránti bizalom alapja lehet a tevékenységnek, elképzelhetetlen a munka anélkül, hogy megfelelő lenne a munkahelyi légkör. A jó munkahelyi légkör azonban törekeny, és nagyon könnyen múló állapot, melyet bármilyen kis probléma szertefoszthat.

Amikor a napi tevékenységekről beszélünk, említenünk kell az egyik legfontosabb szolgálati beosztást, a szolgálatparancsnokét. Ő az a személy, akinek irányítása alatt tevékenykedik - helyenként akár - több tucat ember is. Ő az, aki a szolgálatszervezést készíti, amikor kiosztja a személyekre váró feladatokat képezésük, illetve képességeik alapján. Ekkor dől el az is, hogy ki melyik szerez kezdi meg riasztás esetén a vonulást. Mivel minden beosztáshoz külön feladatok tartoznak káresemények alkalmával, ezzel mindenkinek eldől a teendője is. Nagy odafigyelést és emberismeretet igénylő feladat ez. Nem elég az emberek egyenkénti ismerete, foglalkozni kell a köztük lévő viszonyokkal is. A szolgálatparancsnok tehát sokat emelhet vagy ronthat a munkahelyi komfortérzeten.

A tűzoltósági mindennapok bemutatásának legegyszerűbb módja, ha megvizsgáljuk a napirendjük pontjait. Minden állomáshely napjait alapvetően befolyásoló intézkedés, melyet a helyi parancsnok is csak kis mértékben változtathat meg, a *NAPIREND*.⁷ Ennek rendeltetése, hogy a készenléti szolgálatot ellátó állomány tevékenységét időrendbe szedje, lehetővé tegye a lelki, szellemi, fizikai felkészülést.

A laktanyai élet, a szolgálat, a „*váltással*” kezdődik, azaz a szolgálat átadásával. Természetesen ennek szabályai is pontosan le vannak fektetve. Itt tudja meg az állomány az aznapi beosztását, illetve ellenőrzi a készenléti szerek, eszközök, védőfelszerelések stb. meglétét, állapotát. Csak azután kezdődhet a nap, miután a váltás problémamentesen az esetleges hibákat kijavítva befejeződött. (A napirend olyan részeivel, mint az étkezésre fordítható idő, nem kívánunk foglalkozni, de ezeknek is meg van a pontos helyük, idejük. Rövid technikai idő következik ezután.) A szertár rendezése, szerek ellenőrzése, eszközök esetleges cseréje, körletrendezés, szerkarbantartás mind azt a célt szolgálják, hogy az eszközök rendben és bevethető állapotban legyenek arra az esetre, ha megszólal a csengő.

A reggeli rendeződést követően nem pihenés következik, hanem a nap egyik leglényegesebb szakasza érkezik el: a *továbbképzés*. Négy, egyenként 45 perces foglalkozás történik, melynek témáját a szolgálatparancsnok határozza meg azzal a megkötéssel, hogy a központilag kiadott tematikához⁸ tartania kell magát. Rövid ebéd utáni pihenő után folytatódik a kiképzés, leginkább sportfoglalkozások tartásával, mely nem elhanyagolható, és mindennap két órában kötelező is. A délutánra marad még több óra *parancsnoki idő*, melyet az elmaradt foglalkozások pótlására, gyakorlatok

⁷ A Fővárosi Tűzoltó Parancsnokság esetében például ez a 026/2006. sz. parancsnoki intézkedés 1. sz. melléklete

⁸ A Fővárosi Tűzoltó Parancsnokság esetében: 33/2010. számú intézkedés az ügyeleti és készenléti jellegű szolgálatot ellátó állomány napirendjének, továbbképzésének – számonkérésének és a gyakorlatok tartásának szabályozásáról volt, jelenleg változás alatt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

előkészítésére, egyéni tanulásra stb. lehet fordítani. Mivel vannak speciális tudást igénylő beosztások (gépjárművezető, szerparancsnok, szerkezelő stb.), az ezekhez szükséges továbbképzést rendszerint kiscsoportos formában ekkor tartják. Ezen időpontban lehet az újoncok felzárkóztató foglalkozásait is elvégeztetni. Bár az este 6 utáni időszakra is ír elő úgynevezett *kötetlen foglalkozási időt* a napirend, sokan úgy vélik, hogy ennek az időszaknak valóban kötetlennek kell lennie. Hivatalosan 22:00 óra a takaródó ideje. A napirend, mint láttuk, szervezett, jól szolgálja a feladatokra való felkészülést, de a betartása során ki kell emelni, hogy bármely pontja a 120 másodperces kivonulási idő fenntartása mellett valósítható meg. Nincs olyan indok mely a két perces kivonulás késleltetését okozhatná.

GYAKORLÁS

Említésre került már az előzőekben a gyakorlás, gyakoroltatás fontossága. Erre különböző szintű gyakorlatok szervezhetőek, tartásuk esetén a különböző egységek rendelkezésre bocsátását mindig egy magasabb szinten, nagyobb rálátással rendelkező szervezeti egység végzi. A gyakorlatok fajtái rendszerint központilag vannak meghatározva.⁹ A gyakorlatok a következő típusúak lehetnek: vezetési, szerelési, begyakorló, ellenőrző, vezetési törzsgyakorlat, tűzoltási gyakorlat, katasztrófa-felszámolási, együttműködési gyakorlat stb. Mindenképp említést érdemel még azon speciális gyakorlatoknak a sora, melyek a mindennapi munkát alapvetően befolyásolhatják, illetve segíthetik: villamos-, hév-, metró-emelési gyakorlatok, különböző műszaki jellegű gyakorlatok (pl.: roncsvágási), pszichikai gyakoroltató pálya stb. Ezek szervezése, koordinálása, lebonyolítása, ellenőrzése méretüktől és összetettségüktől függően, más és más szintű intézkedést igényel. Mindamelllett, hogy egy tűzoltó a nap huszonnégy órájában kimondva vagy kimondatlanul figyel, hogy mikor gyullad ki a jelzőfény, mikor szólal meg a riasztást jelző hang, még ezeknek a szoros napirendi pontokban rögzített követelményeknek is eleget tesz.

2. A TŰZOLTÓK FIZIKAI, SZELLEMI TERHEI

A tűzoltói munka jelentős fizikai és szellemi terhelést jelent. Már a kiválasztás során igyekeznek az erre hivatottak olyan követelményrendszert felállítani, hogy a felvettek bírják azt a fizikai megterhelést, amit ez a hivatás megkövetel. Figyelembe kell venni, hogy egy tűzoltónak a nap minden időpontjában 120 másodpercen belül el kell hagynia állomáshelyét, és kivonulni olyan eseményhez, melynek felszámolása az egy-két perctől akár több óráig is elhúzódhat. Gondolni kell olyan esetekre is, amikor egy kimerítő káresetről bevonulva már a bevonulás során riaszthatják őket a következő eseményhez. Nem kis fizikai megterhelés ez a szervezet számára. „A valós helyzetben fellépő hatásokhoz társul, nem közvetlenül az eszközök alkalmazása következményeként fellépő tényezők (védőeszköz használata közben fellépő látásélesség, mozgásképeség, komfortérzet, munkavégző képesség-romlás) - és a pszichikumra kifejtett hatás - rontja a túlélő-képességet. Tehát a külső hatás, ehhez kapcsolva a pszichikai hatásokat is, az egyéni védőeszköz használatából eredő komfortérzet-csökkenéssel együtt sokkos állapotba juttathatja a beavatkozót, aminek következtében az cselekvésre képtelenné, és akár túlélésre képtelenné válhat.”¹⁰ Szerencsére nálunk a jól átgondolt pihentetési renddel ez kiküszöbölhető.

Amikor a terhelést vizsgáljuk, alapvetően két részre kell osztani a tűzoltók szolgálatban eltöltött idejét. Egyrészt az az idő, melyet *állomáshelyén tölt*, másrészt az az időszak, melyet a különböző *káresetek helyszínén tölt*. Mindegyik teljesen

⁹ A belügyminiszter 1/2003. (I. 9.) BM rendelete a tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenységének szabályairól (2. sz. függelék)

¹⁰ Berek Tamás: ABV felkészítés a jelenlegi veszélyforrások tükrében, 2004. Bolyai Szemle, XIII. évf. 2. szám, ISSN: 1416-1443

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

eltérő terhelés, más és más igénybevételt jelent számukra. A készenléti időben a gyakorlatok, a sportfoglalkozások jelentik a fizikai igénybevételt, a továbbképzési órák pedig szellemi erőbedobást igényelnek.

Addig, amíg a gyakorlatok megterhelése egy viszonylag kiszámítható terhelést jelent, káreseményeknél soha nem lehet felmérni, hogy mekkora lesz az igénybevétel. Főleg olyan eseményeknél, melyeknek időbeni kimenetele az első időszakban még csak nem is jósolható meg. Kimondottan jó módszer, hogy a tűzoltóságok a gyakorlatok szervezésénél, illetve megtartásánál törekszenek arra, hogy a valóságos megterheléshez hasonló viszonyokat teremtsenek a beavatkozási állomány részére. Szót kell ejtenünk arról az esetről, amikor éjjel, álomkútból felriasztva kell helytállni. A szervezetüknek azonnal válaszreakcióra késznek kell lennie, de éjszaka, felébredve még nehezebb „tettrekész” állapotba kerülni.

A jól végzett káreseti munka egyik nagyon fontos eleme a magabiztosság. Ennek egyik alapja, hogy az ember tisztában legyen saját képességeivel. Magas szintű szakmai tudásra tegyen szert, és tudja azt is, hol van a fizikai túróképességének határa. Itt is *kiemelkedő szerepe lehet a gyakorlatlásnak*, annak érdekében, hogy ne káresetnél kelljen rádöbbednie a tűzoltónak, hogy mi az, amit már nem tud elvégezni. Abban az esetben, ha tudja, mit kell tennie és tisztában van vele, hogy erre fizikailag képes is, munkáját nagyobb magabiztossággal végzi. Annak érdekében, hogy az állomány fizikai, orvosi és pszichés állapotával valamelyest tisztában legyenek a vezetőik és önmaguk is, elengedhetetlenek a különböző *szűrővizsgálatok*.¹¹ Nem igazán népszerű intézkedés az állomány körében, de elengedhetetlen. A szakemberek véleménye szerint javulást jelenthet a megítélésében, ha módszereiben közelebb áll majd a „szakmához” ez a vizsgálati rendszer.

Visszatérve a megterheléshez, elemeznünk kell a védőeszközök és a terhelés összefüggését. Ma már kimondható, hogy hazánkban ezen a téren nemzetközi színvonalú az ellátottság. Ezek az eszközök, melyek védeni hivatottak a tűzoltó testi épségét munkavégzés közben, nem a legkényelmesebb divat szerint készültek, fő szempont a biztos védelem. Ugyanakkor tudni kell, hogy ezeknek az eszközöknek munkavégzést befolyásoló tényezői is vannak. Kiemelkedő jelentősége lehet ezért, ha egy kárhely-parancsnok figyelembe veszi azt a többlet terhet, melyet ezek viselete jelent. Többtíz kilóról beszélünk, melyet alkalomadtán folyamatosan, több órán át, akár nagy hőterhelés mellett is viselni kell, ezért feltétlenül segíthet, ha gondoskodnak az állomány megfelelő szintű váltásáról, pihentetéséről.

3. A TŰZOLTÓK PSZICHÉS TERHELÉSE

A pszichés terhelés is két időszakra osztható: a bevetési időszak előtt, a várakozás során kialakuló terhelés, és a kárterületen jelentkező hatások.

A *bevetés előtti szakaszban* komoly hatótényező a tűzoltónak az az állandó várakozás, ami egy riasztásig eltelik. A csengőszó Pavlov-reflexként működik,¹² azaz az együtt járó ingerek összekapcsolódnak, és a csengő hatására emelkedik az adrenalin szint, és a szervezet készenléti állapotba kerül. A laktanyában töltött „bezártság”, vagy esetleg egy hibás, vagy hibásnak tűnő szolgálatvezetői utasítás, a parancsuralmi rendszerben végzett munka, szintén hatnak a tűzoltó feszültség-szintjére. Gyakran számolnak be a beosztottak körében affektivitás változásáról, vagyis a percepciót és az aktuális információk feldolgozását és az egyénnek az adott helyzetben kialakuló vagy a múltból felidézett élményét kísérő szubjektív viszonyulás változásáról.¹³ Az érzelmek, az indulatok, a hangulat, a közérzet gyakran szélsőséget

¹¹ 21/2000. (VIII. 23.) BM-IM-TNM együttes rendelet a fegyveres szervek hivatásos, közalkalmazotti és köztisztviselői állományának munkaköri egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint a belügyi egészségügyi szolgálat igénybevételéről (változás alatt)

¹² A jelenséget Pavlov fedezte fel, és a pszichológiai kutatások alapja lett. http://www.kislexikon.hu/pavlovi_reflex.html

¹³ Szerk: Németh Attila: A pszichiátria rövidített kézikönyve. Medicina Könyvkiadó Budapest, 2011. 660. o. ISBN 978 963 226 321 2

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

mutatnak, de gyorsan is rendeződnek. Arról nincsenek hazai kutatások, hogy ezek a belső feszültségek „kisülnek”¹⁴ ezekkel a szélsőséges megnyilvánulásokkal vagy elfojtódnak, és pszichoszomatikus¹⁵ elváltozásokhoz vezetnek. A pszichoszomatikus jelenségek elnevezés a test (görögül szóma) és a lélek (psziché) kölcsönhatásának zavarára utal. A pszichoszomatikus betegségek mechanizmusa - azaz a test és lélek megváltozott kölcsönhatásának mechanizmusa - máig sem teljesen feltárt. A tünetek keletkezése a legtöbb esetben megoldatlan lelki vagy szociális problémák jelenlétére utal, amelyek szomatizáció útján adnak jelzést. Mint a legtöbb védelmi munkában, a tűzoltók körében is előfordulnak a „megmagyarázhatatlan,” nehezen kezelhető testi, szervi jelenségek.

A *mentési szakaszban* a kárterületen ható tényezők több szempontból is megterhelőek, ezért ezeket ismernünk kell. Melyek ezek a tényezők?

- A mentés során a fájdalom, veszteség, sérülés, halál, pusztulás látványa,
- A mentettek fokozott érzelmi, fizikai reakciói,
- A hozzátartozók reakciói,
- A társak sérülése, esetleg halála.

A tűzoltók körében a sérültek látványa sok esetben mindennapi rutinná válik, mégsem lehet nyomtalanul feledni. Különösen akkor rendíti meg őket, ha gyermekek az áldozatok, vagy ha hosszú mentés és nagy erőfeszítés ellenére sem tudják megmenteni a kiérkezéskor még élő áldozatot. Szintén tartós nyomot hagynak azok az extrém esetek, amelyek rendkívüli helyszínen vagy módon következnek be, és a mentés nehézségei mellett, hosszabb időn keresztül kell tartaniuk a „lelket” a sérültben, amikor az nyilvánvalóan olyan sérüléseket szenvedett, aminél valószínűsíthető a halál bekövetkezése. A hozzátartozók reakcióinak feldolgozása gyakran nehezebb számukra, mint maga a halál látványa. Sokan számolnak be arról, hogy egy eseménynél árván maradt gyermek, vagy a gyermekét elvesztő szülő érzelmekitörése, összeomlásának verbális és nonverbális jelei tartósan az emlékezetükben maradnak. A pszichés reakcióik a helyszínre érkezve, a mentés kezdetekor a szervezet fokozott készenlétét mutatják: sajátos stresszhelyzetként élik meg. A stressz-hatásra a szervezet adrenalint termel, ami egyrészt felpörgeti az agyat, hozzájárulva ezzel, hogy jól teljesítsen, másrészt a „harcolj vagy menekülj” reakció beindításával felkészíti az izmokat a cselekvésre, a fizikai munkára. Mindezzel fizikai és pszichés érzetek is társulnak. A korai hatások azonban a segíteni akarás kényszere miatt hamar rendeződnek, mindent „elnyom” a munka. A mentés befejezése után azonban - különösen, ha sok feldolgozatlan negatív élmény marad bennük - megjelenhetnek késői pszichés következmények, mint szorongás, visszatérő álmok, PTSD¹⁶ stb. formájában. (lásd 2. sz. ábra.) Ez jelentkezhethet egyszeri válságként, amit megfelelő megküzdési technikákkal jól fel lehet dolgozni. A megküzdési technikák egyéneként változóak.¹⁷ Egy 2010/11. évi felmérés alapján az látható, hogy a tűzoltók nagy része a feldolgozáshoz a családját és a kollégáit „hívja” segítségül.¹⁸

¹⁴ Kirobbannak, majd kioltódnak

¹⁵ http://www.hazipatika.com/topics/asztma/articles/Lelki_bajok_testi_tunetekben?aid=2006020807365

¹⁶ *Post-Traumatic Stress Disorder*: traumák után fellépő állapot, melynek során újra-és újra felidéződnak az események, és ehhez rendszerint egyéb fizikai, szellemi és lelki tünetek társulnak.

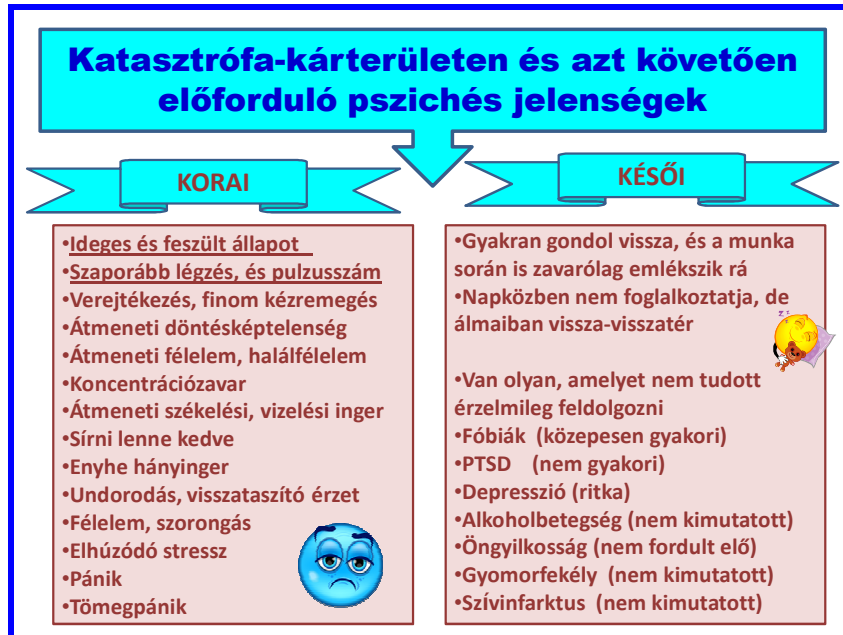
¹⁷ A védekező, elhárító mechanizmusok és a "coping" (2009.03.01.) Forrás: <http://vitalitas.hu/konyvek/lelekegeszseg/lelekeg6-3.htm>

¹⁸ Készítette 200 tűzoltó körében Dr. Hornyacsek Júlia (Babes- Bolyai Tudomány Egyetem Pszichológiai és Pedagógiai Tudományok Kar. 2010.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

1. sz. ábra: A katasztrófa-kárterületen és azt követően előforduló pszichés jelenségek, Készítette: Dr. Hornyacsek Júlia

A szakemberek szerint „A beavatkozási tapasztalatokat kiértékelő, összegző eljárásokat kell működtetni. Ennek birtokában a beavatkozások során jelentkező stressz már nem emelkedik egy bizonyos szinten túlra, és nem válik tevékenységet gátló distresszé.”¹⁹

Nagy szerepe van a közösségi élet fejlesztésének, mert ebben a kontextusban „alapvető kérdés az individualista önérdek és a csoportérdekből fakadó szükségletek egymással való versengése.”²⁰ Ha a válsághelyzet nem rendeződik, a szorongás és annak tünetei nem múlnak el. Ekkor a stressz-hatás mellett már a saját érzései is szorongást kelthetnek, így egyfajta pozitív megerősítéssel egy öngerjesztő folyamat indulhat be. Ez esetleg a tünetek súlyosbodását, a félelmeinek elmélyülését okozhatja, ami szorongáshoz vezethet. Azoknál az állampolgároknál, akik katasztrófát éltek át, vagy a beavatkozó állomány tagjai, akik naponta találkoznak fájdalmas esetekkel, szenvedéssel, amelyet nem mindig tudnak feldolgozni, de maga a pusztulás gyakori látványa is, vezethet oda, hogy az egyén depresszióssá válik. A negatív gondolkodás ilyen esetben háromféle formában jelentkezik: az emberek ismételten negatív módon gondolkoznak az élményeiről, önmagukról, a jövőjükéről.²¹

A katasztrófák másik késői pszichés kísérő-jelensége lehet a korábban már említett **PTSD**, mely „traumatizáló események, hatására jelentkező tartós, súlyos szorongásos zavar, amelyet pszicho-vegetatív tünetek kísérnek”²² A szomszédos országokban, így az osztrák támogatási rendszerben is, alapelv az, hogy nem „csak” a katasztrófák által sújtott állampolgárokra, hanem a beavatkozó erők szükségleteinek beazonosítására, valamint a stressz-megküzdési technikáik fejlesztésére is figyelmet kell fordítani. (ellátás, váltás, képességek szerinti beosztás, informálás, ventillálás,

¹⁹ Dr. Lázár Gábor: A hazai ADR balesetek jellemzői és elhárításuk stratégiai, taktikai elemzése PhD értekezés, ZMNE 2006. 77. o.

²⁰ Charles S. Carver: Személyiségpszichológia Osiris Kiadó Budapest, 2006. 504. oldal

²¹ J. Comer, R. (2005). A lélek betegségei. Osiris Kiadó, Budapest. p. 150. p. 190. p. 170

²² Leszczynski, K., Schuhmann W. (2007). Pszichológiai lexikon. Helikon Kiadó, Budapest. p. 27.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

megbeszélés-debriefing, én-erősítés, csapatmunka erősítés stb.)²³ A pszichés felkészítés fontossága egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hiszen egy önmagát, a saját határait, a közössége képességeit, a normál és kóros pszichés megnyilvánulásokat ismerő védelmi szakember a munka során a rá, és a társaira ható tényezőket is jobban tudja kezelni, hamarabb felismeri a saját reakcióit, azok normál vagy kóros mértékét. A leggyakoribb feldolgozási módokat és a pszichés felkészítés fontosságáról alkotott véleményeket a 3. sz. ábra foglalja össze.

Az ábrából látszik a közösség összetartó erejének fontossága, a jó munkahelyi légkör szerepe. És látszik, hogy megvan a veszélye annak, hogy helytelen megküzdési módokat választanak. Ennek elkerülésében nagy szerepe lehet a parancsnokoknak, a szolgálatvezetőknek, a csoportnak.

2. sz. ábra: A feldolgozási módok és vélemény a pszichés felkészítésről
Készítette: Dr. Hornyacsek Júlia

ÖSSZEGZÉS

A tűzoltóságok napjainkban jelentős átalakuláson mennek át. Önkormányzati fenntartás helyett államivá válnak, szerves részét képezik a katasztrófavédelem szervezeti- és intézményi alrendszerének. A tűzoltók ott vannak az állampolgárok mindennapjaiban. Ahhoz, hogy a rendkívüli eseményeket szervezetteren, az esetnek megfelelő legszakszerűbb módszerrel végezhessék, komoly felkészülésre van szükségük. Meg kell küzdeniük a szolgálatok mindennapi

²³ Dr. Hornyacsek Júlia: A tömegkatasztrófák pszichés következményei, és az ellenük való védekezés lehetőségei Bolyai Szemle 2010. XI. évfolyam, 4. szám 29. oldal

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

követelményeivel, be kell tartaniuk a szoros kötetmek közötti szabályokat, és el kell viselniük azokat a terheléseket, melyek a mindennapok során a tűzoltás és a műszaki mentés során várnak rájuk. Ez a sokrétű munka fizikailag, szellemileg és pszichésen egyaránt komoly kihívás. Ezt érzékelteti a 3. sz. ábra. A magyar tűzoltók több esetben is jól vizsgáztak már kitartásból, szakmaiságból, emberségből, de „ki őrzi majd az őrzőket?”- teszi fel a kérdést Juvenalis,²⁴ és modern korunkban is megfogalmazódik e kérdés. A rájuk nehezedő nyomást a többségük a családjukkal és a munkatársaikkal szervezett közösségi programokkal, a szakmai kérdések „átbeszélésével” dolgozzák fel. Kiemelt jelentősége van a felkészítésüknek. A szakmai, testi, szellemi felkészülésen túl, pszichés felkészítést is igényelnek. Minél sokoldalúbb a felkészülés módja, annál nagyobb az esélye annak, hogy munkájuk során kevés károsodást szenvednek, és a legjobb döntéseket hozzák.

Nagy a felelősségük a parancsnokoknak, szolgálatvezetőknek az állományuk életének alakulásában. Odafigyeléssel, kellő nyitottsággal munkatársaikon észrevehetik a kimerülést, a pszichés és fizikai fáradást. Megfelelő tervezéssel, szervezéssel, a továbbképzések ennek megfelelő alakításával, megelőzhetik a negatív jelenségek visszafordíthatatlanná válását. Munkájukhoz Csóti Marianna versrészlete adhat megfelelő szellemiséget:

„Legyél a támasza, mutasd meg az utat, de ne építs köré féltéskorlátokat!

*Legyél a barátja, sose hagyd magára,
a harchoz, melyet vív, légy a hátszága.
Erősítsd, bátorítsd, vérted fel a harchoz,
Kísérd végig útján, de ne láncold magadhoz!”²⁵*

3. sz. ábra: A tűzoltó egészen a kimerülésig küzd a lángokkal, gyakran hiába. Készítette: Tatyana Makeyeva/Reuters, Forrás:²⁶

²⁴ Juvenalis, Decimus Junius (Aquinum, római költő, író.)

²⁵ Csóti Marianna: A szorongó Walesben élő, édesapja révén magyar származású szerző

²⁶ Die Feuerwehr kämpft oft bis zur Erschöpfung gegen die Flammen - meist erfolglos (letöltés: 2011. dec. 31.)

<http://www.stern.de/panorama/waldbraende-ohne-ende-russland-machtlos-gegen-flammeninferno-1590546.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor

*Kulcsszavak: tűzoltó, szolgálat, fizikai terhelés, pszichés terhek, gyakorlatok, felkészítés**Keywords: fire-fighter, practice, physical liability, psychical liability, exercises, preparation*

FELHASZNÁLT IRODALOM

A védekező, elhárító mechanizmusok és a "coping" (2009.03.01.) Forrás:<http://vitalitas.hu/konyvek/lelekegeszseg/lelekeg6-3.htm>BEREK Tamás: *ABV felkészítés a jelenlegi veszélyforrások tükrében*, 2004. Bolyai Szemle, XIII. évf. 2. szám, ISSN: 1416-1443CARVER Charles S.: *Személyiségpszichológia* Osiris Kiadó Budapest, 2006. 504. oldalDr. HAJAS Barnabás-Dr. KISS László-Dr. HALÁSZ Zsolt: *JELENTÉS a tűzoltók élet és munkakörülményeinek átfogó vizsgálatáról* OBH 2007. 6. oldalDr. HORNYACSEK Júlia: *A tömegkatasztrófák pszichés következményei, és az ellenük való védekezés lehetőségei* Bolyai Szemle 2010. XI. évfolyam, 4. szám 29. oldalDr. LÁZÁR Gábor: *A hazai ADR balesetek jellemzői és elhárításuk stratégiai, taktikai elemzése* PhD értekezés, ZMNE 2006. 77. o. http://www.hazipatika.com/topics/asztma/articles/Lelki_bajok_testi_tunetekben?aid=20060208073659http://zipp.hu/belfold/2011/07/04/gfk_szakmak_iranti_bizalom_index_tovabbra_is_a_tuzoltok_szakertelmeben_bizunk_leginkabbJ. COMER, R. (2005). *A lélek betegségei*. Osiris Kiadó, Budapest. p. 150. p. 190. p. 170KOMJÁTHY László: *Magyarország tűzvédelmi helyzete az EU tagság függvényében, tekintettel a közigazgatási reform és a tűzvédelmi képzés helyzetére*. Doktori (PhD) értekezés, 52. oldal.LESZCZYNSKI, K., Schuhmann W. (2007) *Pszichológiai lexikon*. Helikon Kiadó, Budapest. p. 27.NAGY Gábor: *A tűzoltóságok szervezeti felépítése és feladatrendszere* Előadás: 2011. november 05. WJL Főiskola Környezettan szak 11. diaNÉMETH Attila szerk.: *A pszichiátria rövidített kézikönyve*. Medicina Könyvkiadó Budapest, 2011. 660. o. ISBN 978 963 226 321 2*Pavlov reflex*: http://www.kislexikon.hu/pavlovi_reflex.htmlKépforrás: Tatyana MAKEYEVA: *Russland machtlos gegen Flammeninferno* <http://www.stern.de/panorama/waldbraende-ohne-ende-russland-machtlos-gegen-flammeninferno-1590546.html>

1/2003. (I. 9.) BM rendelete a tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenységének szabályairól (2. sz. függelék)

2011. CXXVIII. tv. A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

21/2000. (VIII. 23.) BM-IM-TNM együttes rendelet a fegyveres szervek hivatásos, közalkalmazotti és köztisztviselői állományának munkaköri egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképzettség megállapításáról, valamint a belügyi egészségügyi szolgálat igénybevételéről

33/2010. számú intézkedés az ügyeleti és készenléti jellegű szolgálatot ellátó állomány napirendjének, továbbképzésének – számonkérésének és a gyakorlatok tartásának szabályozásáról.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám****Dr. HORNYACSEK Júlia, VAD Tibor**

70/1997. (XII. 29.) BM rendelet a tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenységének szabályairól (változás alatt)

1/2006. (VI. 26.) ÖTM rendelet a Hivatásos Tűzoltóságok Szolgálati Szabályzatának kiadásáról (változás alatt)

A NÉMET BAKTÉRIUMFERTŐZÉS BIZTONSÁGI KOCKÁZATAI ÉS TANULSÁGAI**SECURITY RISKS AND LESSONS OF THE GERMAN BACTERIUM INFECTION**

Májusban a kólibaktérium egy speciális formája pánikot okozott Németországban, miután emberek százai betegedtek meg és tucatnyian haltak meg. A kellemetlen esetnek el kell gondolkodtatnia az elemzőket a baktériumfertőzés okozta esetleges biztonsági kihívásokról és fenyegetésekről. A tanulmány a halálos járvány kapcsán fel kívánja hívni a figyelmet az élelmiszerbiztonság, a hiteles kommunikáció, a nemzetközi együttműködés, a biológiai terrorizmus megelőzésének és a katonák biztonságos ételmezésének fontosságára. Az élelmiszerbiztonság a jól működő társadalom legfontosabb garanciáinak egyike. A kormányoknak mindent meg kell tenniük az egészséges ételek előállítására és az élelmiszerellátás biztonságára érdekében. Komoly élelmiszerfertőzés vagy országos járvány esetén a hatóságoknak hitelesen kell tájékoztatniuk a megelőzés, a felmerült problémák megoldása és a járvány következményeinek felszámolása módjáról. A korrekt tájékoztatással számos új probléma elkerülhető. Az élelmiszerbiztonság együttműködést kíván az EU tagállamok és a szomszédok részéről egyaránt, hogy közösen sikeresebben meg tudjanak küzdeni a kihívásokkal. Az egymás vádolása nem jó megoldás. Ha a német élelmiszerfertőzésről azt feltételezzük, hogy a biológiai terrorizmus egyik esete, akkor kutatásunk meglepő eredményre vezet. A biológiai terrorizmus különösen veszélyes fenyegetést jelent a demokratikus társadalmakra nézve. Az élelmiszerbiztonság egyben alapja a katonai missziók sikerének és hatékonyságának is, mivel „A hadsereget a hasa viszi előre”. Katonáink ételmezésének biztonsága prioritást élvez minden pillanatban és körülmények között.

In May a special form of the E. coli bacterium caused panic in Germany after making hundreds of people ill and killing dozens. This inconvenient event should make analysts think about possible security challenges and threats of the bacterium infection. This publication tries to attract the attention to the importance of food security, trustworthy communication, international co-operation, prevention of biological terrorism and the secure food supply of soldiers concerning the afore mentioned lethal epidemic (pandemic). Food security is one of the most important guarantees of a good functioning society. Governments should take all the measures for making healthy food and securing food supply. In a case of a serious food infection or pandemic authorities should adequately communicate about the tools of prevention, solving the current problems and consolidation of the consequences of the epidemic. By a correct communication several new problems might be avoided. Food security needs co-operative approach among EU members and their neighbours in order to cope more successfully with the challenges. Blaming each other will not be the right solution. If we take the German food contamination as a fictive model of biological terrorism, the result of the research would be very surprising. Biological terrorism should be taken into account as an especially dangerous threat against a democratic society. Food security is a basic for the success and effectiveness of a military mission, too since “An army marches on its stomach”. Secure food supply of our soldiers is a high priority in every moment and circumstances.

A németországi kólibaktérium-fertőzés esete a maga kellemetlenségeivel és az általa keltett riadalommal elgondolkodásra és a szükséges következtetések levonására készíti az elemzőket. Májusban az Európai Unió egyik leggazdagabb országa volt kénytelen szembenézni az emberre is nagyon veszélyes, antibiotikum-kezeléssel sem gyógyítható betegséggel, a kólibaktérium egy bizonyos fajtája által okozott súlyos hasmenésjárvánnyal. A rendelkezésre álló pénz, a magas színvonalú orvostudományi háttér, a híres német szervezettség és precizitás, valamint a gyors intézkedések sem voltak elegendők ahhoz, hogy a fertőzést már az elején megfékezzék. A járvány tovaterjedt Nyugat-Európában, és legalább egy tucat országban is megjelent, miközben közel háromezer embert, köztük harmadát életveszélyesen megbete-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

DR. SZILVÁGYI Tibor

gítette. A fertőzés június végéig 48 személy halálát okozta, szinte kizárólag Németországban, egy esetben pedig Svédországban.¹ Mi történt volna Magyarországon, ha egy hasonló esettel álltunk volna szemben? Talán jobb is, hogy erre nem kell megadnunk a választ. Ugyanakkor a történekből okulva lehetőségünk van arra, hogy felkészüljünk a hasonló helyzetekre, és akár már előre elkészített tervekkel is rendelkezünk a jövőben.

A Pekingi Genetikai Intézet után a németországi Göttingeni Egyetem kutatói is feltárták a véres hasmenésjárványt okozó baktériumtörzs genetikai állományát, azaz genomját. A kínai szakemberek arra a megállapításra jutottak, hogy a Németországban több ezer megbetegedést és több tucat ember halálát okozó kórokozó génjei két különböző baktériumtörzsből származnak. A kórokozó génjeinek 93 százaléka egy úgynevezett EAEC (más néven EAggEC) baktériumból (*Enteroggregatív Escherichia coli*) származik. Nagy hasonlóságot mutat a korábban a Közép-Afrikai Köztársaságban azonosított, és ott súlyos hasmenésjárványt kiváltott EAEC 55989 kórokozóval. A genom többi részét egy „konvencionális” EHEC kórokozó (*Enterohemorrhágiás Escherichia coli*) alkotja, amelyet Shiga-toxin termelő képessége miatt szokás STEC-nek (*Shiga-toxin termelő E. coli*) is rövidíteni. A Shiga-toxin nevű mérgező anyag felelős a véres hasmenés és a veseelégtelenség kialakulásáért. Az EHEC baktériumtól származik a járványt kiváltó kórokozó antibiotikum-rezisztens tulajdonsága is. (Az elnevezésben az enterohemorrhágiás jelző arra utal, hogy a baktérium „bélvérzést okozó.”) A kórokozó tehát az EHEC és EAEC baktérium tulajdonságait egybeolvasztó, úgynevezett EAHEC-baktérium (*Enteroggregatív Hemorrhágiás E. coli*).²

A járványt okozó baktérium nagy valószínűséggel természetes úton, a baktériumok körében gyakran megfigyelhető génmódosulások révén alakult ki. Alekszandr Baranov, az Orosz Tudományos Akadémia Biológiai Fejlődéstani Intézetének genetikusja azonban az orosz médiában azt feltételezte, hogy a kórokozó nem természetes módon alakult ki, hanem valamely biotechnológiai társaság „szivárogtathatta” ki.³ Teljes mértékben nem zárható ki, hogy a szóban forgó, súlyos megbetegedéseket okozó baktériumtörzset ember alkotta, ennek azonban nagyon csekély a valószínűsége – vélték más elemzők.⁴

Az eset kapcsán minden kétséget kizáróan felmerül az emberekben az a gondolat, hogy mennyire sebezhetőek vagyunk, és „jelentéktelennek tűnő kis baktériumok” is mennyire meg tudják keseríteni az életünket. A német sajtóforrások kezdetben a Spanyolországból importált uborkát tartották a fertőzés fő forrásának, de később – miközben az eredetről szóló találgatások folyamatosak voltak – kiderült, hogy egy alsó-szászországi biokertészeti üzemből származó növényi csíra terjeszti a kóros fertőzést.⁵ Később a Frankfurt környéki Erlenbach falu patakjában is kimutatták a halált okozó baktérium jelenlétét, ami egyes értékelések szerint a szennyvíztisztítás tökéletlenségére és annak veszélyeire is figyelmeztet. A lakosságot felszólították, hogy a patak vizéből ne locsoljanak.⁶

Június végére újabb feltételezés jelent meg a kólibaktérium-fertőzés forrásáról. Az Európai Betegségmegelőzési és Járványügyi Központ jelentése szerint ugyanis Egyiptomból származó görögszéna magok okozhatták a májusban kitört német hasmenésjárványt. Az egészségügyi szakértők attól tartanak, hogy a fertőzött magok más országokba is eljuthattak.⁷

¹ Sweden detects E. coli not linked to Germany; <http://www.swedishwire.com/politics/10403-sweden-detects-e-coli-not-linked-to-germany>; Letöltés: 2011. 06. 29.

² Kiderült, hogy miért olyan különleges a német járvány baktériuma; <http://www.origo.hu/egeszseg/20110616-kiderult-hogy-miert-olyan-kulonleges-a-nemet-jarvany-bakteriuma.html>; Letöltés: 2011. 06. 16.

³ Kiderült, hogy miért olyan különleges a német járvány baktériuma; <http://www.origo.hu/egeszseg/20110616-kiderult-hogy-miert-olyan-kulonleges-a-nemet-jarvany-bakteriuma.html>; Letöltés: 2011. 06. 16.

⁴ A bioterrorizmus gyanúja is felmerült a német hasmenésjárványnál; <http://www.origo.hu/tudomany/20110606-e-coli-ehc-mestersegesen-is-letrehozhattak-a-nemetorszagi-jarvanyt-okozo.html>; Letöltés: 2011. 06. 06.

⁵ Járvány: kevesebb a megbetegedés Németországban; http://hvg.hu/vilag/20110611_kevesebb_beteg_nemetorszagban; Letöltés: 2011. 06. 11.

⁶ Nem áll meg a hasmenésjárvány; <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=441729>; Letöltés: 2011. 06.23.

⁷ Egyiptomból származó magvak okozhatták a hasmenésjárványt; http://hirszerzo.hu/kulfold/20110630_egyiptomi_gorogszenamag_hasmenesjarvany; Letöltés: 2011. 06. 30.

DR. SZILVÁGYI Tibor

A járvány számos kérdést vet fel az élelmiszerbiztonság, a kommunikáció, a nemzetközi kapcsolatok és a terrorizmus területén, amelyeket érdemes néhány gondolatban áttekinteni.

AZ ÉLELMISZERBIZTONSÁG FELÉRTÉKELŐDÉSE

Mindannyiunk számára fontos az egészségünk megőrzése, amelynek a rendszeres mozgás mellett egyik legfontosabb eleme a helyes és higiénikus táplálkozás. Bizalmi kérdés, hogy hol és milyen terméket vásárolunk és fogyasztunk. Emellett üzleti érdek is, hogy a fogyasztásra alkalmasnak minősített vagy vélt élelmiszerek tényleg egészségesek legyenek. A fogyasztók védelme mindenkinek egyaránt fontos, a kétes minőségű termékekkel hosszú távon nem lehet haszonnal kereskedni, a társadalom ugyanis szinte azonnal elutasítja a rosszat. A németországi kólibaktérium-fertőzés felhívja a figyelmünket arra, hogy egészségünket mennyire befolyásolhatják az élelmiszerek, és mennyire sebezhető a társadalom az ételmérgezések által. Gondoljunk csak a bélfertőzésekre, mint a nyáron gyakran előforduló Salmonella-fertőzésre vagy a kevésbé gyakori Coli-baktérium, Staphylococcus-, Typhus- és Paratyphus-, Campylobacter-, Shigella- (bakteriális vérhas), Amoeba- és Cholera-baktérium-fertőzésre.⁸ Szerencsére az utóbbiak előfordulása Európában már nem jellemző. Az elmúlt évek európai és hazai élelmiszerbotrányai is intő jelül szolgáltak. Számos ember életét megkeserítette például többek között a fagyállós bor, a téglaporos paprika, a dioxinos csirke, a kergemarhakóros hús, az antibiotikummal szennyezett élelmiszer és a korábbi, szintén németországi úgynevezett nitrofen botrány is.

Manapság különösen a szennyezettségtől és mérgektől mentes úgynevezett bioélelmiszerek a legkívánatosabbak, de azok sem mindig teljesítik a velük szemben támasztott elvárásokat. Sok gazdaságban műtrágya helyett szerves trágyát (a baktériumok melegágya) használnak, hogy teljesítsék a vegyi kezelés tilalmának követelményét, és egyidejűleg nagyobb hozamot érjenek el, illetve szebb termékeket állítsanak elő.⁹ A mennyiségre és látványra történő törekvés azonban néha a minőség rovására megy, mert a nem előírás szerű kezelés megfertőzheti az élelmiszereket. A fogyasztóknak nincsen lehetőségük ellenőrizni a termékek minőségét, ki vannak szolgáltatva a kereskedőknek, illetve az ellenőrző mechanizmusoknak és a fogyasztóvédelmi hatóságok hatékonyságának. Amennyiben az illetékes szervek észlelik a problémákat, azonnal intézkedéseket kell hozniuk a tömeges járványok, illetve mérgezések elkerülése érdekében. Erre azonban egyelőre nem vagyunk kellőképpen felkészülve, különben nem történhetett volna meg Németországban, hogy a kólibaktérium-fertőzés eszkalálódjon, pánikot keltsen, és ennyi halálos áldozattal járjon.

Az élelmiszerbiztonság jelentősen felértékelődik a közeljövőben, aminek érdekében tovább kell javítani az élelmiszerek ellenőrzését, a reagáló képességet, a tájékoztatás rendjét, a biztonsági rendszabályokat és természetesen azok végrehajtásának színvonalát. A tudomány fejlettsége egyelőre még mindig nem elég magas szintű ahhoz, hogy gyorsan meg tudjuk állapítani a fertőzések pontos okát, illetve definiáljuk a megelőzés, az elterjedés és legfőképpen a kiváltott betegségek ellenszerének módját, ami a németországi eset kapcsán is igazolódott.

A fertőzések terjedését elősegítik a mai étkezési szokások és trendek, például a zöldségek és gyümölcsök nagyobb mértékű és többnyire nyers fogyasztása. Ez alapvetően nem lenne probléma, ugyanakkor a nyers élelmiszerek nem kellő tisztítása, illetve nem előírás szerű kezelése könnyen elvezethet a járványos fertőzések kialakulásáig. A másik trend „bekapok valamit, ahol éppen vagyok” címet kaphatná. Hajlamosak vagyunk arra, hogy nem kellő higiéniai körülmények között, például utcán, tömegközlekedési eszközön vagy a munkahelyi irodánkban fogyasztjuk el ételeinket. A harmadik trend a gyorséttermek és a félíg kész ételek előnyben részesítése. Mindkét esetben megvan annak a kockázata, hogy az elénk kerülő élelmiszer nem kellőképpen előkészített, illetve annak folyamatába hűtési vagy hőkezelési hiba csúszott. Bizonyos élelmiszerek előállítására ugyanis azért is jóval gyorsabb és olcsóbb, mert a gyártók a haszonra koncentrálnak a kockázatokat vállalnak, és nem fordítanak elegendő figyelmet a biztonságra és a higiéniára. Egy június közepi hír szerint

⁸ Nagy Egészségkönyv; Kossuth Könyvkiadó; 1991; ISBN 963 09 3689 5; 499-500. o.

⁹ [Germany defends E.coli response as death toll rises](http://riotpolicia.info/germany-defends-e-coli-response-as-death-toll-rises); <http://riotpolicia.info/germany-defends-e-coli-response-as-death-toll-rises>; Letöltés: 2011. 06. 08.

DR. SZILVÁGYI Tibor

a franciaországi Lille-ben is megjelent a kólibaktérium-fertőzés. A kórokozó egy a Lidl diszkontáruházban kapható előre-csomagolt húspogácsa készítményben volt fellelhető, amelyhez a franciaországi feldolgozó cég a húst állítólag Németországból importálta.¹⁰ Mindezt más források nem erősítették meg, és nem bizonyított a franciaországi és a németországi megbetegedések kapcsolata sem.

A JÓ KOMMUNIKÁCIÓS STRATÉGIA MEGVÁLASZTÁSA

Pszichológiailag igazolt tény, hogy az ember leginkább a bizonytalantól, az ismeretlentől fél. Nem tudja kezelni azokat az új jelenségeket, amelyek fizikai létét fenyegetik, ha nem ismeri a védekezés megfelelő módszerét. A németországi fertőzés kommunikációja visszafogott, tényszerű és hiteles volt, mégis felmerültek bizonyos hiányosságok, ami miatt a pánik kialakulhatott. A spanyol uborka kezdeti, alaptalan meggyanúsítása elhamarkodott volt, ami súlyos kommunikációs hibának tekinthető. Az uborka- és zöldségfogyasztás drasztikus visszaesése is bizonyítja, hogy a nem kellőképpen megalapozott információk közlése és az általánosítás adott esetben jelentős károkat okozhat.

Amennyiben később kiderül, hogy a kezdeti információk nem bizonyultak pontosnak, az hitelvesztéshez vezethet a lakosság körében. Ez pedig jelentősen kihat a későbbi hasonló események fogadtatására. Az emberek reakciója kiszámíthatatlan, sokszor éppen az ellenkezőjét teszik annak, amit kellene. Ha a kormányzat megpróbálja megnyugtatni az állampolgárokat, akkor is pánik alakulhat ki a társadalomban, mert az emberek azt feltételezik, hogy a bajt a hivatalos szervek alábecsülik. Az elhamarkodott, nem szakértői (tudományos) véleményeken alapuló első helyzetértékelések sok kárt okozhatnak. A tavaly októberi magyarországi vörösiszap-katasztrófa kommunikációjának első hírei között szerepelt, hogy a lúgos szennyezőanyag nem káros az egészségre, ugyanakkor később kiderült, igenis az. Az évekkel ezelőtt történt madárinfluenza és a későbbi mexikói eredetű sertésinfluenza világméretű terjedésével kapcsolatosan is sok tévhit terjedt a médián keresztül a közvéleményben.

A globális járványt jósoló médiaíradások megmozgatták a gyógyszeripari üzletet is. Magyarország a világon harmadikként állított elő a sertésinfluenza (H1N1) vírus ellen védő vakcinát, és alkalmazta is állampolgárainak védelmében. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által világjárványnak értékelt H1N1 influenza elindított egy oltási folyamatot, ami megosztotta még az orvostársadalmat is a szükséges vagy nem szükséges álláspont között. A WHO végül ajánlásokat adott a különböző korú, állapotú és betegségben szenvedő páciensek kezelésére.¹¹ Sokan azt jósolják, hogy a jelenlegi századunk a globális járványokról lesz híres, a szakértők azonban vitatkoznak azon, hogy a világméretű vírushatásra adott válaszoknak milyeneknek kell lenniük. Az elhibázott kommunikáció révén keltett hisztéria adott esetben jelentős anyagi károkat is okozhat egy államnak, ha költséges eljárásokkal kell ellenszert előállítania vagy vizsgálatokat lefolytatnia az egyébként elszigetelt jelenségek közepette.

Ahhoz, hogy egy élelmiszer-fertőzéses jelenséget megfelelően kezelni tudjunk, mindenekelőtt jó kommunikációs stratégiára van szükség. Tartózkodni kell a hisztériakeltéstől, mert az sokkal nagyobb károkat is okozhat, de a tények elhallgatása is katasztrófális következményekkel járhat. A hiteles, tudományosan megalapozott és széleskörű tájékoztatásra kell törekedni annak érdekében, hogy a lakosság is részt vállaljon a megelőzésben, illetve a probléma kezelésében. A média természetesen sok esetben nem ebben érdekelt, a hitelesség helyett a szenzációt részesíti előnyben. A járvány lokalizálása a legfőbb cél, ami éppen a rohanó, globalizált világunkban szinte lehetetlen. Amit a globalizáció elvesz, azt vissza is adja, hiszen a modern hírközlés lehetővé teszi az információ gyors és széleskörű továbbítását. Ez nagyon sokat segíthet a bajok eszkalációjának megakadályozásában.

¹⁰ Hasmenésjárvány tört ki Franciaországban is; http://www.nol.hu/kulfold/hasmenesjarvany_tort_ki_franciaorszagban; Letöltés: 2011. 06. 16.

¹¹ Clinical management of human infection with pandemic (H1N1) 2009: revised guidance; http://www.who.int/csr/resources/publications/swineflu/clinical_management/en/index.html; Letöltés: 2011. 06. 24.

A FERTŐZÉS NEMZETKÖZI HATÁSAI

A transznacionális biztonsági kihívások sajátossága, hogy a határok nem jelentenek neki akadályt. Ezért is vetődhetett fel, hogy a kólibaktérium spanyolországi uborkával kerülhetett be Németországba. A megjelent információ azonnal kellemetlen helyzetbe hozta a spanyol uborka- és egyéb zöldségtermesztőket, amiben a média szerepe vitathatatlan volt. Jelentősen visszaesett a zöldségfogyasztás nemcsak Németországban, de általában Európában, sőt Oroszország június elején behozatali tilalmat rendelt el az EU-ból származó zöldségfélékre. Jose Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnökének közbenjárására egy hét múlva Dmitrij Medvegyev orosz elnök bejelentette, amennyiben az EU teljesíti a biztonsági garanciákat, akkor Moszkva feloldja a tilalmat.¹² Oroszország június végén eleget tett ígéretének. Az eset a téves feltételezésnek és hibás egészségügyi kockázatelemzésnek köszönhetően aránytalanul nagy gazdasági károkat okozott. Egyes elemzések szerint a zöldségipar válságát idézte elő az unióban. Az EU országok zöldségtermelői helyenként a termés kétharmadát sem tudták értékesíteni a hasmenésjárvány következtében a vásárlókban kialakult aggodalmak miatt. Mindez Magyarország termelőit is hátrányosan érintette, ami miatt kártérítést követeltek a gazdák. A baktériumfertőzésnek tehát a közvetlen egészségügyi hatásai mellett jelentős mértékű negatív piaci kihatásai is voltak, amelyek vállalkozásokat és üzleteket tettek tönkre. Az Európai Bizottság ígéretet tett arra, hogy kártalanítja az érintett mezőgazdasági termelőket, ennek érdekében június 14-én jóváhagyta a 210 millió EUR-s segélycsomagot a zöldségválság kezelésére. A károsultak szerint azonban a megszavazott összeg korántsem fedezi veszteségeiket.¹³

A jövőben az EU-nak ügyelnie kell arra, hogy ha bármely tagállamát élelmiszerbiztonsági vádak érik, akkor az kihat az egész közösség helyzetére. Nem szerencsés az EU-n belül mások vádolása (esetünkben Spanyolországé), különösen akkor nem, ha nem igazolódott a feltételezés. Az EU agrárminisztereinek május 31-ei debreceni találkozásán Fazekas Sándor magyar vidékfejlesztési miniszter a kólibaktériummal fertőzött uborka problémáját „sajnálatos élelmiszerbotránynak” minősítette. Pozitívumnak nevezte viszont, hogy „az európai gyorsriasztási rendszer jól működött”, ugyanakkor tökéletesítésre szorul.¹⁴

Az EU polgárainak különböző járványok általi sebezhetőségének csökkentése közösségi érdek. Amint az unió területére kerül a fertőzés, a nyitottság, azaz az áruk, szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad áramlása rövid időn belül továbbterjesztheti a betegségeket. Ebben a tekintetben potenciális veszélyforrásként értékelhető az Észak-Afrika felől érkező, jelenleg is aktuális menekültáradat, amely a humanitárius kihívás jellege mellett egészségügyi kockázatot is jelent. Az afrikai (sokszor trópusi eredetű) járványokkal és betegségekkel szembeni védettségnk Európában meglehetősen korlátozott mértékű. Ezen afrikai betegségek európai továbbterjedésének a klimatikus változások (általános, globális felmelegedés) is kedvező feltételeket teremtenek.

A BIOLÓGIAI TERRORIZMUS VESZÉLYEI

Bármennyire is kellemetlen, a biológiai terrorizmus opcióját is érdemes elemezni annak érdekében, hogy felkészüljünk az esetleges jövőbeni kihívásokra, illetve megelőzzük a biológiai fegyverek által okozott lehetséges fenyegetéseket. A baktériumfertőzés kialakulásának okait keresve többféle változat felmerült, köztük a bioterrorizmus is. A kihívás komoly veszélyt jelent, ami akár baktériumokkal szennyezett élelmiszerek révén is elérheti piszkos céljait.

Egy német internetes honlapról kiindulva kezdett terjedni az a feltételezés, hogy a németországi kólibaktérium-járvány bioterrorista akció lehet. A hír terjesztői többek között azzal érveltek, hogy a német hatóságok egyelőre nem tudták biz-

¹² Russia set to end EU vegetable import ban; <http://www.reuters.com/article/2011/06/10/us-russia-vegetable-ban-idustre75959w20110610>; Letöltés: 2011. 06. 10.

¹³ EU approves limited to 210 million aid for the crisis of cucumber; <http://economicsnewspaper.com/policy/spain/eu-approves-limited-to-210-million-aid-for-the-crisis-of-cucumber-33584.html>; Letöltés: 2011. 06. 23.

¹⁴ Agrárminiszterek: a kólibaktérium-fertőzés európai probléma; <http://www.eu2011.hu/hu/hir/agri-debrecen-2011-05-31>; Letöltés: 2011. 06. 20.

DR. SZILVÁGYI Tibor

tosan azonosítani a fertőző forrást, bioterrorista fenyegetések jelentek meg Oszama bin Laden likvidálását követően, és egy korábban nem ismert kórokozó (melyet mutánsnak is neveznek) okozza a járványt. Szakértők szerint azonban az új baktérium tulajdonságai nem új mutációra utalnak, hanem a már korábban is ismert tulajdonságok természetes egyesülését jelentik egy új baktériumtörzsben. Az aktuális törzs ezért inkább hibridnek tekinthető, de nem új mutánsnak, ami kizárja, hogy mesterségesen előállított baktériumtörzsről lenne szó.¹⁵

Ma a biológiai fegyverek előállítása már nem igényel jelentős tudományos és technikai háttérrel, egy kis laboratóriumban is ki lehet fejleszteni halált okozó szereket. A jelenlegi kólibaktérium esete azonban feltételezhetően mégsem köthető terrorcselekményhez. Mégis modellezhető és vizsgálható úgy, mintha szándékos szennyezésről lenne szó. Az egyik legfontosabb feladat, hogy a szakemberek azonosítsák a kórokozót, és megtalálják az ellenszerét. Bioterrorizmus gyanúja esetén az elkövetők felkutatása és elfogása is kiemelt feladat lenne, de a jelenlegi eset is bizonyítja, hogy nem könnyű megtalálni egy már útjára indított fertőzés vagy járvány forrását, így az elkövetők személyét sem.

A bioterrorizmus aszimmetrikus fenyegetés, viszonylag kis befektetéssel nagy károkat lehet vele okozni. A dominóeffektusnak beláthatatlanok a következményei, ugyanis gyorsan ellenőrizetlenné válik a folyamat, ami egyrészt közvetlen egészségügyi kockázatot, másrészt közvetett politikai, gazdasági és társadalmi károkat okoz.

KATONÁINK ÉLELMEZÉSI BIZTONSÁGA

A katonák élelmezésének fontossága már Bonaparte Napóleon seregében is kiemelt szerepet kapott. A császárnak és hadvezérnek tulajdonítják a mondást, miszerint „A hadsereget a hasa viszi előre”.¹⁶ A megállapítás röviden sommázza a katonaelelmezés jelentőségét, amelynek hiányosságai eldönthetik akár egy csata kimenetelét is.

A Magyar Honvédségben szolgáló katonák élelmezése szigorú szabályokat követ, amelyeket figyelembe veszik az élelmiszerek beszerzésénél, szállításánál, tárolásánál, feldolgozásánál és elfogyasztásánál. Az élelmezési és egészségügyi szolgálatok kiemelt figyelmet fordítanak az élelmiszerek származási helyének és útjának pontos dokumentációjára, a higiéniai előírások betartására, az élelmiszerminták vételére, a szükséges laboratóriumi vizsgálatok elvégzésére, a mennyiségi és minőségi követelmények kontrolljára, sőt a katonák egészségi állapotának ellenőrzésére is.

Az élelmiszerbiztonság kérdése különösen felértékelődik a külföldön szolgáló katonáink hadrafoghatósága tekintetében. A magyar katonák élelmezési ellátása a különböző missziókban más és más formában valósul meg, de rendszerint egy nagyobb nemzeti kontingens ellátó rendszeréhez csatlakozunk. Így szinte minden esetben ki vagyunk szolgáltatva más nemzetek precizitásának az élelmiszerkockázat elkerülése tekintetében. A katonák ellátási láncának külső szemlélők számára zártnak kell lennie, nem szabad megengedni, hogy ebbe a folyamatba illetéktelenek bele tudjanak avatkozni.

A válságkörzetekben rendszerint nem biztonságos az élelmiszerek és különösen az ivóvíz beszerzése, ezért a katonai missziók gyakran hazai bázisról, megbízható és ellenőrzött helyről szerzik be az ételmezt. Ezek védett szállítása nemzeti érdek, a költségek tehát nem jelenthetik a legfőbb szempontot. Az ellátás fontos tényezője a tiszta ivóvíz biztosítása, amit a víztisztító képességünk saját részre, illetve más nemzetek számára, sőt humanitárius célból is kihasználható. Az élelmiszerek biztonságos és előírászerű tárolása kiemelt jelentőségű. Folyamatosan biztosítani kell az élelmiszerraktárak őrzés-védelmét és a hűtőberendezések kifogástalan működését. Az esetleges szabotázsakciók ugyanis mérhetetlen károkat okozhatnak.

A katonák mentális és fizikai állapotának kitűnőnek kell lennie, hogy stresszhelyzetekben is képesek legyenek ellenállni a különböző betegségeknek. Különösen a hazaitól eltérő klimatikus viszonyok között szolgáló katonák vannak kitéve a speciális járványoknak. Ezek megelőzése érdekében katonáink különböző védőoltásokat kapnak a missziók megkezdése előtt.

¹⁵ A bioterrorizmus gyanúja is felmerült a német hasmenésjárványnál; <http://www.origo.hu/tudomany/20110606-e-coli-ehec-mestersegesen-is-letrehozhattak-a-nemetorszagi-jarvanyt-okozo.html>; Letöltés: 2011. 06. 06.

¹⁶ "An army marches on its stomach."; http://www.brainyquote.com/quotes/authors/n/napoleon_bonaparte.html; Letöltés: 2011. 06. 22.

DR. SZILVÁGYI Tibor

Amennyiben egy katona élelmiszermérgezést kap, majd megbetegszik, azonnal karanténba kell zárni annak érdekében, hogy ne fertőzze meg társait. Nem nehéz belátni, hogy a külföldön szolgáló misszió állományának hadrafoghatósága jelentős mértékben függ a katonák egészségi állapotától. A mondás a katonák körében is igaz, a legdrágább kincs az egészség.

ÖSSZEZÉS

A terjedelmi korlátok miatt is rövid tanulmány célja, hogy elgondolkodtasson, illetve új gondolatokat ébresszen a feldolgozott téma kapcsán. Európa (főként Németország és néhány nyugat-európai ország) hosszú idő után ismét egy olyan járvánnyal találkozott, ami komoly félelmet kelt az emberekben. Az eset rávilágít arra, hogy mennyire sebezhető a társadalmi békénk, amely megőrzésének egyik fontos eleme az élelmiszerbiztonság szavatolása. Globalizált világunkban a kommunikáció jelentősége is felértékelődött. Adott a gyors tájékoztatás lehetősége, ugyanakkor a félretájékoztatásé is. A mindenkori kormányok felelőssége, hogy súlyos fertőzések esetén az érintetteket mielőbb hiteles információkkal lássák el, és ezzel is elejét vegyék a pánik kialakulásának. Minden eszközzel el kell kerülni, hogy a „pszichológiai hadviselés” eszközével külső erők próbálják meg befolyásolni a híreket, és azok által a lakosság hangulatát. A nemzetközi kapcsolatokban kiemelt jelentősége van az élelmiszerbiztonsági együttműködésnek (nem pedig egymás gyanúsításának), amely által kölcsönösen kezelhetők az aktuális kihívások és a felmerült kockázatok. Fontos állandóan figyelemmel kísérni az élelmiszerek útját és feldolgozásuk folyamatát, hogy fertőzések esetén vissza lehessen keresni a bajok forrását. A bioterrorizmus (szándékos ivóvízszennyezés, ételmérgezés stb.) lehetőségének felmerülése elgondolkodtató. A terroristák viszonylag kis befektetéssel hatalmas károkat okozhatnak egy-egy ország társadalmának, de akár az emberiségnek is. A potenciálisan fenyegető biológiai eszközök, anyagok és szerek előállításának, szállításának és felhasználásának ellenőrzése alapvető érdekünk, mert a visszaélés jelentős károkat okozhat. Katonáink élelmezési biztonsága (közte a higiéniai előírások betartása) adott esetben mindennél fontosabb, hiszen az a harckészültségünk és erőink hadrafoghatóságának alakulását nagymértékben befolyásolhatja.

A kólibaktérium-fertőzés okozta németországi járvány vége egyelőre még mindig nem látszik, szinte hetente jelennek meg újabb fontos információk, amelyek akár meg is döntik a korábbi feltételezéseket. Az eset hűen bizonyítja, hogy a fertőzések mekkora kihívást jelentenek a hatóságoknak és az érintett lakosságnak. A tanulságok levonását követően a jövőben szükség lesz az esetleges járványok korábban is összehangoltabb kezelésére.

Kulcsszavak: kólibaktérium, élelmiszerbiztonság, biológiai terrorizmus, katonák

Keywords: E. coli bacterium, food security, biological terrorism, soldiers

FELHASZNÁLT IRODALOM

Sweden detects E. coli not linked to Germany; <http://www.swedishwire.com/politics/10403-sweden-detects-e-coli-not-linked-to-germany>; Letöltés: 2011. 06. 29.

Kiderült, hogy miért olyan különleges a német járvány baktériuma; <http://www.origo.hu/egeszseg/20110616-kiderult-hogy-miert-olyan-kulonleges-a-nemet-jarvany-bakteriuma.html>; Letöltés: 2011. 06. 16.

A bioterrorizmus gyanúja is felmerült a német hasmenésjárványnál; <http://www.origo.hu/tudomany/20110606-e-coli-ehec-mestersegesen-is-letrehozhattak-a-nemetorszagi-jarvanyt-okozo.html>; Letöltés: 2011. 06. 06.

Járvány: kevesebb a megbetegedés Németországban; http://hvg.hu/vilag/20110611_kevesebb_beteg_nemetorszagban; Letöltés: 2011. 06. 11.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

DR. SZILVÁGYI Tibor

Nem áll meg a hasmenésjárvány; <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=441729>; Letöltés: 2011. 06.23.

Egyiptomból származó magvak okozhatták a hasmenésjárványt;

http://hirszerzo.hu/kulfold/20110630_egyiptomi_gorogszenamag_hasmenesjarvany; Letöltés: 2011. 06. 30.

Nagy Egészségkönyv; Kossuth Könyvkiadó; 1991;

Germany defends E.coli response as death toll rises; <http://riotpolice.info/germany-defends-e-coli-response-as-death-toll-rises>; Letöltés: 2011. 06. 08.

Hasmenésjárvány tört ki Franciaországban is; http://www.nol.hu/kulfold/hasmenesjarvany_tort_ki_franciaorszagban; Letöltés: 2011. 06. 16.

Clinical management of human infection with pandemic (H1N1) 2009: revised guidance;

http://www.who.int/csr/resources/publications/swineflu/clinical_management/en/index.html; Letöltés: 2011. 06. 24.

Russia set to end EU vegetable import ban; <http://www.reuters.com/article/2011/06/10/us-russia-vegetable-ban-idustre75959w20110610>; Letöltés: 2011. 06. 10.

EU approves limited to 210 million aid for the crisis of cucumber; <http://economicsnewspaper.com/policy/spain/eu-approves-limited-to-210-million-aid-for-the-crisis-of-cucumber-33584.html>; Letöltés: 2011. 06. 23.

Agrárminiszterek: a kólibaktérium-fertőzés európai probléma; <http://www.eu2011.hu/hu/hir/agri-debrecen-2011-05-31>; Letöltés: 2011. 06. 20.

A bioterrorizmus gyanúja is felmerült a német hasmenésjárványnál; <http://www.origo.hu/tudomany/20110606-e-coli-ehec-mestersegesen-is-letrehozhattak-a-nemetorszagi-jarvanyt-okozo.html>; Letöltés: 2011. 06. 06.

An army marches on its stomach.”; http://www.brainyquote.com/quotes/authors/n/napoleon_bonaparte.html; Letöltés: 2011. 06. 22.

SZENDI Rebeka

A KATASZTRÓFÁK CSOPORTOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

THE POSSIBILITIES OF GROUPING DISASTERS

Az emberiségnek a kezdetektől szembe kellett nézniük a katasztrófák fenyegetéseivel. Annak érdekében, hogy a káros hatásokra minél jobban fel tudjanak készülni, az ellenük való védekezés minél eredményesebb legyen próbálták a különböző katasztrófa típusokat sajátosságaik alapján különböző csoportokba sorolni. Ez azonban éppen a katasztrófák sokszínűsége miatt sokféle besorolási megközelítést eredményezett, melyek közt többkevesebb átfedés tapasztalható. A cikk a „katasztrófa” kifejezés jelentésének definiálása után a különböző szempontok szerinti kategorizálási módokat mutatja be.

The mankind already had to face disasters from the beginning. In order to better prepare themselves against threats and that the protection against damaging impacts would be more effective they tried to group the different disasters by their nature. But this was – even through the variety of disasters – not an easy task and resulted in many classification approach, which show more or less overlap. The article –after defining the word „disaster” – presents the grouping methods by the different aspects.

BEVEZETÉS

A Föld lakossága már a kezdetektől ki volt téve a természeti erők által előidézett veszélyeknek, ugyanis az emberiséget már ősidők óta folyamatosan fenyegették a különböző természeti katasztrófák (*Hornycsek, 2009.*). Később az emberek megfigyelték ezeket a jelenségeket, próbálták felismerni jellemző tulajdonságaikat és a szerzett tapasztalatok alapján megkíséreltek felkészülni rájuk, illetve elkerülni őket (pl.: elvándorlással, műveléselhagyással, vagy esetleg valamilyen védekezési formával). Ám míg évszázadokon keresztül csak természeti katasztrófákkal kellett szembenéznük, addig a tudomány és a technika fejlődése nyomán bekövetkező ipari forradalmak után új, emberi eredetű katasztrófa csoportként megjelentek a különböző civilizációs katasztrófák, melyek az eddigieknél jóval nagyobb veszélyt jelentenek mind az emberek, mind az őket körülvevő természetes illetve mesterséges környezet számára. Így a megfigyelést ki kellett terjeszteni az újonnan megjelent katasztrófa típusokra is. A tanulmányozások során az egyes katasztrófákat a kutatók megkísérelték különböző kategóriákba sorolni, ám ez sokféleségük miatt nem könnyű feladat. Ennek eredményeképp számos csoportosítási megközelítés jött létre melyek célja, hogy különböző szempontok alapján segítséget nyújtsanak az egyes csoportokba tartozó katasztrófatípusokhoz rendelhető cselekvési programok kialakításában és a védekezés megtervezésében. Az egy kategóriába tartozó katasztrófaánál felfedezhetőek bizonyos törvényszerűségek és hasonlóságok a megelőzés és a következmények felszámolása vonatkozásában, ezért fontos, hogy a szakemberek ismerjék ezeket a típusokat, és a besorolás lehetőségeit.

Mielőtt belefognánk sokféle kategorizálási lehetőség bemutatásába, tisztáznunk kell, mi is az, amit csoportokba sorolunk, mit is jelent pontosan a katasztrófa kifejezés.

A KATASZTRÓFA DEFINÍCIÓJA

A katasztrófa fogalmi meghatározása állandó viták forrása, s többféle megközelítés létezik éppúgy, mint csoportosításuk esetében.

SZENDI Rebeka

A *Magyar értelmező kéziszótár* (1992) szerint a katasztrófa szó jelentése „nagyarányú szerencsétlenség, (sors-) csapás”, míg az *Alapismereti kislexikon* (1990) hirtelen nagyméretű pusztulásként, szerencsétlenségként határozza meg a katasztrófa szót.

Az *Idegen szavak kéziszótára* (1960) alapján: „katasztrófa (catastropa) gör.: hirtelen bekövetkező, mélyreható következményekkel járó esemény, válság, döntő fordulat, sorsfordulat, tömeges szerencsétlenség, avagy rendkívüli méretű természeti csapás”, de lehet még összeomlás, romlás, tönkremenés is.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem - tansegédletként kiadott - *Polgári védelem: katasztrófa védelem* (1997) című műve pedig a katasztrófa görög szó jelentését fordulatként, megsemmisülésként, csapásként, valamint megrázó, hirtelen eseményként ismerteti. Magát a katasztrófát pedig úgy határozza meg, hogy az nem más, mint az életet, az életfeltételeket, az anyagi javakat és a természeti környezetet súlyosan károsító, vagy közvetlenül veszélyeztető elemi csapás, ipari szerencsétlenség, avagy más pusztító hatású természeti, illetve civilizációs eredetű rendkívüli esemény.

Demeter (2003) szerint a fogalom jelentése Katasztrófavédelmi megfogalmazásban: olyan helyzet, amely a normál előfeltételeket hosszabb ideig zavarja, akadályozza, esetleg lehetetlenné teszi és az okok megszüntetése a helyi lehetőségeket meghaladja, ezért az ellene való védekezés az állami, önkormányzati szervek valamint az egyéb szervezetek és természetes személyek összehangolt együttműködését igényli, emellett gyakran szükség van rendkívüli intézkedésekre is.

Vasvári (1998) rendszerszemléletű megfogalmazása alapján pedig a katasztrófa a működő rendszernek olyan állapota, amelyben az eredeti cél érdekében és feladataival összefüggésben működő rendszerelemek – egy vagy több zavaró hatás felerősödése miatt- képtelenek a kapcsolódó szervezeteikkel összhangban működni emiatt a rendszer felbomlik.

Az 1974-ben, Genfben megrendezett Polgári Védelem Nemzetközi Szervezete (Organisation Internationale de Protection Civile /OIPC/) VI. Világkonferenciáján a katasztrófát általános jellemzői alapján úgy definiálták, hogy az olyan váratlan vagy többé-kevésbé előre jelezhető esemény, mely tömegesen és komplex módon veszélyezteti az emberek életfeltételeit, az anyagi javakat és az infrastruktúrát. Hatására olyan különleges körülmények alakulnak ki, melyeket csak speciális módszerekkel lehet megoldani, a káros következmények megelőzése illetve felszámolása pedig legtöbbször meghaladja az érintett település, olykor a megye erejét is, ezért elhárításukhoz a helyi államigazgatási és társadalmi szervek erői és eszközei mellett az egész ország segítségére, sőt nagyon súlyos esetben több állam összefogására van szükség (*Dr. Nagy – Dr. Halász, 2002*).

Általánosan elmondható az is, hogy a katasztrófák olyan, a társadalom érdekeivel ellentétes jelenségek, melyek minden esetben valamilyen negatív következménnyel járnak és az adott területen és időben jelen lévő embereket kedvezőtlenül érintik (*Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem, 1997*). Továbbá, hogy egy ún. katasztrófa-szituációban a rendelkezésre álló erők és eszközök mennyisége elégtelen ugyanúgy, mint a kórházak befogadóképessége a sérültek számához képest. Emellett egyes katasztrófák súlyos szociális és egészségügyi problémákat (járványok, éhínség, munkanélküliség) okozhatnak. Ráadásul tömeges pániksituációk is kialakulhatnak egyesek túlzott pánikreakciói miatt, sőt nem egy esetben előfordulhat, hogy illetéktelen, felkészületlen személyek ragadják magukhoz a vezetést, növelve ezzel az amúgy is súlyos veszteségeket. Ennek gyakori oka esetleges valótlan, túlzó hírek elterjedése és a felsőbb szintű irányítás kialakításához szükséges hosszabb idő (*Dr. Nagy – Dr. Halász, 2002*).

A KATASZTRÓFA JOGI DEFINÍCIÓJA

1994-ben kezdődött meg a katasztrófa-védelem egységes rendszerének kialakítása. Az erre irányuló szabályozás keretében a Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium 1995-ben kormány-előterjesztést készített, mely már tartalmazta a katasztrófa, mint jelenség átfogó értelmezését is.

Napjainkban két törvényben szerepel a katasztrófa fogalmának hatályos, jogszabályi definíciója.

SZENDI Rebeka

A polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény szűkebb értelmezésben adja meg a katasztrófa mibenlétét. A törvényben foglaltak szerint: „Katasztrófa: olyan történés, mely számos ember életét vagy egészségét, a lakosság jelentős dologi értékeit, alapvető ellátását, avagy a környezetet veszélyezteti vagy károsítja olyan mértékben, hogy elhárítására és leküzdésére hatóságok, intézmények és szervezetek együttműködése szükséges” (1996. évi XXXVII. törvény).

Ezzel szemben az 1999. évi LXXIV. törvény - a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről - értelmező rendelkezéseiben kiterjeszti a fogalmat. E törvény a katasztrófát úgy határozza meg, hogy az: „a szükséghelyzet vagy veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetőleg a minősített helyzetek kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet (pl.: természeti, biológiai eredetű, tűz okozta), amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értéket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek - előírt együttműködési rendben történő – védekezési lehetőségeit és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybe vételét igényli” (1999. évi LXXIV. törvény).

Az új Alaptörvény a szükségállapot kihirdetését eredményező, az 1949. évi XX. törvényben szereplő események közül kivonja az elemi csapás és ipari szerencsétlenség eseteit és ezeket veszélyhelyzetként különbözteti meg. Így az új, 2012. január 1-én hatályba lépő, 2011. évi CXXVIII. törvényben a katasztrófa meghatározásából kikerül szükséghelyzet fogalma, mindemellett az 1999. évi LXXIV. törvényben szereplő katasztrófa definíciót.

A KATASZTRÓFÁK CSOPORTOSÍTÁSA

A katasztrófa fogalmának meghatározása után áttérhetünk a katasztrófa típusok csoportosítási lehetőségeinek bemutatására. Számos besorolás létezik, ugyanis a katasztrófák tipizálása meglehetősen sokféle, aminek egyik oka lehet, hogy az utóbbi időben megnőtt a rájuk irányuló figyelem és érdeklődés. Emiatt csaknem az összes, e témával foglalkozó munkában saját, a többitől eltérő osztályozással találkozhatunk.

Az 1974. évi genfi OIPC Tudományos Világkonferencián elfogadott, az USA Egészségügyi, Nevelésügyi és Jóléti Minisztériuma által előterjesztett osztályozás megkülönböztet:

- *Mesterséges katasztrófát*, mely az ember szándékos cselekedeteinek következménye (pl.: háború),
- *Természeti katasztrófát*, mint pl.: az orkán, forgószél, eső, jég, hóvihár, áradás, aszály, szélsőséges hőmérséklet, földrengés, vulkánkitörés, lavina, erdő- és bozóttűz és más emberektől független események, és
- *Szociológiai katasztrófát*, mint pl.: különböző közlekedési balesetek, élelmiszer-, víz- és levegőszennyeződés, ipari baleset, robbanás, gátszakadás, nukleáris baleset, tömegjárvány, stb.

Egy másik csoportosítás külön kategóriákba sorolja az alábbi katasztrófatípusokat:

1. Árvizek, belvizek, jégtorlaszok, jeges árvizek
2. Hófúvások, hegyomlások, talajfolyás, suvadások, partszakadás
3. Táró- és aknabeomlások, gáz- és vízbetörés bányákba
4. Földrengés
5. Ipari üzemekben, raktárakban, stb. bekövetkező, végtelen jellegű robbanások
6. Villámcsapás okozta kár, erdőtüzek, mezőgazdasági és egyéb nagy kiterjedésű tüzek
7. Tömeges közúti illetve vasúti szerencsétlenség
8. Egyéb elemi csapások (pl.: sáskajárás, rágcsálók túlszaporodása, járványok, stb.)
9. Fegyveres konfliktus, tömegpusztító fegyverek okozta károk

(Dr. Nagy – Dr. Halász, 2002).

Eredetük vagy jellegük szerint a katasztrófák lehetnek:

SZENDI Rebeka

I. *Természeti katasztrófák*, melyek a természet erőinek hatására alakulnak ki függetlenül az emberek tevékenységeitől, s melyeket eredetük szerint további kategóriákba sorolhatunk az alábbiak szerint:

- 1) *Meteorológiai* (atmoszférikus eredetű):
 - Vízkárok (víz által a felszínen kialakított): árvíz, belvíz, helyi vízkárok, vízminőség romlás, aszály, hullámozás, tengerár, szökőár, parti jég, jéghegy
 - Egyéb időjárási eredetű katasztrófák
 - Közvetett (víz által a levegőben kialakított): felhőszakadás, jégeső, hóvihár
 - Közvetlen atmoszférikus katasztrófák: tornádó, trópusi ciklon, porvihar, villámcsapás, erdő-, bozót- és tőzeg-tűz
- 2) *Földtani* (litoszférikus eredetű):
 - Belső erők által létrehozott: vulkánkitörés, földrengés, tengerrengés (cunami)
 - Külső erők által létrehozott: omlások, csuszamlások, kő- és törmelékklavina, törmelék- és sárfolyás, talajsüllyedés, tengerszint emelkedés
- 3) *Biológiai* (bioszférikus eredetű): ember-, állat- és növénybetegség okozta járványok, biológiai túlprodukció, kártevők tömeges megjelenése (*Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem, 1997; Szabó, 2003*).

A természeti katasztrófák között vannak olyan határesetek, amelyek a természeti erők hatására és emberi beavatkozás következményeként jönnek létre (*Hornyacsek, 2009*).

II. *Civilizációs katasztrófák*, melyek kapcsolatban állnak az emberi cselekedetekkel. Többnyire emberi tevékenységgel összefüggésben, helytelen emberi beavatkozás, mulasztás, figyelmetlenség vagy technikai hibák, esetleg az ismeretek hiánya miatt jönnek létre. (*Hornyacsek, 2009. b*). Eredet szerint az alábbi típusokat különböztethetjük meg:

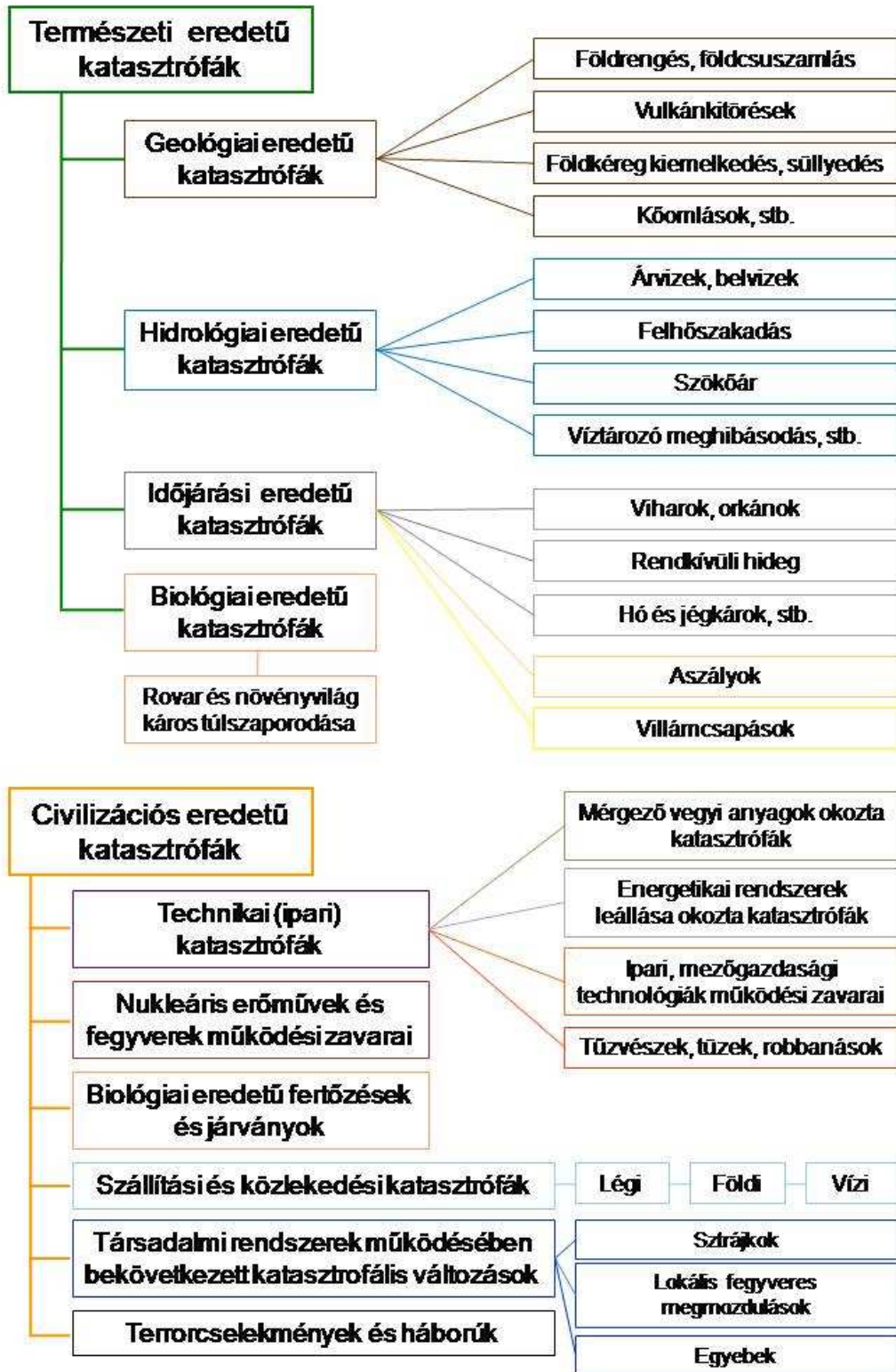
- 1) *Technikai*: energia- és közműrendszerek meghibásodása (csőtörés, vezetékszakadás, stb.), technológiai folyamatok hibái (üzemzavar, baleset), de ide sorolható a különböző létesítmények károsodása is (deformáció, omlás, stb.).
- 2) *Ipari*: veszélyes anyagokat előállító, felhasználó üzemek, mezőgazdasági illetve ipari raktárak, hűtőházak balesetei, meghibásodásai, mérgező anyagok környezetbe kerülése.
- 3) *Nukleáris*: atomerőművek, kutató reaktorok, izotóp tárolók meghibásodásai, balesetei.
- 4) *Szállítási, közlekedési*: veszélyes anyagok szállításával járó kockázatok (kiömlés, szivárgás), tömeges közlekedési szerencsétlenségek.
- 5) *Környezeti*: víz-, levegő- és talajszennyezés, természetpusztulás, tájrombolás.
- 6) *Biológiai*: fertőzések, járványok (nukleáris és biológiai fegyverek bevetése).
- 7) *Társadalmi*: bűnözés, terrorcselekmények, háborúk, fegyveres összeütközések, szabotázs, sztrájkok, zavargások, migráció.

De ide sorolhatjuk nagyobb embertömegek elszegényedését, és egészségkárosodását (stressz, elhízás, egyéb civilizációs betegségek) is. (*Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem, 1997; Szabó, 2003*). A természeti és civilizációs katasztrófák lehetséges felosztási módjait az 1. és 2. Ábra szemlélteti.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

SZENDI Rebeka

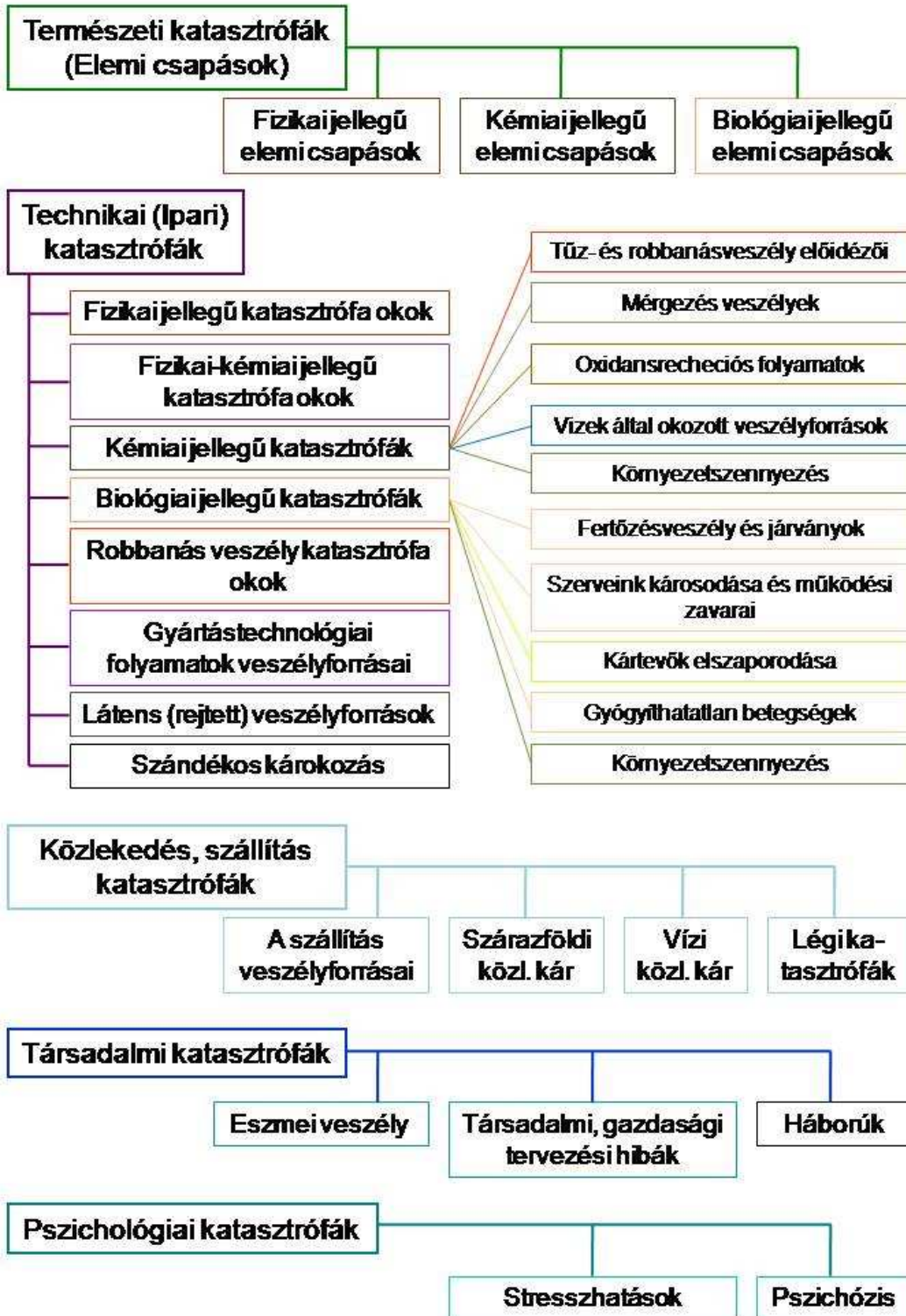

1. Ábra: A katasztrófák lehetséges felosztása (Dr. Nagy–Dr. Halász, 2002., p. 14 alapján)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

SZENDI Rebeka

2. Ábra: A katasztrófák lehetséges felosztása
(Dr. Nagy-Dr. Halász, 2002., p. 13. alapján)

SZENDI Rebeka

A két csoport között nem vonható éles határ, mivel a természeti katasztrófák gyakran technológiai katasztrófák kiváltói lehetnek, amennyiben ipari vagy vonalas létesítmények károsodását okozzák (*Fürstenhofer, 1990*). Gondoljunk például egy földrengés során megsérült gázvezetékre, vagy atomerőműre. Sokszor ennek a fordítottja is érvényesül, azaz egy technikai katasztrófa (pl.: robbanás, gátszakadás) okozhat természeti katasztrófát (pl.: árvizet, omlást).

Ezzel összefüggésben *Dr. Vasvári Vilmos (1998) Katasztrófakezelés* című jegyzetében, *kiváltó ok alapján: mesterséges*: pl.: elárasztás, tömegpusztító fegyverek bevetése, *természetes*: elemi csapások, és *civilizációs*: pl.: savas eső, ózonlyuk, valamint *vegyes katasztrófákat* különböztet meg. Az utóbbira példa lehet, ha az árvíz eléri a mezőgazdasági raktárakat, az ott tárolt vegyszerekkel szennyeződik, majd tovább szállítja azokat.

Barlai és Kővágó (1996) pedig a katasztrófákat *veszélyforrásuk* szerint sorolja csoportokba, és ennek alapján *természeti* (pl.: földrengés, járvány), *technikai* (pl.: ipar, közlekedés), *társadalmi* (pl.: terrorizmus, háború) és *totális* (valamennyit együtt magában foglaló) katasztrófákról ír.

Barlai és Kővágó (1996) kialakulásuk szerint is besorolja az egyes katasztrófatípusokat. Eszerint léteznek: *pontszerű* és úgynevezett *küszöbkatasztrófák*. Az előbbieket egyszeri, jól körülhatárolható, de nagy intenzitású események (pl.: tűzhányó, járvány, terrorcselekmények), míg az utóbbiak nagyobb kiterjedésű, de mérsékelt lefolyású jelenségek (pl.: környezetszennyezés, növényzet pusztulása, bűnözés), melyek során lassú mennyiségi és minőségi változások következnek be.

Hatáserősségük, intenzitásuk szerint a katasztrófák lehetnek:

— *Relatív katasztrófák*, melyek kisebb területet érintő, de intenzív lefolyású, komoly kárt okozó események (elemi csapás, technikai vagy társadalmi katasztrófa). Ezek elhárítása általában helyben megoldható, nincs szükség külső, magasabb szintű beavatkozásra. Ilyen pl.: egy szélvihar, felhőszakadás, vagy közlekedési baleset.

— *Közepes katasztrófák*. Ezek rendkívül nagy intenzitású, kiterjedt események, melyek olyan méretű pusztítást végeznek, hogy a helyreállításhoz a helyi erők már nem elegendőek és országos szervezetek bevonására van szükség (pl.: gátszakadás, árvizek, nukleáris baleset).

— *Abszolút katasztrófák*, melyek során hatalmas károk keletkeznek (emiat gyakran az ország anyagi és erkölcsi helyzete is megrendül), ezek rendezéséhez és a katasztrófa elhárításához társadalmi méretű erőfeszítés, sőt sokszor nemzetközi összefogás szükséges. Az ilyen jellegű katasztrófák jellemzője, hogy nemigen lehet megelőzni vagy kivédeni őket, és, hogy gyakran globális méreteket öltenek. Ilyen pl.: a földrengés, a szökőár, a tűzvihar, a háború, stb. (*Barlai – Kővágó, 1996; Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem, 1997*).

Helyük és kiterjedésük alapján a következő típusokat különböztethetjük meg:

— *Helyi katasztrófák*: általában üzemi méretűnél nem nagyobbak, így elhárításukhoz a helyi (települési, körzeti) szervek erői elegendőek.

— *Térségi jellegű katasztrófák*: ezek már meghaladják a helyi illetve körzeti szervezetek erejét, emiat szükség van több település (a főváros esetében több kerület) összehangolt együttműködésére illetve régió szintű irányításra.

— *Országos szintű katasztrófák*: Ezek hatása több régiót is érint, ezért az ellene való védekezéshez központi erőforrásokra, az erőforrások átcsoportosítására valamint kormányzati szintű irányításra van szükség.

— *Nemzetközi katasztrófák*: a katasztrófák nem ismernek határokat, emiat gyakran több országot érintenek, sőt sokszor kontinentális vagy akár globális méreteket is ölthetnek és felszámolásuk nemzetközi összefogást tesz szükségessé (pl.: nagyobb árvizek, olajszenyezések, Csernobil, tiszai ciánszenyezés) (*Vasvári, 1998; Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem, 1997*).

Prognosztizálhatóság szerint *Molnár (1991)* elkülöníti a nagy valószínűséggel előre meghatározható (árvíz, szennyezés) és a hirtelen bekövetkező (földrengés, robbanás, közlekedési baleset) katasztrófákat.

SZENDI Rebeka

Létezik még a katasztrófavédelemmel foglalkozó irodalmakban *tér- és időparaméterek* szerinti csoportosítás is. Eszerint az *időparamétert* figyelembe véve elkülöníthetünk:

- *Gyors lefolyású* katasztrófákat, melyek másodpercek, percek alatt végbemennek (robbanás, szélvihar, stb.),
- *Közepes lefolyású* katasztrófákat: ezek lezajlása órák illetve napok alatt történik (mérgezés, árvíz), és
- *Lassú lefolyású* katasztrófákat, melyek akár hónapokig, évekig is eltarthatnak (aszály, környezetszennyezés).

A *tér paramétereit* szem előtt tartva pedig a katasztrófákat *statikus* illetve *dinamikus* típusba sorolhatjuk. Míg az előbbi a keletkezés helyén zajlik le és ott el is hárítható (pl.: üzemi baleset, lokális tűz, épületomlás, stb.), addig az utóbbi általában valamilyen balesettel kezdődik, majd folyamatos, szakaszos vagy ugrásszerű fejlődésen megy keresztül, s emiatt később túlterjed mind az üzem, mind a település, sőt esetenként az ország határán is. Jellemző rá, hogy gyakran kiváltója újabb (másodlagos) katasztrófáknak (*Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem, 1997*).

Ezekon kívül természetesen még számos megközelítés létezik, ennek ellenére léteznek olyan katasztrófatípusok, melyeket nem lehet egyértelműen egy-egy osztályba sorolni (*Szabó, 2003*).

A legújabb csoportosítások a katasztrófákat lakosságvédelmi szempontok alapján osztályozzák, figyelembe véve az érintett területet, létszámot, a lélektani, illetve fizikai hatásokat, valamint a felkészülési lehetőségeket (*Veresné Hornyacsek Júlia, 2005*).

ÖSSZEFOGLALÁS

Amint láthatjuk, a katasztrófa besorolásának számos változata ismert. A legtöbb ezzel foglalkozó irodalom saját szempontok alapján csoportosítja a különböző katasztrófatípusokat. Az is megállapítható, hogy az egyes irodalmakban fellelhető kategorizálási módokban sok az átfedés, a legtöbb a csoportosítás elfogadja az eredet és jelleg, az ok, az intenzitás és a kiterjedés alapján történő felosztást és az eltérések leginkább csupán a besorolás szempontjainak különbségeiből adódnak. A természeti és mesterséges/civilizációs csoport sok csoportosítási megközelítésnél, különböző formában megtalálható, s az eltérést a két kategória más-más nézőpontból történő felbontása, a mellettük megadott további típusok jelentik.

A katasztrófa osztályozásának, a minél pontosabb besorolásnak gyakorlati haszna, hogy segítséget nyújt az egyes osztályokba tartozó típusok kivédésére, elhárítására irányuló tevékenységek kialakításában. A jelleg, intenzitás, kiterjedés és ok-okozati összefüggések ismerete pedig támpontot ad a védelem, a kárelhárítás valamint a helyreállítás erő- és eszközigényének előrejelzéséhez illetve a védekezés megtervezéséhez.

Kulcsszavak: katasztrófa, katasztrófa definíciója, katasztrófák csoportosítása, természeti katasztrófák, civilizációs katasztrófák

Keywords: disaster, the definition of disaster, grouping disasters, natural disasters, civilization disasters

SZENDI Rebeka

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Alapismereti kislexikon* (1990), Budapest, Novotrade Rt. a Tankönyvkiadó Vállalat közreműködésével, p. 192.
- BARLAI Róbert, KÖVÁGÓ György (1996): *Válság – (katasztrófa) kommunikáció*. Budapest, Petit Real, p. 152.
- FÜRSTENHOFER Norbert alezredes (1990): *Die ABC – Abwehrgorganisation der Armee – Ultima ratio bei Zivilisations- und Umweltkatastrophen. – In Truppendienst 1990/4. sz., Wien, pp. 336-339.*
- DR. NAGY Károly, Dr. Halász László (2002): *Katasztrófavédelem* (Egyetemi jegyzet). Budapest, ZMNE pp. 8-14.
- DR. HORNYACSEK Júlia, DR. CSÉPAINÉ SZÉLL Pálma, VERES Viktória (2009): *Közigazgatási vezetők felkészítése a védelmi feladatokra. – Kézikönyv polgármesterek részére a települési védelmi feladatok ellátásához*, Budapest, ZMNE, Vegyi- és Katasztrófavédelmi Intézet, pp. 12. ISBN: 978-963-7060-76-2
- DR. HORNYACSEK Júlia (2009): *Polgári védelem 1.*, Budapest, ZMNE p.23. ISBN: 978-963-70-60 66-3
- Idegen szavak kéziszótára* (1960), Budapest, Terra Budapest, p. 359.
- Magyar értelmező kéziszótár* (1992), Budapest, Akadémia Kiadó, p. 658.
- MOLNÁR Gábor (1991): *Katasztrófák*. Budapest, Szövetkezeti Szervezeti Iroda, p. 191.
- Polgári védelem alapjai: katasztrófavédelem* (1997) (Egyetemi tansegédlet). Budapest, Cedit, p. 285.
- SZABÓ József (2001): *Természeti katasztrófák és elhárításuk* Debrecen, Debreceni Egyetem, p. 115.
- VASVÁRI Vilmos (1998): *Katasztrófakezelés*. Budapest, ZMNE Doktori Iskola, p. 49.
- VERESNÉ HORNYACSEK Júlia (2005): *A lakosság katasztrófavédelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései I. kötet*, Budapest, ZMNE, p. 55.
- DEMETER István pv. ezredes BM OKF: *Veszélyes anyag- és áruszállítás* (2003)
1996. évi XXXVII. törvény a *polgári védelemről*.
1999. évi LXXIV. törvény a *katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről*.
2011. évi CXVIII. törvény a *katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról*.
- Az ábrákat magam készítettem, forrás: Dr. Nagy Károly, Dr. Halász László (2002): *Katasztrófavédelem* (Egyetemi jegyzet). Budapest, ZMNE p. 13, 14.

PRISZNYÁK Szabolcs

A HATÁRFORGALOM ELLENŐRZÉS SZÁMÍTÓGÉPES TÁMOGATÁSÁNAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE A KEZDETEKTŐL SCHENGENIG**HISTORY OF THE COMPUTER SUPPORTED BORDER TRAFFIC CONTROL FROM THE BEGINNING TO SCHENGEN**

Ebben a cikkben bemutatom a határforgalom-ellenőrzés számítógépes támogatásának történetét az 1980-as évektől Magyarország Schengeni Végrehajtási Egyezményhez történő csatlakozásáig. Ezzel kapcsolatban a cikkben végigkövethető az információ-technológia fejlődése, párhuzamosan a határforgalom ellenőrzés társadalmi, politikai változásaival. A cikk végén összegzem a tapasztalatokat.

In this article I show the history of the computer supported border traffic control from the 1980's years to Hungary's join the Schengen Agreement. In the article traceable the development of the information-technology parallel with the social and political changes of border traffic control. At the end of the article I summarize the experiences.

BEVEZETÉS

Magyarország 2007. december 22-én csatlakozott a Schengeni Egyezményhez. Ennek értelmében a schengeni belső határokon¹ megszűnt a határforgalom-ellenőrzés, a schengeni külső határokon² pedig meg kell felelni a szigorú előírásoknak. Az elvárások teljesítésének legfontosabb pillére a magyar határforgalom-ellenőrzési rendszer kapcsolódása a Schengeni Információs Rendszerhez (Schengen Information System – SIS). A csatlakozás több éves hazai, illetve nemzetközi együttműködésben történt szakmai előkészítő munkát követően valósult meg.

A határforgalom-ellenőrzés számítástechnikai támogatása azonban már több mint 20 éves múltra tekint vissza. Ez idő alatt nem csak a technika dinamikus fejlődése hozott változásokat az ellenőrzésben, hanem a legalább hasonló jelentőséggel bíró társadalmi, politikai változások is. Elég csak arra gondolnunk, hogy az első számítógépes rendszerek a 80-as évek közepére nyúlnak vissza, arra az időszakra, mikor hazánk nyugati határain még állt a vasfüggöny. Nem sokkal később bekövetkezett a rendszerváltás, széthullott a Szovjetunió, a többi kelet-európai ország is a demokratikus átalakulás útjára lépett mind politikai, mind gazdasági tekintetben. A fentiek következtében jelentősen megnőtt az illegális migráció, és a hozzá kapcsolódó bűncselekmények száma is. A délszláv válság, a sorozatos háborúk, hazai és külföldi szervezett bűnözői csoportok tevékenysége mind-mind speciális elvárásokat fogalmazott meg a határforgalom-ellenőrzés irányába is. Mindezekon túl az euro-atlanti integráció – belépés a NATO-ba, majd az EU-ba, végül a Schengeni Egyezményhez történő csatlakozás – adott újabb komoly feladatokat.

Dolgozatom célja a határforgalom-ellenőrzés számítástechnikai és kommunikációs háttérének történeti áttekintése az 1980-as évek közepétől a Schengeni csatlakozásig. Igyekszem részletesen ismertetni a számítástechnika térnyerését, majd folyamatos fejlődését. A híradástechnikai- és a távközlési rendszerek a kezdetekben teljesen különálló szakterületet képeztek. A folyamatos fejlesztések következtében először csak néhány kapcsolódási pont alakult ki, elsősorban analóg – digitális, illetve digitális-analóg átalakítóknál. Később azonban a digitális technológia térnyerésével a két szakterület gyakorlatilag összeolvadt.

¹ Magyar-szlovén, magyar-osztrák, és magyar-szlovák viszonylatban.

² Magyar-ukrán, magyar-román, magyar-szerb, és magyar-horvát viszonylatban.

PRISZNYÁK Szabolcs

A határforgalom-ellenőrzés informatikai hátterének elemzésekor nem csak a számítástechnikai eszközök hatalmas fejlődése figyelhető meg, hanem – a kezdetekben ezt kiegészítő, majd később egyre inkább részévé váló távközlési hálózatok új generációi is. Elég csak az 1980-as évek végén, 90-es évek elején általánosan használt légvezetékű rendszerektől a később gyakori mikrohullámú vagy rádiófrekvenciás összeköttetésig történő fejlődésre gondolni.

KISSZÁMÍTÓGÉPES RENDSZER

Magyarország az 1980-as évek második felére mind gazdasági, mind politikai téren egyre inkább nyitott a nyugati világ felé, nem csak hivatalos nemzetközi kapcsolataiban, hanem a magánszférában is. Ennek következtében hazánkban is tömegesen jelentek meg a számítógépek. A vállalati adatfeldolgozást, ekkor szinte kizárólagosan a SZÜV³ végezte bér munkában. Némely állami intézmény saját gépekkel is rendelkezett, ilyen volt a Belügyminisztérium, és mint országos hatáskörű szerv, a Határőrség is.

A határátlépéseknél a tiltó⁴- és figyelőlisták⁵ szerinti szűrés totális ellenőrzés keretében valósult meg. A szűrés és ellenőrzés alapját képező adatmennyiség – akkori szemmel nézve – rendkívüli mérete folyamatos gondot okozott. Az adatmennyiség kezelése, illetve a hosszú távú tárolás igénye következtében megjelent a gépi adatfeldolgozás és tárolás.

A Belügyminisztérium Gépi Adatfeldolgozó Osztálya (GAO) szorosan együttműködve az illetékes információs szolgáltató és információra igényt tartó szervezetekkel kisszámítógépes rendszer kiépítését kezdte meg. Az alkalmazott R-10 és R-20 számítógép rendszerek – az akkori elvárásoknak megfelelően – az utasforgalom frekvenciát ellenőrzési pontjain jelentek meg (pl.: Hegyeshalom, Sopron, Ferihegy). Ezek a gépek rendkívül drágák voltak, problémát okozott az üzemeltetés feltételeinek megteremtése, továbbá a gyakori meghibásodások miatt alacsony volt a rendelkezésre állási idejük. Mindezek ellenére ezek a technikai eszközök néhány helyen az 1990-es évek elejéig üzemeltek. Az alkalmazási helyek ekkor még semmiféle összeköttetéssel nem kapcsolódtak sem egymáshoz, sem az akkori határőr kerületekhez, sem a Belügyminisztériumhoz. A központhoz történő egyetlen kapcsolódást – a távbeszélő hálózaton kívül – a géptávíró jelentette. Természetesen ez egy teljesen manuális folyamat volt, hiszen a felettes szervtől – mely lehetett akár a határőr kerület, akár az országos parancsnokság – géptávírón érkezett körözéseket, elrendeléseket a kezelők rögzítették a helyi számítógépeken. Ennek ismeretében kijelenthetjük, hogy a számítástechnika – bár még manuális úton –, de igyekezett kihasználni, hogy a Határőrség országos távközlési hálózattal rendelkezik.

FOTOTECHNIKAI RENDSZER (FTR)

Az igazi fordulatot a számítástechnikai megoldások elterjedésében a mikroszámítógépek megjelenése hozta. Ezek hasonló kapacitásbeli mutatókkal rendelkeztek, mint a kisszámítógépek, de nagyságrendekkel olcsóbbak voltak, és kedvezőbb üzemeltetési feltételeket igényeltek.

A mikroszámítógéppel támogatott határforgalom ellenőrző rendszer 1989-ben került telepítésre. A rendszer két párhuzamosan futó Novell Netware 2.1 szerveren alapult. Ezek közül az egyik aktív, a másik passzív gép volt, ami azt jelentette, hogy a nap folyamán az adatfeldolgozás az aktív gépen történt. A nap végén az úgynevezett napvégi zárás során a két gép közti eltéréseket másolással aktualizálni kellett, majd ezt követően az aktív és passzív szerep felcserélődött. A rendszergazdai, operátori, adatrögzítési feladatok elvégzésére a központi gépekhez két konzol számítógép, és hat terminál csatlakozott. Ezekben háttértároló nem volt, a kapcsolatot – amely Arcnet-Star hálózaton működött – a hálózati kártyába épített BOOT EPROM-mal építették fel.

³ Számítástechnikai Ügyvitelszervezési Vállalat

⁴ Beutazási és tartózkodási tilalom alatt álló személyek listája

⁵ Határfigyelőztetett személyek listája (a listán szereplőket nem kell feltartóztatni, csak a határátlépését jelenteni a figyelőztetés elrendelőjének, az érintett személyek nem szerezhetnek tudomást a tevékenységéről)

PRISZNYÁK Szabolcs

Az útlevelezés fülkéiben ekkor még nem voltak számítógépek. A priorálás egy belső zárt hálózati videó rendszer közbeiktatásával történt. Az útlevelezés a fülkébe telepített kamera elé helyezte az útlevelet, az adatrögzítő, pedig a monitoron megjelenő képről dolgozta fel az adatokat. Az útlevelezés és az adatrögzítő kommunikációját egy nyomógombrendszer és a belső telefonhálózat segítette.

A vízumkötelezett adatok továbbítása az egyik konzolra telepített 1200 Bps sebességű modemmel történt naponta egy alkalommal. A határforgalom-ellenőrzéshez kapcsolódóan ekkor valósult meg első alkalommal a számítástechnikai és a távközlési hálózat egyidejű használata egy automatizált munkafolyamat elvégzésére. Elmondhatjuk, hogy ekkor kezdődött el a távoli adattovábbítás, az egyes határátkelőhelyeken telepített számítógépek már nem önálló kis szigetenként működtek, hanem – bár kezdetleges formában – de kapcsolódtak a központhoz. Az adattovábbítás ekkor még csak egy irányba működött, hiszen kizárólag a határátkelőhelyeken keletkezett adatokat továbbították központi feldolgozásra, ellentétes irányú adatkommunikáció ezen a csatornán nem működött. A továbbított adatok azonban nagy előrelépést jelentettek az információigény kielégítésében, hiszen gyakorlatilag egy központi rendszerben – amelybe a határátkelőhelyek közvetlenül automatikusan továbbítottak adatokat – történt a vízumkötelezettek kezelése. Újdonságot jelentett a telefaxok megjelenése. Ezek a készülékek elsősorban a géptávírók kiváltására szolgáltak. A számítógépen elkészített, majd kinyomtatott dokumentumok továbbításában nagy előrelépést jelentettek. Egy ideig párhuzamosan üzemeltek a már ekkor is nagyon elavultnak számító géptávírókkal. A telefaxok bevezetése egy újabb példája a Határőrség országos távközlési hálózatának kihasználására egy új technológia bevezetésekor. Azonban ekkor jelentkeztek az első problémák is, melyek előre vetítették, hogy előbb-utóbb elengedhetetlen lesz a távközlési hálózat fejlesztése. Itt elsősorban a modern telefaxok, és az elavult analóg telefonközpontok együttműködési problémáira, valamint a nem megfelelő adatvonalakra gondolok. Gyakori volt, hogy a telefaxok vonalbeázások, vagy szeles, viharos időjárás miatt bekövetkezett légvezeték szakadások következtében voltak használhatatlanok. Előfordult olyan is, hogy egy-egy mellékvonalon a beszéd-továbbítás üzemelt, de telefax továbbítására – a nem megfelelő vonali csillapítás miatt – nem volt lehetőség.

HATÁRŐRSÉGI AUTOMATIZÁLT ADATTOVÁBBÍTÓ RENDSZER (HAAR)

A rendszerváltást követően az Egyesült Államok több nyugat-európai országgal közösen a nemzetközi kábítószer-, fegyver- és emberkereskedelem elleni küzdelemben való együttműködés érdekében a határforgalom ellenőrzés javítására számítógépes rendszer kiépítésének lehetőségét ajánlotta fel Magyarország számára. Ennek keretében új szerver és kliens számítógépek kerültek telepítésre, a szoftverek is frissítésre kerültek. Országos adatvonalak kerültek kiépítésre, melyek ekkor már leképezték a Határőrség háromszintű hierarchiáját (HŐR OPK – igazgatóságok – kirendeltségek).

A HAAR rendszerrel közel azonos időben elindult a távközlési hálózat fejlesztése is. Ennek keretében valamennyi határőr kirendeltségre – beleértve a korábbi őrsőket és határátkelőhelyeket is – digitális GoldStar⁶ telefonközpontok kerültek telepítésre. Felújításra, illetve bővítésre került a kirendeltségek épületein belüli távbeszélő hálózat. Az új telefonközpont, illetve a hozzá kapcsolódó rendszerkészülékek segítségével elérhetővé váltak olyan digitális szolgáltatások, mint a hívásvárakoztatás, a hívásátirányítás, a konferenciabeszélgetés vagy éppen a hívószámjelzés. A határőr igazgatóságok telefonközpontjainak cseréjére ekkor még nem került sor. Ezekre a központi helyekre nagyobb teljesítményű távbeszélőközpontok szükségesek, melyek beszerzése, és üzembeállítása természetesen nagyobb költségráfordítással is jár, így ez a beruházás néhány évvel későbbre toldott.

Megkezdtek a korábbi légvezeték hang – és ekkor már adat – továbbító rendszerek folyamatos kiváltását, majd az elavult technológia használatból történő kivonását. Első lépésként az igazgatóságok, és a kiemelt fontosságú

⁶ A vállalat neve később LG Electronics – re változott

PRISZNYÁK Szabolcs

kirendeltségek – itt elsősorban nagy személy- és teherforgalmat bonyolító határátkelőhelyekre, illetve ezek közelében található határőrizeti kirendeltségekre kell gondolni – közti adatkapcsolatot a Határőrség saját tulajdonú és fenntartású PCM⁷ rendszerekkel biztosította, melynek fizikai megvalósítása földkábelrel történt. Ez a megoldás a korábbiaknál sokkal biztonságosabb kommunikációt biztosított.

A határátkelőhelyeken megtörtént a lokális számítógépes adathálózat teljes cseréje, illetve bővítése. A korábbi Arcnet-Star hálózat helyett token ring adathálózat került kiépítésre IBM Cabling System technológiával. Azonban a hálózati protokoll továbbra is Arcnet maradt, ezt, pedig egy speciális végponti átalakító segítségével sikerült elérni. Ez volt az úgynevezett RED BALUN, melyből egy hálózati végpont eléréséhez két darabra volt szükség, egyiket a végpont és a számítógép arcnet kártyája közé kellett helyezni, a másikat, pedig a hálózati elosztó szekrényben (rack) található token ring aljzat és az arcnet hub közé.

A hálózati végpontok az útlevelező fülkébe kerültek, – ennek a megvalósítása szintén egy kapcsolódó beruházás keretében – új útlevelező fülkék beszerzésével történt meg.

Megtörtént az állomány szakmai felkészítése adatrögzítői, operátori és rendszergazdai szinten is. A kormányok azonban nem tudtak véglegesen megállapodni az adattárolás és az információáramlás rendszerében, így a HAAR teljes bevezetése elmaradt. A Határőrség azonban sokat nyert a technikailag nagyságrendekkel, modernebb infrastruktúrával. A bevezetés elmaradását követően a régi rendszer került átterhelésre az új infrastruktúrára. A technikai fejlődés mellett annyi előrelépés történt, hogy a videó rendszer kiváltásra került, hiszen az útlevelezők végezték a feldolgozást a fülkébe telepített végpontokon.

SOLARIUM 2I RENDSZER

A HAAR leállítását követően a Határőrség saját kezébe vette országos rendszerének kialakítását, adoptálta a megvalósítható elemeket, viszont egyes részletekben teljesen új koncepció került kidolgozásra. A leglényegesebb, hogy a központi számítógépek operációs rendszerét Novell Netware-ről Unix-ra cserélték. Így modemek segítségével biztosítható volt az állandó gép-gép közti kapcsolat HŐR OPK – igazgatóság – kirendeltség útvonalon, az adatátviteli sebesség 4800 Bps volt. Ez nagy előrelépés volt, hiszen így a beutazási és tartózkodási tilalom alatt állók és a figyelőztetettek adatai automatikusan továbbíródtak és épültek be az adatbázisba. A körözések elektronikus levélben érkezetek és kézzel dolgozták fel őket az adatbázisba. A modern adattovábbításnak köszönhetően az amúgy rendkívül elavult géptávírókat végleg kivonták a használatból.

Az útlevelezők által használt programot is újraírták, de meghagyták a korábban megismert és bevált felületet, így a felhasználók tulajdonképpen semmit nem vettek észre a programváltásból.

A UNIX rendszer által nyújtott egyéb szolgáltatások is növelték a munka hatékonyságát, kényelmét, így a már említett elektronikus levelezési lehetőség, az állományok le-, illetve feltöltésére alkalmazott FTP, vagy a távoli gépeken történő munkára, hibajavításra alkalmas telnet program.

Később problémát okozott a dinamikusan növekvő adatbázis méret. Ennek oka a közép-kelet európai országokban lezajlott változások következtében megnövekedett migráció és ezzel együtt a hazánkban külföldiek által elkövetett szabálysértések, bűncselekmények számának emelkedése, ami rövidebb-hosszabb ideig tartó beutazási- és tartózkodási tilalmat von maga után. A korábban néhány ezer fős adatbázis több tízezer fősre duzzadt, így a válaszadási idő minden lekérdezés esetében növekedett. Szükséges lett volna a hardverfejlesztés, de erre központilag nem volt lehetőség. Az igazgatóságok saját költségvetésükből igyekeztek fejleszteni, így a géppark hamarosan nagyon heterogén képet mutatott.

⁷ Pulse Coded Modulation - Impulzusba kódolt moduláció

PRISZNYÁK Szabolcs

További problémát okozott az újabb kis határátkelőhelyek nyitása. Ezekre a számítógépekkel történő ellátást sikerült biztosítani, de a megfelelő adatvonal sokszor problémát okozott. Ezek lettek az úgynevezett „egyépes” átkelő. Ez azt jelentette, hogy a körözéseket – adatvonal hiányában – telefaxon kapták az igazgatóságtól, vagy egy szomszédos átkelőhelytől, a tiltó és figyelő adatok aktualizálását, pedig havonta⁸ egy teljes adatbáziscserével oldották meg.

Közben a távközlési területen is folyamatosak voltak a fejlesztések, ekkor kerültek beszerzésre az országos parancsnokság és a határőr igazgatóságok részére az Ericsson MD110 típusú digitális távbeszélő központok. Ez hatalmas mérföldkő volt a távközlésben, hiszen több évtizedes erősen amortizálódott analóg központokat sikerült országosan egy lépcsőben kiváltani korszerű digitális technológiával. Ezek a telefonközpontok működnek napjainkban is a korábbi határőr igazgatóságok székhelyein, immár a teljes szervezettel együtt a Rendőrségbe integráltak.

A hálózatfejlesztés területén is tovább folyt a vezetékes rendszer cseréje. Azonban a korábbiakkal ellentétben már nem telepítettek PCM rendszereket, inkább a mikrohullámú összeköttetések megteremtése került előtérbe. A Határőrség sok helyen rendelkezett saját rádióstornyokkal, így ezekre kis költséggel elhelyezhetővé váltak a mikrohullámú távközlés kültéri eszközei és az antennák. Ahol nem rendelkezett saját toronnyal a Határőrség, ott távközlési szolgáltatótól történő antenna helybérletével oldották meg a hálózat kialakítását. A mikrohullámú rendszerek telepítése, javítása, karbantartása olyan speciális szakértelmet igényelt, melynek biztosítása szervezetten belül nem volt lehetséges, így külső vállalkozóval kötött javítási-karbantartási szerződésekkel sikerült megoldani a folyamatos működést.

A mikrohullámú rendszerek mellett távközlési szolgáltatótól történő vonalbérletekkel sikerült szinte teljes mértékben kiváltani a távvezetékes rendszert.

A Solarium-2i rendszer bizonyította, hogy működőképes az automatizált adattovábbítás. Az adatmennyiség növekedése miatt a papír alapú adatkezelés kivitelezhetetlen lett volna.

A szakmai feladatok ekkor (1993-ban) már olyan mértékben összeforrtak, hogy egy – amúgy is időszerű – szervezeti átalakítás következtében a Határőrségnél az Országos Parancsnokságon a Híradó Osztály és a Számítástechnikai Osztály egyesülésével létrejött az Informatikai Főosztály. Ennek megfelelően a hierarchiában a következő szinten, a területi szervezeti elemként funkcionáló határőr igazgatóságokon a Híradó Alosztályok egyesültek a Számítástechnikai Alosztályokkal, és megalakultak az Informatikai Osztályok. Ezek a szervezeti elemek – bár rengeteg belső átalakulással, de – a Határőrség Rendőrségbe történő integrációjáig megmaradtak.

KAKTUSZ-1 RENDSZER

A KAKTUSZ-1 1997-ben került bevezetésre. Nagyrészt a Solarium 2i rendszeren alapult. Bevezetését az tette indokolttá, hogy erre az időre nem csak a tiltó- és figyelő listákból történő keresés volt az elvárás a Határőrség irányába, hanem a köz- és vagyonbiztonság szempontjából fontos rendőrségi adatbázisokban – elsősorban személy- és gépjárműkörözés – történő ellenőrzés is. További elvárás volt a válaszadási idők csökkentése, ezt a korábbi program keresési módjának megváltoztatása, pontosabban négyféle keresési mód bevezetése oldotta meg. Ezek a keresési módok a keresett adat és az adatbázisban található adatok azonosságának különböző szintjein alapultak. A keresési módok alapját egy tárolt fonetikus ábécé biztosította.

Az országos rendszer teljes eszközparkjának fejlesztéséhez nem állt rendelkezésre elegendő anyagi erőforrás. Így a differenciált fejlesztés mellett döntöttek. Ez azt jelentette, hogy az akkori társadalmi, politikai elvárásoknak megfelelően elsősorban a keleti és déli határszakaszokat érintették a fejlesztések. Az érintett igazgatóságokra és kirendeltségekre IBM típusú szervereket és Pentium I munkaállomásokat szereztek be. A szervereken SCO UNIX 5.0 operációs rendszer alkalmaztak. Korábban a terminálok IPX/SPX alapon kommunikáltak a kirendeltségi központi számítógéppel, ez TCP/IP alapú ethernet hálózattal került kiváltásra.

⁸ Az belső utasítások 28 naponkénti adatbázis frissítést írtak elő.

PRISZNYÁK Szabolcs

Az ethernet hálózat úgy került megvalósításra, hogy a rendszerhez újonnan csatlakozott kirendeltségekre már eleve ethernet hálózat (CAT 5) került kiépítésre. A korábban token ring hálózattal rendelkező kirendeltségeken, pedig ezúttal egy másik átalakító eszköz került a rendszerbe, az úgynevezett White Balun, amely a korábban bemutatott Red Balunhoz hasonlóan átalakítóként működött, de ezúttal a token ring és az ethernet között (természetesen az arcnet hubokat ethernet switchek váltották az elosztó szekrényekben).

A választott UNIX verzió rendkívül alacsony szolgáltatási képességekkel rendelkezett, adatbázis kezelő rendszer sem került beszerzésre, így a határforgalom ellenőrző rendszer továbbra is ISAM⁹ típusú adatbázisokat használt. Itt minden adatbázis hozzáféréshez külön programot kellett írni, ez rendkívül nagy hátrány az időközben elterjedt SQL¹⁰ rendszerű adatbázis kezelőkkel szemben.

A differenciált fejlesztés következtében az országos rendszerben továbbra is eléggé eltérő rendszerelemek maradtak üzemben.

A távközlési fejlesztésben továbbra is a bérelt vonalak használata volt a tendencia. Abban az időszakban ezt az is indokolta a saját fejlesztésekkel szemben, hogy rendkívül sok volt a szervezeten belüli változás, melyek informatikai szempontból történő követése egyszerűbb és gazdaságosabb egy vonal lemondásával, majd egy újabb bérlésével. Így több határőrizeti kirendeltség megszűnt vagy összevonásra került, mindeközben pedig sorra létesültek az új határátkelőhelyek. Az 1990-es évek közepén megszűnt két nyugat-magyarországi határőr igazgatóság is Sopron, és Zalaegerszeg, melyek feladatait megyénkénti felosztásban Győr, Szombathely és Nagykanizsa vette át. Természetesen ezeket a szervezeti változásokat az informatikai infrastruktúrájának is követnie kellett úgy, hogy olyan nagy forgalmat bonyolító stratégiaileg fontos határátkelőhelyek, mint Sopron, Kópháza vagy Rábafüzes informatikai kiszolgálása zavartalan legyen, mind a beszéd, mind az adattovábbítás szempontjából.

HATÁRREGISZTRÁCIÓS RENDSZER (HRR) ÉS A TÁVKÖZLÉSI HÁLÓZAT REKONSTRUKCIÓJA

1999. szeptember 1-től jelentős változás következett be a határforgalom-ellenőrzésben. Az illegális migráció a korábbiakhoz képest stagnált, viszont az ország vezetését és közvéleményét a szervezett bűnözés – fegyver-, kábítószer- embercsempészet - terjedése foglalkoztatta. A határokon 1990-től fokozatosan egyre könnyítettebb – bár állampolgári kategóriánként differenciált – ellenőrzést vezettek be, viszont a szervezett bűnözés elleni törvény¹¹ és az ezzel együtt módosított törvények, és egyéb szabályzók újra totális ellenőrzést írtak elő.

A korábbi eszközparkkal ezt nem lehetett megvalósítani, így kormányzati elhatározás született a rendszer teljes eszközparkjának cseréjéről. A korábbi terminálokat „Borderguard” fantázianevű eszközökre cserélték, mely egy okmányolvasóval egybeépített speciális kialakítású – PC kompatibilis – célszámítógép, melyen Windows NT Workstation operációs rendszer futott. Az okmányolvasóhoz rendszámleolvasó kamerákat csatlakoztattak. Cserére kerültek a kirendeltségi szerverek is, továbbá a kirendeltségek lokális adathálózatai is teljes felújításra kerültek. Ekkor mindenhol ethernet hálózat került kialakításra (CAT 5), modern programozható és managelhető switchek kerültek a rendszerbe. Kiegészítő eszközként térfigyelő kamerák kerültek felszerelésre. A rendszer leggyengébb pontja a továbbra is modemeken keresztül 4800 bps sebességgel történő kommunikáció volt. Ezek egy másik beruházás keretében – a Határőrség távközlési hálózatának rekonstrukciója – kerültek kiváltásra. Az országos parancsnokságra, az igazgatóságokra, és valamennyi kirendeltségre Cisco típusú routerek kerültek. A routerek típusa az adott szervezet működéséhez szükséges szolgáltatások függvényében néhány esetben eltért. A kirendeltségek és az igazgatóságok között rendelkezésre álló sáv szélességek – a kirendeltség adatforgalmának függvényében – 64 Kb/s, 128 Kb/s vagy 256

⁹ Indexed Sequential Access Method

¹⁰ Structured Query Language

¹¹ 1999. évi LXXV. törvény A szervezett bűnözés, valamint az ezzel összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól, és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról.

PRISZNYÁK Szabolcs

Kb/s. A legtöbb helyen a 128 Kb/s került kialakításra, néhány kisebb határátkelőn elegendő volt a 64 Kb/s is, de pl. a Hegyeshalom-Győr vonalon szükséges volt a 256 Kb/s sebesség is. Itt nyílt először lehetőség az integrált beszéd és adattovábbításra. A nagyobb biztonság és rendelkezésre állás érdekében az országos parancsnokság és a távközlési szolgáltató között olyan szerződés került aláírásra, amely vonal meghibásodás esetén kerülőútvonalat biztosított. Ez volt az úgynevezett „ISDN backup”, a kerülőútvonal vonalhiba esetén automatikusan felépült, majd a javítást követően automatikusan visszaállt az eredeti útvonalra. Szintén ennek a projektnek a részeként valamennyi kirendeltségen Siemens Hicom 300 típusú telefonközpontok kerültek beüzemelésre, ezzel kiváltva a majdnem 10 éve üzemelő Goldstar központokat. Kisebb problémát okozott, hogy a kirendeltségi Siemens, valamint az igazgatósági Ericsson távbeszélőközpontok nem minden digitális szolgáltatásban voltak egymással kompatibilisek. Összességében kijelenthetjük, hogy ez volt a Határőrség történetének addigi legnagyobb volumenű informatikai beruházása.

A szervereken futó alapszoftver azonban változatlan maradt, így a modern eszközökkel továbbra is a KAKTUSZ-1 rendszer adatbázisaiból történt a lekérdezés. Újdonságként jelent meg egy program, melynek segítségével a jogosultak a regisztrált határátlépők országos adatbázisából kérdezhettek le. Ez nagy segítséget jelentett a bűnügyi, felderítő, és idegenrendészeti munkában.

HERR RENDSZER

2004. május 01-én Magyarország az Európai Unió teljes jogú tagjává vált. Erre az időpontra ismét fejlesztések sora történt a határregisztrációs rendszerben. Régóta elvárás volt az SQL típusú adatbázis, illetve az adatbázisok központi tárolása. Az adatátviteli vonalak korszerűsítésével, a sávszélességek növelésével, valamint a meghibásodás esetén alkalmazott tartalék adatátviteli vonalak használatával ezek megvalósíthatóvá váltak.

A kirendeltségi szervereken az UNIX operációs rendszert Linuxra cserélték, melyeken MySQL adatbázis kezelő rendszert alkalmaztak. Az adatbázisokat egy központi a HŐR OPK-n elhelyezett szerveren tárolták, innen történtek a lekérdezések az adatvonalakon keresztül. Ha nagyon lassúnak bizonyult a rendszer vagy adatvonal meghibásodás történt, akkor a kirendeltségi szervereken tárolt technikai adatbázis másolatból történt meg a lekérdezés. Ebben a rendszerben a korábbi hármas szintű hierarchiát kétszintűre csökkentették, vagyis a kirendeltségek az igazgatóságok kihagyásával közvetlenül érték el a HŐR OPK-t.

Ennél a rendszernél egyszerűsítették a korábbi lekérdező programot is, hiszen immár egy web alkalmazás segítségével vált elérhető a központi adatbázis.

Ebben az időszakban nagyobb volumenű távközlési fejlesztések nem történtek, néhány kirendeltség és az adott igazgatóság között megnövekedett a sávszélesség. Sávszélesség bővítés történt az igazgatóságok és az országos parancsnokság között is, mely ekkor növekedett 768 Kb/s -ra. Erre elsősorban azért volt szükség, mert – mint említettem – az új rendszer elsősorban a központi adattárból történő lekérdezést preferálta. Ráadásul ebben az időszakban a határforgalmon kívül más – határőrizeti, bevetés irányítási, idegenrendészeti, humán, gazdasági – szakterületek is előszeretettel alkalmaztak olyan informatikai megoldásokat, amelyek központi adatbázisokon alapultak, így a rendelkezésre álló sávszélesség sok esetben szűkösen bizonyult igazgatóság – országos parancsnokság útvonalon.

A lokális hálózatok tekintetében elsősorban a határforgalmi szakmai elvárások születtek újabb – kényeszer – fejlesztéseket. Ilyen volt, amikor sok esetben bevezették az „egy megállásos” ellenőrzést. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a magyar útlevelezékek sok esetben a szomszédos ország határátkelő helyének épületében teljesítettek szolgálatot, amely az eddigi épületektől – így a hálózati végpontoktól – 400–500 méteres távolságban voltak. Ezekben az esetekben a hálózat elérhetőségét általában vezeték nélküli hálózattal (WiFi) biztosítottuk.

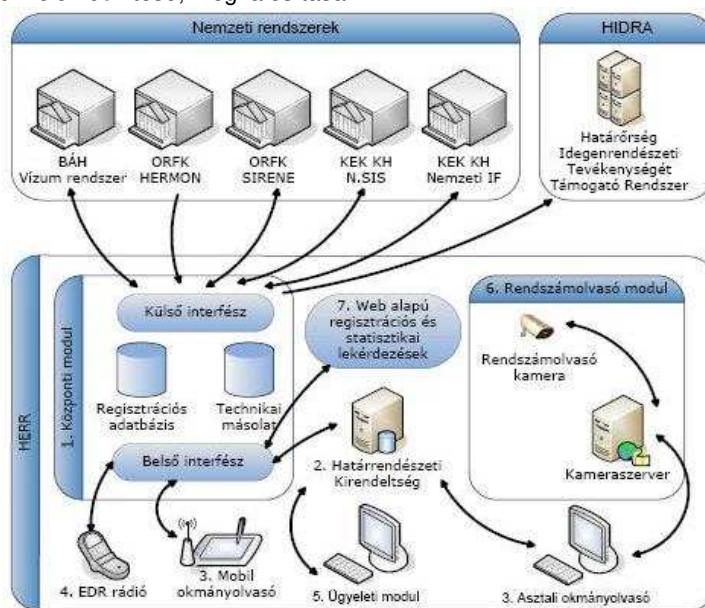
HERR I+ RENDSZER KAPCSOLÓDÁSA A SCHENGENI INFORMÁCIÓS RENDSZERHEZ

A Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló 1990. június 19-i egyezmény értelmében a tagállamok közös információs rendszert hoznak létre és tartanak fent (Schengeni Információs Rendszer – SIS). A SIS lehetővé teszi a tagállamok által kijelölt hatóságok számára, hogy automatizált lekérdezési eljárások során hozzáférjenek a személyekre, és tárgyakra vonatkozó figyelmeztető jelzésekhez, a nemzetközi jognak megfelelően a rendőrségi és igazságügyi együttműködés biztosítását, a határellenőrzések, az országon belül végzett¹² rendőrségi és vámellenőrzések, továbbá vízumok és tartózkodási engedélyek kiadásához kapcsolódóan elvégzendő ellenőrzések végrehajtását.

A hivatkozott egyezmény alapján létrejött a SIS, majd továbbfejlesztéseként a jelenleg is működő SIS I+ azonban nem alkalmas arra, hogy kiszolgálja az újonnan csatlakozó országokat is. Az Európai Tanács ezért 2001-ben úgy döntött,¹³ hogy szükség van a rendszer második generációjának kifejlesztésére (SIS II.), amely lehetővé teszi új tagállamok csatlakozását is.

A SIS II. rendszer fejlesztése folyamatosan csúszott. Mikor nyilvánvalóvá vált, hogy a tervezett bővítés idejére nem készül el, Portugália egy alternatív megoldást ajánlott fel, mellyel biztosítható az új tagállamok schengeni csatlakozásához szükséges informatikai feltételek megteremtése. Az úgynevezett SISone4ALL megoldás alapja, hogy Portugália a SIS I+ rendszeren belül jelenleg használt saját tagállami megoldásának másolatát (portugál klón N.SIS) ingyenesen biztosítja az új tagállamok számára. A Bel- és Igazságügyi Tanács 2006. december 4-5-i ülésén elfogadta Portugália javaslatát, így az új tagállamokban – köztük Magyarországon is – a SIS II. elkészültéig a portugál megoldással teljesítik a szükséges informatikai feltételeket.

A portugál klónt a nemzeti hivatal feladatait ellátó KEK KH¹⁴ honosította. A Határőrségnél fejlesztés indult, hogy az alkalmazott HERR rendszer (HERR I+ néven) alkalmas legyen a SISone4ALL és a nemzeti adatállományokból történő lekérdezésre, a szükséges tartalmú és formájú adatok továbbítására, fogadására, üzeneteket kezelésére, továbbítására a SIRENE illetve a nemzeti vízumrendszer vonatkozásában. Szükséges volt még a regisztrált adatokból történő lekérdezések, statisztikai funkciók bővítése, megvalósítása.

A HERR I+ moduláris struktúrája

¹² Úgynevezett mélységi ellenőrzések.

¹³ 2001. december 6-i 2001/886/IB határozat a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SIS II) kifejlesztéséről

¹⁴ Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala

PRISZNYÁK Szabolcs

Az ábra alsó részén látható a HERR rendszer vázlata, mely gyakorlatilag 2 részre osztható úgy, mint központi rész és kirendeltségi rész. A központi modulban a külső interfész továbbítja az adatokat a SIS I+ állományokból történő lekérdezésekhez, majd fogadja és kezeli a válaszokat. Szintén a külső interfész továbbítja a lekérdezéseket a nemzeti szakrendszerei állományokból történő ellenőrzéshez, majd fogadja és kezeli a válaszokat. A központi modul kezeli a technikai másolatokat, melyek nemzeti adatokból és a SIS I+ adattárakból állnak. A belső interfész kezeli a kirendeltségi okmányolvasó eszközökről érkező lekérdezéseket, a szükséges hitelesítést¹⁵ követően. A mélységi ellenőrzések biztosításához a rendszer lehetővé teszi, hogy mobil okmányolvasó, illetve EDR¹⁶ rádió közvetlenül a belső interfészhez kapcsolódva hajtson végre lekérdezéseket. A központi modul biztosítja a naplózási funkciót, a rendszer monitorozását, a technikai másolatok szinkronizációját.

A kirendeltségi belső interfész biztosítja a kirendeltségi konfigurációs beállításokat, a kirendeltségi rendszer monitorozását, a kapcsolattartást a kirendeltségi asztali és mobil okmányolvasókkal, a rendszámleolvasó kamerával (a kameraszerveren keresztül), végzi a kommunikációt a központi interfésszel. Képes a mobil és asztali okmányolvasó eszközökön futó alkalmazás automatikus verziófrissítésére.

A rendszer továbbra is lehetőséget biztosít a törvényben meghatározott adattartalom és tárolási idő figyelembevételével különböző lekérdezésekre az átlépés során tárolt határregisztrációs állományból, valamint statisztikai állományokból.

A SIS I+ Nemzeti Hivatal feladatait a KEK KH látja el, ennek keretében biztosítja a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok SIS-hez történő hozzáféréseit és ellátja a SIS technikai közreműködői feladatait, végrehajtja a SIS I+ keretében végzett adatcsere nemzeti naplózását is.

További együttműködő szerv az ORFK, mely ellátja a HERMON, azaz a nemzeti Körözési Információs Rendszerhez kapcsolódó feladatokat, továbbá az OFRK NEBEK¹⁷ SIRENE iroda biztosítja a tagállamok közti adatkarbantartást a SIS-ben érintett személyekre és tárgyakra vonatkozóan.

A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal a Központi Nemzeti Vízumrendszerhez kapcsolódó adatkezelési feladatokat látja el, és karbantartja a beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt állók adatállományát.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban igyekeztem bemutatni a különböző határforgalom ellenőrző rendszereket, azok változásait, fejlődését az 1980-as évektől a Schengeni csatlakozásig elsősorban a számítástechnikai és a távközlési fejlesztések szem előtt tartásával. Bízom benn, hogy a témával kapcsolatban sikerült hiteles képet adnom. Megállapítható, hogy a Határőrség mindig a legfontosabb informatikai rendszereként kezelte a határforgalom ellenőrző rendszert, ennek oka, hogy itt volt a leggyakoribb találkozási pont a szervezet és a civil társadalom tagjai között. A rendszerek igyekeztek megfelelni az adott kor társadalmi, politikai elvárásainak, a rendelkezésre álló anyagi erőforrások függvényében a technikai lehetőségek maximális kiaknázása mellett.

A Határőrség és a Rendőrség 2008. január 01-i integrációját követően valamennyi határőrségi feladatot a jogutód Rendőrség adott feladatra kijelölt szervezeti egysége végzi.

Kulcsszavak: Schengeni Egyezmény, határforgalom ellenőrzés, Schengeni Információs Rendszer, információ-technológia

Keywords: Schengen Agreement, border traffic control, Schengen Information System, information-technology

¹⁵ A Határőrség Active Directory rendszerén keresztül, melyet 2008. január 1.-től az ORFK üzemeltet tovább.

¹⁶ Egységes Digitális Rádiórendszer

¹⁷ Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

PRISZNYÁK Szabolcs

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] PIKE, Rob – KERNIGHAM, Brian W. (1992): *A UNIX operációs rendszer* – Bp.: Műszaki Könyvkiadó, - ISBN 963-109-436-7
- [2] PRISZNYÁK Szabolcs: *A határregisztrációs rendszer tapasztalatai és jövőbeni fejlesztési lehetőségei* = Határőrségi Tanulmányok 2001/ 5. szám [451/2002.] p. 5-22.
- [3] *Határőrség távközlési hálózat rekonstrukciója tervdokumentáció*
- [4] BENE Imre (2002): *Schengeni eszközök* = Határőr magazin LVII. évf. 5. szám
- [5] DANYI István (2002): *Utánzott útlevelek* = Határőr magazin LVII. évf. 5. szám
- [6] *Határellenőrző és regisztrációs rendszer (HERR) rendszerdokumentáció* (2005)
- [7] *2001/886/IB határozat a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SIS II) kifejlesztéséről*